Yazı İşleri
Gnkur.
Askeri Tarih ve
Stratejik Etüt Bşk.

Askeri Tarihi Belgeleri DERGİSİ

Basım İşleri
Gnkur. Basımevi
ANKARA

YIL : 31 ARALIK 1982 SAYI : 81

Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan, yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.

ATATÜRK

Sedyelere konmuş şehit kadın ve çocuklar

İNDEKİLER:

Önsöz
Fihrist
Tarihi Belgeler (No: 1804-1893)

ANKARA
Gnkur. Basımevi
1982

GNKUR ASKERİ BŞK. KÜTÜPHANESİ
Giriş T:
Kayıt No:

ÖNSÖZ

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'nde mevcut olan tarih belgelerinin, ASKERİ TARİH BELGELERİ DERGİSİ YAYIM YÖNERGESİ (Gnkur.: 5-8 esasları dahilinde, tarih araştırıcılarına kaynak olarak sunulması ve Arşivin dışa açık bir hale getirilmesi amacıyla, söz konusu belgelerin tasnif işlemleri son buluncaya kadar yılda dört kez (ocak, nisan, temmuz ve ekim), tasnifin bitiminden sonra da her ay "Askeri Tarih Belgeleri Dergisi" adı altında yayımlanması planlanmıştır.

81 sayılı bu dergi, Birinci Dünya Savaşı'na rastlayan günlerde Ermenilerin, Osmanlı Devleti'ne yönelik düşmanca tutum ve davranışlarını ve buna karşı Devletçe alınan önlemleri belgelemektedir.

Bu belgelerde Ermenilerin, mantikî ve tarihî herhangi bir dayanağı bulunmayan gerçek dışı istek ve iddialarını gerçekleştirebilmek için Türk halkına yaptıkları zulüm ve toptan öldürmeler sergilenmekte; dünya kamuoyunda "Ermeni soykırımı" iddiasıyla koparılmak istenen fırtınanın da haksız, tek yanlı, daha çok yalan ve iftiralardan kaynaklanan bir iddia olduğu gösterilmektedir.

Bu dergi, yalnız Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'ndeki belgelerden derlenerek, Em. Top. Alb. Niyazi ARTAN'ın başkanlığında Em. Top. Alb. Hakkı ERTEKİN ve Em. P. Yb. Tevfik AKSAN'dan oluşan kurulca hazırlanmış, Başkanlık yetkili kurullarınca incelenmiştir.

Safter NECİOĞLU
Hv. Korgeneral
As. T. ve Str. E. Bşk.

İÇİNDEKİLER

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1804	19.7.1914	Rusların Kafkasya Ermenileri aracılığıyla yapmakta oldukları kışkırtmalara karşı alınacak önlemleri belirten 3 ncü Ordu Komutanlığı emri.
1805	30.7.1914	Türk Ordusunda asteğmen olarak görevlendirilen Ermeni asıllı yedek subayların kimlikleri.
1806	6.9.1914	Zeytun eşkiyasının yola getirilmesi konusunda İçişleri Bakanlığı yazısı.
1807	6.9.1914	Tahran Elçisi'nin, Rusların İran ve Kafkasya'daki Ermenilere karşı gösterdikleri yakınlığı bildiren yazısı.
1808	13.9.1914	Rusların Ermenileri kışkırttıkları konusunda Erzurum Valiliği yazısı.
1809	8.10.1914	Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey'den gelen ve Rus Hükümetince Ermenilerden çeteler teşkil edilmekte olduğunu bildiren rapor.
1810	11.10.1914	Rusların Ermenileri silahlandırmaları konusunda 3 ncü Ordu Komutanlığı raporu.
1811	24.10.1914	Kağızman olaylarıyla ilgili 2 nci Süvari Tümen Komutam'nın raporu.
1812	29.11.1914	Van ayaklanmasıyla ilgili Tümen Komutanı Kâzım Bey'in şifresi.
1813	4.12.1914	Van ayaklanmasıyla ilgili Jandarma Tümen Komutanı Kâzım Bey'in (Özalp) raporu.
1814	7/8 Aralık 1917 ~~20.12.1914~~	Van ayaklanması konusunda Erzurum Valisi Tahsin Bey'den Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya yapılan öneri.
1815	21.2.1915	Bitlis Valiliği'nin İl sınırındaki Ermeni ayaklanmalarıyla ilgili şifresi.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1816	21.2.1915	11 nci Kolordu Komutan Vekili'nin Muş çevresinde meydana gelen Ermeni asker kaçaklarının saldırılarıyla ilgili raporu.
1817	28.2.1915	11 nci Kolordu Komutanlığı'nın Arak Manastırı'nın aranması sırasında bir teğmen ile dört jandarma erinin Ermeniler tarafından şehit edildiklerini bildiren şifresi.
1818	11.3.1915	Asayişin sağlanması yöntemi ile ilgili bir yazı.
1819	15.3.1915	Ermeni çeteleri tarafından öldürülen Türklerin listesi.
1820	18.3.1915	Zeytun olayları üzerine Bronzar Paşa'nın şifresi.
1821	19.3.1915	Ermenilerin jandarma karakol ve erlerine saldırdıklarını bildirir Van Jandarma Tümen Komutanlığı'nın yazısı.
1822		Ermeni çetelerinin Van ve Bitlis yörelerinde İslam köylerine ve jandarmaya yaptıkları saldırılarla ilgili rapor.
1823	8.4.1915	Zeytun olayı ve Patrik'in bu konu ile olan ilişkisini içeren 4 ncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın Başkomutanlık Vekâleti'ne gelen şifresi.
1824	8.4.1915	Osmanlı Ordusu Başkomutanlık Vekâleti'nin adalet konusunda Ermeni Patriği'ne yanıtı.
1825	16.4.1915	Jandarma karakollarına saldıran Ermenilere karşı alınan önlemlerle ilgili Van Jandarma Tümen Komutanının yazısı.
1826	20.4.1915	Van ayaklanmasıyla ilgili Van Valisi Cevdet Bey'den gelen rapor.
1827	20.4.1915	Van ayaklanmasının genişleyerek önem kazanmış olduğunu bildiren Van Valisinin şifresi.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1828	23.10.1918	9 ncu Ordu Komutanlığı'nın Ermenilerin İslam köylerine yaptıkları saldırı ve yağmalarla ilgili raporu.
1829	26.4.1915	Hınçak, Taşnak ve benzeri Ermeni komiteleri ve şubelerinin kapatılmasını isteyen Başkomutanlık emri.
1830	1.5.1915	Van Gölü çevresinde ve Van Valiliği'nce bilinen belirli yerlerdeki Ermenilerin isyan ve ihtilal için sürekli bir ocak halinde oldukları ve bu isyan yuvalarının dağıtılmasını öneren Başkomutanlık yazısı.
1831	21.5.1915	Ermeni çete reisi Antranik'in fedaileriyle Rus Komutanı Çernoroyod'un Tümenine katıldığını bildirir Başkomutanlık şifresi.
1832	10.6.1915	Muharebe ve olağanüstü siyasi durum dolayısıyla başka yerlere gönderilecek Ermenilerin mal ve arazisinin idaresi hakkında yönetmelik.
1833	15.6.1915	Karahisar'da eski kaleye sığınan Ermenilerle yapılan çatışma ile ilgili Sivas'ta 10 ncu Kolordu Komutan Vekili Pertev Bey'den rapor.
1834	18.6.1915	Karahisar'daki Ermeni asilerinin disiplin altına alındığını bildiren Sivas Valisi Muammer Bey'in raporu.
1835	23.7.1915	Boğazlıyan Ermenilerinin çevre İslam köylerini yaktıkları, saldırılarının bastırılması ile ilgili 5 nci Kolordu Komutan Vekâleti yazısı.
1836	~~29.7.1915~~ 2/3 Ağus. 1915	Maraş'ın Fındıcık köyündeki 400 Ermeni eşkiyası ile 132 nci Alay arasında meydana gelen çarpışmanın gelişimini açıklayan 4 ncü Ordu Komutanlığı'nın raporu.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1837	18.8.1915	Urfa amele (işçi) taburunun bir bölüğünün Ermeni eratının kazma ve kürekleriyle yüzbaşılarını ve bazı Müslüman erleri de yaralaması olayı ile ilgili Menzil Müfettişliği raporu.
1838	28.8.1915	Karahisar'daki Ermeni asilerinin yola getirilmiş olduğunu bildiren 3 ncü Ordu Komutanlığı şifresi.
1839	24.8.1915	Yalova çevresinde Ermeniler tarafından yapılan eşkiyalık hareketlerinin ortadan kaldırılması için girişilecek eylemlerle ilgili MSB emri.
1840	14.9.1915	Musa Dağı olaylarıyla ilgili 4 ncü Ordu Komutanlığı şifresi.
1841	22.9.1915	Musa Dağı olaylarıyla ilgili Fransız bildirisi.
1842	9.10.1915	Urfa'da meydana gelen Ermeni eşkiyası ayaklanmasının bastırılmasıyla ilgili 4 ncü Ordu Komutanlığı'nın harp telgrafı.
1843	15.10.1915	Urfa çarpışmalarıyla ilgili 4 ncü Ordu Komutanlığı'nın şifresi.
1844	12.4.1916	Kafkasya'daki Ermeni gönüllüler örgütünün durumunu gösterir Bükreş Ataşemiliterliğinin raporu.
1845	17.12.1916	İçişleri Bakanlığı'mn göç durumunu açıklaması.
1846	4.10.1917	3 ncü Ordu Komutanlığı'nın Ermeni soykırımını içeren raporu.
1847	18.10.1917	İstanbul'da Alman ordusu personelinden yiyecek, giyecek ve altın satın alarak ticaret yapan Rum, Yahudi ve Ermeni tüccarlarının bulunduğunu bildirir rapor.
1848	5.12.1917	Osmanlı-Kafkas cephesinde bulunan Osmanlı ve Rus orduları arasında yapılan ateşkes sözleşmesi.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1849	22.1.1918	Erzincan'da Ermeni hareketleri ve mezalimine ilişkin 3 ncü Ordu Komutanlığı raporu.
1850	22.1.1918	Erzincan'da Ermeni mezalimi.
1851	29.1.1918	Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanı Vehip Paşa'nm Rus Kafkas Orduları Başkomutanı General Perjovalski'ye mektubu.
1852	30.1.1918	1 nci Kafkas Kolordusu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın Ermeni mezalimiyle ilgili yazıları.
1853	2.2.1918	Gürcü, Ermeni ve Rumlardan oluşan iki bin kişilik bir çetenin Polathane ve dolaylarında yaptığı işkence, soykırım ve kadınlara karşı işledikleri yüzkızartıcı davranışları belirten 2 nci Kafkas Kolordusu Komutanlığı raporu.
1854	3.2.1918	Erzincan ve dolaylarında genel durum ve Ermeni mezalimi.
1855	6.2.1918	Güney Kafkas Meclisi Başkam Kekeçkori'nin barış konusundaki yazısı.
1856	6.2.1918	Rus birliklerinin geri çekildikleri mevziler gerisinde kalan Türklerin Ermeni mezaliminden korunması için alınacak önlemlere ilişkin 3 ncü Ordu Komutanlığı emri.
1857	6.2.1918	General Odişelidje'nin Erzurum'da Müslümanların ihtilal çıkaracağı bahanesiyle Rus askerleri tarafından Müslüman evlerinde yapılan aramalarla ilgili raporu.
1858	8.2.1918	General Odişelidje'nin Vehip Paşa'ya yanıtları.
1859	10.2.1918	1 nci Kafkas Kolordusu'nun Erzincan yönünde ileri hareketi üzerine 3 ncü Ordu Komutanlığı'nın görüşleri.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1860	10.2.1918	General Odişelidje'nin raporu ile ilgili Başkomutanlığın önerisi.
1861	13.2.1918	Ermeni eşkiyasının direnişine karşı 108 nci Alay'ın Erzincan'a girmesini ve ve sonrasındaki harekâtı açıklayan 1 nci Kafkas Kolordusu Komutanlığı'nın raporu.
1862	20.2.1918	Trabzon kentindeki Gürücü ve Rus komitelerinin silah ve eşyalarını Türklere teslim edecekleri ve Ermenilerin gemilere binmiş oldukları, Arşak komutasındaki bir Ermeni çetesinin aileleri ile birlikte Erzurum yönüne hareketle Bayburt'tan çıkarken iki yüzü aşkın İslam ahaliyi öldürmüş olduklarını bildirir 2 nci Kafkas Kolordusu Komutanlığı raporu.
1863	21.2.1918	Bayburt'un geri alınması ve Ermeni çetelerinin mezalimine ilişkin 3 ncü Ordu Komutanlığı raporu.
1864	23.2.1918	Adilcevaz ve Mamahatun'da Ermeni çetelerinin mezalimi konusunda rapor.
1865	23.2.1918	Sansa Boğazı olayı konusunda 3 ncü Ordu Komutanlığı'nın yazısı.
1866	27.2.1918	Kâzım Karabekir Paşa'nın Ermeni eşkiyalarının yaptıkları mezalimle ilgili raporu.
1867	2.3.1918	3 ncü Ordu Komutanlığı'nın Ermeni mezalimiyle ilgili raporu.
1868	13.3.1918	İstanbul Milletvekili Salah Cimcoz, İzmir Milletvekili Nesim Mazelyah Beyler tarafından Stockholm Uluslararası Sosyalist Konferansı'na gönderilen Ermeni çetelerinin mezalimini içeren yazı.
1869	21.3.1918	3 ncü Ordu Komutanlığı'nın Erzincan, Erzurum kentlerinin son durumlarını yansıtan raporu.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1870	25.3.1918	3 ncü Ordu'nun ileri hareketi sırasında ahaliye karşı şefkat ve adaletle hareket edilmesini isteyen ordu emri.
1871	29.3.1918	Erzurum'da bulunan Ermeni kuvvetleri Komutanı General Antranik'in kentin düşmesi üzerine yazdığı ve Kafkas Kabasluv Gazetesinde yayınlanan rapor.
1872	29.3.1918	Kâzım Karabekir Paşa'nın Kars Ermeni toplumuna mesajı.
1873	1.4.1918	Yalnız Erzurum kenti içerisinde Ermeniler tarafından şehit edilmiş 2.127 Türk cesedinin bulunduğunu belirten rapor.
1874	20.4.1918	3 ncü Ordu Komutanlığı'nın harekât sırasında din ve mezhep ayırımı yapmadan herkese eşit ve haklı davranıldığını açıklayan yazıları.
1875	1.5.1918	Trabzon'dan Erzincan'a kadar olan bölgedeki Ermeni mezalimini ve soykırımını belirten telgraf.
1876	2.5.1918	Ermenilerin Erzincan'da işledikleri cinayet ve yaptıkları mezalimi belirten telgraf.
1877	3.5.1918	Rusların geri çekilmesiyle orada kalan ahalinin Ermeni mezalimine terk edilmiş olması dolayısıyla Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanlığı'nın Rus Kafkas Orduları Başkomutanlığı'na yazısı.
1878	5.5.1918	Padişah ailesinden bir kişinin Vartanus adındaki Ermeni kızı ile evlenmiş olması konusundaki yazı.
1879	16.5.1918	Ermeni mezalimine ilişkin Grup Komutanı Mirliva Şevki Paşa'nın 3 ncü Ordu Komutanlığı'na raporu.
1880	23.5.1918	Savaş yazarı Dr. Stefan Eşnaniya'nın Ermeni mezalimini belirten telgrafının Türkçesi.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1881	27.5.1918	Rus İhtilali başlangıcından 27.2.1918'de Osmanlı Ordusu'nun Erzurum'u geri aldığı tarihe kadar Ermenilerin kent ve çevresindeki köylerde Türklere karşı yaptıkları zulüm ve cinayetlere ilişkin tutsak Rus Subayı Tüverdahleyof'un anılarının Rusçadan Türkçeye çevirisi.
1882	20.6.1918	Ermenistan Cumhuriyeti Hükümeti içinde bulunan İslam ahalinin tümü Ermeni çeteleri tarafından öldürülmeleri dolayısıyla Kâzım Karabekir Paşa'nın Ermeni Kolordu Komutanı General Nazarbehof'a yazısı.
1883	27.6.1918	Ermeni çete reisi Antranik'in Nahcıvan bölgesinde Türklere karşı yaptığı mezalimin Türk Komutanlığına bildirilmesi için Rus Kolordu Komutanı Nazarbehof'un Gümrü'de Bağımsız Ermeni Komisyonu Başkanlığına gönderdiği yazı.
1884	2.7.1918	Vehip Paşa'nın Bakü ve Azerbaycan Cumhuriyeti içerisindeki Türk ahaliye karşı yapılan mezalim konusunda Batum'da Ermeni Millet Meclisi Başkanlığına gönderdiği yazı.
1885	2.6.1918	Ermenilerin İslam köylerinde 200 Müslümanı şehit ettiklerini belirtir Doğu Orduları Grubu Komutanı Esat Paşa'nın raporu.
1886	7.6.1918	Nasturi Ermenilerin kadın, çocuk, ihtiyar gözetmeksizin Dilman'da yedi bin, Rumiye'de bin Müslümanı işkence ile şehit ettiklerini belirleyen Esat Paşa'nın raporu.
1887	24.7.1918	Ermenilerin Karabağ Müslümanlarını yok etmelerini önlemek üzere bu bölgeye kuvvet gönderilmesini gerekli gösteren Doğu Ordular Grubu Komutanı Halil Paşa'nın öncü yazısı.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1888	25.8.1918	Ermeni Komitecilerin değişik adlarla eylemlerde bulunduğunu bildiren bir rapor.
1889	28.8.1918	Ermeni mezalimi konusunda Yusufeli İlçesi Kaymakamlığınca yapılan inceleme sonuçlarını açıklayan İçişleri Bakanlığı yazısı.
1890	5.9.1918	Batum Barış Antlaşması'na göre bir sınır projesinin saptanması sorunu.
1891	3.10.1918	Ermeni kuvvetlerinin Gökçegöl bölgesindeki İslam köylerine yaptıkları baskınlar konusunda 9 ncu Ordu Komutanlığı'nın yazısı.
1892	24.10.1918	Ermenilerin Erivan, Karabağ ve Nahcıvan bölgesinde bulunan İslam ahaliye yaptıkları zulüm ve soykırım olaylarını içeren 9 ncu Ordu Komutanlığı raporu.

قطعات :

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

3. Ordu — Erzurum
Mahremdir — 6.7.330

Kıtaata — Numro 392 — Yazıldı Minh 14

Ruslar Kafkasya'daki Ermeniler vasıtasıyle bizdeki Ermenileri aleyhimize Memalik-i Osmaniye'den zabtedeceği yerleri Ermenilere vererek istiklallerini temin vadiyle teşvik ettikleri ve hatta bizim köylüler kıyafetinde birçok adamları dahildeki Ermeni köylerine gönderdikleri ve tevzi edilmek üzere hududdaki bazı mevakie silah ve cephane getirdikleri Rus ceneral-lerinden Loris Melikof'un oğlunun bu maksatla Van mıntıkasına gittiği mevsuken istihbar olunmuştur. Dahilimizdeki Ermeni mütefekkirini şu suretle harekete karar vermişler: Harp ilanına kadar sükûnet-i itaatlarını muhafaza etmek, harp ilân edilirse ordudaki Ermeni efrat silahlariyle düşman tarafına geçmek, ordumuz ilerlerse sükûnet ve itaatı muhafaza etmek, ordumuz ricat ederse silahlanıp çete haline geçmek ve aleyhimize hareket eylemek.

Buna karşı yapılacak tedabir:

1. Hudut kıtaatı ne kıyafette olursa olsun pasaportsuz bizim tarafa geçmek isteyen adamları yakalayarak geriye orduya göndermek, silâh ve cephane geçirmek teşebbüsünde bulunanları tevkif ve orduya göndermek, firara teşebbüs ederlerse derhal itlâf eylemek.

2. Ahval-i harbiye haricinde Hükümet-i Mahalliye'nin muavenet talebi imkân dahilinde yapılacaktır.

3. Askerin bozgunluğuna sebep olanlar veya dur emrine ihale-i itibar etmeyerek firar edenler derakap zabitan tarafından itlâf edilir veya ettirilir.

4. Şimdiden her türlü ihtimale karşı ve bilhassa tehlikeli zamanlarda asker arasında havf ve inzibat intizamsızlığa meydan vermemek üzere Ermenileri ve diğer gayri müslimleri mümkün mertebe hissettirmeyecek surette ve tedricen muharip kıtaattan alınıp silâhsız olarak gayri muharip kıtaata vermek ve hareketlerini sıkı kontrol ve teftiş altında bulundurmak.

5. Ermenilerin ve Rusların telkinât ve iğfalatına cehaletleri dolayısıyla kapılacak Kürt ve sair Müslüman rüesası Ermenilerin ve Rusların maksatları hakkında tenvir edilmek. Selâmetin Ruslar aleyhine hareket etmekte olduğuna ikna edilmek.

6. Yazıcı yahut emir neferi sıfatiyle karargâhlarda mühim mevkilerde Ermeni ve gayri müslim efrattan istihdam edilmeyecektir.
Mahremdir

Numro 391 Yazıldı 330 Temmuz 14
İbrahim

Vilayetlere

(Malumat kısmı aynen yazılacak)

Buna karşı yapılmasını münasip gördüğüm tedabir :

1. Gizli tedbil-i kıyafet eylemiş polisler ve emin adamlar vasıtasıyla Ermenilerin ve diğer gayr-i müslimlerin bu gibi teşkilatından nerelerde yapıldığından, kimlerin hangi köylerin dahil bulunduğundan, kimlerin idare ve riyaset eylediğinden haberdar olmak;

2. Zuhur edecek ihlâl harekâtını bastırmak ve orduyu işgal etmemek üzere sabit jandarmalardan istifade etmek ve milis teşkilatı yapmak, bu da kâfi gelmezse en yakın kıtaattan muavenet talep edilmelidir.

3. Tarafımızdan yapılmış teşkilata tabi olmayan her kimde silah görülürse derhal alınmak ve sahibi Divan-ı Harb-ı Örfi'ye tevdi edilmek.

4. Cehâletleri yüzünden iğfalata kapılmaları ihtimali olan Kürt ve sair İslâm Rüesası'nın süver-i münasiple lehimize olarak hareketleri temin edilmek.

Tebliğ kılınacak mahaller	Tebliğ edilecek mahaller
9. Kolordu	Erzurum
11. Kolordu	Van
11. Kolordu Vekaleti	Bitlis
Kale	Diyarbekir
2. Nizamiye Süvari Fırkası	Elaziz
1., 2., 3., 4., İhtiyat Süvari Fırkaları	Trabzon

Van Müstakil Livası

13. Kolordu-Bilahare gönderilecek

Van Jandarma Kumandanlığına

Menzil Müfettişliğine

Trabzon Jandarma Alayı

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 2

Klasör No: 2918

Dosya No: ~~797~~ (497)

Fihrist No: 6

ONKUB ATASE Dok. Merkezi

3 ncü Ordu
Gizlidir.

Erzurum
19.9.1914

Birliklere

Sayı
392

Yazıldı/tarih 14

Ruslar Kafkasya'daki Ermeniler aracılığıyla bizdeki Ermenileri bize karşı Osmanlı ülkesinden ele geçirdiği yerleri Ermenilere vererek bağımsızlıklarını sağlamak sözüyle kışkırttıkları ve üstelik bizim köylüler kıyafetinde birçok adamları içerideki Ermeni köylerine götürdükleri ve dağıtılmak üzere sınırdaki kimi yerlere silah ve cephane getirdikleri Rus generallerinden Loris Melikof'un oğlunun bu amaçla Van bölgesine gittiği doğru olarak haber alınmıştır. İçimizdeki Ermeni düşünürleri şu suretle harekete karar vermişlerdir:

Harp ilanına kadar sesizce itaatlarını korumak, harp ilan ediliyorsa ordudaki Ermeni erler silahlarıyla düşman tarafına geçmek, ordumuz ilerlerse sessizlik ve itaati korumak, ordumuz geri çekiliyorsa silahlanıp çete haline geçmek ve bize karşı hareket eylemek.

Buna karşı yapılacak önlemler:

1. Sınır birlikleri ne kıyafette olursa olsun pasaportsuz bizim tarafa geçmek isteyen adamları yakalayarak geriye orduya göndermek; silah ve cephane geçirmek girişiminde bulunanları tutuklamak ve orduya göndermek, kaçmaya kalkışırlarsa hemen öldürmek.

2. Savaş durumu dışında yöresel hükümetin yardım isteği olanaklar içinde yapılacaktır.

3. Askerin bozgunluğuna neden olanlar veya dur emrine uymayarak kaçanlar hemen subaylar tarafından öldürülür veya öldürtülür.

4. Şimdiden her türlü olasılığa karşı ve özellikle tehlikeli zamanlarda asker arasında korku ve disiplin düzensizliğine meydan vermemek üzere Ermenileri ve diğer Müslüman olmayanları olabildiğince hissettirmeyecek biçimde ve hareketlerini sıkı kontrol ve denetim altında bulundurmak.

5. Ermenilerin ve Rusların kötü düşünceleri ve kandırmalarına bilgisizlikleri dolayısıyla kapılacak Kürt ve öteki Müslüman ileri gelenlerini Ermenilerin ve Rusların amaçları üzerinde aydınlatmak, esenliğin Ruslara karşı hareket etmekte olduğuna inandırmak.

6. Yazıcı veya emir eri sıfatıyla karargâhlarda önemli yerlerde Ermeni ve Müslüman olmayan erlerden kullanılmayacaktır.

M. T.

İllerde

Sayı
301

Yazıldı
14 Eylül 1914

Malûmat bölümü aynen yazılacaktır.

Buna karşı yapılmasını uygun gördüğüm önlemler:

1. Gizli kılık değiştirmiş polisler ve güvenilir adamlar eliyle Ermenilerin ve öteki Müslüman olmayanların bu gibi örgütlerinden, nerelerde yapıldığından, kimlerin hangi köylerin içinde bulunduğundan, kimlerin yönetim ve başkanlık eylediğinden bilgi sahibi olmak,

2. Meydana çıkacak ihtilal harekâtını bastırmak ve orduyu işinden alıkoymamak ve milis teşkilatı yapmak, bu da yetmezse en yakın birliklerden yardım istenmelidir.

3. Bizce yapılmış örgütlenmeye uymayan her kimde silah görülürse hemen alınmak ve sahibini sıkıyönetim Harp Divanı'na vermek.

4. Bilgisizlikleri yüzünden kandırılmaları olasılığı olan Kürt ve öteki İslam ileri gelenlerinin uygun biçimde bizden yana olarak hareketlerini sağlamak.

M. T.

Ulaştırılacak yerler:	Ulaştırılacak yerler:
9 ncu Kolordu	Erzurum
11 nci Kolordu	Van
11 nci Kolordu Vekâleti	Bitlis
Kale	Diyarbakır
2 nci Nizamiye Süvari Tümeni	Elazığ
1., 2., 3., 4., İhtiyat Süvari Tümenleri	Trabzon
Van Bağımsız Tugayı	

Belge No: 1804

13 ncü Kolordu (sonra gönderilecek)

Van Jandarma Komutanlığı

Menzil Müfettişliği

Trabzon Jandarma Alayı

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 2

Klasör No: 2918

Dosya No: 797

Fihrist No: 6

A	5-1920
D	125 (A)
F	19-6

Belge No: 1805

Kıdemli Birinci Sınıftan Zabit Vekili olarak
17 Temmuz 330 Tarihinde Neşet Eden
Gayri Müslim Talebenin Künyesi

Kolordusu 9, Alayı 12, 1 nci Tabur 2 nci Bölükte. Zabit Vekili

An asıl Trabzonlu olup Eyvasil Mahallesinde

Artin Efendi oğlu Baruter Efendi

Trabzon - 307

Kolordusu 11, zabit vekili

Bağdat'ın Sevkülgazal Mahallesinde 16 numaralı hanede, orta boylu elâ gözlü mütenasib'ül-endam

Fetullah Efendi oğlu Antuvan Efendi

Bağdat-310

Kolordusu 9, Alayı 13, 2 nci Tabur 2 nci Bölük, ağır topçu

İzmit'te Kadıbayır'mdan 384 numaralı hande, orta boylu elâ gözlü mütenasib'ül-endam

Samus oğlu Zisis Efendi

Kumkapı - 308

Kolordusu 3, Telgraf Bölüğü

Balat'ta Kurbandık Mahallesinde, orta boylu, buydağ benizli, kumral saçlı, elâ gözlü tüccardan Yasef oğlu İlya Efendi

Balat - 309

Kolordusu 9, süvari, zabit vekili

An asıl Ereğlili olup Erdek'te

Yorgo Efendi oğlu Ganbüs Efendi

Beyoğlu - 309

Kolordusu 9, süvari

Erzincan'da Yenimahalle'de sakin orta boylu, elâ gözlü mütenasib'ülendam

Karabet oğlu Kirkor Efendi

Erzincan - 309

Arşiv No: 1/1920

Dolap No: 204

Göz No: 3

Klasör No: 4608

Dosya No: 6

Fihrist No: 19-6

Kıdemli Birinci Smıftan Asteğmen
olarak 1.8.1914 Tarihinde Çıkan Gayrimüslim
Öğrencilerin Kimlikleri

9 ncu Kolordu, 12 nci Alay, 1 nci Tabur, 2 nci Bölük, Asteğmen. Aslen Trabzon'lu olup Eyvasil Mahallesinde Artin oğlu Bay Baruter

Trabzon - 1891 (1307)

11 nci Kolordu, Asteğmen.

Bağdat'ın Sevkülgazal mahallesinde 16 numaralı evde orta boylu, ela gözlü, düzgün vücutlu Bay Fetullah oğlu Bay Antuvan

Bağdat - 1894 (1310)

9 ncu Kolordu, 13 ncü Alay, 2 nci Tabur, 2 nci Bölük, ağırtopçu. İzmit'te Kadıbayır'ında 384 numaralı evde orta boylu, ela gözlü, düzgün vücutlu Samus oğlu Bay Zisis

Kumkapı - 1892 (1308)

3 ncü Kolordu Telgaraf Bölüğü

Balat'ta Kurbandik Mahallesinde orta boylu, buydağ benizli, kumral saçlı ela gözlü tücardan Yasep oğlu Bay İlya

Balat - 1893 (1309)

9 ncu Kolordu, Süvari, Asteğmen

Aslında Ereğlili olup Erdek'te Bay Yorgo oğlu Bay Ganbüs

Beyoğlu - 1893 (1309)

9 ncu Kolordu, süvari.

Erzincan'da Yenimahalle'de oturup orta boylu, ela gözlü mütenasip vücutlu, Karabet oğlu Bay Kirkor

Erzincan - 1893 (1309)

Arşiv No: 1/1920

Dolap No: 204

Göz No: 3

Klasör No: 4608

Dosya No: 6

Fihrist No: 19-6

Belge No: 1806

Belge No: 1806

Bab-ı âli

Dahili Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Hususi: 725

Hülâsa: Zeytun eşkiyasının tedibi hakkında

Harbiye Nezaret-i Celilesine Mahrem

Devletlü Efendim Hazretleri

Mükerrer ateşli esliha-ı memnua ile mesellâh kırk kişilik bir çetenin Zeytun kasabasına bir saat mesafede Maraş'a gelmekte olan yirmi bin yolcuyu soyarak on iki bin kuruşu mütecaviz nakitlerini gaspettikleri ve bu vakanın mubalegalı bir surette şuyuu üzerine karyelerinin düçar-ı tecavüz olmasından korkan o civar kura efradından otuz neferin kışladan firar ettiği ve vakanın müslümanlara pek ziyade su-i tesir eylediği ve Zeytunlulara karşı şu sırada istimal-i şiddet edilmezse müslümanların mukabele-i bilmisile tevessül edecekleri hisolunduğu ve livanın seyyar bölüğünün Zeytun'a hareketi mukarrer ise de iki yüz küsur gayri muallem efraddan ibaret olan bu kuvvetle bir şey yapılamayacağı ve Maraş'ta asayiş hükümfermâ olmasına mebni jandarma ile idare mümkün olduğundan ihtiyaten bırakılan ve nıfsı muallem efrattan mürekkep olan bin yüz altmış mevcutlu depo taburunun infikâkında mahzur görülemediği cihetle mütecavizlerin tedibi için Zeytun'a izamı lüzumunun temini Maraş Mutasarrıflığının işarına atfen Halep Vilayetinden alınan 17 Ağustos 330 tarihli şifrede bildirilmiş ve keyfiyetin Suriye ve Havalisı Umum Kumandanlığıyla Kolordu Kumandanlığına yazıldığı ve seferberlik münasebetiyle Zeytun'dan kaldırılmış olan kuvvet yerine başkaca kuvet ikamesi ilaveten izbâr kılınmış olmakla şu sırada tahaddüs eden vekayi dolayısiyle ehemmiyeti bir kat daha tezayüt eden Zeytun ve havalisinin temin-i inzibatı için muktazi tedabirin istikmali lüzumunun Kolordu Kumandanlığına tebliğine müsaade buyrulması babında emr-ü ferman hazret-i men lih'ül emrindir.

H. D.
19.6.330

10 Şevval 332 ve 19 Ağustos 330
Dahiliyle Nazırı Namına
Müsteşar
Ali Rıza
Asayiş kısmı/190.20 Ağustos 330

Belge No: 1806

Arşiv No: 1/131
Dolap No: 101/149
Göz No: 14-4
Klasör No: 2287
Dosya No: 32/12
Fihrist No: 1-10

Belge No: 1806

İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü

Özel : 725

Özü : Zeytun eşkiyasının yola getirilmesi üzerine

Millî Savunma Bakanlığı Yüksek Katına-Gizli

Sayın Bakan

Yasaklanmış çabuk ateşli silahlarla silahlandırılmış kırk kişilik bir çetenin Zeytun kasabasına bir saat mesafede gelmekte olan 21 yolcuyu soyarak on iki bin kuruşu aşkın paralarını zorla aldıkları ve olayın abartılmış bir biçimde yayılması üzerine köylerihin saldırıya uğramasından korkan o civar köyler halkından otuz erin kışladan kaçtığı ve olayın Müslümanlar üzerinde pek kötü etki yaptığı ve Zeytuntulara karşı şu sırada şiddet gösterilmezse, Müslümanların da aynı biçimde harekete başvuracak ları hissolunduğu ve livanın seyyar bölüğünün Zeytun'a hareketi kararlaştırılmış ise de iki yüzden fazla acemi erlerden oluşan bu kuvvetle bir iş yapılamayacağı ve Maraş'ta güvenliğin süregelmesinden jandarma ile idaresi de olası bulunduğundan yedek olarak bırakılan ve yarısı yetişmiş erlerden oluşan 1.160 mevcutlu Depo Taburu'nun oradan ayrılmasında ayrılmasında sakınca görülmediğinden, saldırganların cezalandırılması için Zeytun'a gönderilmesi gereğinin sağlanması Maraş Mutasarrıfından bildirilmesi üzerine Halep vilayetinden alınan 10.11.1914 tarihli şifrede bildirilmiş ve durumun Suriye ve Havalisi Genel Komutanlığı'yla Kolordu Komutanlığına yazıldığı ve savaş nedeni ile Zeytun'da kaldırılmış olan kuvvet yerine başkaca kuvvet konulması ayrıca yazı ile bildirilmiş olup şu sırada meydana çıkan olaylardan ötürü önemi bir kat daha artan Zeytun ve civarının güvenliğinin sağlanması için gerekli önlemlerin noksansız tamamlanması için Kolordu Komutanlığına duyrulmasına izin verilmesi yönünden emirleriniz saygılarımızla sunulur. 2 Eylül 1914

İçişleri Bakanı adına
Müsteşar
İmza

Güvenlik kısmına/190
3 Eylül 1914

Belge No: 1806

Arşiv No: 1/131

Dolap No: 201-149

Göz No: 14-4

Klasör No: 2287

Dosya No: 32/12

Fihrist No: 1-10

İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü

Özel : 725

Konu : Zeytun eşkıyasının yola getirilmesi hakkında

MİLLİ Savunma Bakanlığı Yüksek Katına

Sayın Bakan

Yamaklarımız şubat ayında eşkıyaları silahlandırmış bir yüzü Zeytun kasabasına bir saat mesafede bulunan 21 yolcuyu soyarak on iki bin kurşun ve altın paralarını zorla almıştır ve olayın aberi olmuş bir biçimde yayılması üzerine köylerinin eşkıyalara uğramasından korkan 3 köyü köylü halkından oluşan erin kişiden kaçtığı ve olayın Müslümanlar üzerinde çok kötü etki yaptığı ve Zeytunlular karşı şu ayrılık yüzünden, Müslümanların da aynı biçimde hareketle başvuracaklarını bildirmesinden ve İçişleri Bakanlığının Zeytun'a hareketi kararlaştırmasından da iki yüzden fazla acemi erlerden oluşan bu kuvvetle bir iş yapılamayacağı ve Maraş'ta güvenliğin sürdürülmesinden Jandarma ile idareci de olan bulunduğundan yedek olarak bırakılan ve yarısı yetişmiş erlerden oluşan 1.160 mevcutlu Depo Tabur'unun oradan ayrılmasında ayrılmasında görülmediğinden, eşkıyaların cezalandırılması için Zeytun'a gönderilmesi gerekiğinin aşağılanması Maraş Mutasarrıfından bildirilmesi üzerine Halep vilayetinden alınan 10.11.1914 tarihli şifrede bildirilmiş ve durumun Sıhhiye ve Havalisi Genel Komutanlığı'yla Kolordu Komutanlığına yazıldığı ve savaş nedeni ile Zeytun'da kalıdırılmış olan kuvvet yerine başka kuvvet konulması ayrıca yazı ile bildirilmiş olup şu sıralarda moyalara çıkan olaylardan ötürü önemi bir kat daha artan Zeytun ve civarının güvenliğinin sağlanması için gerekli önlemlerin nokasınca tanımlanması için Kolordu Komutanlığına duyurulmasına izin verilmesi yönünden emirlerinize sayılarımızla sunulur. 2 Eylül 1914

İçişleri Bakanı adına
Müsteşar
İmza

Güvenlik Kısmına/190
3 Eylül 1914

Belge No: 1807

4-1671
59
2-10

٤٤٠

٢٤

[redacted]

٢٥

Belge No: 1807

Numara: 440

Dersaadet'te Başkumandanlık Vekâletinden
mevrut 24 Ağustos 330 tarihli şifre mahlulüdür

Tahran sefirinin işarına göre Ruslar İran ve Kafkasya'daki Ermenilere silah tevzi etmiş; Tebriz Rus konsolosu Ermenilere Ermenistan teşkili vadinde bulunmuş; Mako civarında toplanan Rus kuvveti 12.000 piyade, 1200 süvari, 124 Top kuvvetinde imiş. Van'daki Ermenilerle Ruslar muhabere ediyorlarmış.

Bu malumatın ne dereceye kadar doğru olduğu takdir olunamazsa da her halde askerlerin takayyudat-ı mahsusaya tabi olması ve zehirlenmelerine meydan verilmemesi lazımdır.

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2.818

Dosya No: 59

Fihrist No: 2-10

ÖNEUR
ATASE Bşk.
Kütüphanesi

Belge No: 1807

Numara: 440

İstanbul'da Başkamutanlık Vekâletinden gelen
7 Eylül 1914 tarihli şifre çözümüdür

Tahran elçisinin bildirdiğine göre Ruslar İran ve Kafkasya'daki Ermenilere silah dağıtmış; Tebriz Rus Konsolosu Ermenilere Ermenistan teşkili için söz vermiş; Mako civarında toplanan Rus kuvveti 12.000 piyade, 1.200 süvari, 124 top kuvvetinde imiş.

Van'daki Ermenilerle Ruslar haberleşiyormuş.

Bu bilginin ne dereceye kadar doğru olduğu bilinemezse de herhalde Ermeni askerlerinin özel kayıt ve koşullar altında bulundurulması ve siyasal inançlarının bozulmasına meydan verilmemesi lazımdır.

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 2-10

Belge No: 1808

Fihrist No: 2-10
Erzurum Valiliği
Tahrirat Kalemi

Adet : Umumi 254221
Hususi 651

Üçüncü Ordu Kumandanlığı Canib-i Âlisine
Atifetlu efendim hazretleri

Pasinler kazasının Bozveren karyesiyle civarında kâin sair Ermeni kariyeleri sekenesinin tefahus ahvali zımmmda o cihetlere gönderilmiş olan sivil polis memurluğundan bazı malumatı havi alınan varaka sureti manzur-u âli-i kumandanileri buyrulmak üzere leffen takdim kılınmış ve münderecatına göre bittahkik muktazazasının ifası zımnında kaza-i mezkûr kaymakamlığına ifa-i tebligat olunmuş olmakla olbabda emir ve irade hazret-i min leh-ül emrindir. 22 şevval 1332 ve 31 Ağustos 1330

Erzurum Vali Vekili
Defterdar
Cemal

Evrak Numarası /414 2 Eylül 330

Numara

Rusya'da bulunduğum esnada gerek vilayat-ı şarkiye meselesinin ve gerekse Kafkasya'da zuhur eden ufak tefek mesailin hallinde Rus hükümetinin Ermenilere fevkalâde istinat eylediğini ve onları kendi tarafına celp ile vilayat-ı şarkiye namını alan Anadolu-i şarkide istediği zaman da bir kıyam ve iğtişaş çıkararak bu suretle umur-u dahiliyemize müdahale ve hükümetimizi tazyık edebilmek maksadını güttüğünü resmi ve gayri resmi işitmiş idim.

Bu maksat için pek çok para sarf eden Ruslar'ın Ermenileri herhalde kendi tarafma celp eylediğini ve Ruslara karşı Ermeniler arasında uyanan bu meclubiyetin bizim taraf Ermenilerine de sirayet eylediğini de yine Petersburk'da bulunduğum son zamanlarda öğrenmiş idim. Bu sebeple Pasinler kazası dahilindeki Ermenilerin ahvaline dair polis tarafından verilen

raporları şayan-ı dikkat bulduğum gibi bütün vilâyet-ı şarkiyedeki Ermenilerin kısm-ı azamının da aynı his ve fikre tabi oldukları şüphesizdir.

1 nci şubeye tevdi olundu

1 Eylül 330

M. Muhtar

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 160
Göz No: 5
Klasör No: 2811
Dosya No: 26
Fihrist No: 24-1

Erzurum Valiliği
Yazı İşleri Kalemi

Sayı :254221 Genel
651 Özel

3ncü Ordu Komutanlığı Yüksek Makamına

Sayın Bay

Pasinler ilçesinin Bozveren köyü ile civarında bulunan diğer Ermeni köylerinde oturanların hallerinin araştırılması için o yörelere gönderilmiş olan sivil polis memurluğundan bazı bilgileri taşıyan belge benzeri komutanlığın yüksek görüşlerine sunulmak üzere ekte sunulmuş ve içindekilere göre gerekli soruşturmanın yapılması için adı geçen ilçe kaymakamlığına duyurulmuş olup bu konuda emir yüksek makamınızındır.

14 Eylül 1914
Erzurum Vali Vekili
Defterdar
Cemal

Numara:

Rusya'da bulunduğum sırada gerek doğu illeri probleminin ve gerekse Kafkasya'da meydana çıkan ufak tefek problemlerin çözümünde Rus hükümetinin Ermenilere görülmedik derecede güvenlikleri ve onları kendi tarafına çekip Doğu Anadolu'da istediği zamanda bir ayaklanma ve karışıklık çıkararak iç işlerimize karışma ve hükümetimize baskı yapabilmek amacım güttüğünü resmi ve gayri resmi olarak işitmiştim.

Bu amaç için pek çok para harcayan Rusların Ermenileri kendi tarafına çektiğini ve Ruslara karşı Ermeniler arasında uyanan bu tutkunluğun bizim taraf Ermenileri arasında da yayıldığını yine Petersburg'da bulunduğum son zamanlarda öğrenmiştim. Bu nedenle Pasinler ilçesindeki Ermenilerin tutumuna dair polis tarafından verilen raporları ilginç bulduğum gibi doğu illerindeki Ermenilerin büyük kısmının da aynı duygu ve düşünceye bağlı oldukları kuşkusuzdur.

1 nci Şubeye verildi.

M. Muhtar

Belge No: 1808

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2811

Dosya No: 26

Fihrist No: 24-1

Belge No: 1809

A	4/3671
D	09
F	2 - 27

٢٠/٧/٣٧/١٥٠

١٩٥٢٧

١٢٩٤

طرزده واقع جلی غزی کندیسورود ٢٧ ایلول تاریخی تقریر بولندی.

خدیو قاغقاسیانک بوزشانه تقدیمنده تبلیغ ایدیلن ٢٧ ایلول تقریری

تلخیص اقتباسی صورت ذیزده تقدیم قلنمشدر :

صورت

روسیه دولتی عثمانلی و روس ارمنیلرنده ٨٠٠ کشیلک برجنه تلف

روس حکومتنه تسلیح اولونه رق اولیه اقدام کیلیکیه باطومده

حرکت ایدرک آنتیپ طرفنی تهدید و موندوق آغوسه ایله

ارداغوز آنتیپ طرفنی ایشغال و روس حکومتنک ویردیکی

استقلال وعدی اوزرینه مالک عثمانیه ده اغتشاش آسیه و قوقاسیه

مقدمه تشکیل ایدیکی و قوقاسیه نک کوکله مقدار روسلر و ارمنیلرده

و سائره دولتلر ایله ایلچیلر ایدیلدیکی و کویا

ترک جنه لرنک ایرانه وارمه جنه تعرضنه بولندقده حدودلرده

تعرضه و اقناع قضایه جرأت ایده جکلری خبر ویلمشدر. الیوم

باطوم حوالیسنده تکمیل مدافعه لری یکون ١٠٠٠٠ اولمه اوزره

Adet: 19527/1294

Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey'den mevrud
25 Eyül 330 tarihli şifre mahlulüdür.

Hopa Kaymakamlığının Lazistan Mutasarrıflığından tebliğ edilen 22 Eylül 330 şifreli telgrafnamesi sureti zirde naklen arzolunur.

Suret

Rusya'daki Osmanlı ve Rus Ermenilerinden 800 kişilik bir çetenin Rus Hükümetince teslih olunarak evvelsi akşam geceleyin Batum'dan hareket ederek Artvin taraflarına gittikleri ve bunların Artvin ile Ardanuç arasında taksim edileceği ve Rus hükümetinin verdiği istiklâl vaadi üzerine memaliki Osmaniyede ihlâl-i asayiş ve taarruz maksadiyle teşekkülleylediği ve bu komitenin gönüllü miktarı Rumlar ve Ermenilerden vesaireden ibaret olarak 7000'e iblâğ edileceği ve güya Türk çetelerinin İran ve Ermiye cihetinden taarruzunda bunlarda hudutlarda taarruza ve ika-yı faziha cüret edecekleri haber verilmiştir.

Elyevm Batum havalisinde tekmil mevcutların yekûnü 15.000 olmak üzere üç alay olup bunlar da 264 numrolu Kirgolski ve 154 numrolu Revan ve 66 numrolu Sibirya alaylarından ibaret idüğü ve Batum Havalisi Kumandanının tebdil edilerek yerine henüz ismi anlaşılamayan bir Ceneral geldiği ve Artvin ve Ardanuç'daki 750 kazağın Alman hududuna sevk edilerek yerlerine Batum'dan piyade gönderildiği ve Kopmiş'in biraz ötesinde bulunan liman karyesinde Rus kuvvetinin 50'den 150'ye iblâğ edilerek geçen gün 35 sandık cephane dahi getirildiği, Rusya'nın tekmil Osmanlı ve İran hudutlarındaki askerin miktarı 1.000.000 iken 400.000'i Alman, Avusturya hududuna sevk edilerek elyevm 600.000 mevcudu olduğu.

2. Ş. 26 minh
Evrak Numrosu: 1964-26/27

Ermenilerden çeteler teşkiline dair malumat husulünden sonra iade edilmek üzere 1 nci Şubeye

Binbaşı
İmza

Malumat hasıl olmuştur. 28 minh
1. Şube
Mehmet Tahir

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 2-23,2-24

Sayı: 19527/1294

Trabzon Valisi Bay Cemal Azmi'den
gelen 8 Ekim 1914 tarihli şifre çözümüdür.

Hopa Kaymakamlığının Lazistan Mutasarrıflığından bildirilen 5 Ekim 1914 şifreli telgraf sureti aşağıya aktarılarak sunulur.

Suret

Rusya'daki Osmanlı ve Rus Ermenilerinde 800 kişilik bir çetenin Rus hükümetince silahlandırılarak evvelsi akşam geceleyin Batum'dan hareket ederek Artvin taraflarına gittikleri ve bunların Artvin ile Ardanuç arasında taksim edileceği ve Rus hükümetinin bağımsızlık sözü vermesi üzerine Osmanlı ülkesinde güvenliği bozmak ve saldırı amacıyla kurduğu bu komitenin gönüllü miktarı Rumlar ve Ermenilerden meydana gelmiş olarak 7.000'e vardırılacağı ve güya Türk çetelerinin İran ve Ermiye yönünden saldırıda bulunmasında bunların da sınırlarda saldırıya ve kötülükler yapmaya kalkışacakları haber verilmiştir. Bugün için Batum yöresinde tekmil mevcutları 15.000 olmak üzere üç alay olup bunlar da 264 numaralı Kirgolski ve 154 numaralı Revan ve 66 numaralı Sibirya alaylarından meydana gelmiş olduğu ve Batum yöresi komutanının değiştirilerek yerine henüz adı bilinemeyen bir General geldiği ve Artvin ve Ardanuç'taki 750 kazağın Alman sınırına gönderilerek yerlerine Batum'dan piyade gönderildiği ve Kopmiş'in biraz ötesinde bulunan Liman köyünde Rus kuvvetinin 50'den 150'ye yükseltilerek geçen gün 35 sandık cephane daha getirildiği Rusya'nın bütün Osmanlı ve İran sınırındaki askerinin sayısı 1.000.000 iken 400.000'nini Alman, Avustrya sınırına gönderdiği, bugün 600.000 mevcudu olduğu.

2 nci Şb.
9 Ekim 1914

Evrak Numarası: 1964-26/27

Ermenilerden çeteler kuruluşuna dair bilgiler alındıktan sonra geri verilmek üzere 1 nci Şubeye

Binbaşı
İmza

Bilgi alınmıştır.
11 Ekim 1914
1. Şb.
Mehmet Tahir

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 2-23, 2-24

A	4-3671
D	522
F	15-1

Belge No: 1810

28.7.30

Başkumandanlık Vekâletine

Rusların Kafkasya dahilinde Rus ve Osmanlı Ermenileriyle Rumları teslih ederek çeteler teşkil ettikleri, bunları bizim tarafa göndererek memalik-i Osmaniyede dahi çete teşkilatını tevsi etmek istedikleri istihbar olunuyor. Ve bu haberler anbean teeyyüd ve tahakkuk ediyor ve kıtaattan ve Ermeni firarileri dahi artıyor.

(10/11 Eylül 330) tarih ve 347 numaralı takrir ile bu hususta ittihaz kılınacak tedbiri arzeylemiştim. İlaveten firar veya hiyanet edenlerin aileleri hakında şedit tedabir ittihaz ve çeteleri himaye eden köylüleri şediden tecziye ve herhangi köyde bir çeteye rast gelinirse olveçhile takrib eylemek ve bunu ilan eylemek lazım geliyor. Bu hususta umumi ve kati bir karar ittihaz etmek ve işi cereyan-ı halisine bırakmamak lazım olduğunu arzeylerim.

İmza

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2811

Dosya No: 26

Fihrist No: 15-1

Belge No: 1810

1.10.1914

Başkomutanlık Vekâletine

Rusların Kafkasya içinde Rus ve Türk Ermenileriyle Rumları silahlandırarak çeteler oluşturdukları, bunları bizim tarafa göndererek Türk ülkesinde çete örgütlerini genişletmek istedikleri haber alınıyor. Ve bu haberler yavaş yavaş doğrulanıyor ve gerçekleşiyor ve kıtaattan ve Ermeni kaçakları da artıyor.

23/24 Eylül 1914 tarih ve 347 numaralı yazı ile de bu konuda alınacak önlemi sunmuştum. Ek olarak kaçan ve vatan hainliği yapanların aileleri hakkında şiddetli önlemler alınması ve çeteleri koruyan köylüleri şiddetle cezalandırmak ve herhangi köyde bir çeteye tesadüf edilirse o köyü dağıtmak, uzaklaştırmak ve bunu etrafa duyurmak gerekiyor. Bu konuda kesin ve genel bir karara varmak ve işi normal akımına bırakmamak gerekiyor.

İmza

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 160
Göz No: 5
Klasör No: 2811
Dosya No: 26
Fihrist No: 15-1

Aded : 8 12/13.8.30
Saat: 8

Karakilise'de İhtiyat İkinci Süvari Fırkası Kumandanı Abdurrahman Bey'den mevrud 11/12 Teşrinievvel 330 tarihli şifre mahlulüdür.

1. Mako'da Rusya'nın 2.500 süvari ve 700 piyade ve tahminen üç batarya top ve 100 kadar da nakliye arabası bulunduğu.

2. Rusya'ya geçen Bayezitli (Surin) ile (Haçik) nam Ermeniler maiyetlerine ikişer bin nefer tecemmu ettiği ve Rusya hükümetinden bunlara esliha ve levazımat verildiği; birisinin iki bin nefer ile Abbas Gölünden - Musona ve birisinin de aynı kuvvetle Ağrı Dağının Harabe-Macar tarikiyle ya Bayezit'e veyahut İran'a geçmek emelinde bulundukları istihbar kılınarak beray-i tecessüs adam-ı mahsus gönderildiği ve tedabir-i lâzimeye tevessül olunduğu.

Birinci Mıntıka;

3. Kısm-ı azamı bizim taraf Ermenilerinden ve asker firarilerinden olmak üzere 8.000'i mütecaviz Ermeni Kağızman'da içtima ettiği bunlar bir nevi çete teşkilatına tabi bulunduğu, hükümet tarafından teslih ve ahali tarafından tekâlif suretiyle iaşe edilmekte ve bunlar için köylerden gece toplanmakta olduğu;

4. Bunlar içerisinde Karakilise'li Kosti, Nefsi Eleşkirt'li Armais Eleşkirt'in Haçlı Kariyesinden Apik nam sergerdeleri tanıldığı.

5. Son dört gün zarfında Kağızman'a yeniden 10 Plâston bölüğü vürûd ettiği ve Kağızman'daki mecmu-u kuvvet 15.000 kadar tahmin edildiği.

6. İşbu malumat Kağızman ahalisinden şayan-ı itimat Osmanlı muhibbi bir İslam tarafından olduğu İkinci Mıntıka Kumandanlığından bildirilmiştir.

Okunamadı Şube 2

Evrak 2784 — 12/13 Minh

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 2-43, 2-44

Sayı: 389
Saat: 8

24/25.10.1914

Karakilise'de İhtiyat İkinci Süvari Tümeni Komutanı Abdurrahman Bey'den gelen 24/25 Ekim 1914 tarihli şifre çözümüdür.

1. Mako'da Rusya'nın 2.500 süvari ve 700 piyade ve tahminen üç batarya top ve 100 kadar nakliye arabası bulunduğu,

2. Rusya'ya geçen Bayezit'li (Surin) ile (Haçik) ismindeki Ermeniler yanlarına ikişer bin er topladığı ve Rusya hükümetinden bunlara silah ve gerekli eşya verildiği; birisinin iki bin er ile Abbas Gölü'nden Muson'a ve birisinin de aynı kuvvetle Ağrı Dağı'nın Harabe-Macar yoluyla ya Bayezit'e veyahut İran'a geçmek emelinde bulundukları haber alınarak iç yüzünü araştırmak amacıyla özel gözlemci gönderildiği ve gerekli önlemlere başvurulduğu.

Birinci Bölge;

3. Çoğunlukla bizim taraf Ermenilerinden ve asker kaçaklarından olmak üzere 8.000'ni aşkın Ermeninin Kağızman'da toplandığı, bunlar bir çeşit çete örgütü halinde bulunduğu, hükümet tarafından silahlandırılmış ve ahali tarafından verilmek suretiyle beslenmekte ve bunlar için köylerden (?) gece toplanmakta olduğu;

4. Bunlar içerisinde Karakilise'li Kosti, Nefs Eleşkirt'li Armais, Eleşkirt'in Haçlı köyünden Apik isimli çete başlarının bilindiği;

5. Son dört gün zarfında Kağızman'a yeniden 10 Plâston bölüğü geldiği ve Kağızman'da toplanmış olan kuvvetin 15.000 kadar tahmin edildiği,

6. Bu bilgiler Kağızman ahalisinden Osmanlı dostu, güvenilir bir Müslüman tarafından verilmiş olduğu İkinci Bölge Komutanlığı'ndan bildirilmiştir.

okunamadı.

2 nci Şube 12 Ekim 1914

Evrak 2784 — 12 13 Minh

Belge No: 1811

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 2-43, 2-44

Sayı: 389
Sınıf: 8

Karadağ'da İhtiyat İkinci Süvari Tümeni Komutanı Abdurrahman Bey'den gelen 24 Teşrin Evvel 1914 tarihli şifre yazısıdır.

1. Makro'da Rusya'nın 2.500 süvari ve 700 piyade ve 100 kadar tarya top ve 100 kadar nakliye arabası bulunduğu.

2. Rusya'ya geçen Bayezit'li (Sürin) ile (Hacık) isminde iki Ermeni lar yanlarına ikişer bin er toplandığı ve Rusya bütünüyüden bunlara silah ve gerekli sevk verildiği; birisinin iki bin er ile Abbas Ç.'ndan Mazar'a ve birisinin de ayın konvoyle Ağrı Dağı'nın Harabe-Mazar yolunda ve Bayezit'e vardıkta İran'a geçmek emelinde bulunduklarını haber almak üzerinde araştırmak amacıyla özel gözlemci gönderildiği ve gerekli önlemler benimsenildiği.

Birinci Bölge:

3. Çoğunlukla bizim taraf Ermenilerinden ve asker kaçaklarından oluşmak üzere 8.000'ni aşkın Ermenilerin Kağızman'da toplandığı, bunlar iyi çeşit çete örgütü halinde bulunduğu, hükümet tarafından silahlandırılmış ve ahali tarafından verilmek suretiyle beslenmekte ve bunlar için köylerden (?) geçe toplanmakta olduğu;

4. Bunlar içerisinde Karakilise'li Kosti, Neta Bağdasar'lı Armata, Ölçekirt'in Hacı köyünden Apik isimli çete başlarının bilindiği;

5. Son dört gün zarfında Kağızman'a yeniden 10 Pilaton bölüğü geldiği ve Kağızman'da toplanmış olan kuvvetin 15.000 kadar talimin edildiği.

6. Bu bilgiler Kağızman ahalisinden Osmanlı doktor, güvenilir bir Müslüman tarafından verilmiş olduğu İkinci Bölge Komutanlığı'ndan bildirilmiştir.

olunmamadı

2 nci Şube 12 Ekim 1914

Evrak 12
———— Mühr
2784 12

Belge No: 1812

A	4-3671
D	
	2-43

محرره

Belge No: 1812

Saray'da Seyyar Fırka Kumandanı Kâzım Bey'den
Mevrud 16 Teşrinisani 330 Tarihli Şifre Mahlulüdür.

Tel/4073

3 ncü Ordu Kumandanlığına

Gayet mühim ve bir dakika bile teehhür etmeyecektir.

Düşman bugün Deyr'e tecavüz etmiştir. Top ve Mitralyözü vardır. Karşısındaki kuvvetimiz pek az olduğundan Hoşab istikametinde çekilmeye mecbur olacağını zannederim.

Derdest edilen iki casusun ifadesinden bugünlerde Van'da ve vilayet dahilinde kıyam olacağı anlaşılmıştır. Ahvalde bunu gösteriyor. Saray'daki kıtaatın bir kısmıyle Hoşab istikametinde hareket edeceğim. Ancak kuvveti mühim olduğu için vilayet dahilinde de bir kıyam olursa müşkül vaziyette kalınacağı ve Revandiz'de toplanan kuvvetin hareket etmediginin anlaşıldığı maruzdur.

2 nci Şube. 16 minh

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 2-54

Belge No: 1812

Tel 4073

Gayet önemli ve bir dakika bile geri bırakılmayacaktır.

Saray'da (Özalp) Seyyar Tümen Komutanı Bay Kâzım'dan gelen 29.11.1914 tarihli şifre çözümüdür

3 ncü Ordu Komutanlığı'na

Düşman bugün Deyr'e saldırmıştır. Top ve mitralyözü vardır. Karşısındaki kuvvetimiz pek az olduğundan Hoşab (Güzelsu) yönünde çekilmek zorunda kalacağımızı zannederim.

Tutuklanan iki casusun ifadesinden bugünlerde Van'da ve vilayet içinde ayaklanma olacağı anlaşılmıştır. Durum da bunu gösteriyor. Saray'daki kıtaatın bir kısmıyla Güzelsu yönünde hareket edeceğim. Ancak kuvveti önemli olduğu için vilayet içinde de bir ayaklanma olursa, zor durumda kalınacağı ve Revandiz'de toplanan kuvvetin hareket etmediğinin anlaşıldığı bilgilerinize sunulur.

2 nci Şube 29.11.1914

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 2-54

Belge No: 1813

A	4-3671
D	
F	2-55

Arş.	4/3671
Dip.	160
Göz.	5
Kls.	2818
Dos.	59
Fih.	2-55

Adet
950

Hoşab'da Van ve Seyyar Jandarma Fırkası Kumandanı Kâzım Bey'den mevrud 21/22 Teşrinisani 330 tarihli şifre mahlulüdür

Düşmanın 4.000 piyade ve 1.000 süvari ile 2 sahra, 4 cebel topundan ibaret bir kuvveti Saray ve civarındadır. Keşifkolları bugün (Müslihan) ile Saray'la Ercek arasındaki (Molla Hasan) kariyelerine gelmişlerdir. Düşmanın (Dir)'deki kuvvetinden tefrik edilen piyade ve süvari olarak 500 nefer ile 2 cebel topundan ibaret bir müfrezesi (Başkale) yi işgal etmiştir. Kısm-ı mütebakisi (Dir) civarında kalmıştır. Ruslara bilamukavemet dehalet eden aşair rüesası cenuba gitmişlerdir. Dün (Hoşab)'dan hareket ettirilen 2.000 neferlik kuvvetle Hoşab'ın şimalinde Akgöl civarındayız.

Diğer müfrezelerimiz dünkü mevkilerindedirler.

Düşman işgal ettiği yerlerde Ahali-i İslamiye yedindeki silahları alıp Ermenileri teslih ve bunlardan kıtalar teşkil ediyor. Düşman kıtaatı arasında bir kısım İran aşairi de bulunmaktadır. Ermeni efradın silahlarını almağa mecburiyet hasıl olmasından ve muharebelerdeki telefat ve zayiat ve firarilerden ve aşairin düşmana iltihakından dolayı kuvvetimizin tenakus etmiş olduğu (Ravandiz) den hareket eden müfrezenin henüz (Somay)'daki kuvvetimize iltihak edemeyerek geride bulunduğu ve beraberindeki iki cebel topunu da Ravandiz'e iade ettiğinin Musul'dan iş'ar edildiği maruzdur.

2. Şube 22 minh.

Arşiv No: 4-3671
Dolap No: 160
Göz No: 5
Klasör No: 2818
Dosya No: 59
Fihrist No: 2-55

Belge No: 1813

Sayı: 950

Hoşab'da Van Seyyar Jandarma Tümeni
Komutanı Bay Kâzım'dan gelen 4/5-

12.1914 tarihlif şifre çözümüdür.

Düşmanın 4.000 piyade, 1.000 süvari ile 2 sahra, 4 cebel topundan oluşan bir kuvveti Saray ve civarındadır. Keşif kolları bugün Müslihan ile Saray'la Ercek arasındaki Molla Hasan köylerine gelmişlerdir. Düşmanın Dir'deki kuvvetinden ayrılan, piyade ve süvari olarak 500 er ile iki cebel topundan oluşan bir müfrezesi Başkaleyi'de ele geçirmiştir. Geri kalan kısmı Dir civarında kalmıştır. Ruslara direnmeden sığınan aşiret reisleri güneye gitmişlerdir. Dün Hoşab'dan hareket ettirilen 2.000 kişilik kuvvetle Hoşab'm kuzeyinde Akgöl civarındayız. Diğer müfrezelerimiz dünkü yerlerindedirler.

Düşman ele geçirdiği yerlerde Müslüman ahalinin elindeki silahları alıp Ermenileri silahlandırıyor ve bunlardan kıtalar oluşturuyor. Düşman kıtaları arasında bir kısım İran aşiretleri de bulunmaktadır. Ermeni erlerin silahlarını almak zorunda kalındığından ve muharebelerdeki kayıplar ve kaçaklardan ve aşiretlerin düşman tarafına katılmasından ötürü kuvvetimizin azalmış olduğu, Ravandiz'den hareket eden müfrezenin henüz Somay'daki kuvvetimize katılmayarak geride bulunduğu ve beraberindeki iki cebel topunun da Ravandiz'e geri verdiğinin Musul'dan bildirildiği sunulur.

2 nci Şube 5.12.1914

Arşiv No: 4-3671
Dolap No: 160
Göz No: 5
Klasör No: 2818
Dosya No: 59
Fihrist No: 2-55

Belge No: 1814

Belge No: 1814

Erzurum Valisi Tahsin Bey'den mevrut
7/8 Kânunuevvel 33 tarihli şifre
mahlülüdür.

Başkumandan Vekili Enver Paşa
Hazretlerine

Van'ın Karçıkan, Gevaş kazaları Ermenilerinde alâim-i isyan vardır. Telgraf tellerini kesmişler, bir onbaşıyı öldürmüşler, kaymakam ve maiyetine silah istimal ve müteaddit yerlerde gençler ve asker firarileri içtima etmişler.

Bitlis'den milis ve jandarma gönderilmiş, müsademe başlamış, kuvvetleri az ve milis silahları gayr-i kâfi olduğundan kuvvete ihtiyaç gösteriyorlar. Bu hususta Van'dan, Bitlis'den telgraf aldım. Fikrimi iki vilayete yazdım. Şimdi Talât Bey'le makine başında görüştük. Zat-ı devletlerine arz-ı malumat, Cevdet ve Mustafa Bey'le muhabere ederek meseleyi icabı gibi neticelendirmeyi elzem gördüler. Halil Bey'in en ileride bulunan kıtasını Bitlis tarikiyle sevkini tensip buyurur musunuz? Yoksa buradan iki seyyar jandarma gönderelim. Mecruh Esat Bey iyileşti. Onu miktar-ı kâfi milis ve aşiret kuvvetleri ile hemen Gevaş'a izam edelim mi? Talimat malumdur. Ne ifade buyrulur.

Arşiv No: 1/1

Dolap No: 9-101

Göz No: 23-1

Klasör No: 4

Dosya No: 23-A

Fihrist No: 5

Belge No: 1814

Erzurum Valisi Bay Tahsin'den Gelen
7/8 Aralık 1917 Tarihli Şifre Çözümüdür.

Başkomutan Vekili Sayın General Enver'e

Van'ın Karçıkan, Gevaş ilçeleri Ermenilerinde ayaklanma belirtileri vardır. Telgraf tellerini kesmişler bir onbaşıyı öldürmüşler, kaymakam ve yanındakilere silah kullanmışlar ve birçok yerlerde gençler ve asker kaçakları toplanmıştır.

Bitlis'ten milis ve jandarma gönderilmiş, çarpışma başlamış; kuvvetleri az ve milislerin silahları yetersiz olduğundan kuvvete gerekliliğ gösteriyorlar. Bu konuda Van'dan, Bitlis'ten telgraf aldım. Düşündüğümü iki ile de yazdım. Şimdi Bay Talât'la makine başında görüştük. Yüksek kişiliğinize bilgi sunmakla beraber Bay Cevdet ve Mustafa ile görüşerek problemi gereği gibi sonuçlandırmayı daha uygun gördüler.

Bay Halil'in en ileri de bulunan kıtasını Bitlis yoluyla göndermeyi uygun buluyor musunuz? Yoksa buradan iki seyyar jandarma mı gönderelim? Yaralı Bay Esat iyileşti. Onu yeteri kadar milis ve aşiret kuvvetleri ile hemen Gevaş'a yollayalım mı? Talimat malumdur.

Ne emir buyrulur?

Arşiv No: 1/1

Dolap No: 9-101

Göz No: 23-1

Klasör No: 4

Dosya No: 23-A

Fihrist No: 5

Belge No: 1815

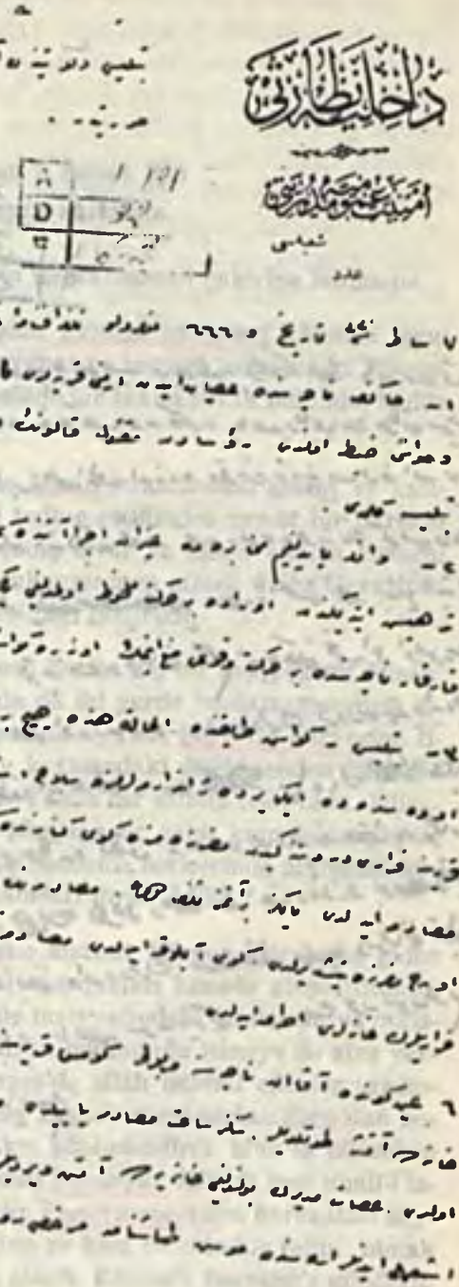

Belge No: 1815

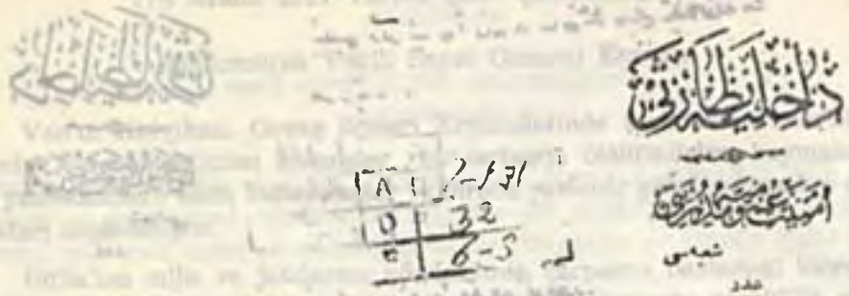

Belge No: 1815

Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti

Şubesi
Adet

Bitlis Vilâyetinden alınan 8 Şubat 330 tarihli şifre telgrafnamenin suretidir.

7 Şubat 330 Tarih ve 666 numrolu telgrafname-i çakiriye lahikadır.

1 — Hakif Nahiyesinde isyan eden Ermeni karyeleri kâmilen işgal ve tahassüngâhlar tamamen ihrak hayvanat ve mevaşi zabtolundu. Rüesadan maktül Kalo'nun üzerinde ve hanesinde bir takım evrak bulundu, henüz Bitlis'e gelmedi.

2 — Van'la yaptığım muhaberede Hizan icraatındaki şiddet ve katiyetin Gevaş ve Reşadiye Ermenilerini tedhiş ettiğinden orada bir hareket melhuz olmadığı yalnız icraat mıntıkasına civar ve ekser ahalisi Ermeni olan Karkar Nahiyesinde bir hareket vukuunu men etmek üzere Gevaş'tan kuvvetli bir jandarma müfrezesi gönderildiği bildirildi.

3 — Bitlis-Gevaş tarikinde el-hâletü hazihi hiç bir şey yoktur. Hizan'da vak'a başlar başlamaz Muş Ovasında da iki yerde jandarmalarımıza silâh istimal edildi. Ve Muş Merkez kazasına merbut Serveng karyesine firari derdestine giden müfrezemize Köy kenarındaki değirmenden istimal-i silah olundu. İki saat müsademe edildi. Yalnız bir atımız telef oldu. Müsademenin vukuu haber alınınca derhal Muş'dan üç zabit kumandasında üç müfreze yetiştirildi. Köy abluka edildi. Müsademe neticesinde mütecasirlerden dokuzu itlâf olundu. Firarîlerin haneleri ihrak edildi.

6 — Aynı günde Akaan Nahiyesine merbut Kümes Karyesine giden nahiye müdürü ile jandarma müfrezesi oturdukları hanede ateşe tutuldular. Sekiz saat müsademe yapıldı. Müdür maiyyetindeki jandarma ve mislerden dokuz kişi şehit oldu. Usât Müdürün bulunduğu haneye de ateş verdiler. Müdür güç hal ile kurtuldu. Kümes'de silâh istimal edenler arasında Muş Taşnak murahhası Ropen ve Muş Taşnak rüesasından Esro'nun bulunması Komite'nin vaziyetinden bihakkın şüphelendirdi. Muş'da bilâsebep ve bilâ özür bulunmakta olan Van Mebusu Papasyan Efendi hem ahali-i islâmiyenin ve bilhassa Karakilise'den gelip Pastırmacıyan'ın harekâtını söyleyen muhacirinin teessüründen siyaneten ve hem de elde bir rehin olmak üzere mutasarrıfın nezdine misafireten alındı. Kümes'e Serveng'e gönderil-

diği gibi kuvvetli müfrezeler ve Heyet-i Tahkikiye gönderildi. Komite'nin Kümes vakasındaki derece-i dahli anlaşılıncaya kadar Muş'daki diğer komite reislerinin de nezarete alınmasını mahalline tebliğ ettim. Muş'dan alacağım neticeyi bilahare arz ederim. Komite'nin vukuatı taammüm edeceğini tahmin ile o surette tertip yapıyoruz. Vilâyet ordumuzun menzil hattı üzerindedir. Ordumuzun gerilerini tehdit edecek ufak bir hareketin fevkalade sürat ve şiddetle itfâ edileceğini 28 Eylül 330 ve 15 Teşrinievvel 330 tarihli ve 487 numaralı telgrafnamelerimizle arz etmiş idim. Bu gibi harekâtta tatbik edilecek adilâne fakat birahmane bir şiddetin daima Müntic-i muvaffakiyet olduğu tecrübeten sabit olduğundan her hal ve ihtimal nazar-ı itibare alınarak bu misillü vekayie karşı son derece şiddet ve süratle hareket olunacağını ve ordumuzun menzil hattını tehdit ve sevkiyatını tatil edecek vekayi-i avn-i hakla çıktığı yerde yangın söndürür gibi söndürmek için azim ve mevcudiyetimizle çalışacağımızı tekrar arz ederim.

Arşiv No: 1/131

Dolap No: 101/149

Göz No: 14-4

Klasör No: 2287

Dosya No: 32/12

Fihrist No: 6-2, 6-3

İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü

Şubesi :
Sayı :

Bitlis ilinden alınan 21 Şubat 1915 tarihli şifre telgrafının suretidir.

20 Şubat 1915 tarihli ve 666 numaralı telgrafımıza ektir.

1. Hakif Bucağı'nda başkaldıran Ermeni köyleri bütünüyle işgal ve sığınakları tamamen yakılmış hayvanları ve koyunları, keçileri, öküzleri ele geçirildi. Başkanlardan ölü Kalo'nun üzerinde birtakım belgeler bulundu. Henüz Bitlis'e gelmedi.

2. Van'la yaptığım görüşmede Hizan hareketlerindeki şiddet ve kesinlik Gevaş ve Reşadiye Ermenilerini korkuttuğundan orada bir hareket düşünülmediği yalnız harekât bölgesine komşu ve daha ziyade ahalisi Ermeni olan Karkar bucağında bir olay meydana gelmesini önlemek üzere Gevaş'tan kuvvetli bir jandarma birliği gönderildiği bildirildi.

3. Bitlis - Gevaş yolunda şimdiki halde hiçbir şey yoktur. Hizan'da olay başlar başlamaz Muş Ovası'nda da iki yerde jandarmalarımıza karşı silah kullanıldı. Ve Muş Merkez ilçesine bağlı Serveng köyüne kaçakları tutuklamaya giden müfrezemize köy kenarındaki değirmeden silah kullanıldı. İki saat çarpışma oldu. Yalnız bir atımız öldü. Çarpışmanın başladığı haber alınınca hemen Muş'tan üç subay komutasında üç müfreze yetiştirildi. Köy kuşatıldı. Çarpışma sonucunda saldırganlardan dokuzu öldürüldü. Kaçakların evleri yakıldı.

4. Aynı günde Akaan bucağına bağlı Kümes Köyü'ne giden Bucak Müdürü ile jandarma müfrezesi oturdukları evde ateşe tutuldular. Sekiz saat çarpışma oldu. Müdürün emri altındaki jandarma ve milislerden dokuz kişi şehit oldu. Asiler Müdür'ün bulunduğu eve de ateş verdiler. Müdür zor kurtuldu. Kümes'te silah kullananlar arasında Muş Taşnak Delegesi Ropen ve Muş Taşnak ileri gelenlerinden Esro'nun bulunması Komite'nin durumundan tamamiyle kuşkulandırdı. Muş'ta sebepsiz ve özürsüz bulunmakta olan Van Milletvekili Papasyan Efendi hem İslam ahalinin ve özellikle Karakilise'den gelip Pastırmacıyan'ın hareketlerini anlatan göçmenlerin etkisinden korumak ve hem de elde bir garanti olmak üzere misafir olarak mutasarrıfın yanına alındı. Kümes'e, Serveng'e gönderildiği gibi kuvvetli

Belge No: 1815

bir müfrezeler tahkik grubu gönderildi. Komitenin Kümes olayındaki etkisi nin derecesi anlaşılıncaya kadar Muş'taki diğer komite reislerinin de göz altına alınmasını yerine duyurdum. Muş'tan alacağım sonucu daha sonra sunacağım. Komitenin olan bitenleri etrafa duyuracağını kestirerek o biçimde düzen yapıyoruz. Vilayet ordumuzun ikmal yolu üzerindedir. Ordu muzun gerilerini korkutacak ufak bir hareketin duyulmadık çabukluk ve sertlikle söndürüleceğini 11 Ekim 1914 ve 28 Ekim 1914 tarihli ve 487 nu maralı telgrafınızla sunmuş idim. Bu gibi hareketlerde uygulanacak olan doğrulukla fakat acımasız bir sertliğin daima başarı sağladığı tecrübelerle kanıtlanmış olduğu, her durum ve olasılık göz önüne alınarak bu gibi olaylara karşı son derece çabuk ve sert hareket olunacağı ve ordunun ikmal yolunu tıkayacak ve ulaştırmasını durduracak olanları Allah'ın izniyle çıktığı yerde yangın söndürür gibi söndürmek için bütün kararlılık ve varlığımızla çalışacağımızı tekrar bildiririm.

Arşiv No: 1/131

Dolap No: 101/149

Göz No: 14-4

Klasör No: 2287

Dosya No: 32/12

Fihrist No: 6-2, 6-3

Belge No: 1816

4

Belge No: 1816

Harbiye Nezareti
Tahrirat Dairesi
Şifre Kalemi

Elaziz'den Harbiye Nezaret-i Celilesine
Mevrut şifredir.

Muş'a iki buçuk saat mesafedeki Sironik Karyesi'nde bulunan kırk elli kadar müsellâh Ermeni asker firarîsinin karye-i mezkûreye ihzar ve arkalarında tecemmü etmek üzere giden polis ve süvarilere taarruzla iki saat kadar müsademede bulundukları ve jandarmalara kuvvet-ül-zahir olarak Muş Depo Taburu'ndan ikiyüz mevcutlu bir müfrezenin İngiliz İsmail Efendi kumandasıyla ve jandarma kumandanı ile birlikte gönderildiği ve firarîlerinden yirmi üçünün haneleri ihrak edildiği ve ikisinin dehalet ettiği ve temerrüt edenlerden dokuzunun da maktul düştüğü ve müfrezenin de elyövm karye-i mezkûrede bulunarak henüz avdet etmediği Muş Fırka Kumandanlığı Vekâleti işariyle maruzdur. 8 Şubat 330

Onbirinci Kolordu Kumandan Vekili
Hakkı

Sureti karargâha verilmiştir.

Eski Bitlis Vakası gibi bir şey; bundan böyle bunları ayrı bir zarf içinde hıfzı 9. minh
Şube/957

9 Şubat 330

Arşiv No: 1/131

Dolap No: 101/149

Göz No: 14-4

Klasör No: 2287

Dosya No: 32/12

Fihrist No: 6-4

Belge No: 1816

Milli Savunma Bakanlığı
Yazı İşleri Dairesi
Şifre Kalemi

Elazığ'dan Milli Savunma Bakanlığı Yüksek
Katma gelen şifredir

Muş'a iki buçuk saat mesafede Sironik Köyü'nde bulunan kırk elli kadar silahlı Ermeni asker kaçağını; adı geçen köye yakalayıp getirmek için gönderilen jandarma erleri ve arkalarında toplanmak üzere giden polis ve süvarilere taarruzla iki saat kadar çarpışmada bulundukları ve jandarmalara yardımcı kuvvet olarak Muş depo taburundan 200 mevcutlu bir müfrezenin İngiliz İsmail Efendi komutasında ve jandarma komutanı ile birlikte gönderildiği ve asker kaçaklarından 23'ünün evleri yakıldığı ve ikisinin sığındığı ve direnenlerden dokuzunun da öldüğü ve müfrezenin bugün adı geçen köyde bulunarak henüz geri dönmediği Muş Tümen Komutanlığı Vekâletinden bildirilmekle sunulur.

21 Şubat 1915

11 nci Kolordu Komutan Vekili
Hakkı

Sureti karargâha verilmiştir.

Eski Bitlis olayı gibi bir şey. Bundan böyle bunların ayrı bir zarf içinde saklanması. 22 Şubat 1915

Arşiv No: 1/131
Dolap No: 101/149
Göz No: 14-4
Klasör No: 2287
Dosya No: 32/12
Fihrist No: 6-4

Belge No: 1817

Belge No: 1817

Harbiye Nezareti
Tahrirat Dairesi
Şifre Kalemi

Mamuretülaziz'den; Harbiye Nezaret-i Celilesine

Şifre

Şehr-i halin onüçüncü günü Muş Mutasarrıflığı'ndan Arak Manastırı'nın taharrisine gönderilen Jandarma Mülazımı Ahmet Efendi Manastır'da firarîlerin ateşlerine maruz kalarak Efendi-i Mûma-ileyh ile dört jandarmanın şehit olduğu ve mütecasirlerinin takip edilmekte olup neticesinin ayrıca arz edileceği Muş Fırka Vekâleti'nin şifresi üzerine maruzdur.

15 Şubat 330

Onbirinci Kolordu Kumandan Vekili
Hakkı

Asayiş kısmına 16.12.330

Sureti karargâha verilmiştir.

Arşiv No: 1/131

Dolap No: 101/149

Göz No: 14-4

Klasör No: 2287

Dosya No: 32/12

Fihrist No: 6-9

Belge No: 1817

Milli Savunma Bakanlığı
Yazı İşleri Dairesi
Şifre Kalemi

Elazığ'dan; Milli Savunma Bakanlığı
Yüksek Katına

Şifre

İçinde bulunduğumuz ayın on üçüncü günü Muş Mutasarrıflığı'ndan Arak Manastırı'nın aranmasına gönderilen Jandarma Teğmeni Ahmet, adı geçen manastırda firarilerin ateşleri karşısında kalarak adı geçen teğmen ile dört jandarmanın şehit olduğu ve buna kalkışanlar izlenmekte olup sonucunun ayrıca bildirileceği Muş Tümen Vekâletinin şifresi üzerine sunulur.

28 Şubat 1915
11 nci Kolordu Komutan Vekili
Hakkı

Asayiş kısmına 29.12.1915

Sureti karargâha verilmiştir.

Arşiv No: 1/131
Dolap No: 101/149
Göz No: 14-4
Klasör No: 2287
Dosya No: 32/12
Fihrist No: 6-9

Belge No: 1818

Belge No: 1818

Üçüncü Ordu Kumandanlığı
1 nci Şube
1 nci Kısım

Hasankale
26/27-12-330

Bitlis Vilayetine

Şifre

C. 25.12.339 şifre

Ahalinin Hükümet'e karşı nasıl bir mecburiyet-i mutavaatı varsa Hükümet de onlara karşı bir vazife-i adalet ve sahabeti hamildir. Orduca mültezim olan keyfiyet bu esas dahilinde hareketle asayişin aleddevam istikrarıdır. Vilayetin netice-i tahkikatı İncan Müdüriyeti'nin masumiyetini kâfil ise raporun ayrıca irsaline lüzum yoktur.

Mülâzım-ı evvel
M. Habip

Eski dosyası merbuttur.

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 161
Göz No: 1
Klasör No: 2820
Dosya No: A. 69
Fihrist No: 2-39

Belge No: 1818

3 ncü Ordu Komutanlığı
1 nci Şube
1 nci Kısım

Hasankale
11-3-1915

Bitlis Vilayetine

Şifre

Cevap: 10.3.1915 şifre

Ahalinin Hükümet'e karşı nasıl bir başeğme zorunluluğu varsa Hükümet de onlara karşı bir haktanırlık, onlara sahip çıkma, onları koruma görevi taşımaktadır. Orduca gerekli olan nitelik bu esaslar çerçevesinde hareketle güvenliğin devamlı olarak sürdürülmesi ve yerleştirilmesidir. Vilayetin soruşturması sonucu İncan Müdüriyeti'nin suçsuzluğunu belirtiyorsa raporun ayrıca gönderilmesine gerek yoktur.

Üsteğmen
M. Habip

Eski dosyası ilişiktir.

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 1

Klasör No: 2820

Dosya No: A. 69

Fihrist No: 2-39

Belge No: 1819

Belge No: 1819

مرکز قریه‌سنده اهالیسنک اتلاف اولنان ذکور بقیه اسامیسی

اسامی مقتول	صورت قتل و اتلافی
جوبان عبدالله	قوره‌شوند اتلاف ایدلمشدر
جوبه بیجب	بودخ
معصی بن [illegible]	بودخ
باشو بن [illegible]	بودخ
کولی بن تیمور	بودخ
مراد بن یوسف	قوره‌شوند حرب و سنکوایه قارنی یرتلمق اتلاف اولنمشدر
حمدو بن حجی ابراهیم	بودخ
فقی محمد	بودخ
عبدالحیات اغلی سیلو	بودخ

مرکز قریه‌سنده قتل اولنان اناث مقدار و اسامیسی

اسامی مقتوله	صورت قتل و اتلافی
حجی ابراهیم زوجه‌سی فاطمه بنت حسن	قوره‌شوند حرب و اتلاف ایدلمشدر
عدو زوجه‌سی فاطمه بنت عیسی	بودخ
[illegible] زوجه‌سی زره شاه بنت آغا	سنکوایه اتلاف ایدلمشدر
کولی بنت عیسی	حمی کسیلمک اتلاف ایدلمشدر
ایبو زوجه‌سی سولی بنت سیلو	قارنی یارلمق حجی حسن تنوره ایله رفه اتلاف ایدلمشدر
فاطمه بنت ایبو	ذبح و رفه تنوره اتلاف ایدلمشدر
فیرانه خاتون	تنوره ایله رفه اتلاف ایدلمشدر
مطلو زوجه‌سی کلفرا بنت حجی خانه	ذبح ایدلمشدر
خلیل زوجه‌سی جوبنت محمد	قوره‌شوند حرب اولنمشدر
ملا سلیمان زوجه‌سی [illegible]	تنوره ایله رفه اتلاف ایدلمشدر
درویش زوجه‌سی روشن بنت برو	بودخ
سیمو زوجه‌سی عایشه بنت آلی	ذبح اولنمشدر
اهمد زوجه‌سی خاطو بنت حجی	بودخ
هاجر بنت محمد	قوره‌شوند و سنکوایه اتلاف ایدلمشدر

فعلی شنعه ایله ترک حیات ایدن مرکز قریه‌سنده اناث

شوله زوجه‌سی نادره بنت حسن	
زرقو زوجه‌سی خانی بنت قول	
سیلو زوجه‌سی تلای بنت زلیخا	
خلو زوجه‌سی فتحی بنت عزیز	

مرکز قریه‌سنده مجروح اولنان ذکور و اناث

محمد زوجه‌سی بکی بنت حسن	قوره‌شوند یاره‌سی
حسن اغلی حسین	بودخ
جانقو زوجه‌سی زینی بنت عباس	بودخ
علی بن حسین	قولنی و قارنی سنکو یاره‌سی
فاطمه بنت ایبو باکره قیز	قوره‌شوند یاره‌سی

استوجه قریه‌سی اهالیسنده قتل و اتلاف اولنان ذکورک مقدار

اسامی مقتول	صورت قتل و اتلافی
مکائی بن علی	قوره‌شوند قتل اولنمشدر
مصطفی بن اسماعیل	بودخ
درویش بن مقصود	سنکوایه قتل اولنمشدر
علی بن نعمت	بودخ
اسعد بن کاو	قوره‌شوند و سنکوایه قتل اولنمشدر
عیسی بن نبی	سنکوایه قتل اولنمشدر
جوهر بن علی	تفنک قوندالغیله قتل اولنمشدر

استوجه قریه‌سنده قتل و اتلاف ایدیلن اناث

اسامی مقتوله	صورت قتل و اتلافی
زیرو بنت حسن	فعلی شنعه‌دن قوره‌ایلمشدر
مریم زوجه‌سی فرال بنت علی	بودخ
خدیجه زوجه‌سی فتحی بنت حسن	بودخ

Belge No: 1819

Belge No: 1819

Belge No: 1819

Rus Kuvvetini Takviye Eden Ermeni Çetelerine İltihak ve Fecayi-i Mesbukayı Bizzat İmal Eden Yerli Ermeniler Tarafından Katl ve İtlâf Olunan Mergehu Kariyesi Ahalisinin Zükûru

Esami-i Maktûl	Sureti Katl ve İtlâfları
Hacı İbrahim bin Abdi	Kurşun ve süngü ile katlolunmuştur.
Abdi bin Hacı İbrahim	Bu dahi
Reso bin Abdi	Bu dahi darp ve zebh olunmuştur.
Sado bin Abdi	Bu dahi
Oso bin Reso	Bu dahi
Kulu bin Canko	Süngü ile gözünden darp olunmuştur.
Musa bin Canko	Bu dahi
Emin bin Molla Hamit	Bu dahi
Molla Abdullah bin Hamit	Bu dahi
İbo bin Hacı	Bu dahi
Sado bin Hacı	Bu dahi
Abdullah bin Canko	Zebh edilmiştir.
İbo bin Ahmet	Karnını yarmışlardır.
İsmail bin İbo	Tandırda ihrak olunmuştur.
Musto bin Özü	Kurşunla İtlâf edilmiştir.
Mahmut bin Seyyo	Zebh olunmuştur.
Koçak bin Bırro	Kurşunla itlâf olunmuştur.
Musto bin Hüsnü	Bu dahi
Uso bin Alo	Bu dahi
Maksud bin Peri	Bu dahi
Hacı bin Peri	Bu dahi
Mehmet bin Hasan Ali	Süngü ile itlâf olunmuştur.
İbo bin Hasan Ali	Bu dahi
Abdo bin Mehmet	Süngü ile itlâf olunmuştur.

Esami-i Maktûl	Sureti Katl ve İtlâfları
Molla Süleyman	Tandırda ihrak olunmuştur.
Mezgi bin Abdullah	Süngü ile karnını yarmışlardır.
Suliş bin Hasan	Kurşunla itlâf olunmuştur.
Mahmo bin Mehmet	Kama ile itlâf olunmuştur.
Murat bin Haso	Bu dahi
Uso bin Avcı	Süngü ile gözleri çıkarılarak itlâf olunmuştur.
Lesko bin Mehmet	Kama ile itlâf edilmiştir.
Abdullah bin Kasım	Kurşunla itlâf edilmiştir.

Mergehu Kariyesi Ahalisinin İtlâf Olunan Zükûr-u Bakiye-i Esamisi

Çoban Abdullah	Kurşunla itlâf edilmiştir.
Seymo bin Mümin	Bu dahi
Muammer bin Reso	Bu dahi
Paşo bin Merzi	Bu dahi
Güllü bin Bitor	Bu dahi
Murat bin Yusuf	Kurşunla darp ve süngü ile karnını yırtarak itlâf olunmuştur.
Cedo bin Hacı İbrahim	Bu dahi
Fakı Mehmet	Bu dahi
Abdülcebbaroğlu Silo	Bu dahi

Mergehu Kariyesinden Katl Olunan İnas'ın Miktar ve Esamisi

Hacı İbrahim zevcesi Kaşı binti Huso	Kurşunla darp ve itlâf edilmiştir.
Aduz zevcesi Fatı binti İsa	Bu dahi
Ruso zevcesi Zerreşan binti Amat	Süngü ile itlâf edilmiştir.
Güllü binti İyso	Memesi kesilerek itlâf edilmiştir.
İbo zevcesi Sülnü binti Sillo	Karnını yarıp çocuğunu tandıra atılarak itlâf edilmiştir.

Esami-i Maktûle	Sureti Katl ve İtlâfları
Fato binti İbo	Zebh olunarak tandıra atılmıştır.
Fidan Hatun	Tandıra atılarak itlâf edilmiştir.
Musto zevcesi Gülfiraz binti Hacıhan	Zebh edilmiştir.
Halil zevcesi Rasiye binti Muhak	Kurşunla darp olunmuştur.
Molla Süleyman zevcesi binefs binti Hacıkerim	Tandıra atılarak ihrak edilmiştir.
Derviş zevcesi Ruşi binti Biro	Bu dahi
Sivno eşi Mahiye binti Ali	Zebh olunmuştur.
Ahmet zevcesi Hatı binti Hacı	Bu dahi
Hacer binti Meho	Kurşun ve süngü ile itlâf edilmiştir

Fiil-i Şeni ile Terk-i Hayat Eden Mergehu Kariyesi'nin İnası

Suviş zevcesi Nadire binti Hacı	
Zerko zevcesi Hani binti Kulu	
Silo zevcesi Telli binti Zeliha	
Hılo zevcesi Sami binti Arap	

Mergehu Kariyesinden Mecruh bulunan Zükur ve İnas

Amo zevcesi Beki binti Hamit	Kurşun yarakası
Hacı oğlu Hasan	Bu dahi
Canko zevcesi Zeyni bint Abbas	Bu dahi
Alo bint Hasan	Kolundan ve karnından süngü yarası
Fati binti Ebu (Bakire kız)	Kurşun yarası

İstuci Kariyesi Ahalisinden Katl ve İtlâf Olunan Zükûrun Miktarı

Mikâil bin Alo	Kurşunla itlâf edilmiştir.
Musto bin İsmail	Bu dahi

Esami- Maktûl	Sureti Katl ve İtlâfları
Derviş bin Maksut	Süngü ile katledilmiştir.
Ali bin Nimet	Bu dahi
Esat bin Kelo	Kurşun ve süngü ile katlolunmuştur.
İsa bin Nebi	Süngü ile katlolunmuştur.
Cevher bin Gani	Tüfek kundağı ile katlolunmuştur.

İstuci Kariyesi'nden Katl ve İtlâf Edilen İnas

Ziro binti Hasan	Fiili şeniden fevt olmuştur.
Acem zevcesi Hazal binti Ali	Bu dahi
Hüseyin zevcesi Hamsa binti Hüseyin	Bu dahi

İstuci Kariyesi Ahalisinden Fiil-i Şeni İcra Olunup Berhayat Bulunan İnas

Sabo binti Maho. Bakire kız

Miri binti diğer Mahu. Bakire kız

Nevruz zevcesi Sahap binti Ali

Sofi Salih zevcesi Emine binti Meho

Güllü binti Mahi. Bakire kız

19 Şubat 330

Tetkikat-ı esasiye defterinden sureti ahzolunmuştur. 9 minh

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 113

Göz No: 3

Klasör No: 520

Dosya No: 2024

Fihrist No: 11, 11-1, 11-2, 11-3

2 nci listedir

Ermen-i Çeteleri Tarafından Dülçar-ı Tecavüz Olan Mazlumin Esamisi	Nev-i Mezalim
Müderris Molla Yusuf Efendi'nin biraderi Molla Mehmet efendi	Yalnız sanat-ı ilmiye-i İslâmiyeyi haiz olduğu her türlü hakarete esbabı kâfiye addedilerek bir çok hidemat-ı süfliyede istihdamından sonra beraberce götürülmüş ve elyevm hayat, mematı meçhul bulunmuştur.
Kavlik'de Hacı Molla Said	Kızını kendi eliyle boğazlatmak için cebredilmiş ve her teklifde azayi vücudiyesinden biri kat edilmek suretiyle şehit edilmiştir.
Heretil'de Mülazim İsa, refikası Ömer, Ali, Mehmet	Kurşunla şehit edilmişlerdir.
Şerefhane'de Cindi Ağa hizmetçisi Ahmo	Çocuğu ile birlikte tandıra atılarak ihrak olunmuşlardır.
Yaman Bordo'da Misinha zevcesi Fato	Üç evlâdıyle boğazlanmıştır.
Bilecik'de Mehmet Abdi zevcesi Ayişe	Kolları kesilerek ve üç mahallinden yaralanarak itlâf edilmiştir.
Bilecik'de Meho kerimesi Hanım Hatun	Atranik namındaki çete reisi tarafından ezvak-ı hususiyeye alet edildikten sonra beraberlerince götürülmüştür.
Elyevm Erzurum Ordusunda müstahdem Alay Kâtibi Mustafa Efendinin biraderi Tüccar Mehmet Efendi	Üzerinde bulunan iki yüz lira nakdi alınarak kendisi süngü ile şehit edilmiştir.

Saray, Esedcu cami-i şerifleri ahıra tebdil olunmuştur.

Ermen-i Çeteleri Tarafından Düçar-ı Tecavüz Olan Mazlumin Esamisi	Nev-i Mezalim
Birçok Medrese-i İslâmiye talebeleri cebren kabul-ü Nasraniyete sevk edilmiş ve akab-ı istirdatta firar suretiyle hayatını kurtaran taleban-ı mumaileyhin zaten kalplerinden silinmeyen diyanet-i İslâmiyeye rücu eylemişlerdir.	
Perkal'da Nezo Hatun	Tandırda yakılan iki hafidinin etini babasına ve anasına yedirmek üzere cebredildiği ve onların reddiyle itlâf edildiğini görmüş olmasından müteessiren tecennüm etmişti.

Tetkikat-ı hakikiyeye müstenit liste aslına mutabıktır. 2 Mart 331

Mahmudin Kaymakamı
Kemal

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 3
Klasör No: 520
Dosya No: 2024
Fihrist No: 11, 11-1, 11-2, 11-3

Rus Kuvvetini Pekiştiren Ermeni Çetelerine Katılan ve Benzeri Görülmemiş Kötülükleri Kendileri Yapan Yerli Ermeniler Tarafından Öldürülen ve Yokedilen Mergehu Köyü Erkek Halkı

Öldürülenlerin İsimleri	Öldürme ve Yoketme Şekli
Abdi oğlu Hacı İbrahim	Kurşun ve süngülenerek.
Hacı İbrahim oğlu Abdi	Kurşun ve süngülenerek.
Abdi oğlu Reso	Dövülerek ve kesilerek.
Ömer oğlu Sado	Dövülerek ve kesilerek.
Reso oğlu Oso	Dövülerek ve kesilerek.
Canko oğlu Kulu	Gözüne süngü saplanarak.
Canko oğlu Musa	Gözüne süngü saplanarak.
Molla Hamit oğlu Emin	Gözüne süngü saplanarak.
Hamit oğlu Molla Abdullah	Gözüne süngü saplanarak.
Hacı oğlu İbo	Gözüne süngü saplanarak.
Hacı oğlu Sado	Gözüne süngü saplanarak.
Canko oğlu Abdullah	Kesilmek suretiyle.
Ahmet oğlu İbo	Karnı yarılmak suretiyle.
İbo oğlu İsmail	Ateşte yakılmak suretiyle
Özü oğlu Musto	Kurşunlanarak.
Seyyo oğlu Mahmut	Kesilmek suretiyle.
Bırro oğlu Koçak	Kurşunlanarak.
Hüsnü oğlu Musto	Kurşunlanarak.
Alo oğlu Uso	Kurşunlanarak.
Peri oğlu Maksut	Kurşunlanarak.
Peri oğlu Hacı	Kurşunlanarak.
Hasanali oğlu Mehmet	Süngülenerek.
Hasanali oğlu İbo	Süngülenerek.

Öldürülenlerin İsmi	Öldürme veya Yoketme Şekli
Mehmet oğlu Abdo	Süngülenerek.
Molla Süleyman	Tamrda yakılmak suretiyle.
Abdullah oğlu Mazgi	Süngü ile karnı yarılarak.
Hasan oğlu Suliş	Kurşunlanarak.
Mehmet oğlu Mahmo	Kama ile öldürülmüştür.
Hasan oğlu Murat	Kama ile öldürülmüştür.
Avcı oğlu Uso	Süngü ile gözleri çıkarılarak.
Mehmet oğlu Lesko	Kama ile öldürülmüştür.
Kasım oğlu Abdullah	Kurşunlanarak.

Aynı Köyden Öldürülen Erkeklerin Ek Listesi

Çoban Abdullah	Kurşunlanarak.
Mümin oğlu Seymo	Kurşunlanarak.
Reso oğlu Muammer	Kurşunlanarak.
Merzi oğlu Paşo	Kurşunlanarak.
Bitor oğlu Gülü	Kurşunlanarak.
Yusuf oğlu Murat	Kurşunlanarak ve süngülenerek.
Hacı İbrahim oğlu Cedo	Kurşunlanarak ve süngülenerek.
Fakı Mehmet	Kurşunlanarak ve süngülenerek.
Abdülcebbar oğlu Silo	Kurşunlanarak ve süngülenerek.

Aynı Köyden Öldürülen Kadınlar

Hacı İbrahim eşi Kaşı kızı Huso	Kurşunlanarak.
Aduz eşi Fatı kızı İsa	Kurşunlanarak.
Reso eşi Zerreşan kızı Amat	Süngülenerek.
İyso kızı Güllü	Memesi kesilerek.
İbo eşi Sülo kızı Sülnü	Karnı yarılarak çocuğunu tandıra atmak suretiyle

Öldürülenlerin İsmi	Öldürme veya Yoketme Şekli
İbo kızı Fatma	Kesmek ve tandıra atarak yakmak suretiyle
Fidan Hatun	Tandırda yakılarak.
Musto eşi Hacıhan kızı Gülfizar	Kesilerek.
Halil eşi Mehmet kızı Rahime	Kurşunlanarak.
Molla Süleyman eşi Hacı Kerim kızı Binefs	Tandırda yakılmak suretiyle.
Derviş eşi Biro kızı Ruşi	Tandırda yakılmak suretiyle.
Sivno eşi Ali kızı Mahiye	Kesilmek suretiyle.
Ahmet eşi Hacı kızı Hatı	Kesilmek suretiyle.
Meho kızı Hacer	Süngü ve kurşunlanarak.

Irzına Geçilerek Öldürülen Aynı Köy Kadınları

Süviş eşi Hacı kızı Nadire

Zerko eşi Kulu kızı Hani

Silo eşi Telli kızı Zaliha

Hılo eşi Sami kızı Arap

Aynı Köyden Yaralanan Erkek ve Kadınlar

Amo eşi Hamit kızı Beki	Kurşun yarası.
Hacı oğlu Hasan	Kurşun yarası.
Canko eşi Abbas kızı Zeyni	Kurşun yarası.
Hasan oğlu Alo	Kolunda ve karnında süngü yarası.
Fatih kızı Ebu (Bakire kız)	Kurşun yarası.

İstuci Köyü Ahalisinden Öldürülen Erkekler

Alo oğlu Mikâil	Kurşunlanarak.
İsmail oğlu Musto	Kurşunlanarak.
Maksut oğlu Derviş	Süngülenerek.

Öldürülenlerin İsmi	Öldürme veya Yoketme Şekli
Nimet oğlu Ali	Süngülenerek.
Kelo oğlu Esat	Süngülenmiş ve sonra kurşunlanmak.
Nebi oğlu İsa	Süngülenmiş ve sonra kurşunlanmak.
Gani oğlu Cevher	Tüfek kundağı ile.
İstuci Köyü'nden Öldürülen Kadınlar	
Hasan kızı Ziro	Yapılan kötülükten ölmüştür.
Acem eşi Ali kızı Hazal	Yapılan kötülükten ölmüştür.
Hüseyin eşi Hüseyin kızı Hamsa	Yapılan kötülükten ölmüştür.
İstuci Köyü'nden ırzlarına geçilen ve hayatta olan kadınlar	
Maho kızı Sabo	Bakire kız
Diğer Mahu kızı Miri	Bakire kız
Nevruz eşi Ali kızı Sahap	
Sofi Salih eşi Meho kızı Emine	
Mahi kızı Güllü	Bakire kız

4 Mart 1915

Esas araştırma defterinden sureti alınmıştır.

Kaymakam
Kemal

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 3
Klasör No: 520
Dosya No: 2024
Fihrist No: 11, 11-1, 11-2, 11-3

2 nci Liste

Ermeni Çeteleri Tarafından Saldırıya Uğrayan ve Kötülük Gören Kişilerin

İsimleri	Zulümlerin Çeşidi
Ders veren (Profesör) Molla Yusuf Efendinin kardeşi Molla Mehmet Efendi	Yalnız İslam ilmi ile ilgili olduğu yeter bir neden gösterilerek hor görülmüş ve birçok aşağılık işlerde kullanıldıktan sonra beraberce götürülmüş olup halen sağ mıdır, ölmüş müdür bilinmiyor.
Kavlik'te Hacı Molla Said	Kızını kendi eliyle boğazlatmak için zor kullanmışlar ve her isteyişte vücudunun organlarından birini kesmek suretiyle şehit etmişlerdir.
Heretil'de Teğmen İsa, arkadaşı Ömer, Ali, Mehmet	Kurşunla şehit edilmiştir.
Şerefhane'de Cindi Ağa hizmetçisi Ahmo	Çocuğu ile birlikte tandıra atılarak yakılmışlardır.
Yaman Bordo'da Misinha eşi Fato	Üç evladı ile birlikte boğazlanmıştır.
Bilecik'de Mehmet Abdi eşi Ayşe	Üç yerinden yaralanarak ve kolları kesilerek öldürülmüştür.
Bilecik'de Meho kızı Hanım Hatun	Atranik adındaki çete reisi tarafından ırzına geçilerek beraberinde götürülmüştür.
Halen Erzurum Ordusu'nda bulunan Alay Kâtibi Mustafa Efendi'nin kardeşi Tüccar Mehmet Efendi	Üzerinde bulunan iki yüz lira parası alınarak süngülenerek şehit edilmiştir.

Saray, Esedcu Camileri ahıra çevrilmiştir. Birçok din öğrencileri zorla Hıristiyanlığı kabule sürüklenmiş ve kurtuluştan sonra kaçarak hayatlarını kurtaran sözü edilenler aslında kalplerinden silinmeyen İslam dinine dönmüşlerdir.

İsimleri	Zulümlerin Çeşidi
Perkal'de Nezo Hatun	Tandırda yakılan iki torununun etini babasına ve anasına zorla yedirtmek istemelerini kabul etmemesi üzerine öldürüldüğünü görmüş olmasından üzüntü ile aklını kaybetmiştir.

Gerçek araştırmaya dayanan liste aslına uygundur.

15 Mart 1915
Mahmudin Kaymakamı
Kemal

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 3
Klasör No: 520
Dosya No: 2024
Fihrist No: 11, 11-1, 11-2, 11-3

A 4-1671
D
F 1-12

Belge No: 1820

Başkumandan Vekili Namına Bronzar Paşa'dan mevrud 5.1.31 tarih ve Tel: 885 numaralı şifredir.

Küçük bir jandanma müfrezesi Maraş ile Zeytun arasında otuz kişilik bir Ermeni çetesi taarruzuna uğrayarak altı neferin şehid olduğu ve iki jandarma muhafazasında Zeytun'a gelmekte olan efrad-ı cedidenin Zeytun ahalisi tarafından bir kilisede haps olunduğu anlaşıldığından müteca sirlerinin şediden tedibi esbab-ı istikmal kılınmıştır. Ermenilerle meskün havaliden geçecek bu kabil müfrezelerin de kuvvetli bir halde teşkilleri lüzumu tamimen tebliğ olunur.

1 nci Şubeye tevdi olunur.
5.1.31

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 1-12

Belge No: 1820

Başkomutan Vekili Adına General Bronzar'dan gelen 18.3.1915 tarih ve 885 tel numaralı şifredir.

Küçük bir jandarma müfrezesi Maraş ile Zeytun arasında otuz kişilik bir Ermeni çetesi saldırısına uğrayarak altı erin şehit olduğu ve iki jandarma koruyuculuğunda Zeytun'a gelmekte olan acemi erlerin Zeytun ahalisi tarafından bir kilise de hapsolunduğu anlaşıldığından buna kalkışanların şiddetle cezalandırılması nedenleri sona erdirilmiştir.

Ermenilerin yerleşim merkezlerinden geçecek bu gibi müfrezelerin de yeteri kadar kuvetli teşkili gereği genelge ile duyrulur.
Birinci Şubeye verilmiştir.

18.3.1915
İmza

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 1-12

Belge No: 1821

Şube 1
Kısım 2

Hasankale
6.1.31

Harbiye Nezaretine

Telgraf-Şifre

Van Jandarma Fırka Kumandanlığı'ndan mevrud 3/4.1.31 tarihli telgrafta Van Vilayeti'nin Şıtak Kazası Ermenilerinin jandarma efradına ve karakollara tecavüz ettikleri ve telgraf hattını tahrip eyledikleri, binaenaleyh icabeden istikametlere kuvve-i tedibiye sevk edildiği, bunlardan Şıtak Kasabası istikametine hareket eden müfrezenin o istikamette Ermeni çetelerine tesadüf ederek müsademe başlamış olduğu bildiriliyor.

Keyfiyet Van Vilayetinden sorulmuş olmakla neticesi arz olunacaktır.

Van Vilâyetine

Şifre-Telgraf

Van Jandarma Fırka Kumandanlığı'ndan mevrud 3/4-2 tarihli şifrede Şıtak Kazası Ermenilerinin karakollara tecavüz ettiği ve gönderilen müfrezenin Ermenilerle müsademeye tutuştuğu bildirildiği halde vilayetten henüz bir iş'ar varid olmamıştır. Keyfiyetin mufassalan ve badema bu gibi ahvalin re'sen ve serian iş'arı mütemennadır.

Yazıldı 6 minh.

İmza

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 160
Göz No: 5
Klasör No: 2818
Dosya No: 59
Fihrist No: 1-15

Belge No: 1821

1 nci Şube
2 nci Kısım

Hasankale
19.3.1915

Milli Savunma Bakanlığına

Telgraf-Şifre

Van Jandarma Tümen Komutanlığı'ndan gelen 16/17.3.1915 tarihli telgrafta Van Vilayeti'nin Şıtak Kazası Ermenilerinin jandarma erlerine ve karakollara saldırdıkları ve telgraf hattını tahrip ettikleri, bundan ötürü gerekli yönlere cezalandırma kuvveti gönderildiği, bunlardan Şitak Kasabası yönüne giden müfrezenin o yönde Ermeni çetelerine rastlayarak çarpışmaya başlamış olduğu bildiriliyor. Durum Van Vilayeti'nden sorulmuş olup sonucu bildirilecektir.

Van Vilâyetine

Telgraf-Şifre

Van jandarma Komutanlığından gelen 16/17.3.1915 tarihli şifrede Şıtak Kazası Ermenilerinin karakollara saldırdığı ve gönderilen müfrezenin Ermenilerle çarpışmaya tutuştuğu bildirildiği halde vilayetten henüz bildirilmemiştir. Durumun ayrıntılı olarak ve bundan sonra bu gibi hallerin doğrudan doğruya en kısa zamanda bildirilmesini isterim.

İmza

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 160
Göz No: 5
Klasör No: 2818
Dosya No: 59
Fihrist No: 1-15

Belge No: 1822

Üçüncü Ordu-yu Hümayun müsvedde varakasıdır. **Hasankale**
Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine 11.1.31

Şifre

1. 4.1.31 de Van'a dört saat mesafede Timar Nahiyesi'nin İrmiye Kariyesi'nde ağnam tadat eden tahsildar ve jandarmaya ateş edilmiş ve vilayetçe yetiştirilen jandarma müfrezesi eşkiyayı tenkil etmiştir.

2. 9.1.31 de mezkûr nahiyedeki Ermeni ahalinin birkaç İslam kariyesine tecavüz ettikleri ve bidayeten bu kariyeler ahalisi tarafından mukabele olunarak bilahere yetişen milis efradı ve jandarma müfrezeleri karşısında miktarı binc varan usatın sebat edemeyerek tepeden tepeye çekildikleri, mamafih bu miktarda mübalağa olduğu ve eşkiyanın Rus tüfeği, küçük büyük çaplı mavzer ve otomatik rovelver ile müsellah bulunduğu dünkü tarihle Van Vilayeti'nden bildirilmiştir.

3. Bitlis Vilayeti, mahalli jandarma ile hem vilayetin temini asayişi hem de Ermenilerin kesif bir surette meskûn oldukları Muş civarındaki büyük ambarların muhafazası mümkün olamayacağından 8.1.31'de jandarmanın takviyesini talep etmiştir.

4. Van Seyyar Jandarma Fırka Kumandanlığı, kesb-i umumiyet etmek istidadını gösteren bu vekayi karşısında Birinci Kuvve-i Seferiye yetişmeden Fırka kuvve-i muharebesinin asayiş-i dahiliyenin teskinine memur edilmemesi için heyet-i hükümeti de kesretmemek şartiyle temin-i sükûn edeblecek tedabir-i idariyenin ittihazı lüzumunu yazmış ve Fırka Karargâhında bulunan Vali Cevdet Beyefendi'nin de bu fikirde olduğu meczum bulunmuştur.

5. Ordu, buna karşı şimdilik talim görmekte olan 11 nci Kolordu depo efradından üç tabur teşkiliyle Van, Bitlis, Mamuretülaziz vilayetleri emrine sevkini ve müddet-i talimiyenin hitamında da elyevm heyet-i talimiyeyi teşkil eden jandarma kadroları doldurularak ayrıca beş tabur teşkil olunması ve bu taburların Erzurum, Bitlis, Elaziz, Diyarbekir, Van vilayetlerine sevkini emreylemiştir.

İmza
3. Or. K.

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 160
Göz No: 5
Klasör No: 2818
Dosya No: 59
Fihrist No: 1-27

3 ncü Osmanlı Ordusu müsvette kâğıdıdır.

Hasankale
24.3.1915

Başkomutanlık Vekâleti Yüksek Katına

Şifre

1. 17.3.1915'de Van'a dört saat mesafede Timar Bucağı'nın İrmiye Köyü'nde koyun sayan tahsildar ve jandarmaya ateş edilmiş ve vilayetçe yetiştirilen jandarma müfrezesi eşkiyayı tepelemiştir.

2. 22.3.1915'te adı geçen bucaktaki Ermeni ahalinin birkaç İslam köyüne saldırdıkları ve başlangıçta bu köyler ahalisi tarafından karşı konulmuş, sonradan yetişen milis erleri ve jandarma müfrezeleri karşısında sayıları bine varan asiler dayanamayarak tepeden tepeye çekildikleri, ancak bu sayının abartıldığı ve eşkiyanın Rus tüfeği, küçük, büyük mavzer ve otomatik tabanca ile silahlandırılmış bulunduğu dünkü tarihte Van ilinden bildirilmiştir.

3. Bitlis İli, elindeki jandarma ile hem ilin güvenliği hem de Ermenilerin kalabalık bir surette yerleşmiş olduklar Muş civarındaki büyük ambarların korunmasını olası göremediğinden 21.3.1915'te jandarmanın güçlendirilmesini istemiştir.

4. Van Seyyar Jandarma Tümeni Komutanlığı, genel bir hale gelmek niteliğini gösteren bu olaylar karşısında Birinci Kuvve-i Seferiye yetişmeden Tümen muharebe kuvvetlerinin iç güvenliğin yatıştırılmasıyla görevlendirilmesi için, hükümetin onurunu da korumak koşuluyla sükûneti sağlayacak önlemlerin alınması gerektiğini yazmış ve Tümen Karargâhında bulunan Vali Cevdet'in de bu fikirde olduğu görüldüğünden çekici bulunmuştur.

5. Ordu, bu hale karşı şimdilik eğitim görmekte olan 11 nci Kolordu depo erlerinden üç tabur oluşturarak, Van Bitlis, Elazığ illeri emrine göndermeyi ve eğitim süresinin bitiminde de bugünkü eğitim kurulunu oluşturan jandarma kadroları tamamlanarak ayrıca beş tabur teşkil olunması ve bu taburların Erzurum, Bitlis ve Elazığ, Diyarbakır, Van illerine gönderilmesi emredilmiştir.

İmza
3 ncü Ordu Komutanı

Belge No: 1822

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 1-27

Belge No: 182 3

Belge No: 1823

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Numro: 3108

Kudüs'ten Başkumandanlık Vekâletine
mevrut şifredir

C. 26-1-331 tarih ve 5443/194 numrolu şifre:

1. Patrik'in vaka hakkındaki tarz-ı tasviri hakikat-ı hale pek az muvafıktır.

2. Eşkiya Zeytun'a cephane götüren bir jandarma kıtasına kuvve-i müsellehâ ile tecavüz etmişlerdir.

3. Hadisenin bidayetinden itibaren bütün mesaim ahali-i mahalliyenin zerre kadar incitilmemesi ve ahali-i islâmiyenin hatta eşkiya-yı müsellehaya karşı en ufak bir tecavüzde bulunmamalarının men'i maksadına matuf idi, ve bu maksat tamamen temin edilmiştir.

Patrik efendi bunun aksini ispat edemez.

4. Bilfiil müsademata iştirak etmemiş ve isyanın müşevviki olmamış olanlardan bilâkaydü şart kendiliklerinden arz-ı dehalet ve silâhlarını teslim eden veya edecek olanlar hakkında takibat icra edilmemesi mümkündür. Fakat bunun şimdiden vaad suretinde ilâmına kat'iyyen taraftar olamam. Gerek dehalet edecek olanlardan ve gerek ahâliden Zeytun ve Maraş'ta ikameti muzırr olanların Konya'ya gönderilmesi zaruridir. Aksi halde düşmanın debarkman'ı (Debargucment) halinde sırf asayiş maksadiyle bu taraflarda bir çok kuvvet bulundurmaya mecbur kalacağım.

5. Zeytun hadisesine Patrikhane'nin hatta nâsih sıfatıyle dahi müdahelesi kat'iyyen caiz değildir.

27 Mart 1331
28 vurudu

Dördüncü Ordu Kumandanı
Cemal

Arşiv No: 1/131
Dolap No: 149
Göz No: 4
Klasör No: 2287
Dosya No: 12
Fihrist No: 1-37

Belge No: 1823

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlığı Vekâleti
Numara: 3108

Kudüs'ten Başkomutanlık Vekâletine
gelen şifredir

Cevap: 8.4.1915 tarih ve 5443/194 numaralı şifre:

1 — Patrik'in olay hakkındaki anlatım biçimi gerçek duruma pek az uygundur.

2 — Eşkiya Zeytun'a cephane götüren bir jandarma kıtasına silahlı kuvvetle saldırmıştır.

3 — Olayın başlangıcından beri bütün çalışmam yerli ahalinin zerre kadar incitilmemesi ve Müslüman ahalinin hatta silahlı eşkiyaya karşı en ufak bir saldırıda bulunmalarının yasaklanması esasına yöneltilmiş idi. Bu amaç tamamen sağlanmıştır.

Patrik Efendi bunun aksini kanıtlayamaz.

4 — Gerçekte çarpışmalara katılmamış ve ayaklanmayı kışkırtmamış olanlardan kayıtsız, şartsız kendiliklerinden sığınan ve silahlarını teslim eden ve edecek olanlar hakkında kovuşturma yapılmaması olasıdır. Fakat bunun şimdiden söz verilmiş şeklinde duyurulmasına asla taraftar olamam. Gerek sığınacak olanlardan ve gerek ahaliden Zeytun ve Maraş'ta oturmaları zararlı olanların Konya'ya gönderilmesi zaruridir. Aksi halde düşmanın yeni bir yığınağı halinde sırf güvenlik amacıyla bu taraflarda birçok kuvvet bulundurmak zorunda kalacağım.

5 — Zeytun olayına Patrikhane'nin hatta öğüt verici suretiyle bile karışması kesin olarak uygun değildir. 10 Nisan 1915

11 Nisan 1915 gelişi

4 ncü Ordu Komutanı
Cemal

Arşiv No: 1/131
Dolap No: 101/149
Göz No: 14-4
Klasör No: 2287
Dosya No: 32-12
Fihrist No: 1-37

Belge No: 1824

Osmanlı Ordu-yu Hümayun
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube : 1

Hususi 26 Mart 331

Ermeni Patrikliği Canib-i Âlilerine
Rütbetlü Efendim Hazretleri

Malumat ve teşrihat-ı âliyeleri yedimizde mevcut vesaik ile tevafuk etmiyor. Maa-hazâ derç buyurduğunuz vekayi hakkında kumandanların nazar-ı dikkatini celbettim ve ahali hakkında rıfk ve adaletin hakkıyle tatbiki hususundaki nokta-i nazar-ı hükümetin şiddetle muhafazasını yeniden te'kid eyledim.

Muhlisiniz Ermeni Milleti'nin vatandaşlığına ve Vatan-ı Osmanî'ye olan merbutiyet ve sadakatına bilhassa pek ziyade itimat ve atf-ı kıymet ediyorum. Bu esaslı itimadımı mahufaza musır ve sabitim. Ancak vatanımızın aksay-ı meratibine irtika etmiş bir recül-ü millet olarak tasdik buyuracağınıza şüphe yoktur ki iğfalat-ı ecanibe firifte olan bazı sebükmağzân mateessüf mevcuttur. Bunların izhar-ı mâ-fil-zamir için dürüst vesaite tevessül etikleri ayandır, bunlara karşı hükümetçe, vesait-i şedide-i tedibiye kullanılmasında, Vatan-ı Osmani'nin muhafazası için mateessüf ıztırar hasıl oluyor. Bu ıztırar gayri kabili içtinap olduğu zamanlar hissettiğimiz teessür ve elemi tarif edemem.

Milletin ileri gelenleri nesayihinizi hakkıyle tutarak bu kabil ecanip hadimlerinin ademi kabulüne, ve takibat-ı hükümetin yalnız onlar aleyhine hasrına cidden çalışsalar pek çok taşkınlıklar hadis olmadan itfa edilebilir.

İkaz ve irşat için ve efrad-ı vatan arasındaki vifak ve samimiyeti tenmiye ve ilâ için zat-ı âlilerinin mesai ve hidematı daima kıymettardır.

Hidemat-ı mezkure-i hayriyenin devamına ve asar-ı meşkûresine itimad ile intizar ve bu vesile ile de teyid-i ihtiram eylerim efendim hazretleri.

Arşiv No: 1/1
Dolap No: 101
Göz No:
Klasör No: 13
Dosya No: 63
Fihrist No: 4-2, 4-3

Belge No: 1824

7.4.1915

Osmanlı Ordusu Başkomutanlığı Vekâleti
Şube: 1

Özel

Ermeni Patrikliği Yüksek Katına
Sayın Bay

Verdiğiniz bilgi ve etraflı açıklamalarınız elimizdeki belgelere uymamaktadır. Bununla beraber bildirdiğiniz olaylar hakkında komutanların konuyu incelemeleri gerektiğini bildirdim. Ahali hakkında tatlılık ve adaletle ve tam olarak uygulanması şeklinin hükümetin görüşü olduğunu önemle saklanmasını, daha önce yazılanları yeniden bildiririm.

Kurtarılan Ermeni milletinin vatandaşlığına ve Osmanlı Vatam'na olan bağlılık ve dostluğuna özel olarak pek ziyade güveniyor ve kıymet veriyorum. Bu esaslı güvenimi saklı tutuyor, direniyor ve kararımdan vazgeçmiyorum. Ancak vatanımızın en yüksek kademelerine yükselmiş, becerikli bir insan olarak kabul buyuracağınıza şüphe yoktur ki yabancıların kandırmalarına uyan bazı akılsızlar yazık ki vardır. Bunların gönüllerindekilerini meydana çıkarmak için kaba vasıtalara başvurdukları meydandadır. Bunlara karşı hükümetçe, terbiye için sert hareket edilmesinde, Osmanlı Vatanı'nın korunması için esef olunurki zorunluk hasıl oluyor. Bu zorunluluk kaçınılmaz olduğu zamanlar duyduğumuz sancı ve içlenmeyi anlatamam.

Milletin ileri gelenleri öğütlerimizi hakkıyla tutarak bu türlü dış yardakçıları benimsemeyerek ve hükümet kavuşturmasının yalnız onlara karşı olmasına gerçekten çalışsalar pek çok taşkınlıklar meydana gelmeden söndürülür.

Aklını başına toplama ve doğru yolu gösterme için vatan evlatları arasmdaki aynı düşünce ve gönülden istemi yükseltmek için yüksek kişiliğinizin hizmet ve çalışmalarınız daima kıymetlidir. Adı geçen hayır hizmetlerinin sürdürülmesine ve geleneklere teşekkürle güvendiğimi bekler ve üstün saygılarımı sunarım.

Arşiv No: 1/1
Dolap No: 101
Göz No:
Klasör No: 13
Dosya No: 63
Fihrist No: 4-2, 4-3

Belge No: 1825

A 4-3671
F 1-16

Belge No: 1825

Van Seyyar Jandarma Kumandanlığından
3/4 Nisan 331 mevrud şifre.

Van Vilayeti'nin Şıtak Kazası Ermenileri jandarma efradına ve karakollara tecavüz etmiş ve telgraf hattını kat etmişlerdir. Asayişe memur kıtaat ve sabit jandarmalar kiliselerden icabeden istikametlere müfrezeler sevkedilmiştir.

Şıtak Kasabası istikametine hareket eden müfreze yolda Ermeni çetelerine tesadüfle müsademeye başlamış olduğu maruzdur.

Şifre 1. Kısımda mahfuzdur

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 1-16

Belge No: 1825

Van Seyyar Jandarma Komutanlığından
16/17.4.1915'te gelen şifre

Van Vilayeti'nin Şıtak Kazası Ermenileri jandarma eratına ve karakollara saldırmış ve telgraf hattım kesmişlerdir. Güvenlik kıtalarından ve sabit jandarmadan gerekli yönlere müfrezeler gönderilmiştir. Şıtak Kasabası yönüne hareket eden müfreze yolda Ermeni çetelerine rastlayarak çarpışmaya başlamış olduğu sunulur.
Şifre 1 nci Kısımda saklanmaktadır.

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 160

Göz No: 5

Klasör No: 2818

Dosya No: 59

Fihrist No: 1-16

Belge No. 1826

Belge No: 1826

Üçüncü Ordu Kumandanlığı
Adet—168 Tel

Van Valisi Cevdet Bey'den mevrut
7 Nisan 331 şifredir

Gayet Müstaceldir

1 — İhtilalciler şehrin Ermeni mahallelerine civar karakollarımıza ve hanelerine ateş etmeye başladılar. Mukabele ve müdafaa olunmaktadır.

2 — Dün akşama kadar Atalan Karyesi civarında vuku bulan müsademe neticesinde eşkiyadan epeyce bir kısmı telef edilmiş ve Atalan ile Peltensi Karyeleri ve müstahkem bir Mevki olan Akkilise manastırı ihrak ve tahrip olunmuştur.

3 — Gevaş hattı tamir ve muhabere temin olundu.

4 — Bugün Başkale-Havasor-Mırmurtal-Reşat telleri kat olunmuştur. Bunun da tamirine teşebbüs edildi.

1 nci Şb. 7 Minh.

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 163

Göz No: 5

Klasör No: 2947

Dosya No: 628

Fihrist No: 3-4

Belge No: 1826

Üçüncü Ordu Komutanlığı **Çok ivedidir**
Sayı. Tel—168

Van Valisi Bay Cevdet'ten gelen
20 Nisan 1915 tarihli şifredir.

1. İhtilalciler kentin Ermeni mahalleleri çevresindeki karakollarımıza ve evlerine ateş etmeye başladılar. Karşılık verilmekte ve savunulmaktadır.

2. Dün akşama kadar Atalan Köyü yöresinde meydana gelen çarpışma sonucunda eşkıyadan epeyce bir kısmı öldürülmüş ve Atalan ile Peltensi köyleri ve etrafı kale ve siper gibi şeylerle pekiştirilmiş cir yer olan Akkilise manastırı yakılmış ve tahrip olunmuştur.

3. Gevaş hattı onarıldı. Ve görüşme sağlandı.

4. Bugün Başakle-Havasor-Mırmurtal-Reşat telleri kesilmiştir. Bunun da onarımına girişildi.

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 5
Klasör No: 2947
Dosya No: 628
Fihrist No: 3-4

Belge No: 1827

Belge No: 1827

Dördüncü Ordu Kumandanlığı

Adet 7 Nisan 331

181 Tel

Van Valisi Cevdet Bey'den mevrut şifredir

Gayet müsta'celdir.

1. Şıtak'ta başlayan ihtilal tevessü ve kesb-i ehemmiyet etti. Vaziyet hergün civar vilâyetlere bildiriliyor. Zat-ı devletlerine muntazaman arzı malumat etmesini Tahsin Beyefendi'den rica etmiştim.

2. Şitak'ta müsademe devam etmektedir. Kasaba ve köylerde jandarma ve memurlarımıza gafleten ateş edildiğinden zayiatımız vardır. Her taraftan memurlar sevk olundu. Yakında karakollarımızın ve müfrezenin tahlisi kaviyyen memuldür.

3. Havasor ve Erçek nahiyelerinde müfrezelerimizin yolunun kat'ı ile ateş eden altı Ermeni köyü ihtilâlcilerinden şimdiye kadar 400 kadarı telef edilmişlerdir. Müfrezeler faaliyettedir. Bugün şehirde de taarruza cür'et ettiler. Dünkü tarassudat karşısında şehirde pekçok müsellah asiler olduğu görüldü.

4. İmkân varsa Erzurum'dan sevk olunacak Jandarma Taburu ile beraber seri ateşli bir batarya gönderilmesini istirham ederim. Asilerin serian kahr ve tenkilleri bittabi matlup ve mültezim olduğundan top pek lazımdır.

1. Şube 7 minh

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 1

Klasör No: 2820

Dosya No: A-69

Fihrist No: 3-6

Belge No: 1827

4 ncü Ordu Komutanlığı

Sayı

Tel—181

Van Valisi Bay Cevdet'ten gelen 20 Nisan 1915

şifredir

Çok ivedidir.

1. Şıtak'ta başlayan karışıklık genişledi ve önem kazandı. Durum her gün komşu illere bildiriliyor. Bay Tahsin'den düzenli olarak yüksek kişiliğinize bilgi sunmasını istemiştim.

2. Şıtak'ta çarpışma sürmektedir. Kasaba ve köylerde jandarma ve memurlarımıza habersizce ateş edildiğinden kayıplarımız vardır. Her taraftan memurlar gönderildi. Yakında karakollarımızın ve müfrezenin kurtarılması kuvvetle beklenilmektedir.

3. Havasor ve Erçek bucaklarında müfrezelerimizin yolunu keserek ateş eden altı Ermeni köyü anarşstlerinden şimdiye kadar 400 kadarı yok edilmişlerdir. Müfrezeler çalışmaktadır. Bugün kentte de saldırıya geçmek istediler. Dünkü gözetlemede kentte pek çok silahlı asiler olduğu görüldü.

4. İmkân varsa Erzurum'dan gönderilecek jandarma taburu ile beraber seri ateşli bir batarya gönderilmesini dilerim. Asilerin çabucak yok edilmesi ve bastırılması istenilmekte ve gerekli olduğundan top pek lazımdır.

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 1

Klasör No: 2820

Dosya No: A-69

Fihrist No: 3-6

Belge No: 1828

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numro: 3807

Kars'tan Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Riyasetine

1. 9 ncu Ordu Cepresinde sükûnet vardır.

2. Ermenistan arazisi dahilinde ve hududumuza 13 kilometre mesafede Hosrof namındaki İslam Karyesini 20/21.10.34 gecesi Ermeniler muhasara ederek 21.10.34 akşamına kadar müsademe etmişler ve ahali-i İslamiyeyi itlâf ve yağma eylemişlerdir.

3. Fırka 36 cephesinde Abdibey Karyesinden ateş ederek çıkan ve maksatları anlaşılamayan kırk kadar Ermeni piyadesiyle üç süvariden mürekkep bir Ermeni müfrezesi ateşimizle dağıtılmıştır.

4. 912 numaralı bu rapor Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Riyasetine, 6 ncı Ordu Kumandanlığına arzedilmek üzere 23.10.34 saat 09.00 sonrada telgrafhaneye verildi.23.10.34

9 ncu Ordu Kumandanı
Şevki

İkinci Şubeye takdim
24 Minh
K. Arz Şube 1 Müdür emriyle
İmza

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 3
Klasör No: 527
Dosya No: 2056
Fihrist No: 35

Belge No: 1828

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekâletine
Şube
Sayı
3807

Kars'tan Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına

1. 9 ncu Ordu Cephesinde sükûnet vardır.

2. Ermenistan toprakları içerisinde ve sınırımıza 13 kilometre uzaklıkta Hosrof adındaki İslam köyünü 20/21.10.1918 gecesi Ermeniler kuşatarak 21.10.1918 akşamına kadar çarpışmışlar ve İslam ahaliyi öldürmüş ve yağma eylemişlerdir.

3. 36 ncı Tümen Cephesinde Abdibey Köyü'nden ateş ederek çıkan ve amaçları anlaşılamayan kırk kadar Ermeni piyadesiyle üç süvariden oluşan bir Ermeni müfrezesi ateşimizle dağıtılmıştır.

4. 912 sayılı bu rapor Başkomutanlık Kurmay Başkanlığı'na 6 ncı Ordu Komutanlığı'na arz edilmek üzere 23.10.1915 saat 21.00'de telgrafhaneye verildi. 23.10.1918

9 ncu Ordu Komutanı
Şevki

İkinci Şubeye sunulur.
Tarih 24
Kor. Şube 1 Md. emriyle
İmza

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 3
Klasör No: 527
Dosya No: 2056
Fihrist No: 35

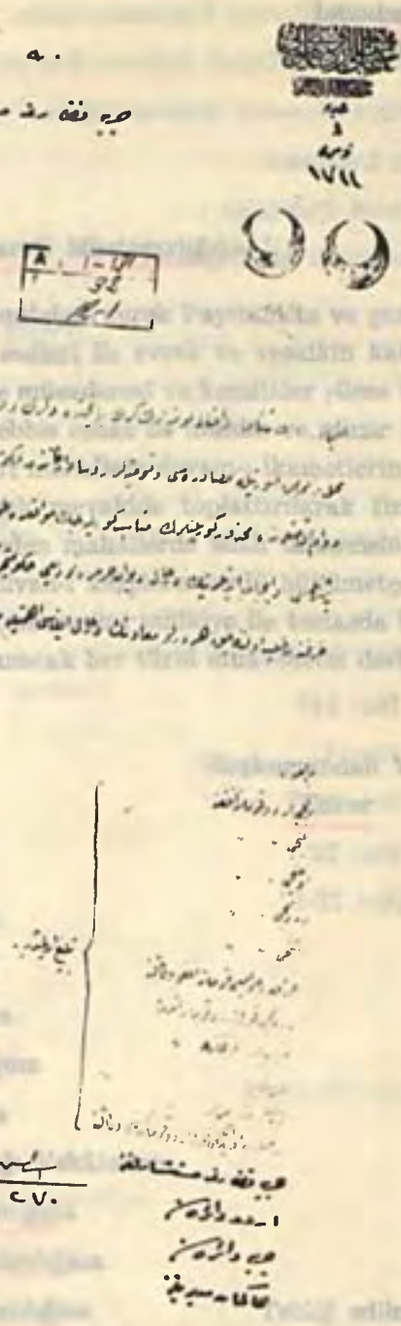

Belge No: 1829

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlık Vekâleti

İstanbul
13 Nisan 331

Şube 1.
Numro: 1711
Gayet mahremdir

Harbiye Nezareti Müsteşarlığına

Hınçak, Taşnak ve emsali komiteleri gerek Payıtaht'ta ve gerek vilayatta bulunan şuebatının derhal sedleri ile evrek ve vesaikin katiyen ziyaına mahal bırakmamak suretiyle müsaderesi ve komiteler rüesa ve erkânından hükümetçe tanınan müteşebbis eşhas ile mühim ve muzır Ermenilerin hemen tevkifi ve bulundukları mahallere devam-ı ikametlerinde mahzur görülenlerin münasip görülecek mevakide toplattırılarak firarlarına meydan bırakılmaması ve iktiza eden mahallerde silah taharrisine başlanılması ve icap edenlerin derhal divan-ı harplere tevdii hükümetçe takarrür etmiş olduğundan bu hususta memurin-i mülkiye ile temasda bulunulması ve onlar tarafından talep olunacak her türlü muavenetin derhal ifası ehemmiyetle matlupdur.

Başkumandan Vekili
Enver

Bu emir :

Birinci Ordu Kumandanlığına
İkinci Ordu Kumandanlığına
Üçüncü Ordu Kumandanlığına
Dördüncü Ordu Kumandanlığına
Beşinci Ordu Kumandanlığına
Irak ve Havalisi Kumandanlığı Vekâletine
Dördüncü Kolordu Kumandanlığına
Bahr-i Siyah Boğazı Kumandanlığına
Bahr-i Sefid Boğazı Kumandanlığına

Tebliğ edilmiştir.

ÖNEER
ATASE Bşk.
Kütüphanesi

Dersaadet Merkez Kumandanlığına
Musul'da On İkinci Kolordu Kumandan Vekâletine
Harbiye Nezareti Müsteşarlığına
Ordu Dairesine
Harbiye Dairesine
Muhakemât Müdiriyetine

Asayiş
240

Asayiş kısmına
13.2.31

Hıfzı
16 Nisan

Arşiv No: 1/131
Dolap No: 149
Göz No: 4
Klasör No: 2287
Dosya No: 12
Fihrist No: 12-1

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekâleti

İstanbul
26 Nisan 1915

1. Şube
Numara : 1711
Gayet gizlidir

Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığına

Hınçak, Taşnak ve benzeri komitelerin gerek Başkent'te ve gerek vilayetlerde bulunan şubelerinin derhal kapatılmaları ile evrak ve belgelere kesinlikle kaybolmayacak bir biçimde el konulması ve komiteler Başkan ve ileri gelenlerden hükümetçe tanınan müteşebbis kişiler ile önemli ve zararlı Ermenilerin hemen tutuklanması ve bulundukları yerlere devam ve oturmalarında sakınca görülenlerin uygun görülecek yerlerde toplattırılarak kaçmalarına meydan bırakılmaması ve lüzumlu görülecek yerlerde silah aranmasına başlanılması ve gerekenlerin derhal divanı harplere verilmesi hükümetçe kararlaştırılmış olduğundan bu konuda mülkiye memurlarıyla işbirliğinde bulunulması ve onlar tarafından istenilecek her türlü yardımın derhal yerine getirilmesi önemle istenir.

Başkomutan Vekili
Enver

Bu emir :

1 nci Ordu Komutanlığına
2 nci Ordu Komutanlığına
3 ncü Ordu Komutanlığına
4 ncü Ordu Komutanlığına
5 nci Ordu Komutanlığına
Irak ve Havalisi Komutanlığı Vekâletine
4 ncü Kolordu Komutanlığına
Karadeniz Boğazı Komutanlığına

Duyurulmuştur.

Belge No: 1829

Akdeniz Boğazı Komutanlığına — Duyurulmuştur.

İstanbul Merkez Komutanlığına

Musul'da 12 nci Kolordu Komutanlığı Vekâletine

Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığına

Ordu Dairesine

Harbiye Dairesine

Muhakemat Müdiriyetine

Güvenlik 240 — Güvenlik Kısmı 26.4.1915

Saklanması 29 Nisan 1915

Arşiv No: 1/131

Dolap No: 101/149

Göz No: 14-4

Klasör No: 2287

Dosya No: 32-12

Fihrist No: 12-1

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
1 nci Şube
Mübeyyize konulan Numro: 2049 M

Tarih-i Tesvidi 19.2.31
Tarih-i Tebyizi 19 Nis. 331
Mübeyyizin imzası .....

Dahiliye Nezaret-i Celilesine-Tahrirat

Gayet Mahremdir.

Van Gölü etrafında ve Van vilayetince bilhassa malum olacak mevaki-i muayyenedeki Ermeniler isyan ve ihtilal için daimi bir ocak halindedirler. Bu halkın oradan kaldırılarak isyan yuvasının dağıtılması fikrindeyim.

Üçüncü ordunun verdiği malumata nazaran Ruslar 7 Nisan'da hudutları dahilindeki müslüman ahaliyi çıplak bir halde hududumuz dahiline sürdüler. Hem buna bir mukabele-i bilmisil olmak ve aynı zamanda yukarıda söylediğim maksadı hasıl etmek üzere:

Ya merkum Ermenileri ve ailelerini Rusya hududu dahiline sürmek yahut merkum Ermenileri ve ailelerini Anadolu dahiline muhtelif yerlere dağıtmak lâzımdır. Bu iki şıktan münasibinin intihabı ile icrasını rica ederim. Bir mahsur yoksa ussat ailelerini isyan merkezlerini hudut haricine sürmeyi ve onların yerine hudut haricinden gelen islâm halkı yerleştirmeyi tercih ederim. Olbabda.

İsmet

Arşiv No: 1/1
Dolap No: 102
Göz No: 1
Klasör No: 44
Dosya No: 207
Fihrist No: 2-1, 2-2

Belge No: 1830

Osmanlı Ordusu Başkomutanlık Vekâleti — 2 Mayıs 1915
1 nci Şube
Sayı 2049 m

İçişleri Bakanlığı Yüce Katına - Yazı
Çok gizlidir.

Van Gölü çevresinde ve Van ilince özellikle bilinen belli yerlerdeki Ermeniler ayaklanma ve ihtilal için sürekli bir ocak durumundadırlar. Bu halkın oradan kaldırılarak isyan yuvasının dağıtılması düşüncesindeyim.

3 ncü Ordu'nun verdiği bilgiye göre Ruslar 7 Nisan'da sınırları içindeki Müslüman ahaliyi çıplak bir durumda sınırlarımız içerisine sürdüler. Hem buna bir karşılık olmak ve hem de yukarıda söylediğim amacı elde etmek üzere:

Ya adı geçen Ermenileri ve ailelerini Rusya sınırı içerisine sürmek veya bu Ermenileri ve ailelerini Anadolu içerisine çeşitli yerlere dağıtmak gereklidir. Bu iki yoldan uygun olanının seçilerek uygulanmasını rica ederim. Bir sakınca yoksa asilerin ailelerini ve isyan merkezlerini sınır dışına sürmeyi ve onların yerine sınır dışından gelen İslam halkı yerleştirmeyi yeğlerim. Bu konuda.

İsmet

Arşiv No: 1/1
Dolap No: 102
Göz No: 1
Klasör No: 44
Dosya No: 207
Fihrist No: 2-1, 2-2

Belge No. 1831

Belge No: 1831

Başkumandan Vekili Enver Paşadan mevrut 8/3/331
şifredir

Adet
3166

Çete reisi Antranik 1200 fedai ile Selmas'dan hareketle Azerbaycan Rus Kumandanı Çernoroyod'un fırkasına iltihak ettiği ve mezkûr çete bilahere Başkale istikametine hareket ettiği ve Amerika'nın Boston şehrinde Taşnaklar gönüllü fedai için 4700 ruble cem ile Kafkasya Ermeni iâne Cemiyetine gönderildiği istihbar kılındı.

2 nci Şube/ 9 Minh

Birinci Kuvve-i seferiye ile Cevdet Beyle
irtibat peyda edilince yazılacaktır

9 minh
Sait

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 1

Klasör No: 2820

Dosya No: A (69)

Fihrist No: 4

Belge No: 1831

Başkumandan Vekili General Enver'den
gelen 21.5.1915 tarih ve 3166 sayılı şifredir

Çete başı Antranik 1200 fedai ile Selmas'dan hareketle Azerbaycan Rus Komutanı Çernoroyod'un tümenine katıldığı ve bu çetenin sonra Başkale doğrultusuna gittiği, Amerika'nın Boston şehrinde Taşnaklar gönüllü fedaileri için 4.700 ruble toplayıp Kafkasya Ermeni Yardım Derneğine gönderdikleri haber alındı.

2 nci Şube/22 tarih

1 nci Kuvvei Seferiye ile Bay
Cevdet'le bağlantı kurulunca yazılacaktır.

22 tarih Sait

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 1

Klasör No: 2820

Dosya No: A (69)

Fihrist No: 4

Arş.	1-21
Dip.	
Göz.	
Kis.	
Dos.	1030
Fih.	1-3

	1/3
L	
C	
I	361
I	1445
Fih.	1-3

Ahval-i Harbiye ve Zaruret-i Fevkalade-i Siyasiye dolayısıyla Mahall-i Ahire Nakilleri İcra Edilen Ermenilere Ait Emval ve Emlâk ve Arazinin Keyfiyet-i İdaresi Hakkında Talimnamedir.

Madde: 1 — Ahar mahalle nakli icra edilen Ermenilere ait emlâk ve arazi-i metruke ile hususat-ı sairenin işbu talimatname ahkâmı dairesinde idare ve temeşşiti daire-i memuriyet ve derece-i salahiyetleri mevadd-ı atiyede muharrer olan ve suret-i mahsusada teşkil edilen komisyonlara aittir.

Madde: 2 — Bir karye veya kasabanın akeb-i tahliyesinde naklolunan ahaliye ait ve derununda eşya bulunan bilcümle mebani idare komisyonu tarafından tensib edilecek memur veyahut hey'et-i mahsusa tarafından derhal mühürlenerek taht-ı muhafazaya alınacaktır.

Madde: 3 — Taht-ı muhafazaya alınan eşya cins, miktar, kıymet-i mukaddirleri, miktarları ve esami-i eshabı ile tafsilen tesbi-i defter edildikten sonra kilise, mektep, han gibi depo ittihazına elverişli mahallere naklettirilip eshabı tefrik edilebilecek surette ayrı, ayrı konularak muhafazasına itina edilecek ve eşyanın keyfiyet ve kemiyeti ile eshabını ve mahalli ahz ve mahalli muhafazasını mübeyyin ve zabıt varakası tanzim edilerek aslı hükümet-i mahalliyeye ve suret-i musaddakası emval-i metruke komisyonuna tevdi olunacaktır.

Madde: 4 — Eshabı malum olmayan emval-i menkule eşyanın bulunduğu köy namına kaydedilerek muhafaza olunacaktır.

Madde: 5 — Mevcut emval-i menkule arasında durmakla bozulması muhtemel olan eşya ile hayvanat komisyonun tensip edeceği bir hey'et tarafından bilmüzayede alenen satılarak bedeli eshabı malum olduğu taktirde eshabı namına değilse eşyanın bulunduğu köy veyahut kasaba namına emaneten malsandıklarına teslim edilecektir. Satılan eşyanın cinsi, miktarı, kıymeti ve cihet-i aidiyeti ve müşterisi ve bedeli mufassalan defter-i mahsusa kaydedilerek zir-i müzayede hey'eti tarafından tastik edilecek ve vech-i meşruh bir zabıt varakası tanzim edilerek aslı hükümet-i mahalliyeye ve suret-i musaddakası emval-i metruke idare komisyonuna tevdi olunacaktır.

Madde: 6 — Kilise'de mevcut eşya ve tasavir ve kütüb-ü mukaddese tesbit-i defter edilerek zabit varakasına bilrabt mahallerinde muhafazalarına itina olunacak ve bilahare Kilise'nin kâin olduğu köy ahalisinin iskân edildiği mahal-i hükümet marifetiyle irsal olunacaktır.

Madde: 7 — Nakledilen ahâliden herbirine ait emlâk ve arazi-i metrukenin cins, nevi, miktar ve kıymetleri alelesami tesbit-i defter edilecek ve her köy kasabaya ait emlâk ve arazi-i metruke cedvelleri tanzim edilerek idare komisyonuna tevdi olunacaktır.

Madde: 8 — Emlâk ve arazi-i metrukede idrak edilecek mahsulat ve zeriyat bulunduğu taktirde komisyon tarafından tensib edilecek zevattan mürekkep bir hey'et tarafınan bilmüzayede satılarak bedelatı eshabı namına emaneten mal sandığına teslim edilecek ve bir zabıt varakası tanzim olunarak aslı hükümet-i mahalliyeye ve suret-i musaddakası idare komisyonuna ita olunacaktır.

Madde: 9 — Zer'iyat ve mahsulat-ı mevcudeye müşteri bulunamadığı taktirde kefalet tahtında bamukavele münâsafa tarikiyle taliplerine itası caiz olup bu suretle vaki olan icar ve bâyiiye mütehassıl mebalığ dahi eshabı namına mal sandıklarına teslim edilecektir.

Madde: 10 — Nakledilen ahaliye ait emval-i gayrimenkulenin tasarrufuna ait eshabı tarafından badelhicre tanzim edilen vekâletnameler üzerine hiçbir muamele yapılmayacaktır.

Madde: 11 — Tahliyesi icra edilen Köylere muhacir yerleştirilecek ve mevcut mesakin ve arazi her ailenin ihtiyaç ve kabiliyet-i ziraiyesi nazarı itibara alınarak muvakkat ilmühaberlerle muhacirine tevzi edilecektir.

Madde: 12 — Yerleştirilen muhacirinin sicil-li nüfusa esas olabilecek bir suret-i muntazama ve mufassalada ve hane itibariyle esami mahal-li vurudu, tarih-i iskânı, mahal-li iskânı, tespit-i defter edilecek ve kendilerine tevdi edilen mesakin ve arazinin cinsi, nevi, miktar ve kıymeti ve mevkii ayrıca tespit-i defter edilerek suret-i iskânlarıyla kendilerine verilen emlâk ve arazi miktarını mübeyyin yedlerine birer ilmuhaber verilecektir.

Madde: 13 — Köylerde mevcut mebani ve eşcar-ı mağrusenin hüsnü muhafazasından o köye yerleştirilen muhacirin müteselsilen mesul oldukları cihetle tahribat vukuunda kimin tarafından yapıldığına bakılmayarak bedeli köylünün heyet-i umumiyesine tazmin ettirilip failleri derhal köyden ihraç ve hukuk-u muhaciretten iskât olunur.

Madde: 14 — Muhacir iskânından mütebaki kalan köylere civarda mevcut aşair-i seyyare iskân edilecek ve haklarında aynıyle muhacir muamelesi yapılacaktır.

Madde: 15 — Şehir ve kasabatta tahliye edilen hanelere tercihan şehirli ve kasabalı muhacirin yerleştirilerek ahval-i sabıka-i iktisadiye ve maliyeleri ile kabiliyet-i imariyeleri nazar-ı itibare alınmak şartıyla kendilerine miktar-ı kâfi arazi verilecektir.

Madde: 16 — Dükkan, han, fabrika, hamam, depo gibi akaretle muhacirin iskanına elverişli bulunmayan mebani'nin ve muhacirine tevziden mütebaki kalan veyahut onsekizinci maddede gösterildiği veçhile muhacirinin iştigalat ve ihtisasatı haricinde kalan emlâk ve arazinin idare komisyonları veya onların taht-ı nezaretinde olarak mahallerin rüesayı memurin-i mülkiye ve maliyesinden mürekkeben teşekkül edecek heyetler marifetiyle bilmüzayede caizdir.

Madde: 17 — Şehir ve kasabata yerleştirilen muhacirinin sicil-li nüfusa esas olabilecek bir suret-i muntazamada defter esamisiyle kendilerine verilen arazinin nev'i ve miktarı ve kıymetini mübeyyin bir defteri tutulacaktır.

Madde: 18 — Şehir ve kasabat ile civarında mevcut bağ, bahçe, portakallık ve zeytinlikler ve buna mümasil emlâk dahi imar ve muhafazalarına iktidar ve ihtisas bulunduğu isbat ve bu babda sened ita ve kefalet irae etmek şartıyla ihtiyaç ve kabiliyet-i imaliyeleri nispetinde muhacirine tevzi olunabilecek ve kimlere ne miktar emlâk ve arazi verildiği defter-i mahsusuna kaydedildikten sonra keyfiyet-i itayı mübeyyin yedlerine birer ilmühaber verilecektir. Bunlardan muhacirine tevzi ve ita edilemeyenler onaltıncı madde mucibince bilmüzayede satılacaktır.

Madde: 19 — Dahil-i vilayette mevcut olup hükümet-i mahalliyenin mezuniyet ve muvaffakatı ile veyahut dahiliye nezaretinin emri üzerine vilayat-ı saireden tahrirat-ı mahsusa ile gönderilen muhacirin müstesna olmak üzere tahliye edilen köy ve kasabalara muhaciri sıfatı ile yerleştirilecek olan veyahut yerleştirilmesini istida eden kesanın sıfat-ı muhacireti haiz olduklarını ve başka tarafa sevk ve iskan edilmediklerini veyahut muhacirinden olup oralarda iskânları icra edilmek üzere suret-i mahsusada gönderildiklerini mübeyyin vesaik-i resmiye ibraz etmeleri şarttır.

Madde: 20 — İştira'iye talip bulunmayan emlâk ve arazinin imar ve muhafazasını vaz-ı ve taksirlerinden dolayı vuku bulacak tahribat ve ika edilen zararların tanzimini taahhüt etmek ve bu babda kefalet-i kaviye irae etmek şartıyle ve iki seneyi tecavüz etmemek üzere taliplerine icar caizdir.

Madde: 21 — Gerek satılan ve gerek icar ve münâsafa suretiyle verilen emlâk ve arazinin nevi ve miktar mahal, bedelibiyi ve icarı ve müstecim ve müşterisini mübeyyin alel müfredat cedveller tanzim edilecektir.

Madde: 22 — Bedel-i beyi ve icardan mütahassıl meblağ eshabı namına emaneten mal sandıklarına tevdi edilerek bilahare vuku bulacak tebliğgat dairesinde eshabına tevdi olunacaktır.

Madde: 23 — Tahliye edilen kura ve kasabatta mevcut bilcümle emlâk-i metrukenin işbu talimatname ahkâmı dairesinde idare ve temeşşiti doğrudan doğruya enval-i metruke idare komisyonlarına aittir.

Madde: 24 — İdare komisyonları emval-i metrukenin idaresi hususunda doğrudan doğruya dahiliye nezaretine merbut ve ancak oradan ahzı ve telakki edecekleri evamir dairesinde icray-ı vazife ile mükellef olup bu babda ittihaz ve tatbik edecekleri mükerrerat ve icraattan hükümet-i mahalliyeye dahi ihbar-ı keyfiyet edeceklerdir.

Madde: 25 — Talimatnamenin tatbik ahkamı ile emval-i metrukenin temin-i muhafaza ve idaresi zımnında icab eden komisyon ve heyetin teşkili dahiliye nezaretinden mezuniyet istihsali şartıyle maaşlı memurin istihdamı ve dahiliye nezaretinden ahz-ı telakki edecekleri evamir ile işbu talimatname ahkâmı dairesinde talimat ve izahnameler tanzimi emval-i metruke idare komisyonlarına aittir.

Tanzim edilen talimat ve izahnamelerin birer sureti makam-ı vilayete tevdi edilecektir.

Madde: 26 — Tahliye edilen mahallere beray-ı iskân muhacir sevki ile muamelat-ı müteferriasının icrası muhacir komisyonu ve memurlarına ait ise de bu gibi muharrere vaki olacak muamelat-ı iskânıyenin temin-i tesrii ve tanzimi ve muamelat-ı umumiyeyi iskâniyenin tetkik ve teftişi ve bu babda hükümet-i mahalliye ile bil istişare mukarrerat ittihaz ve tatbiki emval-i metruke idare komisyonlarının cümle-i vezaif ve selâhiyatındandır.

Madde: 27 — Komisyon netice-i müşahedat ve tetkikatıyle mukarreratı muttehize ve hülasa-i icraatını lâ-akal onbeş günde bir makam-ı nezaret ve vilâyata iş'arla mükelleftir.

Madde: 28 — Emval-i metruke idâre komisyonlarının idâre-i emval hususunda ve işbu talimâtname ahkâmı dairesinde vuku bulacak tebligat ve işaratı tahririyeleri memurin-i mahalliye tarafından mecburi-ül ifadır.

Madde: 29 — Emval-i metruke idâre komisyonları azaları tayin edildikleri mıntıkalar[illegible] emvâl ve emlâk ve arazi-i metrukenin idâre ve muhafaza[illegible] hesabiyesinden müştereken mesuldür.

Madde: 30 — Emval-i metruke idâre komisyonları sureti mahsusada tayin [illegible] ile biri memurin-i idâreden ve diğeri memurin-i maliyeden [illegible] iki azadan mürekkeptir.

Madde: 31 — Muhaberat reis tarafından veyahut reisin tevkil edeceği [illegible]nden reis namına icra edilir.

Madde: 32 — Emvâli metruke komisyonu reisi; münasip gördüğü azayı [illegible] talimatnamede münberiç bir hususun tetkik ve teftişi veyahut icrasına memur edebilir.

Madde: 33 — Emvâl-i metruke komisyonları rüesasına muhacirin tahsisatından verilmek üzere yevmiye birerbuçuk ve azasına da birer lira tahsis olunduğu gibi berây-i vazife dairey-i mamuriyetlerini keşt-ü güzârlarında tertipi mahsustan ayrıca harcirah dahi alırlar.

Madde: 34 — Komisyon tayin ve izam edilmeyen vilayatta işbu talimname ahkamının tatbiki mahal-li hükümat-ı merkeziyesine aittir.

27 Recep 333 ve /28 Mayıs 331

Arviş No: 1-2

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 361

Dosya No: 1445

Fihrist No: 1-3

Harp ve Olağanüstü Siyasi Durum Sebebiyle Başka Yerlere Gönderilmeleri Yapılan Ermenilere Ait Mülk ve Arazinin İdare Şekli Hakkında Yönetmelik

Madde 1 — Başka yerlere gönderilen Ermenilere ait olup terkedilmiş olan emlâk ve arazi ile diğer konuların bu yönetmelik uyarınca idare ve yürütülmesi bu işle ilgili görevliler ve yetkilerinin dereceleri aşağıdaki maddelerde yazılı olan ve özel olarak teşkil edilen komisyonlara aittir.

Madde 2 — Bir köy ve ilçenin boşaltılmasından sonra gönderilen ahaliye ait ve içinde eşya bulunan tüm binalar idare komisyonu tarafından uygun görülecek memur veyahut özel kurul tarafından derhal mühürlenerek emniyet altına alınacaktır.

Madde: 3 — Koruma altına alınan eşyanın cinsi, miktarı değerleri ve sahiplerinin isimleri uzun uzadıya belirtilerek deftere yazıldıktan sonra kilise, okul, ev gibi depoya elverişli olabilecek yerlere gönderilecek, sahipleri ayırt edilebilecek şekilde ayrı ayrı konularak korunmasına özen gösterilecek ve eşyanın özelliği, miktarı ile sahibinin ismi, alındığı yer ve korunduğu yeri bildirir bir tutanak düzenlenerek aslı yerel hükümete ve onaylı bir sureti terk edilmiş mallar komisyonuna verilecektir.

Madde: 4 — Sahipleri belli olmayan taşınabilir eşya, bulunduğu köy adına kaydedilerek saklanacaktır.

Madde 5 — Mevcut taşınabilir mallar arasında durmakla bozulabilece kolan eşya ile hayvanlar komisyonun uygun bulacağı bir kurul tarafından ileride açık olarak satılarak, karşılığı, sahibi biliniyorsa onun adına, sahibi bilinmiyorsa eşyanın bulunduğu köy veya ilçe adına emanete alınması için mal sandıklarına teslim edilecektir. Satılan eşyanın cinsi miktarı, kıymeti ve kime ait olduğu alıcısı ve karşılığı (bedeli) etraflıca özel defterine işlenerek altı; artırma suretiyle satan kurul tarafından onaylanacak ve açıklayıcı bir tutanak düzenlenerek aslı yerel hükümete ve onaylı sureti bırakılmış mallar idare komisyonuna verilecektir.

Madde 6 — Kiliselerde bulunan eşya ve resimlerle kutsal kitaplar iyice belirtilerek deftere yazılacak ve tutanağa bağlanarak yerlerinde saklanmalarına özen gösterilecektir. Sonraları kilisenin bulunduğu köy ahalisinin yerleştirildikleri yerlere yerel hükümetçe gönderilecektir.

Madde 7 — Yer değiştiren ahaliden her birine ait bırakılan mülk ve arazinin cinsi, çeşitleri, adet ve kıymetleri isimleriyle belirtilerek deftere geçirilerek ve her köy ve ilçeye ait bırakılmış mülk ve arazi cetvelleri düzenlenerek idare komisyonuna verilecektir.

Madde 8 — Bırakılmış mülk ve araziden alınacak ürün bulunduğu takdirde komisyonu tarafından belirlenecek kişilerden kurulan bir kurulca açık artırma ile satılarak karşılığı paralar sahipleri adına emaneten mal sandığına teslim edilecek ve bir tutnak düzenlenerek aslı yerel hükümete ve onaylı bir sureti idare komisyonuna verilecektir.

Madde 9 — Mevcut ürünlere alıcı çıkmadığı takdirde hemen ödenmek koşulu ve anlaşarak eksiltme yolu ile isteyenlere verilebilir. Bu suretle elde edilen kiralama ve satış parası dahi sahipleri adına mal sandığına teslim edilecektir.

Madde 10 — Yerleri değiştirilen ahaliye ait mülk ve taşınmaz malların kullanımına ait hak sahipleri tarafından ayrıldıktan sonra düzenlenen vekâletnameler üzerine hiçbir işlem yapılmayacaktır.

Madde 11 — Boşaltılması yapılan köylere göçmen yerleştirilecek, mevcut binalar ve arazinin her ailenin istek ve yapabileceği tarım işleri gözönüne alınarak geçici bölgelerle göçmenlere verilecektir.

Madde 12 — Yerleştirilen göçmenlerin nüfus kütüğü esas olabilecek bir surette düzgün ve geniş kapsamlı ve ev itibariyle isimleri geldiği yer, yerleştirildiği tarih, yerleştirildiği yer belirtilerek deftere geçirilecek kendilerine verilen evler ve arazinin cinsi, türü, adet ve değeri ile bulunduğu yer ayrıca belirtilerek deftere işlenecek ve yetiştirilme suretiyle kendilerine verilen mülk ve arazi miktarını gösterir birer belge kendilerine verilecektir.

Madde 13 — Köylerdeki binalar ve bahçelerde dikili ağaçların iyi bakım ve korunmasından o köye yerleştirilen göçmenler sıra ile sorumlu olduklarından yıkılma ve bozulmalar olursa kimin tarafından yapıldığına bakılmayarak değeri köylünün tümünden ödetilecek, bunları yapanlar köyden çıkarılacak ve göçmenlik hakkından düşürülecektir.

Madde 14 — Göçmenlerin yerleştirilmesinden sonra geri kalan köylere o çevredeki göçebeler yerleştirilecek, göçmenler gibi işlem yapılacaktı,

Madde 15 — İl ve ilçelerde boşaltılan evlere şehirli ve ilçeli göçmenlerin yerleştirilmesine özen gösterilerek geçmişteki iktisadi ve mali durumları ile yapıcı güçleri gözönüne alınmak koşulu ile kendilerine yeteri kadar arazi verilecektir.

Madde 16 — Dükkân, han, fabrika ve depo gibi gelir sağlayan binalarla göçmenlerin yerleşmesine uygun olmayan binaların ve göçmenlere dağıtıldıktan sonra geri kalan veyahut 18 nci maddede gösterildiği üzere göçmenlerin çalışma ve uzmanlıkları dışında kalan mülk ve arazinin idari komisyonları veya onların gözetimi altında olarak oraları idare ve mali memurlarından oluşan kurullar aracılığı ile satışa çıkarılması uygundur.

Mdde 17 — İl ve ilçelere yerleştirilen göçmenlerin nüfusa geçirilmesine esas olabilecek düzgün bir şekilde isimlerinin yazılacağı ve kendilerine verilen arazinin çeşitleri miktarı ve değerlerini bildirir bir defter tutulacaktır.

Madde 18 — Şehir ve ilçelerde, yörede bulunan bağ, bahçe, portakallık ve zeytinlikler ve buna benzer yerlerin bakım ve korunmalarına gücü yeten ve uzmanlığı belirlenenlere bu yolda hemen ödenmesi gösterilmek koşulu ile belge verilmesi gereklilik ve başarıları oranında göçmenlere dağıtılabilecek ve kimlere ne miktar mülk ve arazi verildiği özel deftere geçirildikten sonra, kendilerine durumu bildiren birer belge verilecektir. Göçmenlere dağıtımı yapılamayan arazi, 16 nci madde gereğince açık artırma yöntemi ile satılacaktır.

Madde 19 — İl içinde var olan yerel hükümetin izin ve uygun görmesiyle veyahut İçişleri Bakanlığı'nın emri üzerine diğer illerden özel bir yazı ile gönderilen göçmenleri ayrı olmak üzere boşaltılan köy ve ilçelere göçmen olarak gelen ve yerleştirilmesini dilekçe ile isteyen kişilerin göçmen olduklarını taşıyan ve başka bir yere gönderilmedikleri ve yerleştirilmediklerini yahut göçmenliğe uğramış olup da oralarda yerleştirilmeleri yapılmak üzere özel olarak gönderildiklerini bildiren resmi belge göstermeleri gerekir.

Madde 20 — Satın alınmasına istekli bulunmayan emlâk ve arazinin bakım ve korunmasına bırakılan yerlerin kusurundan dolayı meydana gelebilecek yıkıp bozmalar ve bozulmadan ötürü ziyanın ödenmesini üstlenmek ve bu şekilde kuvvetli bir gereksinme göstermek koşulu ile ve iki seneyi aşmamak üzere isteyenlere kiraya verilebilir.

Madde 21 — Gerek satılan ve gerek eksiltme suretiyle kiraya verilen emlâk ve arazinin cins ve miktarı, yeri, satılması, kiralanması, kiracı ve satın alanı bildirir ayrıntılı cetveller düzenlenecektir.

Madde 22 — Satış ce kiradan elde edilen para, sahibi adına emaneten mal sandıklarına verilerek sonradan verilecek bilgiler uyarınca sahiplerine ödenecektir.

Madde 23 — Boşaltılan köyler ve ilçelerdeki bütün terkedilen emlâkın bu yönetmelik hükümlerince idare ve yürütülmesi, terkedilmiş mallar idare komisyonlarınca yapılacaktır.

Madde 24 — İdare komisyonları terkedilmiş malların idaresinde direkt İçişleri Bakanlığı'na bağlı olacak ve oradan alacakları emirler çerçevesinde görev yapmak zorunluğunda olup, bu yönden kabul ve uygulayacakları kararlar ve yapacakları işlerden yerel hükümete de haber vereceklerdir.

Madde 25 — Yönetmeliğin uygulama hükümleri, terkedilmiş malların korunması ve idaresi bakımından gereken komisyon ve kurulan teşkili İçişleri Bakanlığı'ndan alınacak izine bağlıdır. Maaşlı memurların görevlendirilmesi İçişleri Bakanlığı'ndan alınacak emirler ile bu yönetmelik istekleri çerçevesinde direktif ve açıklamalar düzenlenmesi, terkedilmiş mallar komisyonlarına aittir. Oluşturulan direktif ve açıklamaların bir benzeri il katına verilecektir.

Madde 26 — Boşaltılan yerlere yerleştirilmek üzere göçmen gönderilmesi ve ayrıntılı işlemlerin yapılması göçmen komisyon ve memurlarını ilgilendirir ise de, bu gibi yerlerde yerleştirme işlerinin çabuklaştırılması ve düzenlenmesi, genel yerleştirme işlerinin kontrol ve denetimi bu yolda yerel hükümet ile anlaşarak karar alınması ve uygulanması terkedilmiş mallar komisyonlarının görev ve yetkilerindendir.

Madde 27 — Komisyon, sonuç olarak görüşlerini, araştırmalarını ayrıntılarıyla birlikte ve yaptığı işleri özet olarak engeç on beş günde bir Bakanlık katına ve il katına bildirmekle yükümlüdür.

Madde 28 — Terkedilmiş mallar idare komisyonlarının malları yönetmesi buy önetmeliğin istekleri çerçevesinde olacak, yazıların ulaştırılması yerel memurlarca yapılacaktır.

Madde 29 — Terkedilmiş mallar komisyonları üyeleri atandıkları bölgedeki terkedilmiş mallar ve arazinin idare ve korunması ile hesap işlerinden ortaklaşa sorumludurlar.

Madde 30 — Terkedilmiş mallar idare komisyonları, özel olarak atanmış bir başkan ile biri mülki ve diğeri de maliyeden olmak üzere iki üyeden meydana gelmiştir.

Madde 31 — Haberleşme ve yazışmalar Başkan tarafından yahut Başkanın yerine seçtiği üye tarafından Başkan namına yapılır.

Madde 32 — Terkedilmiş mallar komisyon başkanı; uygun gördüğü üyeyi bu yönetmelikte bulunan bir şeyin araştırma ve denetimine veyahut yapılmasına memur edebilir.

Madde 33 — Terkedilmiş mallar komisyonu başkanına, göçmenlerin ödeneklerinden verilmek üzere günlük bir buçuk ve üyelerine de birer lira verildiği gibi görev nedeniyle çevresindeki yerlere gittiklerinde ayrıca yolluk dahi alırlar.

Madde 34 — Komisyon atanmayan ve gönderilmeyen illerde bu yönetmelik hükümlerinin uygulanması yerel hükümete aittir.

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 361

Dosya No: 1445

Fihrist No: 1-3

Arş.	4/1671
Dlp.	161
Göz.	2
Kls.	2835
Dos.	127
Fih.	3-9

Numro: 22910 Tel:
Adet: 2147
Dakika tehiri caiz değildir

Sivas'da 10 ncu Kolordu Kumandan Vekili
Pertev Bey'den 2.4.31 şifre

1 — Öteden beriden toplanan 500 kadar Ermeni eşkiyasının Karahisar'da asar-ı atikadan bulunan kaleye tahassün ederek hükümete karşı istimal-i silah ettikleri ve yapılan müsademede Ermenilerden 80 maktül ve kuvve-i zabıtadan jandarma kumandanı ve bir polis ile bir tahsildarın yaralı, ahaliden 10 kişinin şehit ve yaralı oldukları ve kalenin altında bulunan Ermeni haneleri kâmilen cihet-i zabıtadan ihrak edilmekte olduğu şimdi vali bey tarafından şifahen bildirilmiştir.

2 — Buraca öteden beri ittihaz olunan tedabir ve takyidat-ı askeriye ihtiyata riayeten bir kat daha tezyit olunmuştur.

3 — Telgraf ve telefon hatlarını muhafaza etmek üzere Süvari Depo Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı Ziya Efendi kumandasında şimdi 30 atlı Suşehri'ne hareket ettirildi.

4 — Yüzbaşı Şükrü Efendi kumandasında 28 Mayıs 331'de merkezden kolordu hareket ettirilen 203 neferlik kafilenin şimdilik Suşehri'nde kalarak hem orada mühim miktarda bulunan cephaneyi hem de Erzurum'dan Dersaadet'e gitmek üzere yolda bulunan topların muhafazasını temin etmek üzere emr-i ahire intizar eylemesi bildirildiği gibi 31 Mayıs'da hareket ettirilen 277 neferlik esnan kafilesinin de Zara noktasınca bitteslih yoluna devam etmesi ve birinci kafileye de Suşehri menzilinde bulunan 19 sandık esliha'nın teslimi menzil hattı kumandanlığından nokta kumandanlarına bildirilmiştir.

5 — Suşehri'nde menzil namına mevcut 19 ve Zara'da 160 sandık esliha mevcut olduğu cihetle hem nakliyatı teshil etmek ve hem de ahvale karşı efradın müsellehan hareketini temin etmek üzere bunların sevk olunacak efrad-ı cedide ile kolorduya sevki menzil hat kumandanlığı ile kararlaştırıldığı.

6 — Münferit bulunan mezkûr kale'nin hutut-u ittisaliyesini teşkil eden Üçyol Jandarma tarafından tutulmuş ise de mezkûr kuvvete zahir olmak ve kariben kâmilen vücutlarının imhası derkâr olan hazelenin im-

ha-yı vücutlarına kadar bugün Suşehri'ne muvasalatı me'mul olan birinci esnan kafilesinin Karahisar'a sevkiyle bir müddet orada ve ikinci kafilenin teslih edildikten sonra bir müddet Suşehri'nde bulunmaları icab-ı hal ve maslahattan görülmüş ise de iktizası mütevekkıf-ı irade-i kumandanileridir.

1 nci Şb. 2 minh.

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 2

Klasör No: 2835

Dosya No: 127

Fihrist No: 3-9

Numara: 22910 Tel:
Adet: 2147
Dakika geciktirilemez

Sivas'ta 10 ncu Kolordu Komutan Vekili
Bay Pertev'den 15.6.1915 şifre

1. Öteden beriden toplanan 500 kadar Ermeni eşkiyasının Karahisar'da eski yapıtlardan kaleye kapanarak hükümete karşı silah kullandıkları ve yapılan çarpışmada Ermenilerden 80 ölü ve güvenlik kuvvetlerinden jandarma komutanı ve bir polis ile bir tahsildarın yaralı, ahaliden 10 kişinin şehit ve yaralı oldukları ve kalenin altında bulunan Ermeni evleri bütünüyle güvenlik kuvvetleri tarafından yakılmakta olduğu şimdi vali tarafından sözlü olarak bildirilmiştir.

2. Buraca öteden beri alınmış olan önlemler ve askeri dikkat ve uğraşmalar her ihtimale karşı bir kat daha arttırılmıştır.

3. Telgraf ve telefon hatlarını korumak üzere Süvari Depo Bölüğü Komutanı Yüzbaşı Ziya komutasında şimdi 30 ath Suşehri'ne hareket ettirildi.

4. Yüzbaşı Şükrü komutasında 11.6.1915'te merkezden kolordudan hareket ettirilen 203 erlik kafilenin şimdilik Suşehri'nde kalarak hem orada mühim miktarda bulunan cephaneyi hem de Erzurum'dan İstanbul'a gitmek üzere yolda bulunan topların korunmasını sağlamak üzere ikinci emri beklemesi bildriildiği gibi, 14 Haziran'da hareket ettirilen 277 erlik askerlik çağına gelmişlerin kafilesinin de Zara noktasmca teslim alındıktan sonra yoluna devam etmesi ve birinci kafileye de Suşehri menzilinde bulunan 19 sandık silahın teslimi menzil hattı komutanlığından nokta kumutanlarına bildirilmiştir.

5. Suşehri'nde menzil adına hazır bulunan 19 ve Zara'da 160 sandık silah bulunduğu cihetle hem taşımayı kolaylaştırmak ve hem de yeni doğacak durumlara karşı erlerin silahlı olarak hareketlerini sağlamak üzere bunların gönderilecek yeni erlerle kolorduya gönderilmesi menzil hat komutanlığıyle kararlaştırıldığı.

6. Başlı başına kalan adı geçen kalenin kasabaya ulaşmayı sağlayan üç yolu Jandarma tarafından tutulmuş ise de, adı geçen kuvvete yardımcı olmak ve yakında hepsinin yok edilmesi aşikâr olan alçakların vücutları-

mn ortadan kaldırılmasına kadar Suşehri'ne gelmesi beklenen birinci askerlik çağına gelmişler kafilesinin Karahisar'a gönderilmesiyle bir süre orada ve ikinci kafilenin silahlandıktan sonra bir süre Suşehri'nde bulunmaları durum gereği olduğu görülmüş ise de bunun gerekip gerekmediği komutamn yüksek emirlerine bağlıdır.

1 nci Şb.
15.6.1915

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 2

Klasör No: 2835

Dosya No: 127

Fihrist No: 3-9

A	4/3671
D	
F	3-25

Belge No: 1834

Numro: 23690

Sivas Valisi Muammer Bey'den gelen
5/6-4-31 şifrenin hallidir

Karahisar'ı taht-ı inzibata aldık. Ermenilerden takriben 800 nüfus kaleye tahassün etmiştir. Ussât'tan müsellah 200 kadar tahmin olunuyor. Kısmen kadın ve çocuklar da beraber bulunuyor. Kalenin kasaba ile irtibatı münkati ve mahsurdur. Ussât muhtelif nukattan müdafaa ediyorlarsa da kuvve-i maneviyeleri münkesirdir.

Kale'ye menaat-ı mevkiiyesi itibariyle zayiatsız hücum mümkün olamıyor. Ermeni mahallâtı'nın ihrakı tecridini temin etmiştir. Harikte ahali-i ihtilâliyeden nüfuzca zuhurat yoktur. Tahrik olunan kuvay-i nizamiye yarın vaktinde yetişir neticeden arz-ı malumat olunacaktır.

Behiç

1. Şube 3011
6 minh.

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 2

Klasör No: 2835

Dosya No: 127

Fihrist No: 3-25

Numara: 23690

Sivas Valisi Bay Muammer'den gelen
18/19.6.1915 şifrenin çözümüdür

Karahisar-ı disiplin altına aldık. Ermenilerden yaklaşık 800 nüfus kaleye sığınmıştır. Asilerin 200 kadarı silahlı tahmin olunuyor. Kısmen kadın ve çocuklar da beraber bulunuyorlar. Kalenin kasaba ile bağlantısı tamamen kesilmiş ve kuşatılmıştır. Asiler çeşitli noktalarda savunuyorlarsa da moralleri bozuktur.

Kaleye arazinin sarplığı dolayısıyla zayiatsız hücum mümkün olamıyor. Ermeni mahallelerinin yakılması kalenin açıkta kalmasını sağlamıştır. Yangında ihtilalci halktan insanca kayıplara rastlanmamıştır. Hareket ettirilen nizamiye kuvveti yarın vaktinde yetişir sonuçtan bilgi sunulacaktır. Behiç

1. Şube 3011

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 2

Klasör No: 2835

Dosya No: 127

Fihrist No: 3-25

Belge No: 1835

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube

Numro: 5832

Ankara'dan Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine mevrut şifredir.

C
——
33

Mahremanedir

Boğazlıyan civar kura Ermenilerinden 300 kadarı müsellahan Maden Kazasının Boğazlıyan civar İslam kurasına tecavüzle ika-i tahribat eyledikleri gibi diğer bir kısım Ermeni halkının da Boğazlıyan'ın İslam kurasına taarruzla katil ve nehib ve garata cüret ettikleri mahall-i kaymakam ve şubeleri riyasetlerinin iş'arı üzerine Kayseri'de Onbeşinci Fırka Kumandanlığı Vekâletinden bildirilmiş ve harekât-ı tecavüziyenin ahali-i mutia rencide edilmeksizin icraat-ı seria ve şedide gösterilmek suretiyle olduğu yerde bastırılması için Yozgat Jandarma Taburunun kâmilen ve diğer kazalar jandarmalarından da icabı kadar kuvvetin istikamet-i mezkûreye sevk ve tahriki emri ita edilmiş ve bu babda musalaha-yi vazıha taleb olunmuştur. Netice-i icraat ve takibat başkaca arz olunacaktır. 10 Temmuz 331

Beşinci Kolordu Kumandan
Vekili
Miralay
Halil Recai

Arşiv No: 1-1
Dolap No: 105
Göz No: 1
Klasör No: 152
Dosya No: 384 (680)
Fihrist No: 27-7

Kısım 4 minh 11-5
Hıfzı 11/5/331 Lütfü

Belge No: 1835

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekilliği
Şube

Numara: 5832

Ankara'dan Başkomutanlık Vekilliğine gelen şifredir.

C
——
33

Gizlidir

Boğazlıyan çevre köyleri Ermenilerinden 300 kadarı silahlı olarak Maden ilçesinin Boğazlıyan yöresi İslam köylerine saldırarak yakıp yıktıkları gibi diğer bir kısım Ermeni halkının da Boğazlıyan'ın İslam köylerine saldırarak öldürmeye ve yağma ve çapulculuğa kalkıştıkları ora kaymakamı ve şube müdürlerinin bildirmeleri üzerine Kayseri'de 15 nci Tümen Komutanlığı Vekâletinden bildirilmiş ve saldırı hareketlerinin hükümete bağh halkın incitilmeksizin çabuk ve sert davranışlar gösterilmek suretiyle olduğu yerde bastırılması için Yozgat Jandarma Taburu'nun tümüyle ve diğer ilçeler jandarmalarından da gereği kadar kuvvetin sözü edilen yere gönderilmesi ve bu konuda açık bir barış istenilmiştir. Yapılacak işler ve sonuçları ayrıca bilgilerine sunulacaktır. 23 Temmuz 1915

5 nci Kolordu Komutan
Vekili
Albay
Halil Recai

Arşiv No: 1-1
Dolap No: 105
Göz No: 1
Klasör No: 152
Dosya No: 384 (680)
Fihrist No: 27-2

Tarih 24-7 4. Kısım
Saklanması: 24.7.1915 Lütfü

Belge No: 1836

A	1/1
D	1049
F	7

Belge No: 1836

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti

Şube
Numro: 6052

Sofer'den Başkumandanlık Vekâletine Mevrut şifre

1 — Maraş livasının Kandıcık karyesinde içtima ve karyeri tahkim eden takriben dört yüz Ermeni eşkiyası ile bu eşkiyayı imhaya memur yüz otuz ikinci Alayın arasında bugün öğleden evvel saat üçten itibaren müsademe başlamıştır. İşbu eşkiya son bir kaç gün içinde civardaki Müslüman köylerinde bir çok hane ihrak ve onu mütecaviz müslümanı katl veya cerh etmişlerdir. Jandarmadan iki şehit ve üç mecruh vukua gelmiştir. Yüz otuz ikinci Alayın takviyesi için ayrıca bir nizamiye taburu ile bir cebel takımı gönderiyorum. Maraş livasıyle Adana vilayetinden sevk edilecek Jandarma kuvvetlerini ve kuva-yi nizamiyeyi müttehiden idare ederek eşkiyayı imha Müslümanların işe karışmasını men ve muti Ermenilerin incilmemelerini temin vazifesini Adana valisi Hakkı Bey'e tevdi ettim. ve mumaileyhi mahall-i vakaya gönderdim.

2 — Ariş'den Kanal'a gönderilen kuvvetli bir keşif kolu Temmuzun on sekizinci günü Ariş'e avdet etmiştir. Keşif kolu Kanal'ı yüzerek geçmiş ve Kantara'nın iki buçuk kilometre şimalinde şimendifer hattına iki noktada vaz edilen mevadd-ı infilakiye muvaffakiyetle infilak ettirilmiş olduğu gibi aynı zamanda Kanal'da dolaşan devriye kayığına da ateş edilerek içindekiler denize dökülmüştür. 19/20 Temmuz 331

Dördüncü Ordu Kumandanı
Cemal

Arşiv No: 1-1.
Dolap No:
Göz No:
Klasör No: 13
Dosya No: 63 Kısım 2
Fihrist No: 7 Hıfzı/20.5

ONKUR
ATASE Bşk.
Kütüphanesi

Belge No: 1836

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekâleti

Şube
Numara: 6052

Sofer'den Başkomutanlık Vekâletine Gelen Şifre

1. Maraş'ın Kandıcık Köyü'nde toplanan ve Köyü pekiştiren yaklaşık 400 Ermeni eşkiyası ile bu haydutları yok etmekle görevlendirilmiş 132 nci Alay'ın arasında bugün öğleden evvel saat üçten itibaren çatışma başlamıştır. Bu eşkiya son bir kaç gün içinde yöredeki Müslüman köylerinde birçok ev yakmışlar ve on'dan çok Müslümanı öldürmüşler veya yaralamışlardır. Jandarmadan iki şehit ve üç yaralı vardır. 132 nci Alay'ın kuvvetlendirilmesi için ayrıca bir nizamiye taburu ile bir dağ topçu takımı gönderiyorum. Maraş ile Adana ilinden gönderilecek Jandarma kuvvetlerini ve nizamiye kuvvetini birlikte idare ederek eşkiyayı yok etme. Müslümanların işe karışmamasını ve hükümete bağlı Ermenilerin incinmemelerini sağlamak görevini Adana Valisi Bay Hakkı'ya verdim. Ve onu olay yerine gönderdim.

2. Arşiv'den Kanal'a gönderilen kuvvetli bir keşif kolu temmuzun on sekizinci günü Ariş'e dönmüştür. Keşif kolu Kanal'ı yüzerek geçmiş ve Kantara'nın iki buçuk kilometre kuzeyinde demiryolu hattına iki noktada konulan patlayıcı madde başarı ile ateşlenmiş olduğu gibi aynı zamanda Kanal'da dolaşan devriye kayığına da ateş edilerek içindekiler denize dökülmüştür. 19/20 Temmuz 1915

4 ncü Ordu Komutanı
Cemal

Arşiv No: 1-1
Dolap No: Kısım 2
Göz No: Saklanması/20.5
Klasör No: 13
Dosya No: 63
Fihrist No: 7

Belge No: 1837

A	1/1
D	1049
F	63

Belge No: 1837

Halep'den Karargâh-ı Umumiye mevrut şifredir.

Numro

6738

1. Urfa amele taburunun bir bölüğündeki Ermeni efradı kazma ve kürek ile bilhücum yüzbaşılarını ve bazı Müslüman efradını şehit ve cerh ederek firar eyledikleri haber alınmıştır.

2. Menzil nakliye kolları efradiyle amele taburları ve hamal ve inşaat bölükleri efradının üç taburundan ziyadesi Ermenidir. Şimdiye kadar asar-ı hiyanet görülmemiş ise de her halde şayan-ı itimat değillerdir. Bunların bu işlerde ibka ve istihdamı lazım ise menzil müessesatının emr-ü muhafazasiyle amele taburlarında zuhura gelmesi melhuz her türlü halete karşı 28 temmuz 331 tarihli şifre ile talep olunan maa fişek sekiz yüz silahtan iki yüz vurut etmiş ise de bununla id are-i maslahat kabil olamayacağından henüz gönderilmeyen mütebaki altı yüz tüfeğin âcilen irsali elzemdir.

3. İntelli ve Ayran tünellerinde ve kumpanya işlerinde ve odun katiyatında ve menzil hattı üzerinde külliyetli miktarda çalışan Ermeni efradının ekserisi komite ve güçlü kuvvetli efrattan bulundukları cihetle beyanların ve mevaki-i muhtelifeden vurudu melhuz Ermeni eşkiyasının harekâtına karşı İslâhiye'de kırk... kadar kuvve-i nizamiyenin tahsisi ve ita buyurulması maruzdur.

Menzil müfettişi Ferik
Veli

15 Ağustos 331
16 vurudu

Şube: 1
4874

6 ncı Şubeye

Bu telgrafnamenin aslı 6 ncı Şubeye verilmiş, yapılan muameleden Harekât şubesine muamelat itası rica olunur. 24-6

Müdür namına
Lütfü

Menzil müfettişi umumiliği
Nusha-i saniye
10 45

Arşiv No: 1-1
Dolap No: 108
Klasör No: 13
Dosya No: 63
Fihrist No: 8

Numara: 6738

Halep'ten Genel Karargâha gelen şifredir.

1. Urfa amele taburunun bir bölüğündeki Ermenilerin kazma ve kürek ile hücum ederek yüzbaşılarını ve bazı Müslüman eratı şehit ve yaralayarak kaçtıkları haber alınmıştır.

2. Menzil ulaştırma kolları eratı ile amele taburları ve hamal ve inşaat bölükleri eratının dörtte üçünden fazlası Ermenidir. Şimdiye kadar güveni kötüye kullanma izleri görülmemiş ise de her halde güvenilir değildirler. Bunların bu işlerde bırakılması ve çalıştırılmaları lazım ise menzil kurumlarının emir korunması ile amele taburlarında meydana gelmesi düşünülen her türlü duruma karşı 10 Ağustos 1915 tarihli şifre ile istenen fişekli 800 silahtan 200'ü gelmiş ise de bununla idare işinin mümkün olamayacağından henüz gönderilmeyen geri kalan 600 tüfeğin çabuk gönderilmesi lazımdır.

3. İntelli ve Ayran tünellerinde ve kumpanya işlerinde ve odun kesmede ve menzil hattı üzerinde çok miktarda çalışan Ermenilerin birçoğu komita ve güçlü kuvvetlilerden bulunmaları yüzünden sözlerinin ve değişik yerlerden gelmesi düşünülen Ermeni eşkiyasının hareketine karşı İslahiye'de kırk..... kadar kuvve-i nizamiyenin ayrılması ve verilmesi sunulur.
28 Ağustos 1915

Menzil Müfettişi
Tümgeneral
Veli

Gelişi: 16

Şube I
4874

6 ncı Şube'ye

Bu telgrafın aslı 6 ncı Şube'ye verilmiş, yapılan işlemden Harekât Şubesine bilgi verilmesi rica olunur. 24.8.

Müdür namına
Lütfü

İkinci kopya
1045

Arşiv No: 1-1

Dolap No: 108

Klasör No: 13

Dosya No: 63

Fihrist No: 8

A 71
D 384
F 27

Osmanlı Ordu-yu
Hümayunu Başkumandanlığı
Vekâleti.

Erzurum'dan Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine mevrut şifredir.

Numro

5828

1. Karahisar'daki Ermeni usat-ı bakiyesi tamamiyle tedip edilmiş olduğundan orada asayiş-i mahalliyenin muhafazası için yalnız İkinci Giresun Seyyar Jandarma Taburu bırakılarak talimgâh efradından teşkil ve sevk edilmiş olan üç taburluk kuva-yi mürettebe Erzurum'a celp edilmekte bulunmuştur.

2. Ordu kazasının Ulubey nahiyesinin Kızılin karyesinde Kale namıyle maruf kayalıkta üçyüzü mütecaviz Ermeni tecemmu etmekte ve baskın yapmak tasavvurunda oldukları istihbar kılınması üzerine civarda bulunan jandarmalar mahall-i tecemmu'ye yetişerek müsademeye başlamışlardır. Neticede usâttan sekizi meyten elde edilmiş ve geriden gelen takviye kuvvetleriyle mütebakisi tenkil edilmekte bulunmuştur .

3. Midyat Hıristiyanlarının isyan ve tahassulle askere karşı istimal-i silaha cür'etle jandarmalarla müsademeye başladıkları On Birinci Kolordu Vekâletinden bildirilmiştir.

4. Bedirhani Abdürrezzak'ın başına topladığı birtakım Kürd ve Ermenilerle sadık Kürtleri hükümet aleyhine teşvik için Şitam Şırnak ve Pervari cihetlerinde ifsadatta bulunduğu ve Cizre aşairine de kendilerine iltihak etmek üzere haber gönderdiği mevsukan istihbar kılınması üzerine Midyat'da bulunan Seyyar Jandarma Taburunun Abdürrezak'ın takibi için Şırnak cihetine tahriki yazıldığı Diyarbekir vilayetinden bildirilmiş ve her bir hale karşı ahali-i sadıkanın teslihi için dört bin kadar silah talep edilmiş olduğundan Otuz Altıncı Fırka tarafından Diyarbekir'de terk edilmiş olan 2000 martin'in vilayetin emrine verilmiş olduğu 15 Temmuz 1331

Üçüncü Ordu Kumandanı
Mahmut Kâmil

Arşiv No: 1-1

Dolap No:

Göz No:

Klasör No: 152

Dosya No: 680

Fihrist No: 27, 27-1

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlığı
Vekâleti

Şube Müdüriyeti
Numara: 5828

Erzurum'dan Başkomutanlık Vekâleti Yüksek Katına gelen şifredir.

Cevap: 32

1. Karahisar'daki Ermeni bozguncularının geri kalanları tümüyle cezalandırılmış olduğundan orada yerel güvenliğin sürdürülmesi için yalnız 2 nci Giresun Seyyar Jandarma Taburu bırakılarak talimgâh eratından teşkil ve gönderilmiş olan üç taburluk düzenlenen kuvvet Erzurum'a getirilmiştir.

2. Ordu ilçesinin Ulubey bucağının Kızılin köyünde Kale adıyla bilinen kayalıkta üç yüzü geçen Ermeni toplanmış olup baskın yapmak düşüncesinde olduklarının haber alınması üzerine civarda bulunan jandarmalar toplanma yerine yetişerek çatışmaya başlamışlardır. Sonunda bozguncular dan sekizi öldürülmüş ve geriden gelen pekiştirme kuvvetleri ile geri kalanlar cezalandırılmışlardır.

3. Midyat Hıristiyanlarının başkaldırlıkları ve saklanarak askere karşı silah kullanma girişimlerinden jandarmalarla çatışmaya başladıkları 11 nci Kolordu Vekâletinden bildirilmiştir.

4. Bedirhani Abdürrezzak'ın başına topladığı bir takım Kürt ve Ermenilerle içten bağlı Kürtleri Hükümete karşı ayaklanmaya hazırlandığı Şırnak ve Pervari yönlerinde söylentiler bulunduğu ve Cizre aşiretlerine de kendilerine katılmaları için haber gönderdiği inanılır bir kaynaktan haber alınması üzerine Midyat'ta bulunan Seyyar Jandarma Taburunun Abdürrezzak'ın kovalanması için Şırnak yönüne gönderildiğinin yazıldığı Diyarbakır ilinden bildirilmiş ve her bir hale karşı hükümete içten bağlı ahalinin silahlandırılması için dört bin kadar silah istenmiş olduğundan 36 ncı Fırka tarafından Diyarbakır'da bırakılmış olan 2.000 Martin'in il emrine verilmiş olduğu. 28.7.1915

3 ncü Kolordu Komutanı
Mahmut Kâmil

Belge No: 1838

Arşiv No: 1-1

Dolap No:

Göz No:

Klasör No: 152

Fihrist No: 27, 27-1

Dosya No: 680

Belge No: 1839

Harbiye Nezareti
Ordu Dairesi
Ordu Şubesi

Numro: M. 1950-31-D-1

Dersaadet
11.6.331

Gayetle müstaceldir

Merkez Kumandanlığına

1. Yalova civarında Ermeniler tarafından vukua getirilen harekât-ı şekâvetkâraneyi izale etmek üzere muktedir bir veya iki zabit kumandasında yüz neferlik bir müfrezenin üç günlük yiyecekleri ve miktar-ı kâfi ihtiyat cephanesi ile bugün akşama kadar tahriki muktazidir. Bu müfrezenin karşı cihetteki taburdan itası mümkün ise doğruca Haydarpaşa Hat Komiserine müracaatla Gebze tarikiyle Yalova'ya gitmeleri ve bu cihetten tertip edilecekse karşıya geçirilmek için İskele ve Limanlar Kumandanlığı ile münasebette bulunulması lazımdır.

2. Müfreze Maltepe Menzil Nokta Kumandanı tarafından iaşe edilecek ve İzmit'e Jandarma Taburu Kumandanı Binbaşı Rafet bey'in Kumandası tahtına girecektir. Vazifenin hitamında muma-ileyhten alacağı emir üzerine alayına iltihak eyleyecektir.

3. Müfrezenin hangi saatte hareket edeceğinin Birinci Ordu Erkân-ı Harbiyesine ihbarı lazımdır.

Harbiye Nazırı Namına
imza

Arşiv No: 5/1920
Dolap No: 204 Asayiş/125
Göz No: 3
Klasör No: 4608
Dosya No: 2-(130)
Fihrist No: 9-9

Belge No: 1839

Milli Savunma Bakanlığı
Ordu Dairesi
Ordu Şubesi

Numara: M/1950-31-D-1

Çok aceledir

İstanbul
24.8.1915

Merkez Komutanlığına

1 — Yalova yöresinde Ermeniler tarafından çıkarılan soygunculuk olaylarını ortadan kaldırmak üzere yetenekli bir veya iki subay komutasında 100 kişilik bir müfrezenin üç günlük yiyecek ve yeteri kadar yedek cephanesi ile bugün akşama kadar yola çıkarılması lazım gelmektedir.

Bu müfrezenin karşı taraftaki taburdan verilmesi kabil ise doğruca Haydarpaşa Hat Komiserine başvurarak Gebze yoluyla Yalova'ya gitmeleri ve bu taraftan hazırlanacaksa karşıya geçirilmek için İskele ve Limanlar Komutanlığı ile ilişki kurması lazımdır.

2 — Müfreze Maltepe Menzil nokta komutanı tarafından beslenecek ve İzmit Jandarma Taburu Komutanı Binbaşı Bay Refet Komutası altına girecektir. Görevin bitiminde adı geçenden alacağı emir üzerine alayına katılacaktır.

3 — Müfrezenin hangi saatte hareket edeceğinin 1 nci Ordu Kurmaybaşkanlığına bildirilecektir.

Milli Savunma Bakanı adına
İmza

Arşiv No: 5/1920
Dolap No: 204
Göz No: 3
Klasör No: 4608
Dosya No: 2
Fihrist No: 9-9

Güvenlik
125

Belge No: 1840

A 1/1
D 1049
F 11

Belge No: 1840

Kudüs'ten Başkumandanlık Vekâletine mevrut şifredir.

Numro: 7097

G 1.20 sonra
V 1.35

1. Antakya kazasından takip olunacak Ermeniler Süveydiye'nin şimalinde Çebel-i Musa'da içtima ederek mukavemete karar vermişler ve bunlardan bir iki kişi sahilden kayıkla düşman gemilerine kaçmışlardı. Apleb-i ihtimal bunların daveti üzerine Süveydiye havalisinde Viktor Hugo Hanri Fastersin. Lüi.. kravazörleriyle isimleri anlaşılamayan diğer üç sefine-i harbiye içtima etmişler, usât'a karşı Kırk Birinci Fırka iki alayı ile bir cebel takımı sevk edilmişti. Viktor Hugo ve Dördüncü Hanri gemileri mevakh (Kabaklı) ve canibindeki kıtaat ordugâhını bombardumanı esnasında askeri ve ahaliden sekiz şehit iki yaralı yirmi hayvan telef ve mecruh olmuş Mevaklı (Kabaklı) karyesi tahrip edilmişti.

2. Müfreze 30 Ağustos 331 nısf-ül-leyl'de usâtın tahassüngahları olan Damlat mevkiine hareket etmiş fakat hiç bir fesedeye tesadüf etmemiştir. Bundan Ermenilerin geceleyen düşman gemilerine iltica eyledikleri anlaşılmıştır. Gerek düşman filosuna karşı ordugâhın tesettürüne itina etmiyerek beyhude zayiata ve gerek Ermeni firarına sebebiyet verenler hakkında eşedd cezayı tatbik etmek üzere Fahri Paşayı derhal yevm-i vaka'ya gönderiyorum.

3. İskenderun ve Antakya havalisindeki diğer Ermenilerden teb'it edilmeyenlerin sür'atle teb'itleri icra edilmektedir. 1 Eylül 331

Dördüncü Ordu Kumandanı
ve Bahriye Nazırı
Cemal

Arşiv No 1-1
Dolap No: 10
Göz No: 2 nci Kısım 2-7
Klasör No: 13 Hıfzı/4-7
Dosya No: 63
Fihrist No: 11

Belge No: 1840

Kudüsten Başkomutanlık Vekâletine gelen şifredir.

Numara: 7097

G Saat 1.20 sonra
V 1.35

1. Antakya ilçesinden uzaklaştırılacak Ermeniler Süveydiye'nin kuzeyinde Musa Dağı'nda toplanarak direnmeye karar vermişler ve bunlardan bir iki kişi sahilden kayıkla düşman gemilerine kaçmışlardı. İhtimalki bunların çağırmaları üzerine Süveydiye bölgesinde Viktor Hugo, Hanri Fastersin Lüi kruvazörleri ile isimleri anlaşılamayan diğer üç harp gemisi toplanmışlar, isyancılara karşı 41 nci Tümen iki alayı ile bir dağ topçu takımı gönderilmiştir. Viktor Hugo ve Dördüncü Hanri gemileri Kabaklı ve civarındaki birlikler ordugâhını bombardımanlarında asker ve ahaliden sekiz şehit, iki yaralı, yirmi hayvan ölmüş ve yaralanmış olup Kabaklı köyü tahrip edilmiştir.

2. Müfreze 30 Ağustos 1915 (12.9.1915) gece yarısında isyancıların saklandıkları Damlat'a hareket etmiş ise de hiçbir bozguncu ile karşılaşmamıştır. Bundan Ermenilerin geceleyin düşman gemilerine sığındıkları anlaşılmıştır. Gerek düşman filosuna kraşı ordugâhın gizlenmesinde özen göstermeyerek boş yere kayıp verdirenlerle, Ermenilerin kaçmasına göz yumanlar hakkında ağır ceza uygulamak için General Fahri'yi derhal olay yerine gönderiyorum.

3. İskenderun ve Antakya'daki diğer Ermenilerden uzaklaştırılmayanların çabuklukla uzaklaştırılmaları yapılmaktadır. 14.9.1915

4 ncü Ordu Komutanı ve
Bahriye Nazırı
Cemal

Arşiv No: 1-1
Dolap No: 10
Göz No:
Klasör No: 13
Dosya No: 63 — 2 nci kısım 2-7
Fihrist No: 11 — Saklanması/4-7

Belge No: 1841

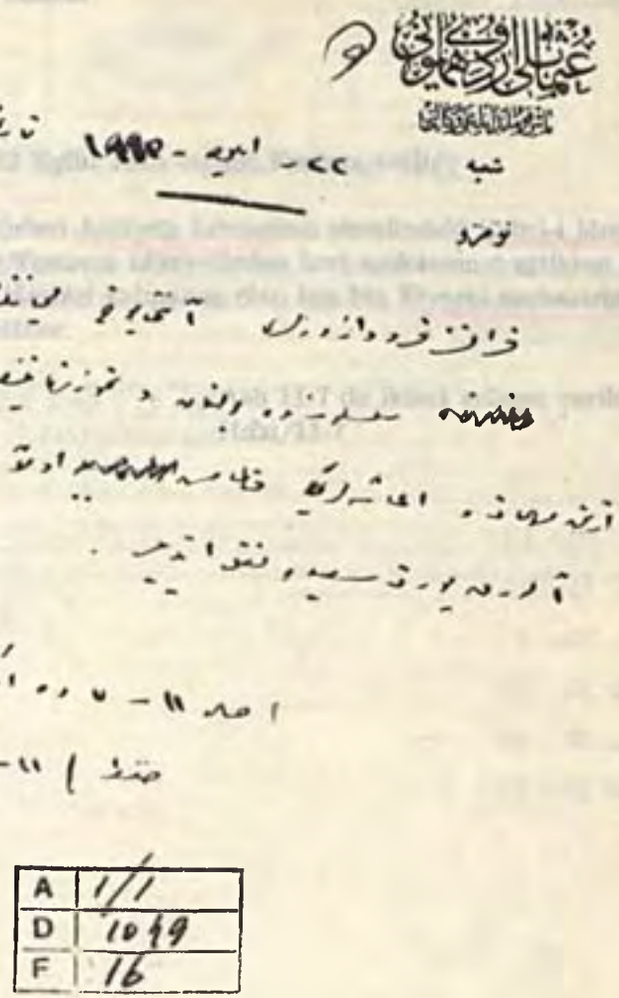

A	1/1
D	1049
F	16

Belge No: 1841

Osmanlı Ordu-yu Hûmayunu
Başkumandanlığı Vekâleti

Şube
Sayı

22 Eylül 1915 tarihli Fransız tebliği

Fransız kruvazörleri Antiyuh Limanının şimalindeki Çebel-i Musa silsilesinde bulunan ve Temmuz nihayetinden beri mukavemet ettikleri halde artık mühimmat ve iâşeleri kalmamış olan beş bin Ermeni muhacirini alarak Portsait'e naklettiler.

Aslı 11-7 de ikinci şubeye verildi
Hıfzı/11-7

Arşiv No: 1-1

Dolap No: 10

Göz No: 2

Klasör No: 13

Dosya No: 63

Fihrist No: 16

Belge No: 1841

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekâleti

Şube
Sayı

22 Eylül 1915 tarihli Fransız bildirisi

Fransız kruvazörleri Antiyuh Limanı'nın kuzeyindeki Musa Dağı silsilesinde bulunan ve temmuz sonundan beri dayandıkları halde artık cephaneleri ve yiyecekleri kalmamış olan beş bin Ermeni göçmenini alarak Porsait'e taşıdılar.

Aslı 11-7 de 2 nci Şubeye verildi
Saklanması/11-7

Arşiv No: 1-1

Dolap No: 10

Göz No: 2

Klasör No: 13

Dosya No: 63

Fihrist No: 16

Belge No: 1842

Belge No: 1842

Belge No: 1842

Belge No: 1842

Derâliye Başkumandanlık Vekâletine

Tarih : 26 minh
Saat : 3 dakika 25
Mahreç : Karargâh Kudüs
Numro : 18693
Kelime : 235
Tarih : Saat 3 dakika 35

Aceledir. Harp telgrafı, hiçbir yerde gecikmiyecektir.

Urfa'da metin binalara tahassun eden Ermeni eşkiyası üzerine gönderdiğim ve ahiren bir nizamiye taburu ve bir topçu takımı ile takviye eylediğim kuvvet harekât-ı tenkiliyeye başlayacaktır. Usâtın bir kısmı Ermeni mahallesi civarında bulunan Amerikalı Misyoner Lesli'nin eytam ıhanesine de sığınmışlardır. Tebaa-i muhasamanın müctemi bulunduğu Urfa'nın nezaketi hasebiyle tedabir-i tenkiliyenin hüsn-ü tatbikine nezaret vazifesiyle Urfa'ya gönderdiğim Fahri Paşa mezkûr müessesede Amerika misyoneriyle iki İngiliz ve iki Fransızın mevcut olduğunu haber almış ve Ermenilerin mazgallar küşadı suretiyle hal-i müdafaaya vaz ettiği mezkûr binadan hemen çıkarak kendi nezdine gelmesi hakkında misyonere haber gönderdiğini ve binanın önüne bir levha astığını bana bildirmiştir. Buna cevaben Urfa'daki tebaa-i muhasamanın en ileri gelenlerinden beş kişiyi bilcelp haber göndermiş olduğuna ve ayrıca da bir levha astığına ve vuku-u hali aynen müşahede ettiklerine dair bir zabıt varakası tanzim ve bunlara imza ettirilmesini ve zabtın kendisi ve erkân-ı harp reisi ve müdde-i umumi ve şayet varsa diğer bir Amerikalı tarafından imza edilmesini tebliğ ettim. Fahri Paşa ecnebilerden yedi kişi celp etmiş ve levhayı ve müessesedeki mazgalları göstermişse de zabıtnameyi imzalamaktan ictinap ettiklerini Lesli'ye iki mektup daha gönderdiğini ve mumaileyhin beyaz bir bez üzerine, çıkmak istiyoruz fakat bırakmıyorlar cümlesini yazıp talik eylediğini bildirmiştir. Usâta karşı istimal olunacak top ateşi esnasında müessesenin dahi ateşten mutazarrır olması muhtemeldir. Müessesedeki tebaa-i ecnebiyenin hayatı bu esnada düçar-ı tehlike olursa bunun gayr-i kabil-i ictinap bir neticeden mütevellit olacağı hakkında şimdiden Amerika sefirine malumat verilmesini zat-ı âlinizden istirham eylerim. 26 Eylül 331

Dördüncü Ordu Kumandanı
Ahmet Cemal

Belge No: 1842

Başkumandan Paşa Hazretlerine

Reis, Paşa hazretlerinin istirhamları; Bu mealden Hariciyeye malumat vererek sefaretin haberdar edilmesinin emir buyurulması

Arşiv No: 1-2

Dolap No: 113

Göz No: 4

Klasör No: 533 Şube 2

Dosya No: 2082 17846

Fihrist No: 2-75, 2-76, 2-77

Belge No: 1842

İstanbul'da Başkomutanlık Vekâletine

Çıktığı yer : Karargâh Kudüs
Numarası : 18693
Tarihi : 26
Saat : 03.35

Aceledir. Harp telgrafı, hiçbir yerde gecikmeyecektir.

Urfa'da dayanıklı binalara sığınan Ermeni eşkiyası üzerine gönderdiğim ve sonra bir nizamiye taburu ve bir topçu takımı ile pekiştirdiğim kuvvet, benzerlerine örnek olacak şekilde cezalandırma harekâtına başlayacaktır. İsyancıların bir kısmı Ermeni mahallesi civarında bulunan Amerikalı Misyoner Lesli'nin yetimler evine de sığınmışlardır. Düşman olarak karşılanan uyrukluların toplanmış bulunduğu Urfa'nın önemi nedeniyle, cezalandırmanın iyi bir şekilde uygulanması çarelerini yerinde bakmak görevi ile gönderdiğim General Fahri, adı geçen kurumda Amerikan misyoneri ile iki İngiliz ve iki Fransız'ın bulunduğunu haber almış ve Ermenilerin mazgallar açmak suretiyle savunma durumunda oldukları, sözü edilen binadan hemen çıkarak kendi yanına gelmesi için misyonere haber ilettiğini ve binanın önüne bir bildiri astığını bana bildirmiştir. Buna verilen cevapta Urfa'daki düşman uyrukların en ileri gelenlerinden beş kişiyi yazılı olarak çağırdığını ve ayrıca da bir bildiri astığına, olayları aynen gördüklerine dair bir tutanak düzenlemelerini ve bunlara imza ettirilmesini ve tutanağın kendisi ve Kurmaybaşkanı savcı ve şayet varsa diğer bir Amerikalı tarafından da imza edilmesini bildirdim. General Fahri yabancılardan yedi kişi çağırmış, levhayı ve Kurum'daki mazgalları göstermişse de tutanağı imzalamaktan kaçındıkları, Lesli'ye iki mektup daha gönderdiğini ve adı geçenin beyaz bir bez üzerine, çıkmak istiyoruz, fakat bırakmıyorlar cümlesini yazıp astıklarını bildirmiştir.

Asilere karşı kullanılacak top ateşinden kurumun da zarar görmesi olasıdır. Kurumdaki yabancı uyrukluların hayatı bu durumda harcanırsa bunun kaçınılmaz bir sonuçtan doğacağı hakkında şimdiden Amerika elçisine bilgi verilmesini yüksek kişiliğinizden rica ederim. 26 Eylül 1915

4 ncü Ordu Komutanı
Ahmet Cemal

Belge No 1842

Başkomutan Sayın General

Başkan, Sayın General'in Sayın Başkomutan'dan dilekleri; bu durumdan Dışişleri Başkanlığına bilgi vererek elçiliğin uyarılmasının emir buyurulması.

2 nci Şube
17846

Arşiv No: 1-2
Dolap No: 113
Göz No: 4
Klasör No: 533
Dosya No: 2082
Fihrist No: 2-75, 2-76, 2-77

Belge No: 1843

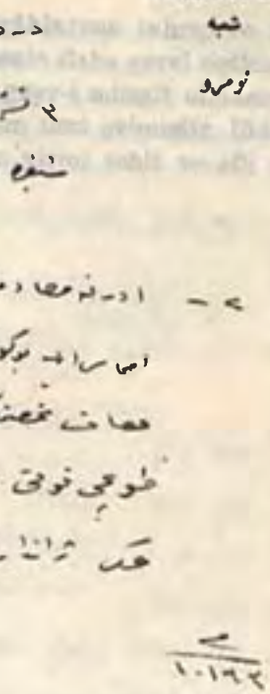

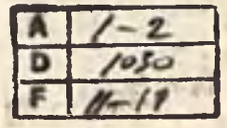

Belge No: 1843

Dördüncü Ordu Kumandanlığının 3 Teşrinievvel tarihli ve 7664 numaralı şifresinin ikinci maddesi sureti

2 — Urfa müsademesi eşkiya tahassungâhlarının tahrip ve zabt ve usâtın imhası ile bugün neticelenmiştir. Meselenin daha evvel neticelenmesi usât tahassungâhlarının metin ve kârgir ve gayr-i müsait olmasından ve bidayeten topçu kuvveti zaruret bulunmasından ileri gelmiştir. Bidayetten itibaren asker jandarma ve ahaliden takriben yirmi şehit ve elli mecruh vardır.

M	Şube 2
10193	18139

Arşiv No: 1-2

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 361

Dosya No: 1445

Fihrist No: 11-11

Belge No: 1843

4 ncü Ordu Komutanlığının 3 Ekim tarihli ve 7664 numaralı şifresinin ikinci maddesi sureti

2 — Urfa çatışması bozguncuların saklandıkları yerin yıkılıp bozulması ile ele geçirilmesi ve bozguncuların ortadan kaldırılmasıyla bugün sonuçlanmıştır. Meselenin daha evvel sonuçlanmaması, bozguncuların saklandıkları yerin taştan yapılmış sağlam ve elde edilmesi zor oluşundan ve ileriden beri topçu kuvvetine gerek olmasındandır.

Baştan beri asker, jandarma ve halktan yirmi şehit ve elli yaralı vardır.

M	2 nci Şube
10193	18139

Arşiv No: 1-2

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 361

Dosya No: 1445

Fihrist No: 11-11

Belge No: 1844

Belge No: 1844

Bükreş Ataşemiliterinden gelen 30 Mart 332 tarih ve 174 numaralı Rapor Sureti

Dosya
5 — 28/8

El-hâlet-ü hazihi Kafkasya'da bulunan Ermeni gönüllüleri berveçh-i ati teşkilatı haizdirler: (Bir rapordan)

Grup No:	Kumandanı:	Kuvveti:	Bulunduğu Mıntıka:
1	Meşhur ihtilalci Antranik	2000 Ermeni gönüllüsü 2 Don Kazak Taburu	Van havzası
2	İhtilalci Hamarosp	1200 Ermeni gönüllüsü 2 Don Kazak Taburu	Van, Erzincan hatt-ı harbinde
3	İhtilalci Daro Pastırmacıyan (Türk zabiti ve Osmanlı Meclis-i âyan azasından.	2000 Ermeni gönüllüsü beşi potrkai Kazak Taburu	Culfa-Tebrizce cephesinde İran'a karşı
4	İhtilalci Keri	1000 Ermeni gönüllüsü İki kazak taburu	Kars
5	Karakin (Evvelce Bulgar zabiti idi)	5000 Ermeni gönüllüsü son zamanlarda vilayet-i Kafkas havalisinde bir Kazak Alayı ilhak olunmuştur.	İhtiyat olmak üzere . . . . havalisinde
6	Meşhur ihtilalci Haig Pajise-liantz	2000 Ermeni gönüllüsü	Erzurum cephesinde muharebe etmiş beray-ı istirahat Hazer'de Kars'da

Bundan başka Tiflis'de 6000 Ermeni gönüllüsü bulunmakta ve askeri talimler görmektedirler.

71 nci Türkistan Alayı, 75, 81 nci Türkistan Alaylarının mütebakisi ile ve keza 38 nci ve 156 ncı hafif sahra topçu alayları cephe-i harpten Tiflis'e avdet etmiştir.

Arşiv No: 1-2

Dolap No: 108

Klasör No: 318

Dosya No: 1287

Fihrist No: 1-31

Bükreş Ataşemiliterinden gelen 30 Mart 1916 tarih ve 174 numaralı rapor sureti:

DOSYA
28
5 ———
8

Halen Kafkasya'da bulunan Ermeni gönüllüleri aşağıdaki teşkilata sahiptirler (Bir rapor'dan):

Grup No:	Kumandanı:	Kuvveti:	Bulunduğu Bölge:
1	Meşhur ihtilalci Antranik	2000 Ermeni gönüllüsü İki Don Kazak Taburu	Van Bölgesi
2	İhtilalci Hamarosp	1200 Ermeni gönüllüsü İki Don Kazak Taburu	Van Erzincan Harp boyunda
3	İhtilalci Daro Pastırmacıyan (Türk subayı ve Osmanlı Meclis-i âyan (senato) üyesi	2000 Ermeni gönüllüsü Beş Potrkai Kazak Taburu	Culfa-Tebrizce cephesinde İran'a karşı
4	İhtilalci Keri	1000 Ermeni gönüllüsü İki Kazak Taburu	Kars
5	Karakin (Evvelce Bulgar Subayı idi)	5000 Ermeni gönüllüsü son zamanlarda Kafkasya bölgesinde bir Kazak alayı katılmıştır.	Yedek olmak üzere . . . . . bölgesinde
6	Meşhur ihtilalci Haig Pajise-liantz	2000 Ermeni gönüllüsü	Erzurum cephesinde muharebe etmiş halen Kars'da

Bundan başka Tiflis'de 6000 Ermeni gönüllüsü bulunmakta ve askeri talimler görmektedirler.

Belge No: 1844

71 nci Türkistan Alayı, 75, 81 nci Türkistan Alaylarının geri kalanları ile ve keza 38 nci ve 156 ncı Hafif Topçu Alayları Harp cepsesinden Tiflis'e geri gelmişlerdir.

Arşiv No: 1-2

Dolap No: 108

Klasör No: 318

Dosya No: 1287

Fihrist No: 1-31

Belge No: 1845

Huzur-u Sami-i Cenab-ı Sadaretpenahiye

Harekât-ı harbiye neticesinde hudud-u şarkiye menatık-ı harbiyesiyle civarından dahile mecbur-u iltica olan ahaliden Zirde tafsilatıyle arz edilen teşkilat ve tertibat-ı mahsusası dairesinde Nezaret'i acizice mahal ve menatık iskânniyelerine sevk ve iskân edilip iaşeleri temin ve iksa ve hastalarının tedavilerine ihtimam edilen nüfusun mecmu-u Teşrinievvel gayesinde yedi yüz ikibin dokuzyüz küsur nüfusa baliğ olmuştur. Hükümete arz-ı ihtiyaç etmeyerek kendi vesait ve menabiiyle yerleşen mülteciler her ne kadar bu yekûna dahil değilse de bu gibilere de müracaatları halinde muavenet-i nakdiyede bulunulmaktadır.

Ceryan-ı ilticanın mebdei olan geçen 331 senesi evailinde Giresun, Samsun, Sivas, Mamuretülaziz, Diyarbekir, Musul gibi darülharekâta hemcivar olan şehir ve kasabatta tecemmü eden mültecilerin dar bir sahada mütekâsif bir halde bulunmalarından tevellüt edebilecek emrazdan vikayeleri ve menabi-i iaşe ve kabiliyet-i iskâniye ve şerait-i sıhhiyesi nisbetinde daha müsait olan mahallere sevk ve tevzileri ile sevkiyatın suret-i muntazamada icrası ve kafilelerin yollarda maruz-u müşkilat olmamaları için kadın, çocuk ve hastalara vesaiti nakliye tahsisi ve muayenei merakizi tesisi ile çiçek, tifüs, kolera aşıları ile telkıhi ve turuk-ı sevkiyede iaşelerinin temini ve bazı mahalli muayyenede sıcak yemek itası gibi esasat-ı himaye ve muavenetkaranenin rüesa ve memurin-i muhacirin memurları tarafından keyfiyet-i tatbikine ait tedabir ve vesaya-yı idariye-yi mübeyyin ve (1) numara ile taktim-i pişgah-i samileri kılınan talimatname tanzim edilmiş ve müstemiren tatbik-i ahkamına ihtimam olunarak iztihsal olunan netayici umumiye'nin berveçhizir telhisen arzına mücaseret kılınmıştır.

Ahalisi mecbur-i iltica olan yerler ve menatiki iskâniye ittihaz olunan mahallerin ahval-i iklimiye ve menabi-i iaşesiyle hususat-ı ırkiye vesairesi ve turuk-u umumiyenin vaziyet ve istikametlerine nazaran menatık-ı iskâniye dört kısma ayrılarak (1) Şarki Erzurum ile Trabzon sahillerinden gelen mülteciler gerek deniz tarikiyle ve gerek karadan Ordu, Giresun, Ünye, Samsun, Bafra ve Kastamonu civarına (2) Garbi ve Cenubi Erzurum ile Cenubi Trabzon'dan gelenler Sivas-Tokat tarikiyle Ankara Vilayeti mülhakatına veyahut Sivas-Kayseri tarikiyle Kayseri ve Niğde'ye (3) Erzurum'un kısmı şarkisinden ve cenubu şarkisinden gelenler Kemah tarikiyle Mamuretülaziz, Malatya ve Maraş'a (4) Van ve Bitlis'den gelenler Diyarbekir tarikiyle Diyarbekir mülhakatına ve Urfa ve Ayıntap ve kısmen de Adana'ya gönderilmişlerdir.

Mültecilerin sevk, iskân ve iaşeleri ve eytam ve eramilinin muhafaza ve i'tam ve işgalleri ve hastalarının tedavisine müteferri müessesat ve teşkilat her mıntıkanın arz ettiği ahval-i hususiye ve ihtiyacat-ı mahalliye ile telifen tesis ve tedvir edildiği cihetle her mıntıka hakkında ayrı ayrı arz-ı malumat zaruri ve münasip görülmüştür.

1 — Trabzon'la mülhakat-ı sevahiliyesi ahalisi kısmen kayıklarla denizden Ordu, Giresun ve Samsun taraflarına sevk edilmiştir. Düşman tarruzundan emin kalındıkça en kısa ve mülteciler için en rahat bir vasıta-i sevk olan bu tarikten kayıkların azlığı cihetiyle hakkile istifade edilememiş mamafih gerek mültecilerden sahibi hal olanlar ve gerek muavenet-i hükümetle bu tarikten sevk edilenlerin miktarı yirmi bine baliğ olmuştur. Karahisar-Sivas veyahut Niksar Erbaa Amasya Kara tariklerinden sevkiyat icra edilmişsede vesaiti nakliyen'n fıkadanından dolayı buradan sevk edilen mültecilerin istirahatları arzu edilecek kadar temin edilememiştir. Ordu ve Giresun'dan gelerek kendilerinden Terme ve Çarşamba'da iskân edilen mültecilerin kısm-ı azamı oralara icra-yi hasar eden sıtmadan müteessir olmuşlar ve daha fazla ikametleri tecviz edilmiyerek ekserisinin Amasya'ya ve Merzifon'a nakilleri icra kılınmış ve mütebakisi de mülhakattan dağlık ve sıtmadan âri köylere sevk ve iskân edilmiştir.

Samsun'da bulunanlar da kısmen sıtmadan muztarip olmuşlarsa da kinin tevziatı sayesinde hastalığın mucibi telefat olacak bir raddeye gelmesine mümaniat edilmiş ve bunlardan köylü olanlar Kavak, Havza, Merzifon tarikiyle Çorum ve kısmen de Bafra tarikiyle Sinop-Kastamonu havalisine sevk olunmuşlardır. Mütebakisinin de ahval ve vesaitin müsaadesi nisbetinde cenuba sevkleri icra edilmektedir.

Elyevm bu havalide 79100 nüfus mülteci mevcut olup bunlardan onsekiz bini nefs-i Samsun'da ve onsekiz bini merkez kazası mülhakatında ve dört bini Bafra'da, derdest-i sevk olanlar da dahil olmak üzere onsekiz bini Çarşamba'da binaltıyüz Terme'de, yedibin Terme mülhakatında, onsekiz bin Ünye'de, binbeşyüz nüfus Fatsa kazalarındadır.

Liva'ya kara tarikiyle dahil olmakta olan mültecilerin temin-i iaşesi ve hastalarının muayene ve tedavisi için Fatsa, Ünye, Terme ve Çarşamba'da birer muayene ve iâşe merkezi tesis edilerek kafilelerin aşılanması ve kendilerine sıcak yemek itası temin edildiği gibi nefs-i Samsun'da ve Çarşamba ve Ünye'de suret-i mahsusada mülteciler için tesis edilen hastanelerde tedavileri icra edilmektedir.

Ve Fatsa, Ünye, Terme, Çarşamba'da müesses bulunan askeri menzil hastanelerinden de indelicap muavenet görülmekte bulunmuştur. Gerek merkez livadan Bafra tarikiyle Sinop'a ve keza Kavak-Havza tarikiyle Çorum'a sevk edilen mülteci kafilelerinin temin-i iaşeleri için de güzergahta dörder saat mesafe ile iaşe merakizi te'sis ve kafilelerin muntazam iaşeleri temin ve Samsun merkezinde bir yetimhane ile bir de Tulhâne küşat edilmiş ve alelumum mültecilerin büyüklerine üçer ve küçüklerine de altmışar para yevmiye verilmekte olduğu gibi hal ve kudret-i maliye ve bedeniyesi olmayan fukara ve zuafaya günde bir defa etli çorba veya etli bulgur ve pirinç tevzi edilmekte bulunmuştur.

2 — Erzurum ve havalisinden Sivas vilayetine gelen mülteciler Suşehri-Zara-Koçhisar tarikiyle Sivas'a gelmektedirler. Tokat tarikiyle Çorum cihetlerine sevk olunacaklar Suşehri-Koyulhisar-Niksar tarikiyle Tokat'a gönderildikleri gibi Alucra cihetinden Karahisarışarki'ye gelenler de Kayseri'ye mürettep olduklarına göre Refahiye tarikiyle ve Çorum cihetlerine nazaran da Mesudiye-Reşadiye-Niksar tarikiyle gönderilmektedir. Güzergâh ve turuk-u sevkiyede müesses iaşe, muayene merakizi ve cihet-i askeriyece müesses tesisat-ı sıhhıye sayesinde bu havali sevkiyatı muntazam ceryan etmiş ve bilhassa muhtelif mahallerde tesis edilen aşı merkezlerinde şimdiye kadar yüzellibin nüfusa emraz-ı muhtelifeye karşı aşılanması suretiyle ahval-i sıhhiyeleri mucibi memnuniyet bir halde bulundurulmuştur.

Vilayetin Tokat-Amasya livaları menatık-ı iskâniye dahilinde bulunmakla beraber şimdiye kadar Sivas'a vurut eden mültecilerin mecmuu üçyüzbini mütecaviz olması ve bunların hey'eti umumiyesinin Üçüncü Orduya merkez-i harekât olan dahil vilayette iskân ve iaşeleri kabil olamaması dolayisiyle bunlardan tevarih-i muhtelifede "144964" nüfus Çorum-Yozgat-Kayseri-Niğde-Kırşehir, Konya cihetlerine sevk edilmiş ve bakiyesi Sivas vilayeti dahilindeki menatıkı iskâniyelerine tevzi olunarak iskânları ile iştigal edilmekte bulunmuştur. Şimdiye kadar bunlara "8637" hane tevzi edilmiş olup evvelce icara rabtedilmiş olan 2154 hanenin fesh-i icareleri akabinde mültecilere tevzii mukarrer bulunmuştur.

Mülteciler meyanındaki dul kadın ve kimsesiz etfal ve eytam vilayetçe muhtelif mahallerde müesses ve ahiren tevsi edilen darülsınaa ve öksüz yurtlarına yerleştirilerek halıcılık, dokumacılık, bezcilik, terzilik ve zekur etfale de demircilik, marangozculuk, terzilik ve buna mümasil sanayi tahsil ettirilmekte ve bu hususta nezaret-i acizice de müessesesat-ı maliyeye muavenet-i nakdiyede bulunmaktadır. Sivas, Yenihan, Tokat, Amasya,

Merzifon ve Zile'de birer tul'hâne ve mülteci hastanesi ve mülteci mutfağı tesis edilmiş ve mülteci fukara ve zuafasına sıcak ve etli yemek tevziatı taht-ı emniyete alınmıştır.

3 — Erzurum havali-i cenubiye ve şarkiyesiyle Van havali-i garbiyesi mültecileri Kemah veya Divriği ve Kangal tarikiyle veya Patogüzinhan tarikiyle Mamuretülaziz vilayetine dahil olmaktadır. Güzergâhta icap eden mevkilerde iaşe ve sıhhiye merkezleri tesis edilmiş olmakla beraber bu havalideki yolların sabülmürur dağlık ve taşlıktan ibaret olması vesait-i nakliyenin fıkadanı sevkiyatın temami-i icrasındaki imkân-ı maddiye mani olmuştur.

Mamuretülaziz vilayetine gelenler merkez livası ile Malatya livası ve Hüsnümansur, Behisni kazalarında iskân olunmaktadır. Vilayete şimdiye kadar gelen mülteci seksen bin raddesindedir. Bunlardan dörtbin beşyüzü merkez kazası ile Malatya'nın Hüsnümansur, Behisni kazalarında iskân olunarak mütebakisi kısmen Diyarbekir ve kısmen Malatya tarikiyle Maraş, Ayıntap cihetlerine sevk olunmuşlardır. Vilayetin menabi-i iaşe ve kabiliyet-i iskâniyesi itibariyle bir miktar daha mülteci iskânına müsait olduğu anlaşılmakla indelicap Sivas'tan buraya da sevkiyat icrası takarrür etmiş ve Sivas'tan itibaren Malatya-Mamuretülaziz'e kadar hat güzergâhında bulunan Deliktaş, Ulaş, Kangal-Alacahan, Hasançelebi-Hekimhan-Hasan badrik ve Malatya-İzoli-Kadıköy, Mamuretülaziz merkezlerinde birer iaşe merkezi tesis ettirilerek mültecilerin sıcak yemeklerle it'amı temin ettirilmiş ve Kangal-Deliktaş muayene mevkilerinde de mültecilerin muayene-i sıhhiyeleri ve Kangal menzil hastanesinde de tedavileri taht-ı temine alınmıştır. Harput Mamuretülaziz'le Malatya'da bir hastane, Yetimhane, Tulhâne ve mülteci mutbakları te'sis edilmiştir.

4 — Van, Bitlis, Muş havalisinden Diyarbekir vilayetine dahil olan mülteciler Palugüzinhan-Ergani veya Siirt-Lice, Siirt-Silvan tarikiyle gelmişlerdir. İkiyüzbinden fazla bir nüfusun vilayette tekasüfüne binaen ikinci ordunun darül-harekâtına dahil olan Diyarbekir'deki izdihamın tahfifi için mültecilerin bir kısmı Siverek tarikiyle Siverek-Urfa mülhakatına, diğer kısmının da Mardin, Telerman ve Resülayin tarikiyle ve şimendiferle mahali mürettebei iskâniyelerine sevki takarrür etmiş ve Siverek güzergâhında icap eden iaşe ve muayene merakizi tesisatı vücuda getirildikten sonra şimendiferle sevkleri temin olunduktan sonra sevkiyata ibtidar olunmuştur. Ancak Toros cibali menatık-ı garbiyesine mürettep mültecilerin ikinci ve dördüncü ordu kumandanlıklarından gösterilen lüzum üzerine bu kışı Urfa'da geçirmeleri takarrür etmiş, ve şimendiferle İslahıye'ye icra edilecek sevkiyat Telebyaz arap nam mevki-i Rüşt pınarında tevkif ve Urfa'ya tevcih olunmuştur. Diyarbekir vilayeti dahilinde iskân edilen mülteciler merkez sancağında "16901" ve Mardin sancağında "16162" nüfustur. Ve şimdiye kadar Urfa'ya kırkbin mülteci gönderilmiştir. Sevkiyat muntazam kafileler ile icra edilmekte olduğu gibi güzergâhta tesis edilen iaşe merkezlerinde de iaşeleri temin olunmakta ve kafilelere aşı ameliyatı yapılarak bu suretle emrazı sariye vukuu ve hudusu men edilmektedir.

Diyarbekir merkezinde mültecilere mahsus olmak üzere hastane, nekahatane tesis edildiği gibi Diyarbekir-Mardin, Siverek, Urfa liva merkezlerinde de ayrıca birer darüleytam tesis edilmiş ve binbeşyüze karip etfal cem edilmiştir. Ayıntap ve Maraş'a şimdiye kadar vuku bulan sevkiyat onbeşbini tecavüz etmediği gibi Adana vilayetine de ancak onbin kişinin sevki mukarrerdir. Mamafih ve turuk-u sevkiye üzerinde de icap eden tertibat ahzolunmuş ve her ihtimale nazaran Pozantı'da bir mülteci istasyonu tesis edilmiştir.

Memleketlerine iadeleri imkânının husulüne kadar mültecilerin temin-i iskân ve iaşeleri zımnında icap eden her türlü tedabir-i idariyeye tevessül edilmiş olduğu gibi bu hususta merkezce ittihaz edilen mukarreratın tatbiki rüesay-i memurin-i idare ile muhacirin memuruna tahmil edilmiş, her mıntıkaya birer müfettiş tayin olunmakla beraber münhasıran memaliki ecnebiyeden gelecek müslümanların ve aşair-i seyyarenin iskânı maksad-ı muayyeniyle teşkil edilmiş olan muhacirin müdüriyeti umumiyesi taşra teşkilatının adem-i kifayetine binaen vilayatı müstevliye memurini de mülteci umuru ile tavzif ve icap eden mahallerde yevmiye ile memurin sevkine istihdam edilmekte bulunmuştur.

Memleketlerine tayin olunduğu cihetle bidayette Samsun, Sivas-Harput, Diyarbekir gibi darülharekât dahilinde tekasüf eden mültecilerin vukubulan takayudat ve ihtimama ve nakden yevmiye tevziatına rağmen mevsim ve turuk-u ve vesait-i nakliye ve menabi-i iaşede ve bilhassa zehair tedarikinde tesadüf edilen müşkülat hasebiyle bidayet ahvalde sevk ve iaşeleri matlup vechile tanzim edilmemiş ise de ikinci, üçüncü ve dördüncü ordu kumandanlıklarınca menzil ambarlarından erzak tevzii ve itası ve bilhassa ordular hey'et-i sıhhiyeleri ile muayene ve tedavisi hususunda vaki olan şayanı şükran muvanetler ahval-i umumiyelerinin hastaların iktisab-ı salahına pek ziyade yardım etmiştir.

Sevk ve iskân ve iaşeye ait tertibat ve tesisat mezaret-i acizi aşairi ve muhacirin müdürriyet-i umumiyesince ifa edilmekte olduğu gibi icraat-ı vakanın takibine mülkiye hey'eti teftişiyesi memur edilmiş ve mesail-i sıhhiyede de sıhhıye nezareti ile tevhid-i mesai olunarak müfettiş-i mahsus-

la marifeti ile rüyet edilmekte bulunmuştur. Te'sis olunan tul-hânelerin bilahara vilayat iradey-i hususiyelerine tevdii teemmül edilmekte olduğu gibi temadi-i idareleri nezareti acizi selahiyet ve ihtisası haricinde bulunduğu cihetle darül-eytamların bilahare maarif nezaret-i celilesine devir ve tevdii mütevakkıf rey-i samileri bulunmuştur.

Memleketin her hususta arzettiği şeraiti malumesi dahilinde münhasıran kadınlarla çocuklardan ve ihtiyarlardan mürekkep ve tesirat-ı iklimiye ve metâib-i seferiyeye gayri mütehammil bulunan 800.000 raddesinde bir kitlenin sevk ve idaresinde mertebi-i kemal iddia edilemezse de turuk-u sevkiyede muayeneyi sıhhıye mahallerinin tesisi, aşılanması, esnayı sevklerinde itâm ve iaşeleri ve ihtiyarlarla çocukların vesaiti nakliyeden istifadeleri ve konak mahallerinde kendilerine sıcak yemek tevzii ve kısmen levazım iksaiyelerinin temini mültecilerin metâib-i seferiyeden mütevellit zaaf ve bîtabilerini şayeste-yi şükran bir mertebede tehvin etmiş olduğu gibi ekseriyet-i galibesinin sekanaları tehiyye ve esbab-ı iaşe ve ihtiyacat-ı mübremeleri tedarik ve müessesat-ı mahsusatında hasta, zuafa, eytam ve eramilin muhafaza-i hayat ve sıhhatları temin edilmiş ve ahval ve zurufun arzettiği müşkülat-ı malumeye rağmen mülteci meselesi zatı sami-i sadaret penahilerince de bais-i memnuniyet olacak surette tedvir edilmekte bulunmuştur.

Mülteciler için geçen üçyüzotuz bir senesinde sarfolunan mebaliğ yirmibeş milyon ve sene-i haliye teşrin-i evvel gayesine kadar sarfolunan mebaliğ dahi seksen milyon kuruşa baliğ olmuş ve yalniz iaşe ihtiyacının temini için sene nihayetine kadar laakal yüzelli milyon kuruşun sarfı zaruri bulunmuştur.

Mülteci turuk-u sevkiyesi ile menatık-ı iskâniyesini ve mülteciler için vücuda getirilen muayene, iaşe merkezlerini, hastahane, eytamhane, darülsai müessesatın grafik bir krokisi "2" numara ile takdim-i huzuru sami-i sadaret penahileri kılınmıştır. Olbabda. 4 Kanunevvel 332

Arşiv No: 1-2
Dolap No:
Göz No:
Klasör No: 361
Dosya No: 1445
Fihrist No: 15-22, 15-23

Yüce Başbakanlık Katına

Askeri harekât sonunda Doğu sınırı savaş bölgesiyle yöresinden zor görerek yurtiçine sığınmış olan ahaliden aşağıda etraflıca bildirilen özel teşkilat ve düzenleme çerçevesinde Başkanlığımızca yerleştirilecekleri yerlere gönderilmiş ve yerleştirilmiş olup beslenmeleri sağlanmış, giyim ve hastalarının tedavilerine özen gösterilen nüfusun toplamı Ekim ayı sonunda yedi yüz iki bin dokuz yüz nüfusa ulaşmıştır. Hükümete gereksinme duymayarak kendi araç ve kaynakları ile yerleşen sığınanlar her ne kadar bu toplama dahil değilse de yardım istemeleri halinde para yardımında bulunulmaktadır.

Sığınmanın başladığı geçen 1915 senesi başlarında Giresun, Samsun, Sivas, Elazığ, Diyarbakır, Musul gibi harp bölgelerine yakın olan şehir ve ilçelerde toplanan sığınanların dar bir meydanda toplu bir halde bulunmalarından doğabilecek hastalıklardan korunmaları ve beslenme kaynakları yerleştirme olanakları ve sağlık durumu oranında daha elverişli olan yerlere gönderilip dağıtılmaları ile yollamanın düzenli bir surette yapılması ve birlikte yolculuk yapacakların yollarda zorluklara düşmemeleri için kadın, çocuk ve hastalara nakil aracı verilmesi ve sağlık yerleri kurulması ile çiçek, tifo, tifüs, kolera aşılarıyla aşılanmaları, beslenmelerinin gönderildikleri yollardan sağlanması, bazı belirli yerlerde sıcak yemek verilmesi gibi temel koruma ve yardımlaşmanın mülki başkanlar ile göçmen memurları tarafından uygulama şekillerine ait çareler ve idari öğütleri bildirir (1) numara ile yüksek katınıza sunulan yönetmelik düzenlenmiş ve sürekli uygulanmasına özen gösterilerek elde edilecek genel sonucun aşağıda kısaca bildirilmesi uygun görülmüştür.

Ahalisi sığınma zorunda olan yöreler ve yerleştirme bölgesi olarak seçilen yerlerin hava durumu ve beslenme kaynaklarıyla son şekilleri vesaire genel yolların durumu ve yönlerine nazaran yerleşme bölgeleri dört kısma ayrılarak:

"1" Doğu Erzurum ile Trabzon sahillerinden gelen sığınanlar; gerek deniz yoluyla ve gerek karadan Ordu, Giresun, Ünye, Samsun, Bafra ve Kastamonu yörelerine.

"2" Batı ve Güney Erzurum ile Güney Trabzon'dan gelenler Sivas-Tokat yoluyla Ankara ile ve buna bağlı bölgelere veyahut Sivas-Kayseri yoluyla Kayseri ve Niğde'ye .

"3" Erzurum'un Doğu kısmından ve Güneydoğusundan gelenler Kemah yoluyla Elazığ, Malatya ve Maraş'a.

"4" Van ve Bitlis'den gelenler Diyarbakır yoluyla Diyarbakır'a bağlı bölgelere, Urfa, Gaizantep ve kısmen de Adana'ya gönderilmişlerdir.

Sığınanların gönderilme, yerleştirilme ve beslenmeleri dul ve yetimlerinin korunması, yemek verilmesi ile oyalama ve hastalarına ilaç verme ve iyileştirilmesine ait kurul ve kuruluşlar her bölgenin gösterdiği yerel özellik ve gereksinmeleri ile uzlaştırılarak yapılması ve yürütülmesi nedeniyle her bölge hakkında ayrı ayrı bilgi edinilmesi zorunlu ve uygun görülmüştür.

1. Trabzon ile sahil ahalisi kısmen kayıklarla denizden Ordu, Giresun ve Samsun taraflarına gönderilmiştir. Düşman baskısından uzak kalındıkça en kısa ve sığınanlar için en rahat bir gönderme şekli olan bu yoldan kayıkların azlığı nedeniyle istenilen şekilde faydalanılmamış, bununla beraber sığınanlardan durumu iyi olanlarla ve hükümetçe yardım görenlerle bu yoldan gönderilenlerin sayısı yirmi bine yükselmiştir. Karahisar, Sivas veyahut Niksar, Erbaa, Amasya karayollarından gönderme yapılmışsa da nakil araçlarının azlığı sebebiyle buradan gönderilen sığınanların rahat etme ve dinlenmeleri istenilen düzeyde yapılamamıştır. Ordu ve Giresun'dan gelerek kendiliklerinden Terme ve Çarşamba'da yerleştirilen sığınanların büyük bir kısmı oralarda zarar veren sıtmadan etkilenmişlerdir. Daha fazla kalmaları iyi olmayacağından çoğu Amasya'ya ve Merzifon'a gönderilmiş geri kalanları da bölgenin değişik ve sıtma olmayan köylerine gönderilerek yerleştirilmişlerdir. Samsun'da bulunanlardan da bir bölümü sıtmadan zarar görmüşse de, kinin dağıtılması suretiyle hastalığın zarar ve ölüm yapamayacak derecede önü alınmış, bunlardan köylü olanlar Kavak, Havza, Merzifon yolu ile Çorum ve bir bölümü de Bafra yolu ile Sinop - Kastamonu bölgesine gönderilmişlerdir. Geri kalanının da durum ve araç elverdiği oranda güneye gönderilmesi yapılmaktadır.

Bugün bu bölgede 79.100 üfus sığınan vardır. Bunlardan 18.000'i Samsun'da ve 18.000'i kaza merkezi bağlılarında, 4.000'i Bafra'da gönderilmeye hazır olanlar da hesaplanarak 18.000'i Çarşamba'da, 1.600 Terme'de, 7.000 Terme bağlılarında, 18.000 Ünye'de, 5 500 Fatsa kazalarındadır.

Livaya karayolu ile girmekte olan sığınanların beslenme ve hastalarının tedavisi için Fatsa, Ünye, Terme ve Çarşamba'da birer muayene ve beslenme yerleri açılarak gelenlerin aşılanması ve kendilerine sıcak yemek verilmesi sağlandığı gibi Samsun'da Çarşamba'da ve Ünye'de özel olarak sığınanlar için kurulan hastanelerde tedavileri yapılmaktadır. Fatsa, Ünye, Terme Çarşamba'da kurulmuş bulunan askeri menzil hastanelerinden de gerektiğinde yardım görülmektedir. Gerek liva merkezinden Bafra yoluyla Sinop'a ve keza Kavak-Havza yoluyla Çorum'a gönderilen sığınanlar kafilelerinin beslenmeleri için de yollarda dörder saat uzaklıkta beslenme yerleri açılmak suretiyle kafilelerin sürekli olarak beslenmelerinin sağlanması ve Samsun merkezinde bir yetimlerevi ile bir de sütevi açılmış ve tüm sığınanların büyüklerine üçer ve küçüklerine altmışar para gündelik verilmekte olduğu gibi mali durumları ile fiziki durumları bozuk yoksul ve zayıf olanlara günde bir defa etli çorba veya etli bulgur ve pirinç dağıtılmaktadır.

2. Erzurum ve yöresinden Sivas iline gelen sığınanlar Suşehri, Zara-Koçhisar yoluyla Sivas'a gelmektedirler. Tokat yolu ile Çorum yönüne gönderilecekler Suşehri-Koçhisar-Niksar yolu ile Tokat'a gönderildikleri gibi Alucra yönünden Karahisar'a gelenler de Kayseri'ye gönderileceklerine göre Refahiye yolu ile ve Çorum . . . . . bakımından Mesudiye-Reşadiye-Niksar yolu ile gönderilmektedir. Geçilen yollar ve gönderme yollarında kurulmuş beslenme ve muayene merkezleri ve askerlerce kurulmuş sağlık kuruluşları yardımı ile bölge gönderme işleri düzgün ve aralıksız yapılmış ve özellikle değişik yerlerde kurulan aşı merkezlerinde şimdiye kadar 150.000 kişi çeşitli hastalıklardan korunmak suretiyle sağlık durumları iyi ve güvenceli bulundurulmuştur. Sivas ilinin Tokat-Amasya livaları yerleştirme bölgesi içinde bulunmakla beraber şimdiye kadar Sivas'a gelen sığınanların toplamı 300.000'i geçmiş olması ve bunların tümünün 3 ncü Orduya harekât merkezi olan iç illerde yerleşme ve beslenmeleri sağlanamamış dolayısıyla bunlardan çeşitli tarihlerde "144.964" kişi Çorum-Yozgat-Kayseri-Niğde-Kırşehir Konya yönlerine gönderilmiş ve geri kalanları Sivas ili içindeki yörelere yerleştirilmek üzere dağıtılmak işiyle uğraşılmıştır. Şimdiye kadar bunlara "8637" ev verilmiş olup evvelce kiraya bağlanan 2154 evin kiraları kaldırılarak sığınanlara dağıtılması kararlaştırılmıştır.

Sığınanlar arasında dul kadın kimsesiz çocuklar ve yetimler valilikçe değişik yerlerde kurulmuş ve sonraları genişletilen sanat okulları ile kimsesizler yurtlarına yerleştirilerek halıcılık, dokumacılık, bezcilik, terzilik ve erkek çocuklar da demircilik marangozluk, terzilik ve buna benzer sanat öğretilmekte ve bu konuda Bakanlığımızca da mali kurumlara para yardımında bulunulmaktadır. Sivas, Yenihan, Tokat, Amasya, Merzifon ve Zile'de birer sütevi ve sığınanlar hastahanesi ve sığınanlar mutfağı kurulmuş, sığınan yoksul ve güçsüz olanlara sıcak ve etli yemek dağıtımı güvence altına alınmıştır.

3. Erzurum'un doğu ve güney bölgesi ile Van batı bölgesi sığınanları Kemah veya Divriği ve Kangal yoluyla veya Patogüzinhan yoluyla Elazığ ili içine girmektedir. Yol boyunca gereken yerlerde beslenme ve sağlık kurumları kurulmuş olmakla beraber bu bölgedeki yolların geçilmesi zor dağlık ve taşlıktan ibaret olması, nakliye araçlarının yokluğu tüm gönderme olasılığına engel olmuştur.

Elazığ iline gelenler, merkez livası ile Malatya livası ve Adıyaman, Besni ilçelerinde yerleştirilmektedir. İle şimdiye kadar sığınanlar adedi aşağı yukarı seksen bindir. Bunlardan Dört bin beş yüzü merkez ilçe Malatya'nın Adıyaman, Besni ilçelerinde yerleştirilmiş, geri kalanlarından bazıları Diyarbakır, bazıları Malatya yoluyla Maraş, Gaziantep yönlerine gönderilmişlerdir. İlin beslenme kaynakları ve barındırma olanakları itibariyle bir miktar daha sığınıcı barındırmaya elverişli olduğu anlaşılmakla, gerektiğinde Sivas'tan buraya da gönderme yapılması kararlaştırılmış ve Sivas'tan itibaren Malatya-Elazığ'a kadar yol üzerinde bulunan Deliktaş, Ulaş, Kangal, Alacahan, Hasan-Çelebi, Hekimhan, Hasanbadrik ve Malatya-İzoli-Kadıköy Elazığ merkezlerinde birer beslenme merkezi kurularak sığınanlara sıcak yemek yedirmek sağlanmış ve Kangal-Deliktaş muayene yerlerinde de sığınıcıların sağlık muayeneleri ve Kangal menzil hastanesinde de tedavileri güvence altına alınmıştır. Harput Elazığ ile Malatya'da bir hastane yetim yurdu, sütevi ve sığınanlar mutbakları kurulmuştur.

4. Van, Bitlis, Muş bölgesinden Diyarbakır iline gelmiş olan sığınanlar Palu-Güzinhan-Ergani veya Siirt-Lice; Siirt-Silvan yoluyla gelmişlerdir. İki yüz binden fazla bir nüfusun ilde çoğalmasından 2 nci Ordunun harekât bölgesine giren Diyarbakır'daki topluluğun azaltılması için sığınanların bir bölümü Siverek yoluyla Siverek-Urfa bağlılarına diğer bölümünün de Mardin, Telermiş ve Resülayn yoluyla ve demiryolu ile tertip edildikleri yerlerde barındırmalarına gönderilmesi kararlaştırılmış ve Siverek yol boyunca gereken beslenme ve tedavi yerlerini kurduktan sonra ve demiryolu ile gönderilmeleri sağlandıktan sonra gönderilmeye başlanmıştır. Ancak, Toros Dağları batı bölgesine tertip edilen sığınıcıların 2 nci ve 4 ncü Ordu Komutanlıklarından gösterilen gereklilik üzerine bu kışı Urfa'da geçirmeleri anlaşılmış ve demiryolu ile İslahiye'ye yapılacak göndermelerin Telebyaz Arap'tan başka deyişle Reşitpınarı'nda durdurularak Urfa'ya yöneltilmiştir. Diyarbakır ili içinde barındırılan sığınanlar merkez sancağında "16.901" ve Mardin sancağında "16.162" kişidir. Şimdiye kadar Urfa'ya "40.000" sığman gönderilmiştir. Gönderme düzgün kafilelerle yapılmakta

olup, yol üzerinde kurulan beslenme yerlerinde de beslenmeleri sağlanmakta ve kafilelere gerekli aşıları yapılarak bulaşıcı hastalıkların çıkması önlenmektedir.

Diyarbakır'da sığınanlara özel olarak hastane, dinlenme evleri kurulduğu gibi Diyarbakır-Mardin, Siverek, Urfa'da ayrıca birer çocuk yuvası kurulmuş ve 10.500'e yakın çocuk toplanmıştır. Gaziantep ve Maraş'a şimdiye kadar yapılan göndermeler on beş bini geçmediği gibi Adana iline de ancak on bin kişinin sevki düşünülmektedir. Bununla beraber bu gönderme yolu üzerinde de gereken düzenlemeler alınmış ve herhangi bir olasılığa karşı Pozantı'da bir sığınanlar istasyonu kurulmuştur.

Memleketlerine gönderilmeleri sağlanıncaya kadar sığınanların barındırma ve beslenme işleri için gereken her türlü idarî çarelere başvurulmuş olduğu gibi bu konuda merkezce alınan kararların uygulanması idare başkanlarıyla sığınanlar memurlarına yükletilmiş, her bölgeye birer denetici atanmış olmakla beraber, özellikle dış memleketlerden gelecek Müslümanların ve gezici aşiretlerin barındırılması özeilikle kurulmuş olan sığınanlar genel başkanlığının diğer yerlerdeki kuruluşlarının yetersizliğinden ötürü, tutulmuş iller memurları da sığınanların işleriyle görevlendirilmiş ve gereken yerlerde gündelikçi olarak memur gönderme işlerinde görevlendirilmiştir.

Memleketlerine atanmış olmaları nedeniyle başlangıçta Samsun, Sivas-Harput, Diyarbakır gibi harekât bölgesi içinde çoğalan sığınanların uğraşma ve özenle görülen işlerde parasal olarak gündelik dağıtımına karşın, mevsim, yol ve nakliye araçları ve beslenme kaynaklarında ve özenle erzak bulmada karşılaşılacak zorluklar nedeniyle ilk durumda gönderme ve beslenmeleri istenildiği şekilde düzenlenmemiş ise de; 2 nci, 3 ncü ve 4 ncü Ordu Komutanlıklarınca menzil ambarlarından erzak alınıp dağıtılması ve özellikle Ordular sağlık kurullarınca muayene ve genel durumlarının, hastaların iyileşmesinde pek ziyade yardım etmiştir.

Gönderme, barındırma ve beslenmeye ait düzenleme ve kurumlar başkanlığımız Oymaklar ve Göçmenler Genel Başkanlığınca yapılmakta olduğu gibi yapılış şeklinin kovalanmasına mülkiye denetim kurulları görevlendirilmiştir. Sağlik problemlerinde de sağlık bakanlığınca uyumlu bir çalışma yapılacak özel deneticiler aracılığı ile görülmektedir. Kurulan sütevlerinin sonradan iller özel idarelerine bırakılması düşünülmekte olup idarelerin uzatılması Bakanlığımızın yetki ve uzmanlığı dışında bulunması nedeniyle çocuk bakımevlerinin sonraları Milli Eğitim Bakanlığı'na aktarma ve verilmesi yüksek görüşlerinize sunulur.

Belge No: 1845

Memleketin her bakımdan gösterdiği bilinen iç durumu özellikle kadınlarla çocuklardan ve ihtiyarlardan oluşmakta iklim etkenleri ve harbin güçlüklerine dayanamayan aşağı yukarı 800.000 kadar olan bir toplumun yönetilmesinde olgunluk payesi savunulamazsa da gönderme yollarında sağlık muayene yerlerinin kurulması, aşılanmaları, gönderme zamanlarında yemek verilmesi ve beslenmeleri ihtiyarlarla çocukların nakliye araçlarından faydalanmaları ve konak yerlerinde kendilerine sıcak yemek verilmesi ve kısmen giyeceklerinin sağlanması, sığınanların yolculuktan doğan zayıflık ve düşkünlüklerini teşekküre yakışır bir şekilde kolaylaştırdığı gibi birçoklarının ev sahibi olmalarıyla beslenme ve kaçınılmaz gereksinmelerinin sağlanması özel kurumlarda hasta, bitkin, dul ve yetimlerin hayatlarının korunması ve sağlıkları sağlanmış ve durumun gerektirdiği belli bütün zorluklara yine de sığınanlar meselesi yüksek başbakanlıkça memnuniyeti gerektirecek surette yürütülegelmiştir.

Sığınanlar için geçen üç yüz otuz bir senesinde harcanan para yirmi beş milyon, bu sene ekim sonuna kadar harcanmış ise seksen milyon kuruşa ve yalnız beslenme gereksinmelerinin sağlanması için sene sonuna kadar en azından yüz milyon kuruşun harcanması lüzumlu bulunmuştur.

Sığınanların gönderilmesiyle bölgelerde barındırılması ve sığınanlar için meydana getirilen muayene merkezlerini, hastane, çocuk bakımevi, atölye gibi kurumların grafik bir krokisi "2" numara ile Başbakanlık yüksek katına sunulmuştur.

4 Aralık 916

Arşiv No: 1-2

Dolap No:

Göz No:

Klasör No: 361

Dosya No: 1445

Fihrist No: 15-22, 15-23

Belge No: 1846

A	3
D	1012
F	9-1

23/X/38

Belge No: 1846

Üçüncü Ordu Kumandanlığı

Erkân-ı Harbiye

Şube 1

Kısım 3

Numro 939

3. Ordu Karargâhı
4.10.33

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine

2.9.33'de Otuzaltıncı Kafkas Fırkasına iltica eden 156 ncı Alayın Onikinci Bölük Kumandanı Mülâzım Nikola'nm Ruslar ve bilhassa Ermenilerin Müslümanlar aleyhinde tatbik eyledikleri fecayi ve şenaat hakkında şayan-ı dikkat görülen ifadatı aynen berveçh-i zir maruzdur.

Mumaileyhin bu babda Rusça olarak ayrıca yazdığı kâğıt da melfufen takdim kılınmıştır. "Sarıkamış Harekâtı esnasında Rusya dahilindeki Müslümanlarda görülen harekât-ı iğtişaşkâneden dolayı Elizabetpol'da, Bakü'de Ahısha'da ve daha birçok mahallerde Müslümanlar, Kazaklar tarafından katliâm edilmişlerdir.

Şimdi Rus ordusunda Ermeniler menfur bir vaziyette bulunmaktadırlar. Bunlar muharebe esnasında ekseriya geriye kaçıp köylerde istirahat ederler. Yalandan hasta olurlar, kendi kendini vururlar. Fakat yağma fırsatını asla kaçırmazlar. Düşman ricat ederse derhal ileriye gelip ellerine geçen tüfek, bomba vesaireyi toplar ve saklarlar. Gerek Türk ve gerekse Rus cenazelerini soyarlar.

Bidayet-i muharebede Horasan'a Otuz Dokuzuncu Fırkadan bir alayın altı makinalı tüfeğini çalmışlar ve toprak altına gömmüşlerdi. Taharriyat neticesinde bu tüfekler meydana çıkarıldı. Failleri divan-ı harbe verilmek üzere geriye gönderildi.

Ermeniler Türkçe bildikleri için Erzurum'da kendilerini Kafkasya Müslümanı diye takdim ederek eksik olmayan tecavüzlere karşı daima himayeye muhtaç olan zavallı Türklerden kız alıyorlar ve badehu adi niza ve bahanelerle biçareleri tatlik ediyorlar.

Gerek şehir ve gerek köylerde ahaliden bilhassa Müslümanlardan aldıkları şeyin parasını vermezler, hücra mahallerde ve köylerde namusa tecavüzleri herzaman görülür, hatta hal-i asayişte bile Erzurum'un kenar mahallerinde birkaç kere bu gibi harekât-ı namus-u şikenane'de bulunmuşlar fakat yakayı ele verenler tecziye edilmişlerdir.

Bunların köylerdeki etvar ve harekâtı mürüvvet-i insaniyete sığamaz. Erzurum'da odun pahalı olduğu için geçen kış Ermeniler Müslüman köyevlerini yıkarak ağaç ve kirişlerini şehire götürüp satıyorlardı. Bu kirişler yalnız sekenesi muhaceret eden evlerden sökülmüyordu. Ermeniler bir köye gidiyor lâalettayin bir eve girerek sahibine veya sahibesine bu odayı bana ver diyor. Veyahut evin halkını tamamiyle dışarıya çıkarıyor. Bir iki gün oturuyor, ondan sonra damını sökerek yine aynı hanenin kağnısıyla şehre götürüp satıyorlardı. Güzel Müslüman kızlarını veya gelinlerini sen evvelce Ermeniydin diye yakalayıp götürüyorlar, eğer kız veya kadın Ermeni değilim diyecek olursa darb ve tehdit ediyorlar. Şayet bunlardan bazıları hükümete şikâyet etmek fırsatını bulabilirse hükümet ellerinden alarak ailesine teslim ediyor. Ermenilerin köylerde ne gibi mezalim yaptığına intikal edebilmek için nefs-i Erzurum'da ihdas ettikleri vekayi-i fecia ve hacileden bazılarını zikretmek kâfidir.

Geçen sene Haziran'ında Müslüman kıyafetinde birkaç kişi bir iki tüfek ve bir mitralyöz ile Kars Kapısı civarındaki yüksekçe bir evin üzerine çıkarak buradan Erzurum Mevki-i Müstahkemi Kumandanı olan Ceneralin ikâmetgâhına ateş etmeğe başladılar. Tabii derdest edildiler. Bunlar kendilerinin Müslüman olduklarını ve din ve devlet uğruna her fedakârlığı yapacaklarını; bütün Müslümanların isyan ederek Rusları perişan edeceklerini, maksatlarının temini için lüzumundan fazla asker ve esleha olduğunu bir tavr-ı mütecellidane ile söylediler. Ruslar bunların harekât ve ifadelerinden tedhiş ettiler. O sırada Erzurum'da bulunan Ye Katrita Goraviski Polks serian Müslüman evlerinin taharrisine başladı. Ermeniler de güya silâhları meydana çıkarmak, taharri edilecek mahalleri göstermek için rastgelen evlere girdiler, bütün şehri yağma ettiler.

Para, gerdanlık, kemer, bilezik, halı, kumaş ne buldularsa götürdüler birçok nisvanın namusuna tecavüz ettiler. Neticede kalemtraş ve ekmek bıçağından baka birşey zuhur etmedi. Taharriyat nihayet bulunca bazı Müslümanlar toplanarak kumandan nezdine gittiler, talandan tecavüzlerden şikâyet ettiler; kumandan Ermenilerin yedindeki emval-i mefsubeden bir kısmını istirdad ve ashabına iade ettirdi. Ve Türklerin arzusu üzerine kumandanın karargâhına ateş açanlar Türkler ile muvacehe edildi. Şaki-

Maşubeden

lerden birinin vaktiyle Erzurum'da kuyumculuk eden bir Ermeni olduğu anlaşıldı. Erzincanlı ve Trabzonlu iki Müslüman da diğer ikisinin Ermeni olduğunu isbat etti. Bunun üzerine Rus hükümeti Erzurum'da bulunan bütün Ermenilerle civarda bulunan Türkiye Ermenilerinden birçoğunu geriye teb'it etti. Silah istimal eden mezkûr eşhasa ne yapıldığını iyi bilmiyorum.

Erzurum civarındaki köylerde Rus kıtaatı bulunuyor. Bu köylerden birinde (Tarifine nazaran Kân köyüdür) Ermeniler geceleyin bir Rus nöbetçisini öldürürler. Cenazeyi parça parça ederek sabahleyin bir çuval derununda olduğu halde bir Müslüman hamala verirler. Müslüman ve eşraf-ı memleketten olan Belediye Reisinin evi önüne bırakmasını tenbih ederler. Hamala yolda iki Rus neferi tesadüf eder. Bunlar çuvalda ne olduğunu sorarlar. Hamal içinde ne olduğunu bilmediğini, götürüp Belediye Reisinin evi önüne bırakacağını ifade eder. Neferler, çuvalı açmasını, içinde kendilerine yarayacak şeyler varsa parasiyle almak arzu ettiklerini söylerler. Tabil hamal kendine ait olmadığı için muvafakat etmez. Neferler, sen bize satmak istemiyorsun götürüp Müslümanlara satacaksın diye çuvalı indirirler. Hamal tevkif edildi. Fakat netice-i tahkikatta katillerin Ermeni oldukları anlaşıldı ve divan-ı harbe verilmek üzere geriye gönderildiler.

Erzurum'da Ruslar'ın muhalefet ve mehma emkân dikkatine rağmen bidayet-i istilâda mühim yağma ve kıtal yapıldı. Tasavvurun fevkinde şenaatler irtikâp edildi .

Namusuna tecavüz edilmedik bir iki yüz kız ancak kaldı desem mübalâğa etmemiş olurum. Ezcümle şu vakayı asla unutamam. Ermeniler Erzurum'un cenubunda bir mahallede bir eve giriyor, genç bir valideyi bir direğe, pederi de diğer direğe bağlıyorlar. Bunların bir yaşında olan çocuğunu sofa ortasına çaktıkları kazığa geçiriyorlar.

Çocuğun cenazesini ben bizzat gördüm. Çocuğun validesi tecennün etmişti. Erzurum'da serseriyane geziyordu. Kocası bu halinden dolayı kadını evine almak istemiyordu. Fakat hükümet icbar etti.

Bizim alayla Hasankale'ye gideceğimiz sıra kasabanın şarkında yol üzerinde tesadüf ettiğim insanlık için silinmez leke olan şeni bir manzarayı maal-ikrah söyleyeceğim. Güzel olduğu anlaşılan genç bir Türk kadını mahall-i nesliyetine kocaman bir kazık çakılmış olduğu halde yerde yatıyordu. Biz bu hacil cenazeyi nazara çarpmayacak kadar yolun uzağına götürdük bıraktık.

Ermenilerin bu harekâtı eser-i kin olmaktan ziyade muktaza-yi tiynetleridir. Rus ordusunda ne kadar yolsuzluk olduysa hemen kâffesini Ermeniler yapmışlardır. Bir nizah, bir sirkat, bir katl bir fuhuş vukubulsa behemehal taraf-ı mütecaviz Ermenidir. Ruslar da bu fikirdedir. Herhangi bir Rus'a hatta Kazağa Türk ile Ermeni mukayese ettirilse Türkü on kere daha mülâyim, medeni ve şayan-ı hürmet bulur. Ermenilerin bu hallerinden bizâr olan Kazaklar şayet bir Ermeniye tenha mahalde tesadüf eder ve yakalanmayacağını aklı keserse hemen öldürür. Rus ordusunda Ermeniler hakkında bilâistisna şu tel'ini işitirsiniz." Ermeniler Cehenneme".

Bu babda istihsal olunacak diğer malumatın peyderpey nazargâh-ı devletlerine takdim kılınacağı maruzdur.

Hüsrev

Üçüncü Ordu Kumandanı Emriyle
Menzil Müfettişi
Miralay
Muhittin.

Arşiv No: 1-2

Dolap No: 110

Göz No: 1 (4)

Klasör No: 373

Dosya No: 1484 (1032)

Fihrist No: 9, 9-1

Başkumandanlık Vekâleti
Harekât-ı Harbiyesi
23 Teşrin-i evvel 1333
Numara: 9155

Seyahat hasabiyle teehhür etmiştir.
İkinci Şubeye takdim 24.11 33
Birinci Şube Müdür Muavin Vekili
Binbaşı Ali Şükrü

3 ncü Ordu Komutanlığı
Kurmayı
Şube: 1
Kısım: 3
Sayı: 939

3 ncü Ordu Karargâhı
4 Ekim 1917

Başkomutanlık Vekilliği Yüce Katına

2 Eylül 1917'de 36 ncı Kafkas Tümeni'ne sığınan 156 ncı Alay'ın 12 nci Bölük Komutanı Teğmen Nikola'nın Ruslar ve bilhassa Ermenilerin Müslümanlara karşı uyguladıkları yürekler acısı zulümler hakkında dikkate değer görülen anlatımları aynen aşağıda sunulmuştur.

Adı geçenin bu konuda Rusça olarak ayrıca yazdığı kağıt da ekli olarak sunulmuştur. "Sarıkamış Harekâtı esnasında Rusya'daki Müslümanlar arasında görülen karışıklık harekâtından ötürü Elizabetpol'da, Bakûde, Ahıska'da ve daha bir çok yerlerde Müslümanlar, Kazaklar tarafından kıyıma uğramışlardır.

Şimdi Rus ordusunda Ermeniler nefret edilen kişiler durumunda bulunmaktadırlar. Bunlar muharebe esnasında çoklukla geriye kaçıp köylerde istirahat ederler, yalandan hasta olurlar, kendi kendilerini vururlar, fakat yağma fırsatını asla kaçırmazlar. Düşman geri çekilirse derhal ileri gelip ellerine geçen tüfek, bomba ve benzeri şeyleri toplar ve saklarlar. Gerek Türk ve gerekse Rus ölülerini soyarlar,

Muharebe başlangıcında Horasan'da 39 ncu Tümen'den bir alayın altı makineli tüfeğini çalmışlar ve toprak altına gömmüşlerdi. Aramalar sonucunda bu tüfekler ortaya çıkarıldı. Suçlular askeri mahkemeye verilmek üzere geriye gönderildi.

Ermeniler Türkçe bildikleri için Erzurum'da kendilerini Kafkasya Müslümanı diye tanıtarak eksik olmayan saldırılara karşı daima korunmaya muhtaç olan zavallı Türklerden kız alıyorlar ve sonraları âdi kavga ve bahanelerle biçareleri boşuyorlar.

Gerek şehir ve köylerde halktan özellikle Müslümanlardan aldıkları şeyin parasını vermezler. Issız yerlerde ve köylerde namusa tecavüzleri her zaman görülür, hatta güvenliğin yerinde olduğu durumlarda bile Erzurumu'n kenar yerlerinde birkaç kez namus kırıcı hareketlerde bulunmuşlar, yakalananlar cezalandırılmışlardır.

Bunların köylerdeki tutum ve davranışları insanlıkla bağdaştırılamaz. Erzurum'da odun pahalı olduğu için geçen kış Ermeniler Müslüman köyevlerini yıkarak ağaç ve kirişlerini şehre götürüp satıyorlardı. Bu kirişler, yalnız içinde oturanlar göç ettikleri için boş kalan evlerden sökülmüyordu. Ermeniler bir köye gidiyor, gelişi güzel bir eve girerek sahibine veya sahibesine bu odayı bana ver diyor veyahut evin halkını tamamiyle dışarıya çıkarıyor, bir iki gün oturuyor, ondan sonra damını sökerek yine aynı evin kağnısıyla şehre götürüp satıyorlardı. Güzel Müslüman kızlarını veya gelinlerini sen evvelce Ermeni idin diye yakalayıp götürüyorlar. Eğer kıza veya kadın, Ermeni değilim diyecek olursa dövüyor ve korkutuyorlardı. Şayet bunlardan bazıları hükümete şikâyet etmek fırsatını bulabilirse, hükümet ellerinden alarak ailesine teslim ediyor.

Ermenilerin köylerde ne gibi zulümler yaptığını anlayabilmek için yalnız Erzurum'da yaptıkları korkunç ve yüz kızartıcı olaylardan bazılarını söylemek yeterlidir.

Geçen yılın Haziran'ında Müslüman kıyafetinde bir kaç kişi, bir iki tüfek ve bir makineli tüfekle Kars Kapısı yöresindeki yüksekçe bir evin üzerine çıkarak buradan Erzurum Müstahkem Mevki Komutanı olan generalin oturduğu eve ateş etmeye başladılar. Tabii yakalandılar. Bunlar kendilerinin Müslüman olduklarını ve din ve devlet uğrunda her fedakârlığı yapacaklarını; Bütün Müslümanların ayaklanarak Rusları perişan edeceklerini, amaçlarının sağlanması için gereğinden çok asker ve silahları olduğunu, bir kahraman edasıyla söylediler. Ruslar bunların hareket ve ifadelerinden yıldılar. O sırada Erzurum'da bulunan Ye Katrita Goraviski Polk hemen Müslüman evlerinin aranmasına başladı. Ermeniler de güya silahları meydana çıkarmak, aranacak yerleri göstermek için rastgele evlere girdiler, bütün kenti yağma ettiler.

Para, gerdanlık, kemer, bilezik, halı, kumaş ne buldularsa götürdüler. Birçok kadının namusuna tecavüz ettiler. Sonunda kalemtraş ve ekmek bıçağından başka bir şey çıkmadı. Aramalar sona erince bazı Müslümanlar toplanarak komutanın yanına gittiler. Talandan, tecavüzlerden yakındılar. Komutan Ermeniler'in elindeki zorla alınmış mallardan bir kısmını

kurtararak sahiplerine geri verdirdi. Ve Türklerin isteği üzerine komutanın karagâhına ateş açanlar Türkler'le yüzleştirildi, Eşkiyalardan birinin vaktiyle Erzurum'da kuyumculuk eden bir Ermeni olduğu anlaşıldı. Erzincan'lı ve Trabzon'lu iki Müslüman da diğer ikisinin Ermeni olduğunu kanıtladı. Bunun üzerine Rus hükümeti Erzurum'da bulunan bütün Ermenilerle çevrede bulunan Türkiye Ermenilerinden birçoğunu gerilere uzaklaştırdı. Silah kullanan sözü geçen kişilere ne yapıldığını iyi bilmiyorum.

Erzurum yöresindeki köylerde Rus birlikleri bulunuyor. Bu köylerden birinde (anlattığına göre Kân köyüdür) Ermeniler geceleyin bir Rus nöbetçisini öldürürler, ölüyü parça parça ederek sabahleyin bir çuval içinde olduğu halde bir Müslüman hamala verirler, Müslüman ve memleket ileri gelenlerinden olan Belediye Başkanının evi önüne bırakmasını söylerler. Hamala iki Rus eri rastlar. Bunlar çuvalda ne olduğunu sorarlar. Hamal "içinde ne olduğunu bilmediğini götürüp Belediye Başkanı'nın evi önüne bırakacağını" söyler. Erler, çuvalı açmasını, içinde kendilerine yarayacak şeyler varsa parasıyla almak istediklerini söylerler. Tabii hamal kendine ait olmadığı için bu isteği yerine getirmez. Erler "sen bize satmak istemiyorsun, götürüp Müslümanlara satacaksın" diye çuvalı indirirler ve açarlar. Hamal tutuklandı. Fakat inceleme sonucunda katillerin Ermeni olduklar anlaşıldı ve askeri mahkemeye verilmek üzere geriye gönderildiler.

Erzurum'da Ruslar'm istememelerine ve olanak oranında dikkat etmelerine karşı istila başlangıcında önemli yağma ve öldürmeler yapıldı. Düşünülenin üstünde kötülükler yapıldı.

Namusuna dokunulmadık bir, iki yüz kız ancak kaldı desem abartmamış olurum. Burada şu olayı hiç bir zaman unutamam. Ermeniler Erzurum'un güneyinde bir mahallede bir eve giriyor, genç bir anneyi bir direğe, babayı da diğer direğe bağlıyorlar. Bunların bir yaşında olan çocuğunu sofa ortasına çaktıkları kazığa geçiriyorlar. Çocuğun ölüsünü ben gözümle gördüm. Çocuğun annesi delirmişti. Erzurum'da bilinçsiz geziyordu. Kocası bu halinden ötürü kadını evine almak istemiyordu. Fakat hükümet zorladı.

Bizim alayla Hasankale'ye gideceğimiz sırada kasabanın doğusunda yol üzerinde rastladığım, insanlık için silinmez leke olan kötü, çirkin bir görüntüyü iğrenerek söyleyeceğim. Güzel olduğu anlaşılan genç bir Türk kadını, cinsel organına kocaman bir kazık çakılmış olduğu halde yerde yatıyordu. Biz bu duruma sokulan ölüyü göze çarpmayacak kadar yolun uzağına götürdük bıraktık.

Belge No: 1846

Ermenilerin bu hareketleri kin eseri olmaktan ziyade yaradılışları gereğidir. Rus ordusunda ne kadar yolsuzluk olduysa hemen hepsini Ermeniler yapmışlardır. Bir kavga, bir hırsızlık, bir öldürme, bir fuhuş olagelse behemehal tecavüz eden taraf Ermenidir. Ruslar da bu düşüncededir. Her hangi bir Rus'a hatta Kazak'a Türk ile Ermeni karşılaştırılırsa Türkü on kez daha yumuşak huylu, uygar ve saygı değer bulur. Ermenilerin bu hallerinden usanan Kazaklar; şayet bir Ermeni'ye tenha yerde rastlar ve yakalanmayacağını aklı keserse hemen öldürür. Rus Ordusu'nda Ermeniler hakkında istisnasız şu lanetlemeyi işitirsiniz. "Ermeniler Cehenneme" Bu konuda elde edilecek diğer bilgilerin peyder pey görüşünüze sunulacağı arzolunur. Husrev

Harekât Şubesi
23 Ekim 1917
Sayı: 9155

3 ncü Ordu Komutanı Emriyle
Menzil Müfettişi
Albay
Muhittin

Seyahat nedeni ile gecikmiştir.
İkinci Şubeye sunulur. 24/11/1917
Şube Müdür Muavini Vekili
Binbaşı
Ali Şükrü

Arşiv No: 1-2
Dolap No: 110
Göz No: 1 (4)
Klasör No: 373
Dosya No: 1484 (1032)
Fihrist No: 9, 9-1

Belge No: 1847

Merkez Kumandanlığı Canib-i Âlisine

Maruzdur

Son zamanlarda bazı Rum, Musevi ve Ermeni tacirleri İstanbul'da bulunan Alman ordusu mensubinine rastgeldikleri yerde satılık zahire, altın para ve melbusata ait çamaşır, kundura vesaireleri olup olmadığını sorarak mukabilinde yüksek fiatlar vereceklerini söylemektedirler. Kadıköy ve Moda'da Alman devriyeleri bir Türk polisinin yardımıyla işbu tacirlerden bir iki tanesinin ismini alıp bize iş'ar ettiler. Bunlar meyanında İngiliz mağazasından Koperatif namında bir Rum keza Matezakis namında bir Rum terzi ile Kadköyünde Munyakit hanında mukim şarap ve müskirat taciri Karabet isminde bir Ermeni pek ziyade tanınmışlardır. Aynı zamanda merbut varakda zikrolunduğu üzere Beyoğlu'nda İsak Levi namındaki Musevi Alman ordusu mensubini ile para ticaretinde bulunmaya teşebbüs etmiştir.

İşbu adi tacirlerin kanunen tecziyesiyle bu gibi ahvalin önü alınması ihtiramat-ı faikamıza terdifen rica olunur efendim. 8.10.33

Alman Heyet-i İslahiyesi Kıdemlisi
Binbaşı
İmza

Arşiv No: 5/1920

Dolap No: 204

Göz No: 3

Klasör No: 4608 Muhakim Şubesi 33

Dosya No: 6 Evrak 22936

Fihrist No: 13 Muhakim şubesine/9 mınh

Belge No: 1847

Merkez Komutanlığı Yüksek Katına

Dileğimdir.

Son zamanlarda bazı Rum, Musevi ve Ermeni tüccarları İstanbul'da bulunan Alman ordusu ilgililerine rastladıkları yerlerde satılık yiyecek, altın para, giyecekle ilgili çamaşır, kundura vesaireleri olup olmadığını sorarak karşılığında yüksek paralar vereceklerini söylemektedirler. Kadıköy ve Moda'da Alman devriyeleri bir Türk polisinin yardımıyla bu tüccarlardan bir iki tanesinin adım alıp bize bildirdiler. Bunlar arasında İngiliz mağazasında Koperatif namında bir Rus, yine Matezakis namında bir Rum terzi ile Kadıköyünde Munyakit hanında oturan şarap ve içki tüccarı Karabet isminde bir Ermeni pek ziyade tanınmışlardır.

Aynı zamanda ilişik listede bildirildiği üzere Beyoğlu'nda İsak Levi namındaki Musevi Alman ordusu ilgilileri ile para ticaretinde bulunma girişiminde bulunmuştur.

Bu bayağı tüccarların kanun yoluyla cezalandırılmasıyla bu gibi hallerin önüne geçilmesi üstün sayğılarımızla rica olunur bayım.

21-12-1917
Alman Heyeti İslahiyesi Kıdemlisi
Binbaşı
İmza

Arşiv No: 5/1920
Dolap No: 204
Göz No: 3
Klasör No: 4608
Dosya No: 6
Fihrist No: 13

Muhakim Şubesine/9 minh
Muhakim Şubesi 33
Evrak 22936

Belge No: 1848

A	7-1922
D	88
F	7-5

عثمانلی — قفقاس جبهه‌سنده [۱] بولنان عثمانلی وروس اردولری جبهه‌سنده منظم متارکه مقاوله نامه‌سیدر .

بر اول شرقی بر صلحه وصول ایچون عثمانلی قفقاس جبهه‌سنده بولنان عثمانلی وروس اردولری آره‌سنده حرکات حربیه‌نك توقیفی ایچون آتیده‌کی متارکه مقاوله نامه‌سی عقد اولنمشدر :

مادهٔ ۱ ـ اشبو مقاوله نامه احکامی ۱۸ ـ ۱۲ ـ ۱۳۳۳ [۵ کانون اول ۱۹۱۷] ساعت بر اولدن معاهدهٔ قطعیهٔ صلحیه‌نك عقدی زمانه قدر هر ایکی طرف ایچون مجبوری الاجرا اولهجقدر .

طرفین‌دن بری اشبو متارکه نامه‌نی فسخ ایتك ارزوسنی کوردیکی ایسه حرکات حربیه‌یه مباشرت ایتمدن اون دورت کون اول کیشیدن مقابل طرفی خبردار ایتمك مجبوردر .

مادهٔ ۲ ـ اشبو مقاوله نامه‌نك حکمی جاری اولدیغی آندن اعتباراً هر ایکی طرف بتون عثمانلی قفقاس جبهه‌سنده حرکات حربیه‌یی تعطیل ایدهجکلردر [*] طرفین دکل بالکز مقابل طرف قطعاتی اوزرنده حتی کندی خط فاصلتك اون ودورت کیشیدن کچی خط ایله تحدید ایدیلن منطقه داخلنده بیله هیچ بر حرکت هوائیه اجرا ایتمیهجکلردر .

مادهٔ ۳ ـ خط فاصلر اشبو مقاوله نامه‌یه مربوط بر علاوه‌ده تماماً کوستریلمش و بر قروکی‌سنده امضا اولنمشدر .

مستقل بدنی قفقاس قول اردوسی ایله رنجی مستقل قفقاس سواری قول اردوسی منطقه‌سنده ومقابلنده‌کی عثمانلی اردوسی جبهه‌سنده‌کی خط فاصلر و قول اردولرله عثمانلی قوای عسکریه‌سی آره‌سنده طرفینك موافقتیله تشکیل ایدیلهجك اوپیوتلر مرکزیله تعیین ایدیلهجکدر .

مادهٔ ٤ ـ اشبو مقاوله نامه‌نك عقدی آندن اعتباراً هر ایکی طرف حرکات سوق الجیشیه، وتامین، قطعات تبدیلی کی احوال طبیعیه خارجنده بیله‌جق نقلیات عسکریه اجرا ایتمکی والخاصه عراق وسوریه جبهه‌لرینه نقلیات منع ایتمکی تعهد ایدرلر و مادهٔ منار حرکاتده وتوقف حرکات حربیه‌نك مباشرت علانی عد ایدیلهجکدر . بالکز ۱۵ ـ ۱۲ ـ ۱۳۳۳ ساعت آلتی صوکره [۲ کانون اول ۱۹۱۷ ساعت اون سکز] تاریخنه قدر بو یولده ویریلن امرلر اجرا ایدیلهجك واشبو معین ساعتدن صوکره بو مقصدله ویریلن امرلر کری الدیلهجقدر . [**]

مادهٔ ٥ ـ هر ایکی طرف ایچون تعیین ایدیلن خط فاصلر داخلنده هر ایکی طرف قطعات تبدیلی وا اسکان واقعی خصوصلرنده بیرلرینی تاماری محافظه ایدرلر . بونلر شرطیله که جبهه‌نك قرقسنطه‌لری زمان عدم متارکه‌دکی تولری تزیدایتمسونلر .

مادهٔ ٦ ـ اشبو مقاوله نامه ، حکمی محافظه ایتدیکی مدتجه طرفین‌دن هیچ بری استقلال تعرضی ایچون هیچ بر استحضارنامه ویرمیهجکلری تعهد ایدرلر . الحق موجود اثنات احکامیه‌نك حال ساقنده محافظه‌سی ایچون چالشمق حائزدر .

هنك وما کنلی هنك اداحت تعلیماری خط اصلیلك ایتی‌دورت کرسنده وقوب اداحت تعلیماری اقل اون ایکی ودورت کرسنده اجرا ایدیلهجکدر . اشبو اداحت تعلیماردن هر ایکی طرف اولجه ووقتیله یکدیکری خبردار ایدهجکلردر .

مادهٔ ۷ ـ طرفین عاقد ندن هیچ بری خط فاصلك ایتی‌سنه‌ده قدمه‌سی ، کشف اقسامی ومنفرد کشافلر کوندرمامکی تعهد ایدرلر .

مادهٔ ۸ ـ اشبو مقاوله نامه‌نك احکامی جاری اولدیغی مدتجه طرفلرك خط فاصلریله تحدید ایدیلن بیطرف منطقه‌یه کرك عسکر وکرك بری اهالینك مروری منع ایدیلهجکدر . بیطرف منطقه‌یه کچن عسکر جانلرنه بتون اوکلر اسیر حرب عد ایدیلهجکلردر . الحق شمدیه قدر طرفین عسکرلرینك سو واودون تدارکاتمك ایچون ـ احتیاجکه‌اولدقلری مناسبدن استفاده ایتك اوزره بیطرف منطقه‌یه کیدیلرینه طرفلرك موافقتیله بنه مساعده ایدیلهجکدر .

مادهٔ ۹ ـ اشبو مقاوله نامه‌نك احکامی تطبیق ایدیلرکن ظهور ایده بیله‌جك سؤ تفاهملر ایکی طرفك تعیین ایدهجکی مرخصلر طرفندن حل ایدیلهجکدر . هر روضه‌نك حل ایچون اول امرده علی الاصول برلشدیجك مکاله مأمورلری واسطه‌سیله طرفین مرخصلرینك اجتماع ایدهجکلری زمان ومکان قرارلشدیریلهجقدر . اردولر قرارکاهلری آره‌سنده تقاربك تزویی حاصل اولورسه مکاله مأمورلری دعاهیه ـ روزنجان شوبه‌سی اوزرینه کوندریلهجکلردر .

[۱] قره‌دکزدن صرواه ـ چارچالان [داخل] خطه قدر .

[*] هر ایکی طرفك تنویر فشنکی یافه‌سنه و روزه‌کتور قولاغنه مساغ واردر .

[**] بو ساعت ایلك مشترك حلمك انعقادی ساعتیدر .

Belge No: 1848

Osmanlı-Kafkas Cephesinde (1) Bulunan Osmanlı ve Rus Orduları Beyninde Mün'akit Mütareke Mukavelenamesidir

Bir an evvel şerefli bir sulha vusul için Osmanlı Kafkas Cephesinde bulunan Osmanlı ve Rus Orduları arasında harekât-ı harbiyenin tevkifi zımnında âtideki Mütareke Mukavelenamesi aktolunmuştur.

Madde 1 — İşbu mukavelename ahkâmı 18.12.1333 (5 Kânunuevvel 1917) saat bir evvelden muahede-i katiyye-i sulhiyenin akdi zamanına kadar her iki taraf için mecburi-yül icra olacaktır.

Tarafeynden biri işbu mütarekenameyi feshetmek lüzumunu görür ise harekât-ı harbiyeye mübaşeret etmeden on dört gün evvel keyfiyetten mukabil tarafı haberdar etmeye mecburdur.

Madde 2 — İşbu mukavelenamenin hükm-ü cari olduğu andan itibaren her iki taraf bütün Osmanlı Kafkas Cephesinde harekât-ı harbiyeyi tatil edeceklerdir. (x) Tarafeyn değil yalnız mukabil taraf kıtaatı üzerinde hatta kendi hatt-ı fasılının on verst gerisinden geçen hat ile tahdit edilen mıntıka dahilinde bile hiç bir hareket-i havaiye icra etmeyeceklerdir.

Madde 3 — Hatt-ı fâsıllar işbu mukavelenameye merbut bir ilâvede tamamen gösterilmiş ve bir krokide de işaret olunmuştur. Müstakil Yedinci Kafkas Kolordusu ile Birinci Müstakil Kafkas Süvari Kolordusu mıntıkasında ve mukabilindeki Osmanlı Ordusu cephesindeki hatt-ı fâsıllar bu Kolordularla Osmanlı kuva-yi askeriyesi arasında tarafeynin muvafakatiyle teşekkül edecek komisyonlar marifetiyle tayin edilecektir.

Madde 4 — İşbu mukavelenamenin akdi anından itibaren her iki taraf harekât-ı sevkülceyşiyede bulunmamayı, kıtaatın tebdili gibi ahval-i tabiye haricine çıkacak nakliyat-ı askeriye icra etmemeyi ve bilhassa Irak ve Suriye cephelerine nakliyatı men etmeyi taahhüt ederler.

Bu maddeye mugayir harekâtta bulunmak harekât-ı harbiyeye tekrar mübaşeret âlameti addedilecektir. Yalnız 15.22.1333 saat altı sonra (2 Kânunuevvel 1917 saat on sekiz) tarihine kadar bu yolda verilen emirler icra edilecek ve işbu muayyen saatten sonra bu maksatla verilen emirler geri alınacaktır. (xx)

---

[1] Karadeniz'den Mervane-Çarçalan (dahil) hattına kadar.

[x] Her iki tarafın tenvir fişengi yakmasına ve projektör kullanmasına mesağ vardır.

[xx] Bu saat ilk müşterek celsenin inikadı saatidir.

Madde 5 — Her iki taraf için tayin edilen hatt-ı fasıllar dahilinde her iki taraf kıtaat tebdili veya iskân ve ikameti hususlarında serbest-i tammelerini muhafaza ederler. Şol şartlaki cephenin fırka mıntıkaları zaman-ı akd-ı mütarekedeki kuvvetlerini tezyit etmesinler.

Madde 6 — İşbu mukavelename, hükmünü muhafaza ettiği müddetçe tarafeynden hiç biri istikbâl taarruzu için hiç bir istihzaratta bulunmayacaklarını taahhüt ederler. Ancak mevcut inşaat-ı ahkâmiyenin hal-i sabıkında muhafazası için çalışmak caizdir.

Tüfek ve makineli tüfek endaht talimleri hatt-ı aslinin beş verst gerisinde ve top endaht talimleri akalli on beş verst gerisinde icra edilecektir. İşbu endaht talimlerinden her iki taraf evvelce ve vaktiyle yek diğerini haberdar edeceklerdir.

Madde 7 — Tarafeyn-i âkidinden hiç biri hatt-ı fâsılın ilerisine emniyet kademesi, keşif aksamı ve münferit keşşaflar göndermemeyi taahhüt ederler.

Madde 8 — İşbu mukavelenamenin ahkâmı câri olduğu müddetçe tarafeynin hatt-ı fâsılalarıyla tahdit edilen bitaraf mıntıkaya gerek asker ve gerek yerli ahalinin müruru men edilecektir. Bitaraf mıntıkaya geçen asker çağında bütün erkekler esir-i harp addedileceklerdir. Ancak şimdiye kadar tarafeyn askerlerinin su ve odun tedarik etmek için müracaat etmekte oldukları menabîden istifade etmek üzere bitaraf mıntıkaya geçmelerine tarafeynin muvafakatiyle yine müsaade edilecektir.

Madde 9 — İşbu mukavelenamenin ahkâmı tatbik edilirken zuhur edebilecek su-i tefehhümler iki tarafın tayin edeceği mürahhaslar tarafından hal edilecektir. Herbir vakanın halli için evvelemirde alelusul birleşecek mükâleme memurları vasıtasıyla tarafeyn murahhaslarının içtima edecekleri zaman ve mekân kararlaştırılacaktır. Ordular karargâhları arasında muhabere etmek lüzumu hasıl olursa mükâleme memurları Refahiye-Erzincan şosesi üzerine gönderileceklerdir.

Arşiv No: 4/1933
Dolap No:
Göz No:
Klasör No: 2697
Dosya No: 284
Fihrist No: 1-9

Osmanlı-Kafkas Cephesinde [1] Bulunan Osmanlı-Rus Orduları Arasında Yapılan Ateşkes Sözleşmesi

Bir an evvel onurlu bir barışa varmak için Osmanlı Kafkas cephesinde bulunan Osmanlı ve Rus orduları arasında savaş hareketlerinin durdurulması isteğiyle aşağıdaki ateşkes sözleşmesi yapılmıştır:

Madde: 1 — Bu sözleşme hükümleri 18.12.1917 (5 Ocak 1917) saat birden kesin barış yapılana kadar her iki taraf için uygulanması zorunlu olacaktır. Taraflardan biri bu sözleşmeyi bozma gereğini görürse, savaş hareketine başlamadan on dört gün evvel durumdan karşı tarafa bilgi vermek zorunluluğundadır.

Madde: 2 — Bu sözleşmenin hükmü geçerli olduğu andan itibaren her iki taraf bütün Osmanlı Kafkas cephesinde savaş hareketlerini durduracaklardır. [x] Taraflar yalnız karşı kıtalar üzerine değil bundan başka kendi ayırıcı çizgisinin on bir bin metre gerisinden geçen çizgi ile sınırlanan bölge içinde bile hiçbir hava harekâtı yapmayacaktır.

Madde: 3 — Ayırıcı çizgiler bu sözleşmeye bağlı bir ekte eksiksiz olarak gösterilmiş ve bir krokide işaretlenmiştir. Bağımsız 7 nci Kafkas Kolordu'suyla bağımsız 1 nci Kafkas Süvari Kolordusu bölgesinde ve karşısındaki Osmanlı ordusu cephesindeki ayırıcı çizgiler bu kolordularla Osmanlı askeri kuvvetleri arasında her iki tarafın uygun göreceği komisyonlar aracılığıyla belli edilecektir.

Madde: 4 — Bu sözleşmenin yapılması anından itibaren her iki taraf stratejik harekâtta bulunmamayı, kıtaların değiştirilmesi gibi olağan haller dışına çıkacak askeri taşımalar uygulamamayı ve özellikle Irak ve Suriye cephelerine taşımalarını önlemeye söz verirler.

Bu maddeye aykırı harekâtta bulunmak savaş harekâtına tekrar başlama işareti sayılacaktır. Yalnız 15.12.1917 saat altı sonra (2 Aralık 1917 saat on sekiz) tarihine kadar bu yolda verilen emirler yapılacak ve belli saatten sonra bu amaçla verilen emirler geri alınacaktır. [xx]

---

[1] Karadeniz'den Mervane-Çarçalan (İçeri) hattına kadar

[x] Her iki tarafın aydınlatma fişeği yakmasına ve projektör kullanmasına izin vardır.

[xx] Bu saat ilk birlikte yapılacak oturumun saatidir.

Madde: 5 — Her iki taraf için belirlenen ayırıcı çizgiler içinde her iki taraf kıtalarının değiştirilmesi veya barındırma ve oturma konularında büsbütün istediği gibi hareketi saklı tutarlar. Şu kadar ki cephenin tümen bölgeleri, sözleşmenin yapıldığı zamandaki kuvvetlerini çoğaltmasınlar.

Madde: 6 — Bu sözleşme geçerliliğini koruduğu sürece taraflardan hiçbiri gelecekteki saldırma için hiçbir hazırlıkta bulunmayacaklarını kabul ederler Ancak var olan sığınaklar, siperlerin geçmişteki durumlarını pekiştirmek gibi çalışmalar olabilir.

Tüfek ve makineli tüfek atış eğitimleri seçilen ayırıcı çizginin 5.500 metre gerisinde ve top atış eğitimleri en azından 15.000 metre gerisinde yapılacaktır. Bu atış eğitimlerinde her iki taraf evvelden ve vaktinde birbirine haber vereceklerdir.

Madde: 7 — Sözleşmeyi kabul edenlerden hiçbiri ayırıcı çizginin ilerisine emniyet kademesi, keşif kıtaları ve tek keşif kolları göndermemeyi kabul ederler.

Madde: 8 — Bu sözleşmenin hükümleri geçerli olduğu sürece her iki tarafın ayırıcı çizgilerle belirlenen tarafsız bölgeye, gerek asker ve gerek yerli ahalinin geçmesi önlenecektir. Tarafsız bölgeye geçen asker çağında bütün erkekler harp tutsağı sayılacaklardır. Ancak şimdiye kadar her iki taraf askerlerinin su ve odun edinme için başvurmakta oldukları kaynaklardan faydalanmak üzere tarafsız bölgeye geçmelerine her iki tarafın izini ile yine yardım edilecektir.

Madde: 9 — Bu sözleşmenin hükümleri uygulanırken meydan gelebilecek anlaşmazlıklar, iki tarafın seçeceği yetkili kişiler tarafından çözümlenecektir. Her bir olayın çözümü için işin başlangıcında öngörülen buluşulacak konuşma memurları yardımı ile tarafların delegeleri toplanacakları zaman ve yeri kararlaştırılacaklardır. Ordular karargâhları arasında olanak olursa konuşma memurları Refahiye-Erzincan şosesi üzerine gönderilecektir.

Arşiv No: 4/1933
Dolap No:
Göz No:
Klasör No: 2697
Dosya No: 284
Fihrist No: 1-9

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti

Şube
Numro

Üçüncü Ordu'dan Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine 3804 numrolu şifredir

Bir hafta evvel Kemah cephesinden Erzincan'a gönderilmiş ve buraya avdet olan üç şahsın ifadeleri hülasasını berveçhizir arz eylerim.

1 — Birinci Kafkas Kolordusu ve Dördüncü Türkistan Fırkalar karargâhları 13.1.34 tarihinde Erzincan'dan Erzurum'a hareket etmişlerdir. Erzincanda henüz nakledilmeyen bazı kereste muhafızı olarak yüz elli Rus neferi kalmıştır. Erzincan'da asker ve başı bozuk kıyafetli genç ve ihtiyar bin kadar Ermeni gönüllüsü görülmüştür. Bunlar Taşnak rüesasından Murat tarafından idare edilmektedirler. Erzincan'da Ermeniler arasında Gürcü yoktur ve Ermenilerin muntazam bir teşkilata malik oldukları anlaşılamamıştır. Erzincan'da Kilise Meydanı'nda üç cebel topu görülmüştür. Ermeniler tarafından ahali-i İslamiye hakkında gizlice katiller, yağmalardan başka namusa tecavüz melaneti icra edilmektedir. Ermeniler yakında Amerika'dan yirmi bin gönüllü ile Ermeni hükümeti namına rapedilmiş külliyetli miktarda nakit paranın Erzincan'a geleceğini işae etmektedirler. Ermenilere ait olup Ruslar tarafından evvelce hastahane ittihaz olunan büyük bir bina tahliye esnasında Ruslar tarafından ihrak olunmuştur. Ruslar Erzurum'daki kıtaatı da Kafkas dahiline nakletmekte imişler.

2 — Bir Ermeni çetesinin takriben bir hafta evvel Ardase'nin üç kilometre kadar cenub-u garbisindeki Koska İslam köyünü basarak haneleri ihrak malları yağma ve muhaderat-ı İslamiyeye tecavüz eyledikleri ve Erzincan'ın 19 kilometre Cenub-u şarkisindeki (Zekginç) karyeler ve ahalisinin de aynı akibete uğradıkları istihbar olunmuştur.

3 — Birinci ve ikinci maddelerde mezkûr mezalimden bahisle bunun meni ve mütecasirlerinin tecziyesi Rus Kafkas Ordusu Kumandanı general (Odişelidje) ye ve Rus Kafkas Orduları Başkumandanı General (Berzevaliski)'ye yazdığımı arzeylerim 22.1.34

Ordu 3 Kumandanı
Vehip

Belge No: 1849

Arşiv No: 1-2

Dolap No: 113

Göz No: 3

Klasör No: 525

Dosya No: 2046

Fihrist No: 6-2, 6-3

Belge No: 1849

3 ncü Ordudan Başkomutanlık Yüksek Katına
3804 Numaralı Şifre

Bir hafta evvel Kemah cephesinden Erzincan'a gönderilmiş ve buraya dönmüş üç kişinin ifadeleri özeti aşağıda sunulur.

1 — 1 nci Kafkas Kolordusu ve 4 ncü Türkistan Tümeni karargâhları 26.1.1918 tarihinde Erzincan'dan Erzurum'a hareket etmişlerdir. Erzincan'da henüz nakledilmeyen bazı depo koruyucusu olarak yüz elli Rus eri kalmıştır. Erzincan'da asker ve başıbozuk giysili genç ve ihtiyar bin kadar Ermeni gönüllüsü görülmüştür. Bunlar Taşnak başkanlarından Murat tarafından idare edilmektedirler.

Erzincan'da Ermeniler arasında Gürcü yoktur. Ve Ermenilerin düzgün bir kuruluşa malik oldukları anlaşılamamıştır. Erzincan'da Kilise Meydanı'nda üç cebel topu görülmüştür. Ermeniler tarafından İslam ahali hakkında gizlice öldürme ve yağmalardan başka namusa saldırma olayları yapılmaktadır. Ermeniler yakında Amerika'dan yirmi bin piyade gönüllü ile Ermeni hükümeti adına bastırılmış çok miktarda paranın Erzincan'a geleceğini etrafa yaymaktadırlar, Ermenilere ait olup Ruslar tarafından evvelce hastane olarak kullanılan büyük bir bina boşaltma esnasında Ruslar tarafından yakılmıştır.

Ruslar Erzurum'daki kıtalarını da Kafkas içine nakletmekte imişler.

2. Bir Ermeni çetesinin yaklaşık bir hafta evvel Ardase'nin üç kilometre kadar güneybatısındaki Koska İslam Köyü'nü basarak evleri yakmış, malları yağma ve namuslarına saldırdıkları ve Erzincan'ın 18 kilometre güneydoğusundaki (Zekginç) Köyleri ve ahalisinin de aynı sonuca uğradıkları haber alınmıştır.

3. Birinci ve İkinci maddelerde söz edilen işkenceler konuları ve bunların önlenmesi ve yapanların cezalandırılmaları için Rus Kafkas Ordusu Komutanı General (Odişelidje) ye ve Rus Kafkas Orduları Başkomutanı General (Berzevaliski) ye yazdığımı arz eylerim.

22-1-34

3 ncü Ordu Komutanı
Vehip

Belge No: 1849

Arşiv No: 1-2

Dolap No: 113

Göz No: 3

Klasör No: 525

Dosya No: 2046

Fihrist No: 6-2, 6-3

Belge No: 1850

A	6-2621
D	
F	6-21

Vesaik-i Harbiye Dosyası
Numro

Refahiye
22.1.34

Şifre Halli
564
100

Suret
Üçüncü Ordu Kumandanlığına

1. Muhtelif tarihlerde icra edilen muharebatta esir düşen kıtaat-ı muhtelifeye mensup üç neferle iki başı bozuk 20.1.34 günü Mezekler Deresi istikametiyle Manzuri'de bulunan Fırka 36 ileri karakollarımıza iltica etmişlerdir. Merkumun 18.1.34 günü Erzincan'dan çıkmışlar ve dağ yoluyla bu tarafa geçebilmişlerdir.

2. Merkumunun Fırka 36 ca icra edilen isticvaplarında zabtedilen ifadelerinden Erzincan'a taalluk eden aksamı muhbirlerimizin 21.1.34 tarih ve 56 numara ile arz edilen ifadelerini teyit etmektedir.

3. Erzincan'da Ermenilerin İslam ahaliye karşı yaptıkları mezalim hakkında merkumların teşhisi ve derhatıriyle bildikleri vekayi berveçhi atidir:

A) Anasıl Zazalar ahalisinden olup Erzincan'da ikamet eden Kara Mehmet'in oğlu ile dört refikini gecenin birinde-tarihini tayin edemiyorlar-haşhaş değirmeninde parçalamışlardır.

B) Erzincan köylerinden Karakilise köyünden olup Erzincan'da ikamet eden Dursun Ağa namındaki biri sığırlarının altına sermek üzere aldığı müsaade üzerine bir gübre deposundan arabası ile gübre alırken üç beş küçük çaplı Rus piyade tüfeği zuhur etmiş ve oradan geçen Rus devriyeleri tarafından merkum tüfek çalmakla itham edilerek Dursun Ağa tevkif edilmiştir.

C) Erzincan'da demirciler civarında Kürt Mehmet Ağa namında bir başıbozuğa Ermeniler taarruz etmişlerdir ve aynı mahallede ikamet etmekte bulunan ismini bilmedikleri bir İslam kadınını cebren alıp götürmüşlerdir.

D) Mukaddema Belediye kâtibi bulunan ve hangi mahallede ikamet eylediğini bilmedikleri Mehmet Efendi'yi esir alarak Erzincan'dan alıp bir semt-i meçhule götürmüşler ise de mumaileyhin validesini, haremini, dört

yaşındaki çocuğunu parçalamışlardır. Ve on gün mukaddem on kadar Kürdün bulunduğu Cinceke kariyesine gelen Ermeni gönüllüleri mezkûr kariyeyi basarak bir gün akşama kadar müsademe etmişlerdir. Bu müsademede Ermenilerden dokuz maktul düşmüştür.

4. Kazanmak emelinde oldukları istiklaliyete müzaharet temin etmek maksadıyla Ermeniler bu aralık Dersim Kürtlerine her hususta mümaşat etmekte ve Kürtler tarafından gördükleri tecavüzleri de üzerlerine mal etmeyerek Türklere isnat eylemektedirler.

5. Merkumunun Kolordu karargâhına muvasalatlarında alınacak ifadelerinde şayan-ı ehemmiyet olan mevad ayrıca arz edilecektir.

6. İşbu şifre birinci şubeden "62" numara ile yazılmıştır.

Aslına mutabıktır.

1 nci Kafkas Kolordu Kumandan Vekili
Rüştü

Arşiv No: 4-3671
Dolap No: 162
Göz No: 5
Klasör No: 2905
Dosya No: 433
Fihrist No: 6-21, 6-22

Harp Belgeleri Dosyası
Numara
Şifre çözümü
564 Refahiye
100 22.1.1918

Suret

3 ncü Ordu Komutanlığına

1. Değişik tarihlerde yapılan muharebelerde tutsak düşen, başka başka birliklerden olan üç erle iki sivil 20.1.1918 günü Mezekler Deresi yönüyle Manzuri'de bulunan 36 ncı Tümen ileri karakollarımıza sığınmışlardır. Adı geçenler 18.1.1918 günü Erzincan'dan çıkmışlar ve dağ yoluyla bu tarafa geçebilmişlerdir.

2. Adı geçenlerin 36 ncı Tümen'de yapılan sorgulamalarında, tutulan anlatmalarından Erzincan'la ilişiği bulunan bölümleri habercilerimizin 21.1.1918 tarih ve "56" sayı ile sunulan anlatmalarını kuvvetlendirmektedir.

3. Erzincan'da Ermenilerin İslam ahaliye karşı yaptıkları insanlık dışı eziyet hakkında adı geçenlerin tanıları ve hatırlayabildikleri olaylar aşağıdadır:

a) Aslında Zazalar ahalisinden olup Erzincand'a oturan Kara Mehmet'in oğlu ile dört arkadaşını gecenin birinde (tarihini anımsamıyorlar) haşhaş değirmeninde parçalamışlardır.

b) Erzincan'ın Karakilise köyünden olup Erzincan'da oturan Dursun Ağa adındaki biri sığırlarının altına sermek için aldığı izin üzerine bir gübre deposundan arabası ile gübre alırken üç beş küçük çaplı Rus piyade tüfeği meydana çıkmış ve oradan geçen Rus gezici karakolları tarafından adı geçeni tüfek çalmakla suçlayarak Dursun Ağa tutuklanmıştır.

c) Erzincan'da Demirciler civarında Kürt Mehmet Ağa adında bir sivile Ermeniler saldırmışlar ve aynı mahallede oturan ve ismini bilmedikleri bir İslam kadınını zorla alıp götürmüşlerdir.

d) Önceleri Belediye yazıcısı bulunan ve hangi mahallede oturduğunu bilmedikleri Mehmet Efendiyi tutsak olarak Erzincan'dan alıp bilinmeyen bir yere götürmüş ise de sözü geçenin annesini, eşini ve dört yaşındaki

çocuğunu parçalamışlardır ve on gün evvel on kadar Kürt'ün bulunduğu Cinceke köyüne gelen Ermeni gönüllüleri adı geçen köyü basarak bir gün akşama kadar çarpışmışlardır. Bu çarpışmada Ermenilerden dokuz ölü vardır.

4. Bağımsızlık kazanma ülküsünde olan Ermeniler bunu sağlamak ve korumak emeliyle bu aralık Dersim Kürtlerine her yönden yardım etmekte ve Kürtler tarafından gördükleri saldırıları da üzerlerine mal etmeyerek Türklere yüklemektedirler.

5. Adı geçenler Kolordu karargâhına geldiklerinde yapılacak sorgulamalarında meydana çıkacak önemli noktalar ayrıca sunulacaktır.

6. Bu şifre birinci şubeden "62" sayı ile yazılmıştır.

Aslının aynıdır.

1 nci Kafkas Kolordusu Komutan
Vekili
Şükrü

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 162

Göz No: 5

Klasör No: 2905

Dosya No: 433

Fihrist No: 6-21, 6-22

قفقاس جبهه‌سی عثمانلی اردولری
قوماندانلغی
عدد ۷۳۸

اردولر قرارگاهی
۲۹ / ۱ / ۳۰

A 4-3671
D 162
F 5 - 33

روس قفقاس اردولری باش قوماندانی جنرال پرژووالسکی جنابلرینه

جنرال حضرتلری !

روس اردولری اشغال عسکریسی آلتنده بولنان ممالک عثمانیه‌دکی شیعهٔ اسلامیه حقنده ارمنیلر طرفندن متمادیاً اجرا ایدیله‌گلمکده اولان ظلم واعتسافاتك درجه فجع والمی اولدیغی کوستردن وبو دفعه خبر آلنان بعض وقایعده بك عظیم بر حزن وتأثره سبب دولتلرینه ایصاله مجبور اولدیغمدن دولایی متأثرم . روس قوماندا هیئت عالیه‌سنك و حر روس اردوسنك حسیات علومنه تماماً منافی اولدیغنه امین اولدیغم و حالك بر آن اول اوکنه کچمك ایچون اورته‌ده مرم وقطع فکر مدنیت والمانیه مقصوع بر اورمك بتون قوتیله الیوم حکم صورتده مخاصمه‌ی ندر ذات دولتلرینك‌ده قائل اولدیغی شبهه وترددن تمامها وارسته‌در :

۱ — عن اصل (زازالر) قریه‌سی اهالیسندن وقوب اوزنجاعه اقامت ایدن قره محمدك اوغلی ایله درت رفیق ماه حال اولانلرده (خانخانی) دکرمنده ارمنیلر طرفندن بلوچه‌لنمشلردر .

۲ — (ارزنجان) ده (دمیرجیلر) جوارنده کورد محمد آغایه ارمنیلر تعرض ایتمشلر وعین محلده اقامت ایدن بر اسلام قادینی جبراً آلوب کوتورمشلر .

۳ — مقدما (ارزنجان) ده بلدیه‌کای بولنان محمد افندی‌یی ارمنیلر اسیر اولهرق بر سنت مجهوله کوتوردکلری کی والده‌سیله زوجه‌سنی ودرت باشنده‌کی چوجغنی بلوچه‌لمشلردر .

٤ — ارمنیلر (اردوس) لی کل بهار اوغلی ویسی نك زوجه‌سنی جبراً آلنی ایسته‌مشلر وعنادنی اوزرینه ایسی قتل ایتمشلردر .

٥ — ارمنیلر (مزرعه) قریه‌سنده شاشومك حسین اوغلی طورسون نه کندی خانه‌سنده قتل ایتمشلردر .

٦ — (باجنج) لی محمود اوغلی اسماعیل ارمنیلر طرفندن اولدیرلمشدر .

٧ — ١٢ کانون ثانی ١٣٣٤ ده ارمنیلر (کله‌راش) قریه‌سنی باصه‌رق اون بدی‌سلمانك قولرینی باغلاوقه‌لمکره قورشونه دیزمشلردر .

٨ — ٧ کانون ثانی ١٣٣٤ ده روس الیهٔ عسکریه‌سنی لابس ارمنیلر قره‌دکز ساحلنده (قول) قصبه‌سنده اللی یه یقین قادین واوکسکی طرزون جهتنه کوتوردکلری وبوتلرن (شارلی بازاری) نك درت کیلومتره جنوب غربیسنده‌کی (شاه‌مك) قریه‌لی چاقیر اوغلی قدرك حسین چاوشك جنازه‌سی الاخره (قول) درمنده بولندیغی آکلاشلمشدر .

٩ — (شارلی بازاری) نك بدی کیلومتره جنوبنده‌کی (قیزل اغاج) کویندن بکی اسلامك ارمنیلر طرفندن اثری وقواری باغلانمش وبعده بوغکولنمش اولدقلری حالده جسدلری بولنمشدر .

١٠ — قارصلی روم ملته منسوب بر ضابط بر قاچ ارمنی وروم عسکرلریی‌ده تشویق ایدرك (قول) قصبه‌سی جامعك منارهٔ جیلمنی وآنده‌کی سلاحلرك مرمیلری قصبه‌ده طولاشان درت مسلمانك صاقلغه‌لنمسی موجب اولمشدر .

١١ ـ (طورول) ك (أريكلى) قريه‌سندن اولوب كوره‌ده متوطن بر ثانى چيزلى اوغلى ايله اوچ قرداشى وقوسطى روم وارمنى عسكرلرى جوار قراده‌كى اهالئ اسلاميه‌يى قتل عامه بالاستعمال وبو قتاله (قول) قصبه‌سنده‌كى روس عسكرلرى‌ده مع‌التأسف قسماً اشتراك وبو وقايع اثناسنده قادينلره علناً اجراى شناعت ايتمشلردر .

١٢ ـ رآمدتبرى روس عسكراوتينوره‌سى لنده روم وارمنى چته‌لرينك (شاولى بازارى) ك ضربنده (خس شاولى) (آق كليسا) ، (ايته‌سيل) قريه‌لرى اهالئ اسلاميه‌سنى قتل ، اموال واشياسنى يغما و اموسلرينه تجاوز ايتمشلردر .

١٣ ـ ٥ كانون ثانى سنه ١٣٣٤ تاريخنده (چاوشلى) نك جدى‌بجق ديلو مزرعه جنوبندكى (ايرتلى) قريه‌سى وكوره‌له شرقنده (فيتراوغلى) ايله (كوكلى) ارمنده بولنوب (ارالى قوس) قصبه‌ايديان اسلام كوى‌لرى ارمنى‌ووسلردن مركب چته‌لر باصدرق يغما ايتمشلردر .

١٤ ـ الى كيشيلك بر ارمنى چته‌سنك (آردانه) يى باصدرق قصبه‌يى يغما وچارشوى احراق ايله كارى استخبار ايدلمشدر .

طلاع دولتلرينه وضع ايتديكم بالاده مندرج وقايع ، وثائقه وقناعته مستند خبرلردن مقتبس ولوب وقوعنه جزم قوى حاصل اولمانلرك ذكرندن صرف نظر ايدلمش ومعلومات آلنه‌ميانلرك موجود وله بيه‌جكده وارمنه عرض بولنمشدر . خصوصات معروضه حقنده تدابير ومقررات آتيه اتخاذ واجراآت عاجله ومشدده تطبيق بيوره‌جقلرى تماماً وقطعاً اميد ايتديكم حالده احترامات فائقه دروبيه‌سك قبولى رجاسه مسارعت ايلرم جنرال حضرتلرى !

قفقاس جبهه‌سى عثمانلى اردولرى قوماندانى

فريق

A	4-3671
D	433
F	6-34

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Kumandanlığı

Ordular Karargâhı
29.1.34

Adet: 738

Rus Kafkas Orduları Başkumandanı General Perjovalski Cenaplarına

Ceneral Hazretleri!

Rus Orduları işgâl-i askerisi altında bulunan Memalik-i Osmaniye'deki tebaa-i İslamiye hakkında Ermeniler tarafından mütemadiyen icra edilegelmekte olan zulûm ve itisafatın ne derece feci ve elim olduğunu gösteren ve bu defa haber alınan bazı vekayii de pek azim bir hüzün ve teessürle sema-ı devletlerine isale mecbur olduğumdan dolayı müteessirim. Rus kumanda heyet-i âliyesinin ve hür Rus Ordusunun hissiyat-ı ulviyesine tamamen münafi olduğuna emin olduğum bu halin bir an evvel önüne geçmek için ortada mübrem ve fakat fikr-i medeniyet ve insaniyetle meşbu bir lüzumun bütün kuvvetiyle elyevm hüküm sürdüğüne muhlisleri kadar zat-ı devletlerinin de kail olduğu şüphe ve tereddütten bitemamiha varestedir:

1. Anasıl (Zazalar) Kariyesi ahalisinden olup Erzincan'da ikamet eden Kara Mehmet'in oğlu ile dört refiki mah-i hal evailinde (Haşhaş) Değirmeninde Ermeniler tarafından parçalanmışlardır.

2. (Erzincan) da (Demirciler) civarında Kürt Mehmet Ağa'ya Ermeniler taarruz etmişler ve aynı mahallede ikâmet eden bir İslâm kadınını cebren alıp götürmüşlerdir.

3. Mukaddema (Erzincan) da Belediye Kâtibi bulunan Mehmet Efendiyi Ermeniler esir alarak bir semt-i meçhule götürdükleri gibi validesiyle zevcesini ve dört yaşındaki çocuğunu parçalamışlardır.

4. Ermeniler (Ardus) lu Gülbahar oğlu Veysi'nin zevcesini cebren almak istemişler ve muhalefeti üzerine Veysi'yi katleylemişlerdir.

5. Ermeniler (Mezrea) Kariyesinde Şaşo'nun Hüseyin oğlu Dursun'u yine kendi hanesinde katletmişlerdir.

6. (Paçenç) li Mahmut oğlu İsmail Ermeniler tarafından öldürülmüştür.

7. 12 Kânun-u sani 334 de Ermeniler (Keleraş) kariyesini basarak on yedi Müslümanın kollarını bağladıktan sonra kurşuna dizmişlerdir.

8. 7 Kânun-u sani 1334 de Rus elbise-i askeriyesini lâbis Ermeniler Karadeniz sahilinde (Ful) Kasabasında elliye yakın kadın ve erkeği Trabzon cihetine götürdükleri ve bunlardan (Şarlı Pazarı) nın dört kilometre cenub-u garbisindeki (Şahmelek) kariyeli Çakıroğullarından Hüseyin Çavuşun cenazesi bilâhare (Ful) deresinde bulunduğu anlaşılmıştır.

9. (Şarlı Pazarı) nın yedi kilometre cenubundaki (Kızılağaç) Köyünden iki İslamın Ermeniler tarafından elleri ve kolları bağlanmış ve badehu süngülenmiş oldukları halde cesetleri bulunmuştur.

10. Karslı, Rum milletine mensup bir zabit birkaç Ermeni ve Rum askerlerini de teşvik ederek (Ful) kasabası camiinin minaresine çıkmış ve attıkları silahların mermileri kasabada dolaşan dört Müslümana tesadüfle vefatlarını mucib olmuştur.

11. (Turul) un (Erikli) Kariyesinden olup Görele'de mutavattın bulunan Çemberli Oğullarından Vasil ve Kosti Rum ve Ermeni askerleriyle civar kuradaki ahali-i İslamiyeyi katliama başlamışlar ve bu kıtale (Ful) kasabasındaki Rus askerleri de maatteessüf kısmen iştirak ve bu vekayi esnasında kadınlara alenen icra-yı şenaat eylemişlerdir.

12. Bir aydan beri Rus asker üniforması altında Rum ve Ermeni çetelerinin (Şarlı Pazarı) nın garbinde (Nefs-i şarlı) (Akkilise), (İncesil) kariyeleri ahali-i İslamiyesini katl, emval ve eşyalarını yağma ve namuslarına tecavüz etmişlerdir.

13. 5 Kânun-u sani 1334 tarihinde (Çavuşlu) nun yedi buçuk kilometre cenubundaki (Kırıklı) kariyesini ve Görele şarkında (Filteroğlu) ile (Gökeli) arasında bulunup (Aralikos) tesmiye edilen İslam köyünü Ermeni ve Ruslardan mürekkeb çeteler basarak yağma etmişlerdir.

14. Elli kişilik bir Ermeni çetesinin (Ardase) yi basarak kasabayı yağma ve çarşıyı ihrak eyledikleri istihbar edilmiştir. Ittıla-ı devletlerine vazettiğim balâda münderiç vekayi, vesaika ve kanaata müstenid haberlerden muktebes olup vukuuna cezm-i kavi hasıl olmayanların zikrinden sarfı-nazar edilmiş ve malumat alınamayanların mevcud olabileceği de vareste-i arz bulunmuştur. Hususat-ı maruza hakkında tedabir ve mukarre-

rat-ı aniye ittihaz ve icraat-ı acile ve müşedide tatbik buyuracaklarını tamamen ve katiyyen ümid ettiğim halde ihtiramat-ı faika-i deruniyemin kabulünü ricaya müsaraat eylerim. Ceneral Hazretleri!

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları
Kumandanı
Ferik
Vehib Mehmet

Aslına mutabıktır
Mühür
İmza: Hüsrev

Arşiv No: 4-3671
Dolap No: 162
Göz No: 5
Klasör No: 2905
Dosya No: 433
Fihrist No: 6-33, 6-34

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanlığı — Ordular Karargâhı 29.1.1918

Sayı: 738

Rus Kafkas Orduları Başkomutanı General
Sayın Perjovalski'ye

Sayın General!

Rus Orduları işgali altmda bulunan Osmanlı ülkesindeki İslam uyruklular üzerinde Ermeniler tarafından aralıksız yapılagelmekte olan zulüm ve yolsuzlukların ne kadar korkunç ve acı verici olduğunu gösteren ve bu kez duyulan bir takım olayları da pek büyük bir teessür ve elem içinde size duyurmaya zorunlu olduğumdan dolayı üzgünüm. Rus Yüksek Komuta Heyeti'nin ve özgür Rus Ordusu'nun yüksek duygularına tamamiyle aykırı olduğuna inandığım bir durumun bir an önce önüne geçmek için ortada kaçınılmaz ve ancak insanlık ve uygarlık düşüncesiyle dolu bir gerekliliğin bütün gücüyle bugün egemen olduğuna, dostlarınız kadar sizin de inanmış olduğunuz kuşku ve kararsızlıktan tamamiyle uzaktır:

1. Aslında (Zazalar) Köyü ahalisinden olup Erzincan'da oturan Kara Mehmet'in oğlu ile dört arkadaşı bu ayın başında (Haşhaş) Değirmeni'nde Ermeniler tarafından parçalanmışlardır.

2. (Erzincan)'da (Demirciler) yakınında Kürt Mehmet Ağa'ya Ermeniler saldırmışlar ve aynı yerde oturan bir İslam kadınını zorla alıp götürmüşlerdir.

3. Bundan önce (Erzincan) da Belediye Kâtibi bulunan Mehmet Efendi'yi Ermeniler tutsak alarak bilinmeyen bir bölgeye götürdükleri gibi annesiyle eşini ve dört yaşındaki çocuğunu parçalamışlardır.

4. Ermeniler (Arus)'lu Gülbahar oğlu Veysi'nin eşini zorla almak istemişler ve karşı koyması üzerine Veysi'yi öldürmüşlerdir.

5. Ermeniler (Mezraa) Köyü'nde Şaşo Hüseyin oğlu Dursun'u yine kendi evinde öldürmüşlerdir.

6. (Paçenç)'li Mahmut oğlu İsmail Ermeniler tarafından öldürülmüştür.

7. 12 Ocak 1918'de Ermeniler (Keleraş) Köyü'nü basarak on yedi Müslümanın kollarını bağladıktan sonra kurşuna dizmişlerdir.

8. 7 Ocak 1918'de Rus askeri giysili Ermeniler, Karadeniz kıyısında (Ful) ilçesinde elliye yakın kadın ve erkeği Trabzon yönüne götürdükleri ve bunlardan (Şarlı Pazarı)'nın dört kilometre güneybatısındaki (Şahmelek) köylü Çakıroğulları'ndan Hüseyin Çavuş'un ölüsü sonra (Ful) deresinde bulunduğu anlaşılmıştır.

9. (Şarlı Pazarı)'nın yedi kilometre güneyindeki (Kızılağaç) Köyü'nden iki İslamın, Ermeniler tarafından elleri, kolları bağlanmış ve sonra süngülenmiş oldukları halde ölüleri bulunmuştur.

10. Karslı, Rum milletinden bir subay, birkaç Ermeni ve Rum askerini kışkırtarak, (Ful) ilçesi camiinin minaresine çıkmış ve attıkları silahların mermileri ilçede dolaşan dört Müslümana tesadüfle ölmelerine neden olmuştur.

11. (Turul)'un (Erikli) Köyü'nden olup Görele'de yerleşmiş bulunan Çemberli Oğullarından Vasil ve Kosti, Rum ve Ermeni erleriyle yakın köylerdeki İslam ahaliyi soykırıma başlamışlar ve bu kırıma (Ful) ilçesindeki Rus erleri de ne yazık ki bir bölümüyle katılmışlar ve bu olaylar sırasında kadınlara açıkça, ahlak ve insanlık dışı davranışlarda bulunmuşlardır.

12. Bir aydan beri Rus asker üniforması altında Rum ve Ermeni çetelerinin (Şarlı Pazarı)'nın batısında (Nefsi Şarlı), (Akkilise), (İnesil) Köyleri İslam ahalisini öldürmüş, mal ve eşyalarını yağma ve namuslarına saldırmışlardır.

13. 5 Ocak yıl 1918 tarihinde (Çavuşlu)'nun yedi buçuk kilometre güneyindeki (Kırıklı) Köyü'nü ve Görele doğusunda (Filteroğlu) ile (Gökeli) arasında bulunup (Aralikos) denilen İslam köyünü Ermeni ve Ruslardan oluşan çeteler basarak yağma etmişlerdir.

14. Elli kişilik bir Ermeni çetesinin (Ardase)'yi basarak ilçeyi yağma ve çarşıyı yaktıkları haber alınmıştır. Yüksek bilgilerinize sunduğum yukarıda bulunan olaylar, belgelere ve kanıtlara dayanan haberlerden alınmış olup, cereyanına dair sağlam ve kesin karar olmayanların söylenmesinden vazgeçilmiş ve bilgi alınamayanların var olabileceğini de arz etmek gereksiz bulunmuştur. Arz edilen konular üzerinde önlemler ve ani karar-

Belge No: 1851

lar alınacağını, ivedi ve şiddetli icrâat uygulanacağını tam ve kesinlikle umarak içten gelen üstün saygılarımın kabulünü rica eylerim sayın general.

Aslına uygundur
Hüsrev

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları
Komutanı
Orgeneral
Vehip Mehmet

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 162
Göz No: 2
Klasör No: 2905
Dosya No: 433
Fihrist No: 6-33, 6-34

Belge No. 1852

Belge No. 1852

A	1 - 7621
D	433
F	4 - 40

Belge No: 1852

Vesaik-i Harbiye Dosyası
Numara
Şifre halli
803

Refahiye
30.1.34
vürudu: 31.1.34

Suret
Üçüncü Ordu Kumandanlığına

Aceledir.

Otuzaltıncı Fırka Kumandanlığından Erzincan dahilinde ve civarında cereyan etmekte olan ahval hakkında şimdi 30.1.34 saat sonrada aldığım raporu aynen arzediyorum. Bu rapor ve yine bugün Kemah'a gelen sekiz köylünün ifadelerine nazaran Ermenilerin Erzincan'da fail-i muhtar olarak icraata başlamış oldukları kanaatı hasıl olmuştur. Mütareke mukavelenamesini bozmuş olmamak için bilâistizan asker göndermek suretiyle muavenet icrasını muvafık bulmadım. Yalnız bu iki köylüye iki silah ve bir miktar cephane verdirdim. Tensip buyurulduğu takdirde köylü kıyafetine girmiş iki üç çetenin sevkine müsaadeleri müstezen ve maruzdur.

1. Kafkas Kolordusu Kumandanı
Kâzım Karabekir

Suret

Erzincan'dan Ertkendi Kariye Muhtarı İsmail oğlu Feyzi, Gözeler Kariyesi Muhtarı Mustafa oğlu Halil Efendi şimdi süvar olarak Kemah'a geldiler. Bunların ifadatı berveçhiatidir:

Eski ifadeleri tamamen teyit etmiş olmalka ayrıca Erzincan'da iki günden beridir İslamları Ermeniler katliam ediyorlar. Kapılarını kıramadıkları haneleri bomba ile atıyorlar ve evlerine gazyağı dökerek yakıyorlar. Yeni Cami'ye bugün yedi tane bomba atılmış, Erzincan'da beş yüzden fazla Ermeni tahmin edilmiyorsa da Mamahatun'da iki bin kadar Ermeni içtima etmiş ve Erzurum ile Erzincan arasını kesmiş bulunan Kürtlerle şiddetle muharebe ediyor. Mamahatun cihetinden top sesleri işitiliyor. Erzincan'da mevcud üç toptan başka Harbiye kışlasında Ermenilerin iki topu daha varmış. Cice Boğazında Kelek Kariyesinde beş yüz ve Pülü-

mür'de yedi yüz Kürt varmış. Spikür cephesinde Kürt Memiş Ağa'nın oğlu seksen kişiyle bulunmaktadır. Erzincan'da yalnız göze görünmüş erkekler kalabilmiştir. Kadın ve çocukların hali malum değildir. Murad Paşa ve avanesi kaçmak istiyorlar. Fakat kaçacak yerleri ancak Kemah Boğazı ve Çardaklı olduğunu, diğer yerlerin kâmilen sarılı olduğunu söylüyorlar.

Kemah-Erzincan yolundan sunuf-u selase mürur edebilir. Ancak köprülerin muhafazası şarttır. Üç gün evvel Prastik karşısında Ruslar tarafından yapılmış olan köprüyü Ermeniler yakmışlardır. Acele bir miktar kuvvet yetişmez ise tekmil köyleri ve köprüleri yakmak ihtimali pek çoktur. Bize atmış kadar asker veya yüz kadar silah ve miktar-ı kâfi asker verirseniz Erzincan'dan bir saat garbden itibaren tekmil köyleri kurtarmış olacaksınız. Bütün çoluk çocuk ve kadınlar ümidlerini ordudan bekliyorlar. "Eğer imdat gelmezse cümlemizi parçalayacaklardır" diyorlar. Ve bunu pek ziyade istirham ediyorlar. Ben bunlara altmış kadar silah ve miktar-ı kâfi cephane vermek taraftarıyım. Ve bilâhare bu silahları toplayacağım. Toplayamazsam her bir mesuliyeti ben deruhte edeceğim. Emr-i devletlerinize muntazırım.

Aslına mutabıktır
Mühür ve İmza
Hüsrev

36 ncı Kafkas Fırkası Kumandan Vekili
Kaymakam
Recep

Arşiv No: 4-3671
Dolap No: 162
Göz No: 5
Klasör No: 2905
Dosya No: 433
Fihrist No: 4-39, 4-40

Savaş Belgeleri Dosyası
Sayı
Şifre çözümü
803

Refahiye
30 Ocak 1918
31 Ocak 1918 gelişi

İvedi

Suret

3 ncü Ordu Komutanlığına

36 ncı Tümen Komutanlığı'ndan Erzincan içinde ve dolayında olagelmekte olan durumlar hakkında şimdi 30 Ocak 1918 saat 23.30'da aldığım raporu olduğu gibi sunuyorum. Bu raporla, yine bugün Kemah'a gelen sekiz köylünün söylediğine göre Ermenilerin Erzincan'da kendi başlarına iş yapmaya başlamış oldukları kanısı hasıl olmuştur. Mütareke sözleşmesini bozmuş olmamak için, danışmadan asker göndermek suretiyle yardım yapılmasını uygun bulmadım. Yalnız bu iki köylüye silah ve bir miktar cephane verdirdim. Uygun görülürse köylü kıyafetine girmiş üç çetenin gönderilmesine müsaadenizi arzederim.

1 nci Kafkas Kolordusu
Komutanı
Kâzım Karabekir

Suret

Erzincan'dan Ertkendi Köyü Muhtarı İsmail oğlu Feyzi, Gözeler Köyü Muhtarı Mustafa oğlu Halil Efendi şimdi atlı olarak Kemah'a geldiler. Bunların ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Eski ifadeleri tamamen doğrulanmış olmakla beraber ayrıca Müslümanları toplu olarak öldürüyorlar. Kapılarını kıramadıkları evlere bomba atıyorlar ve onlara gazyağı dökerek yakıyorlar. Yeni Cami'ye bugün yedi tane bomba atılmış, Erzinan'da 500'den fazla Ermeni tahmin edilmiyor, Mamahatun'da 2.000 kadar Ermeni toplanmış ve Erzurum ile Erzincan arasını kesmiş bulunan Türklerle şiddetle çarpışıyorlar. Mamahatun yönünden top sesleri işitiliyor. Erzincan'daki üç toptan başka Harbiye Kışlasında Ermenilerin iki topu daha varmış. Cice Boğazı'nda Kelek (Pölük)

Belge No: 1852

Köyü'nde 500 ve Pülümür'de 700 Kürt varmış. Spikür cephesinde Kürt Memiş Ağa'nın oğlu 80 kişi ile bulunmaktadır. Erzincan'da yalnız göze görünmüş erkekler kalabilmiştir. Kadın ve çocukların hali belli değildir. Murat Paşa ve yardımcıları kaçmak istiyorlar. Fakat kaçacak yerleri ancak Kemah Boğazı ve Çardaklı olduğunu, diğer yerlerin kâmilen sarılı bulunduğunu söylüyorlar.

Kemah Erzincan yolundan üç sınıf (piyade, süvari, topçu) geçebilir. Ancak köprülerin korunması şarttır. Üç gün önce Prastik karşısında Ruslar tarafından yapılmış olan köprüyü Ermeniler yakmışlardır. İvedi olarak bir miktar kuvvet yetişmezse tüm köyleri ve köprüleri yakmak olasılığı pek çoktur. Bize 60 kadar asker veya 100 kadar silah ve yeteri kadar asker verirseniz Erzincan'dan bir saat batıdan itibaren tüm köyleri kurtarmış olacaksınız. Bütün çoluk çocuk ve kadınlar umutlarını ordudan bekliyorlar. "Eğer yardım yapılmazsa hepimizi parçalayacaklardır" diyorlar. Ve bunu pek çok diliyorlar. Ben bunlara 60 kadar silah ve yeteri kadar cephane vermek yanlısıyım. Ve sonradan bu silahları toplayacağım. Toplayamazsam her bir sorumluluğu üzerime alıyorum. Yüce emirlerinizi beklerim.

36 ncı Kafkas Tümeni Komutan Vekili
Yarbay Recep

Aslına uygundur
Hüsrev
Mühür

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 162

Göz No: 5

Klasör No: 2905

Dosya No: 433

Fihrist No: 4-39, 4-40

Belge No: 1853

Belge No: 1853

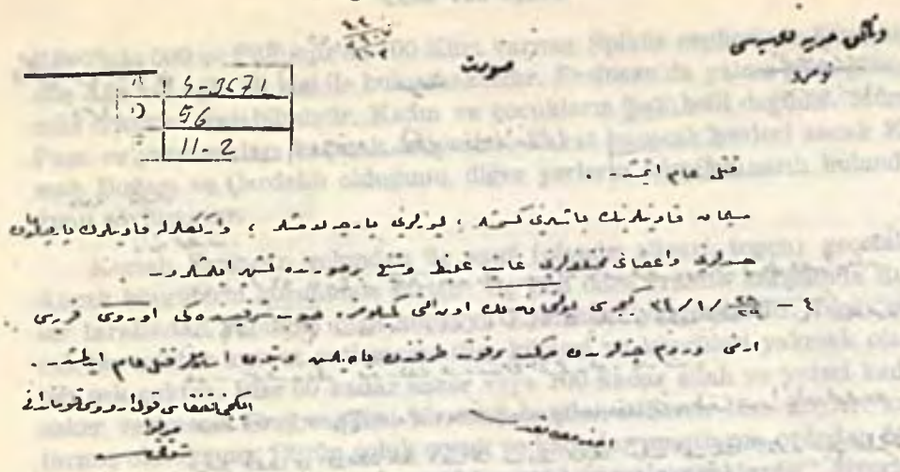

Belge No: 1853

Vesaik-i Harbiye Dosyası
Numro

Alucra'dan
2.2.34

Suret

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanlığına

375 Hususi

Zata Mahsustur

13.1.34 tarih ve 89 numrolu şifre ile düşman tarafına sevk edildiği arz edilen Yüzbaşı İbrahim Efendi 28 ve 29.1.34 tarihlerinde Vakfıkebir'in 3-4 kilometre cenub-u şarkisindeki Düzlük karyesinden üç rapor yazmıştır.

Bunlardan birisi 27/28.5.33 tarihinde casuslukla düşman tarafına sevk edilmiş olan Fırka 5 Kafkas Alayı 13 Tb. 4 ihtiyat zabit vekili Şevket Efendinin Ruslara teslim olduğuna dairdir. Bu mektup vurudunda mevki-i muameleye konacaktır.

Diğer iki mektup muhteviyatı hulasaten berveçhiati arzolunur:

1. Polathane Şarkında denize munsap olan Kalederesi şarkında Ruslar Türk çetelerine karşı ara sıra top ve makineli tüfek ateşi icra etmektedirler.

Yerus Burnu cenub-u garbisinde denize munsab olan İskefiye deresi munsabına ve ahaliye 27.1.34 de Rus torpidosu kırk mermi atmış ve mezkûr derenin daha Garbındaki aksama makineli tüfek ateşi icra etmiş ve badehu Trabzon'a avdet etmişlerdir.

2. Akçaabat kazasında ve mülhakatındaki Rumlar kâmilen Trabzon'a çekilmişlerdir.

Trabzon'da pek ziyade hastalık vardır.

Trabzon ve civarındaki İslamlar pek ziyade tehlikeye maruzdurlar. Mülhakattaki Rumların Trabzon'a toplanmalarına mukabil; kasabadaki Müslümanlar da dağ köylerine kaçmaktadırlar.

3. 28.1.34 de Gürcü-Ermeni ve Rumlardan mürekkep iki bin kişilik bir çete Polathane kasabasını işgal etmiş ve o civarda çadırlar kurmuş ve Polathane Müslümanlarını vahşiyane bir surette katliam etmiştir. Müslüman kadınlarının başlarını kesmişler; yüzlerini parçalamışlar, ve erkeklerle kadınların parçalanan cesetlerini ve azay-i muhtelifelerini gayet galiz ve şenî bir surette teşhir eylemişlerdir.

4. 28/29.1.34 gecesi Polathane'nin onaltı kilometre cenub-u şarkisindeki Orus karyesi Ermeni ve Rum çetelerinden mürekkep bir kuvvet tarafından basılmış ve bütün İslâmlar katliâm edilmiştir.
Aslına mutabıktır.

İkinci Kafkas Kolordusu Kumandanı
Mirliva
Şevki

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 163

Göz No: 1

Klasör No: 2697

Dosya No: 440

Fihrist No: 11-1, 11-2

Harp Belgeleri Dosyası
Sayı

Alucra'dan
2 Şubat 1918

Suret

3 ncü Ordu Komutanlığına

375 Özel

Kişiye özeldir

13 Ocak 1918 tarih ve 89 sayılı şifre ile düşman tarafına gönderildiği arzedilen Yüzbaşı İbrahim Efendi, 28 ve 29 Ocak 1918 tarihlerinde Vakfıkebir'in 3-4 kilometre güneydoğusundaki Düzlü Köyü'nden üç rapor yazmıştır. Bunlardan birisi 27/28 Mayıs 1917 tarihinde casuslukla düşman tarafına gönderilmiş olan 5 nci Kafkas Tümeni 13 ncü Alay 4 ncü Tabur yedek asteğmen Şevket'in Ruslara teslim olduğuna dairdir. Bu mektup geldiğinde işleme konacaktır. Diğer iki mektup içerikleri özet olarak aşağıda arz olunur:

1. Polathane doğusunda denize dökülen Kalederesi doğusunda Ruslar Türk çetelerine karşı arasıra top ve makineli tüfek ateşi yapmaktadırlar.

Yeros Burnu güneybatısında denize dökülen İskefiye Deresi'nin denize döküldüğü yere ve halka 27 Ocak 1918'de bir Rus torpidosu 40 mermi atmış ve sözü edilen derenin daha batısındaki kesimlere makineli tüfek atışı yapmış ve daha sonra Trabzon'a geri dönmüştür.

2. Akçaabat ilçesinde ve ilçeye bağlı köylerdeki Rumlar tümüyle Trabzon'a çekilmişlerdir. Trabzon'da pek çok hastalık vardır. Trabzon ve dolaylarındaki Müslümanlar pek çok tehlikeye maruzdurlar.

Çevredeki Rumların Trabzon'a toplanmalarına karşı kasabadaki Müslümanlar da dağ köylerine kaçmaktadırlar.

3. 28.1.1918 de Gürcü, Ermeni ve Rumlardan oluşan iki bin kişilik bir çete Polathane kasabasını ele geçirmiş ve o civarda çadırlar kurmuş ve Polathane Müslümanlarını vahşiyane bir surette soy kırımı yapmışlardır.

Belge No: 1853

Müslüman kadınlarının başlarını kesmişler; yüzlerini parçalamışlar, ve erkeklerle kadınların parçalanan cesetlerini ve birçok organlarını gayet terbiye dışı ve utanılacak bir surette sergilemişlerdir.

4. 28/29.1.1918 gecesi Polathanenin on altı kilometre güney doğusundaki Orus Köyü Ermeni ve Rum çetelerinden kurulu bir kuvvet tarafından basılmış ve bütün İslamlar soy kırımına tutulmuşlardır.

Aslına uygundur.

2 nci Kafkas Kolordusu Komutanı
Tümgeneral
Şevki

Arşiv No: 4-3671

Dolap No: 163

Göz No: 1

Klasör No: 2697

Dosya No: 440

Fihrist No: 11-1, 11-2

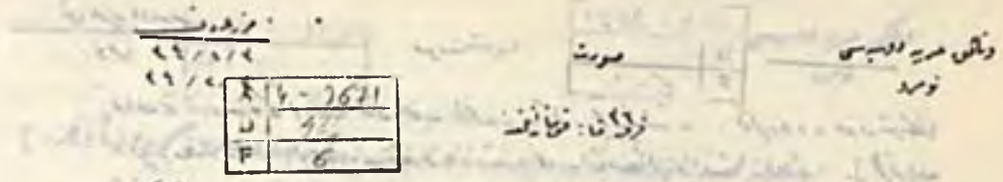

وثائق عربیه دوسیسی
نومرو

صورت

صورت

Belge No: 1854

Vesaik-i Harbiye Dosyası — **Mezraa'dan**
Numara — 3.1.34
3.2.34

Suret

Fırka 36 Ka: Kumandanlığına

1. 2/3.2.34 gecesi Erzincan'dan kaçmaya muvaffak olan kırk neferden yedisi Mezraa'ya ve mütebakisi Fırat cenubundaki köylere iltica etmişlerdir. İfadeleri bervech-i zir arz olunur.

a. Ermeniler sekiz günden beri evlerden harice çıkmayı ve bir köyden diğer bir köye gitmeyi şiddetle men ettiler gece ve gündüzleri erkek ahaliyi toplayarak meçhul bir tarafa sevk ediyorlar ve bunlar bir daha avdet etmiyor (Taşkilise ve civarında bulunan harebelerde itlâf edildikleri yaralı olarak kaçmaya muvaffak olanların ifadelerinden anlaşılmıştır). Kadın ve çocukları alenen itlâf etmekle beraber kilise meydanında ve civarında grup grup mahallere içtima ettiriyorlar. Hülasa sekiz günden beri en feci cinayet ve rezaletler İslamlar hakkında şiddetle irtikâp ediliyor.

b. Ermenilerin kuvveti: Erzincan ve civarında Ermeniler'in tekmil kuvvetlerinin mevcudu üç bin beş yüz'den fazla değil (beş yüz süvarisi ifade olunan bu miktara dahildir).

c. Ermenilerin cephanelikleri: Cephanelikler ile üç cebel topu kilise meydanında ve cephaneliğin mevkiini yani bulunduğu ebniyeyi bilmiyorum.

d. Ermenilerin erzakları: Evvelce kalede Ruslardan kalma erzak var idi şimdi yani bu sırada kilise meydanına çekiyorlardı. Kilise meydanında dört büyük anbarda mudahhar olduğu gibi her evde gayet bol ve çeşitli erzak vardır. Ekmeklerini evlerde ve kendi mahallerindeki fırınlarda pişiriyorlar başka hiçbir tarafta fırın işlemiyor. (Kilise meydanında mudahhar erzak meyanında iki bin teneke gazyağı ile külliyetli şeker olduğu muhakkaktır).

e. Ermenilerin şehir dahilindeki tertibat ve hareketleriyle suret-i iskânları: Erzincan'da yüz kadar Ermeni ailesi vardır. Bunlar Ermeni mahallesinde iskân ediyorlar. Kilise meydanında daima iki yüz kadar toplu asker bulunuyor. İslam mahallerinde devriyeler geziyorlar her evde bomba mevcuttur.

2. Kendi tetkikat ve müşahedatım berveçhi zir arz olunur.

a. Köprüler: Kızılyazı'da Rusların imal ettikleri köprü sağlamdır yalnız piyade ve süvari mururuna müsaittir. Bu köprünün 7 buçuk kilometre şarkında Fırat üzerinde Alpıştı karyesi civarında ve Ruslar tarafından yapılan köprü ağır topçu mururuna müsait bir surette imal olunmuş ise de köprünün vasati on gün evvel Ermeniler tarafından ihrak olunmuştur (13 metrelik iki göz yanmıştır). Bu köprünün altı buçuk kilometre şarkında ve ordumuz tarafından evvelce inşa edilen bir Zenkân Çayırı ile Göletaşı arasındaki köprünün şimal ve cenup taraflarından birer göz tahrip edilmiştir. Bu köprü de sunuf-u selâsenin mururuna musaittir. Bu üç köprüden başka Fırat üzerine muharebe esnasında köprü inşa edilmemiştir (Acem köprüsünden şarka doğru).

b. Kemah Boğazı ile Çardaklı arasındaki köylerin iskâna kabiliyet-i istiapları: Kürt Braşiki (kısmen tahrip edilmiştir) İki bin ve Ekrek (tahrip olunmamış) ve Slike (kısmen, tahrip olunmuş elyövm dört Ermeni hanesi iskân ediyor) yüz, Şuha (kısmen tahrip edilmiş elyövm iki Ermeni ailesi ikamet ediyor) yüz, Silbisi (kısmen tahrip edilmiş gayrı meskûn), elli Hah (kısmen tahrip edilmiş gayri meskûn) iki yüz, Çelipli aşağı ve yukarı (tahrip olunmuş gayri meskûn) iki yüz, Sibyatağı (tahrip olunmuş gayri meskûn) yüz Köyne (tahrip olunmuş gayri meskûn) üç yüz, Lardos (tahrip edilmemiş seksen haneli ahalisi Kürt olup meskûndur) iki bin beş yüz nefer istiabına elverişlidirler (b) maddesinde arz olunan Kürt Braşikinde Ermenilerden on beş süvari Pekeriçli Kalus kumandasında, Ekrek'te yerli Ermenilerden dört piyade neferi vardır.

c. Hastalıklar: Erzincan şehrinde ve civarında sari hastalık yoktur.

d. Bu köylerden iaşe temin edilemez.

3. İçtima olunacak kuvvet: Bulunduğum köyden ve civardan elli nefer içtima ettirdim. Vaziyet dolayısıyla süratle tezyidi kabil değildir.

4. Kızılyazı ve bunun beş kilometre şarkında Berçin karyesinde on beş kişilik kuvvete lüzum vardır. Bunlar faaliyetimizi tezyide hizmet etmekle beraber cenah gerilerimizi temin ve köyleri yakından muhafaza ederler.

5. Sol cenah irtibat hasıl edilemedi. Sağ cenahla Kürtlerle gündüzleri göz irtibatı vardır.

6. Ermenilerin fikri: Ordunun ileri hareketinde şehir ahalisini mahvetmek ve tasarladıkları bir istikametten (Sibigür müsait) kaçmak ve bu hale maruz kalmadan evvel aşiret tarafından kapatılan Sansa boğazını açmak Tercan'dan gelen takviye kıtaatını içeri almak (takviye kıtaatının mevcudiyeti mevsuk ekseriyet-i ifade ile).

7. Ekrat ve Ermeni münasebatı: Aşiretler, Fırat Nehri'nin cenubundaki köyler ve ahalisini muhafaza etmekle beraber sekiz günden beri Sansa'da Ermenilerle şiddetli ve ciddiyetle muharebe ediyorlar. (Şayan-ı itimat görüyorum) Gözeler karyesi Komrami ve civar köylerde silahsız içtima etmiş üç yüz kadar aşiret mevcuttur. (Henüz muharebeye iştirak etmemiş Dersim Aşairi hissiyat ve efkârı hakkında malumat-ı sahiham arza kâfi değildir).

8. Sivil elbise tedariki buraca kabil değil elyövm efrat kıyafet-i asliyelerindedir.

9. Şimdi dört hayvan izam kılındı elli tüfek ve beş bin cephanenin sürat-i irsaline irade buyurulmasını arz ederim efendim.

Aslına mutabıktır.

Milis Kumandanı
İsmail Hakkı

Arşiv No: 4/3621
Dolap No: 162
Göz No: 5
Klasör No: 2905
Dosya No: 433
Fihrist No: 6, 6-1, 6-2

Savaş Belgeleri Dosyası Mezraa'dan
Sayı 3-1-1918
3.2.1918

Suret

36 ncı Tümen Komutanlığına

1. 2/3.2.1918 gecesi Erzincan'dan kaçmayı başarmış olan kırk erden yedisi Mezraa'ya ve geri kalanı Fırat güneyindeki köylere sığınmışlardır. İfadeleri aşağıda sunulur.

a. Ermeniler sekiz günden beri evlerden dışarıya çıkmayı ve bir köyden diğer bir köye gitmeyi zor kullanarak engellediler. Gece ve gündüzleri erkek ahaliyi toplayarak belli olmayan bir yöne götürüyorlar ve bunlar bir daha geri dönmüyorlar. (Taşkilise ve çevresinde ve yıkıntılarda öldürdükleri yaralı olarak kaçmayı başaranların söylediklerinden anlaşılmıştır) Kadın ve çocukları gözler önünde öldürmekle beraber kilise meydanında ve çevresinde grup grup yerlere topluyorlar. Özet olarak sekiz günden beri en feci cinayet ve rezaletler İslamlar üzerinde şiddetle işleniyor.

b. Ermenilerin gücü: Erzincan ve yöresinde Ermenilerin bütün kuvvetlerinin sayısı üç bin beş yüzden çok değil (beş yüz süvarisi bildirilen bu sayının içindedir).

c. Ermenilerin cephanelikleri: Cephanelikleriyle üç dağ topu kilise meydanında ve cephaneliğin yerini yani bulunduğu binaları bilmiyorum.

d. Ermenilerin erzakları: Önce kalede Ruslardan kalma erzak vardı. Şimdi yani bu sırada kilise meydanına çekiyorlardı. Kilise meydanında dört büyük kurulmuş erzakları olduğu gibi her evde gayet bol ve çeşitli erzak vardır. Ekmeklerini evlerde ve kendi yerlerindeki fırınlarda pişiriyorlar. Başka bir yanda fırın işlemiyor. (Kilise meydanına depolanmış erzak arasında iki bin teneke gazyağı ile pek çok şeker olduğu kesindir).

e. Ermenilerin kent içindeki düzen ve hareketleriyle oturuş biçimleri: Erzincan'da yüz kadar Ermeni ailesi vardır. Bunlar Ermeni mahallesinde oturuyorlar. Kilise meydanında her zaman iki yüz kadar toplu asker bulunuyor. İslam mahallelerinde devriye geziyorlar her evde bomba vardır.

2. Kendi inceleme ve izlenimlerim aşağıda bilgilerine sunulur:

a. Köprüler: Kızılyazı'da Rusların yaptıkları köprü sağlamdır. Yalnız piyade ve süvari geçişine elverişlidir. Bu köprünün yedi buçuk kilometre doğusunda Fırat üzerinde Alpıştı Köyü yakınında ve Ruslar tarafından yapılan köprü ağır topçu geçişine elverişli bir biçimde yapılmış ise de köprü ortalama on gün önce Ermeniler tarafından yakılmıştır (13 metrelik iki göz yanmıştır). Bu köprünün altı buçuk kilometre doğusunda ve ordumuz tarafından evvelce yapılan bir Zenkan Çayırı ile Göletaşı arasındaki köprünün kuzey ve güney yönlerinden birer göç yıkılmıştır. Bu köprü de üç sınıfın (piyade, topçu, süvari) geçmesine elverişlidir. Bu üç köprüden başka Fırat üzerinde savaş esnasmda köprü inşa edilmemiştir. (Acem köprüsünden doğuya doğru).

b. Kemah Boğazı ile Çardaklı arasındaki köylerin yerleşimle ilgili imkânları: Kürt Braşiki (bir bölümü yıkılmıştır) iki bin ve Ekrek (yıkılmamış) ve Slike (bir bölümü yıkılmış bugün dört Ermeni evinde oturulmaktadır) yüz, Şuha (bir bölümü yıkılmış, bu gün iki Ermeni ailesi oturuyor) yüz, Silbisi (bir bölümü yıkılmış oturan yok) elli, Hah (bir bölümü yıkılmış oturan yok) iki, yüz, Çelipli aşağı ve yukarı (yıkılmış oturan yok) iki yüz, Sibyatağı (yıkılmış oturan yok) yüz, Köyne (yıkılmış oturan yok) üçyüz, Lardos (yıkılmamış seksen evli ahalisi Kürt olup oturulmaktadır) iki bin beş yüz er almaya elverişlidirler. (b) maddesinde bildirilen Kürt Braşiki'nde Ermenilerden on beş süvari Pekeriçli Kalos komutasında Ekrek'te yerli Ermenilerden dört piyade eri vardır.

c. Hastalıklar: Erzincan şehrinde ve çevresinde bulaşıcı hastalık yoktur.

d. Bu köylerden yiyecek sağlanamaz.

3. Toplanacak kuvvet: Bulunduğum köyden ve çevresinden elli er toplattım durum dolayısıyla çabuklukla çoğaltılması olası değildir.

4. Kızılyazı ve bunun beş kilometre doğusunda Berçin köyünde on beş kişilik kuvvete gerek vardır. Bunlar eylemlerimizi çoğaltmaya hizmet etmekle birlikte yan gerilerimizi sağlar ve köyleri yakından korurlar.

5. Sol yanla bağlantı kurulamadı. Sağ yanla Kürtler ile gündüzleri göz bağlantısı vardır.

6. Ermenilerin düşüncesi: Ordunun ileri hareketinde kent ahalisini yok etmek ve tasarladıkları bir yönden (Sibigür müsait) kaçmak ve bu

duruma uğramadan önce aşiret tarafından kapatılan Sansa Boğazını açmak Tercan'dan gelen destek birliklerini içeri almak (destek birliklerinin varlığı doğrulanmış çoğunluk deyişi ile).

7. Kürtler ve Ermeni ilişkileri: Aşiretler Fırat Nehri'nin kuzeyindeki köyler ve ahalisini korumakla beraber sekiz günden beri Sansa'dan Ermenilerle şiddetli ve sıkı savaşıyorlar. (Güvenilir görüyorum) Gözeler Köyü Komrami ve çevre yakın köylerde silahsız toplanmış üçyüz kadar aşiret vardır. (Henüz savaşa katılmamış Dersim aşiretleri duygu ve düşüncesi üzerindeki doğru bilgilerim arz etmeye yeterli değildir).

8. Sivil elbise sağlanması buraca olası değil bugün erler kendi kılıklarındadır.

9. Şimdi dört hayvan gönderildi elli tüfek ve beş bin cephanenin gönderilmesine emir buyurulmasını arz ederim efendim.
Aslma uygundur.

Milis Komutanı
İsmail Hakkı

Arşiv No: 4/3621

Dolap No: 162

Göz No: 5

Klasör No: 2905

Dosya No: 433

Fihrist No: 6, 6-1, 6-2

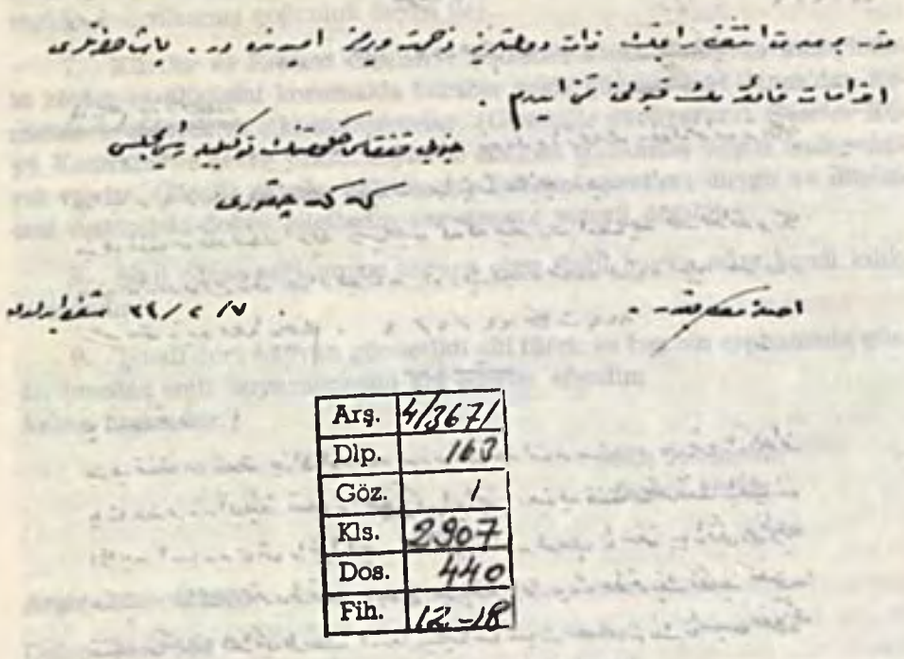

Arş.	4/3671
Dlp.	168
Göz.	1
Kls.	2907
Dos.	440
Fih.	12-18

Belge No: 1855

Vesaik-i Harbiye Dosyası **Ordu Karargâhı**
Numro 6.2.34

Suret

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine

Gayet mühim ve zata mahsustur

Şifre. 7.1.34 tarih ve 1347 numrolu ve zata mahsus şifreli telgrafname-i devletlerine cevap ve 9.1.34 tarihli ve şifreli cevapname-i aciziye zeyldir.

Cenubi Kafkas Hükümeti'nin emriyle Reis-i Meclis Kekeçkuri imzasıyla telsiz telgrafla ve Rus Kafkas Ordusu Kumandanı Ceneral Liyotnan Odişelidje tarafmdan keşide edilen telgrafname tercümesini zire arz ediyorum. Harekât 829. 6-2-34

Suret

Paşa Hazretleri!

Cenubi Kafkas Hükümeti Ceneral Odişelidje'nin telgrafnamesinden, Başkumandan Vekili Enver Paşa Hazretleri'nden aldığınız talimata ıttıla kesb eder etmez, cenubi Kafkas hükümetinin yed-i ihtiyarında olmayan esbabdan naşi vaki olacak (teehhür olsa gerek) dolayı teessüfünü beyan etmeyi birinci vazifesi addeder. Zatı devletleri tarafından iblağ buyrulan Enver Paşa Hazretleri'nin teklifine gelince, Kafkas hükümeti her iki tarafın arzu ettiği münasebat-ı muslihanenin tesisi hususundaki Enver Paşa Hazretleri'nin arzu-yu insaniyetperveranelerine tamamen iştirak eder.

Fakat Paşa Hazretleri! Kafkas hükümeti harbin tatili hususundaki ef'al ve harekâtın Rus cumhuriyetini terkip ve vahdet-i mülkiye (Ünite territorial) sini teşkil eden ve akdi sulh hususunda Kafkas hükümetiyle aynı derecede alâkadar bulunan diğer muhtar hükümetlerin harekâtıyla te'lif etmek mecburiyetinde bulunduğunu zatı devletlerinden gizliyemez.

Kafkas hükümeti mes'ele-i mevzua hakkında mezkûr hükümetin fikirlerini istimzaç hususunda malum hatveleri atmıştır. Teati-i efkâr neticesinde taayyün edecek esas hakkındaki kararı Başkumandanlık vekâletine arz etmek üzere derhal zatı devletlerine tebliğ edecektir. Mezkûr te'lif-i efkârın tahakkuku şüphesiz vakte muhtaç olduğundan üç hafta kadar bir müddet intizar etmek zatı devletlerine zahmet vermez ümidindedir.

Belge No: 1855

Paşa Hazretleri ihtiramatı faikamın kabulünü temenni ederim. 7.2.34
şifre edildi.

Cenubi Kafkas Hükümetinin Tevkiliyle
Reisi Meclis
Kekeçkori

Arşiv -No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 1
Klasör No: 2907
Dosya No: 440
Fihrist No: 12-18

Belge No: 1855

Harp Belgeleri Dosyası
Sayı

Ordu Karargâhı
6.2.1918

Suret

Başkomutanlık Vekâleti Yüksek Katına

Çok önemli ve kişiye özeldir

Şifre 7.1.1918 tarih ve 1347 numaralı ve kişiye özel şifreli telgraflarına yanıt ve 9.1.1918 tarihli ve şifreli yanıtımıza ektir.

Güney Kafkas Hükümeti'nin emriyle Meclis Başkam Kekoçori imzasıyla telsiz telgrafla ve Rus Kafkas Ordusu Komutanı General Liyotnan Odişelidje tarafından çekilen telgraf çevirisini aşağıda sunuyorum.

Harekât - 829. 6.2.1918

Suret

Sayın General!

Güney Kafkas Hükümeti General Odişelidje'nin telgrafından, Başkomutan Vekili Sayın General Enver'den aldığımız direktifi haber alır almaz, Güney Kafkas Hükümeti'nin elinde olmayan nedenlerle meydana çıkacak (gecikme olsa gerek) tan ötürü üzüntülerini bildirmeyi birinci görev sayar. Yüksek kişiliğiniz tarafından ulaştırılan sayın General Enver'in teklifine gelince; Kafkas Hükümeti her iki tarafın istediği barışçı ilişkilerin kurulması konusundaki sayın General Enver'in insancıl isteklerine tamamen katılır.

Fakat Sayın General! Kafkas Hükümeti savaşın durdurulması konusundaki tutum ve hareketlerini Rus Cumhuriyetini meydana getirmiş, toprak bütünlüğünü (Ünite Territorial) oluşturan ve barış antlaşması konusunda Kafkas Hükümeti ile aynı derecede ilgili bulunan diğer bağımsız hükümetlerin hareketleri ile birleştirmek zorunda bulunduğunu yüksek kişiliğinizden gizleyemez. Kafkas Hükümeti adı geçen konuda bu hükümetlerin fikirlerini yoklama hususunda bilinen adımları atmıştır. Fikir alışverişi sonunda belirecek esas hakkındaki kararı Başkomutanlık Vekâletine sunmak üzere hemen yüksek kişiliğinize bildirecekler; adı geçen fikir birliğinin gerçekleşmesi kuşkusuz zaman alacağından üç hafta kadar beklemek yüksek kişiliğinize güç gelmeyeceğini umarım.

Belge No: 1855

Sayın General üstün saygılarımın kabülünü dilerim.

Güney Kafkas Hükümetinin Vekili
Meclis Başkanı
Kekeçkori

7.2.1918 Şifre edildi.

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 1

Klasör No: 2907

Dosya No: 440

Fihrist No: 12-18

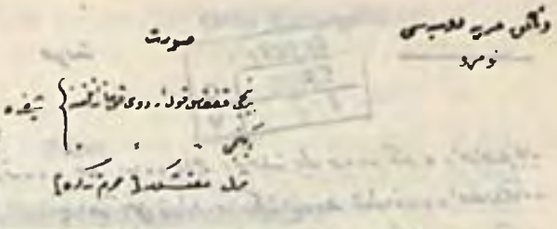

Vesaik-i Harbiye Dosyası
Numro

Ordu Karargâhı
6.2.34
Şifre

Suret

Birinci Kafkas Kolordusu Kumandanlığına
İkinci Kafkas Kolordusu Kumandanlığına
Menzil Müfettişliğine (Mahrem Tezkere)

29.1 34 tarih 662 numaralı emre zeyldir.

1. Cephemiz karşısındaki Rus kıtaatı askeriyesi hemen kâmilen geri çekilmiş olduğundan Rus mevazii gerisindeki menatıkta bulunan tebe'a'yı ahalimiz gün geçtikçe dehşet ve şiddetini arttıran Ermeni mezalimi ve itisafatına maruz kalmakta ve Ermenilerin havali-i meşgulede bulunan ahali-i islâmiyeyi muntazam bir plân tahtında olarak imhaya karar verdikleri de muhtelif menabiiden alınan ve cereyan eden vekayiden müstefâd olmaktadır. Menatık-ı mezkûrede cereyan eden ahval-i cinaiye ve ef'ali şenia hakkında bugüne kadar elde edilen malûmat tarafından muntazaman Rus Başkumandanlığına bildirilmiş, neticede makam-ı müşarün-ileyhânın fiilen istikrar-ı asayişe muktedir olamadığına kanaat hasıl olmuştur.

2. Binaenaleyh Rus Başkumandanlığının tebayı ahalimizi himaye ve muhafazaya muktedir olamadığı mıntıkalarda asayiş-i umumiyi tekrar tesis ve temin eylemek maksadıyle bidayette berveçhiati kıtaatla hareket edilmek üzere ihzaratta bulunulacak ve hareket emri alındığını müteakip derhal hareket edilecektir.

Hareket emri zaman ile mukayyed değildir.

Birinci Kafkas Kolordusu:

a. Otuzaltıncı Kafkas fırkasından bütün makineli tüfekleri ile en kuvvetli bir piyade alayı, makineli tüfek ile beraber avcı taburu ve bir kudretli cebel bataryası, bir süvari bölüğü.

b. Dokuzuncu Kafkas Fırkası:

İkinci Kafkas Kolordusu:

a. Beşinci Kafkas Fırkası (Bu fırkanın bir taburu 5.2.34'de Kelkit'e tahrik olunmuştur.)

b. Onbirinci Kafkas Fırkasından makineli tüfekler ve cebel takımı ile kuvvetli bir piyade alayı.

c. Otuzyedinci Kafkas Fırkası,

3. Kolorduların kıtaatı sairesi ikinci kademede harekete amade olacak ve bu hareket birinci kademeden sonra ve ahvalin icap ettireceği fasıla ile vuku bulacaktır. Binaenaleyh ikinci kademe olarak hareket edecek kıtaatın da ihzarı mütemennadır.

4. Ruslarla akdettiğimiz Erzincan Mütarekenamesinin ahkâmı kemafıssabık baki ve mer'idir. Ve tarafımızdan ileri harekâtta da mütareke ahkâmına tamamiyle riayet edilecektir. Rus kıtaatıyle her türlü muhasamat kat'iyyen memnudur. Rusların çekilmesi dolayısıyla Mütarekename'nin yalnız hatt-ı fasıla ait kısmı mer'iyetini gaip eylemiş ve keyfiyet bu veçhile Rus Başkumandanlığına da bildirilmiştir.

5. İşbu emir Birinci, İkinci Kafkas Kolorduları Kumandanlıklarına, Menzil Müfettişliğine verilmiştir. Harekât 810, 6.2.34

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik

Aslına Mutabıktır

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 1

Klasör No: 2907

Dosya No: 440

Fihrist No: 6-6, 6-7

Harp Belgeleri Dosyası
Sayı

Ordu Karargâhı
6.2.1918
Şifre

Suret

1 nci Kafkas Kolordusu Komutanlığı'na
2 nci Kafkas Kolordusu Komutanlığı'na
Menzil Müfettişliği'ne - Gizli yazı

29.1.1918 tarih ve 662 numaralı emre ektir.

1. Cephemiz karşısındaki Rus askeri kıtaları hemen bütünüyle geri çekilmiş olduğundan Rus mevzileri gerisindeki bölgelerde bulunan bize bağlı ahali gün geçtikçe korku ve baskısını artıran Ermeni mezalim ve yolsuzluklarıyla karşılaşmakta ve Ermenilerin elindeki yörelerde bulunan Müslüman halkı düzenli bir plana göre yok etmeye karar verdikleri de çeşitli kaynaklardan alınan bilgi ve süregelen olaylardan anlaşılmaktadır. Adı geçen bölgelerde olagelen kötülükler ve ayıp işler hakkında şu güne kadar elde edilen bilgiler tarafımdan düzenli olarak Rus Başkomutanlığı'na bildirilmiş ve sonunda adı geçen makamın güvenliğin yerleştirilmesinde başarı alamayacağı görüşü hasıl olmuştur.

2. Bundan Ötürü Rus Başkomutanlığının halkımızı korumada yeterli olmadığı bölgelerde genel güvenliği yeniden kurmak ve sağlamlaştırmak amacıyla başlangıçta aşağıdaki kıtalarla hareket edilmek üzere hazırlıklarda bulunulacak ve hareket emri alındıktan sonra hareket edilecektir.

Hareket emri zamanla bağlı değildir.

1 nci Kafkas Kolordusu:

a. 36 ncı Kafkas Tümeni'nden tüm makineli tüfekleri ile bir piyade alayı, makineli tüfekle beraber avcı taburu ve bir kudretli cebel bataryası, bir süvari bölüğü.

b. 9 ncu Kafkas Tümeni;

2 nci Kafkas Kolordusu:

a. 5 nci Kafkas Tümeni (Bu tümenin bir taburu 5.2.1918'de Kelkit'e hareket ettirilmiştir).

b. 11 nci Kafkas Tümeni'nden makineli tüfekler ve cebel takımı ile kuvvetli bir piyade alayı

Belge No: 1856

c. 37 nci Kafkas Tümeni

3. Kolorduların diğer kıtaları ikinci kademede harekete hazır olacak ve birinci kademeden sonra ve durumun gerektireceği aralıklarla olacaktır. Bu nedenle ikinci kademe olarak hareket edecek kıtaların da hazırlatılması istenir.

4. Ruslarla imzaladığımız Erzincan Ateşkes Antlaşması hükümleri eskisi gibi olup yürürlüktedir. Ve tarafımızdan yürütülecek ileri harekâtta da ateşkes hükümlerine temamiyle uyulacaktır. Rus kıtalariyle her türlü çatışma kesinlikle yasaklanmıştır. Rusların çekilmesi nedeni ile Ateşkes Antlaşması'nın yalnız Arahattı'na ait kısmı geçerliliğini yitirmiş ve durum bu şekilde Rus Başkomutanlığına da bildirilmiştir.

5. Bu emir 1 nci, 2 nci Kafkas Kolorduları Komutanlıklarına, Menzil Müfettişliğine yazılmıştır.

6.2.1918 harekât 810

3 ncü Ordu Komutanı
Orgeneral

Aslına uygundur

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 1

Klasör No: 2907

Dosya No: 440

Fihrist No: 6-6, 6-7

Belge No: 1857

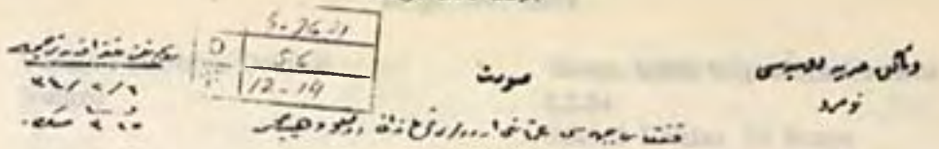

Belge No: 1857

Vesaik-i Harbiye Dosyası
Numro

Rusça telsiz telgraftan tercüme
6.2.34
Saat 3 Dakika 15 Sonra

Suret

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Kumandanı Devletlü
Vehip Mehmet Paşa Hazretlerine

Atideki şayan-ı teessüf vukuatı zat-i devletlerine kemal-i teessür ve elemle arz etmeği vazifemden ad'ederim:

Güya Müslümanların ihtilâl çıkaracağı hakkında bazı müfsitlerin işaatta bulunması üzerine 15/16.1.18 de Erzincan'da şehirde bulunan kıtaat-ı askeriye efradı tarafından Müslüman hanelerinde hot be hot taharriyat icrasına kalkışılmış ve bu esnada ruvelver teşiyle bir neferin yaralanması, şehrin nikat-ı muhtelifesinde taharriyata karşı mukavemet izhar eden Müslümanlar aleyhine istimal-i silâha sebebiyet vermiş ve neticede tarafeynden bir çok maktul ve mecruh vaki olmuşsada adetleri henüz taayyün etmemiştir. Zabitanının işe müdahalesi irâka-i deme nihayet vermiş ve müsademenin tevessü-üne mani olmuştur. Vak'adan dolayı amik teessürlerimi zat-ı devletlerine beyan eder ve gerek ön ayak olanlarla asayişi ihlâl edenler hakkında ve gerek Müslümanlar hakkında işaat-ı fesatkâranede bulunanlar hakkında tarafımdan en kat'i ve en şedit tedabir ittihaz edildiği ve mücrimlerin en şedit mücazata düçar edileceklerini arz eyler ihtiramat-ı tammemin kabulünü temenni eylerim. Numara 15132 Kânunisani 1918.

Odişelidje

Suşehri telsiz telgraf merkezinden 6 Şubat 34 saat 2 dakika 30 sonra alınmıştır.

Aslına mutabıktır

Arşiv No : 4-3671
Dolap No : 163
Göz No :
Klasör No : 2907
Dosya No : 440
Fihris No : 12-14

Belge No: 1857

Harp Belgeleri Dosyası
Sayı

Rusca Telsiz Telgraftan çeviri
6-2-34
Saat 03.15 sonra

Suret

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanı
Sayın General Vehip Mehmet'e

Aşağıdaki kederlenmeye değer olayları yüksek kişiliğinize üzülerek sunmayı görevimden sayarım:

Güya Müslümanların ihtilal çıkaracağı hakkında bazı bozgunculların uydurmaları üzerine 15/16.1.18'de Erzincan'da şehirde bulunan askeri birlikler erleri tarafından Müslüman evlerinde kendiliklerinden arama yapmaya kalkışılmış ve bu esnada tabanca ateşiyle bir erin yaralanması üzerine şehirin değişik yerlerinde aramaya karşı koyan Müslümanlara silah kullanmaya neden olmuş ve sonunda her iki taraftan ölen ve yaralanan olmuşsa da adetleri henüz belli olmamıştır. Subayların işe karışması kan dökülmesine son vermiş ve çatışmanın büyümesinin önüne geçilmiştir.

Olaydan dolayı derin tasalarımı yüksek kişiliğinize bildirir ve gerek önayak olanlarla güvenliği bozanlar hakkında ve gerek Müslümanlar hakkında bozgunculuk yapanlar ve bulunanlar için tarafımdan kesin ve en ağır önlemler alındığını ve suç işleyenlerin en şiddetli cezaya çarptırılacaklarını bildirmekle üstün saygılarımın kabulünü dilerim.

Numara : 15132 Ocak 1918.

Odişelidje

Suşehri telsiz telgraf merkezinden 6 Şubat 34

Saat 2.30 sonra alınmıştır.

Arşiv No : 4-3671
Dolap No : 163
Göz No :
Klasör No : 2907
Dosya No : 440
Fihris No : 12-14

Belge No: 1858

Harbiye Dosyası 21.2.34
Numro Saat 5.30 sonra

Suret

(Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanı)
Ferik Devletli Vehip Mehmet Paşa
Hazretlerine

17 Şubat 1334 tarihli telgrafname-i devletlerini aldım. Ve münderecatını derhal Başkumandan'a bildirdim. Telgrafnamede mezkûr olan vekayi beni fevkâlâde müteessir etti.

Gerek şahsım ve gerek Kafkas Ordusu namına, vakitsiz ifna edilen masum Müslümanlardan dolayı kendimi zat-ı devletlerine beyan-ı taziyete manen mecbur görüyorum. İhtiramat-ı amikamın kabulünü temenni ederim.

8 Şubat 1918 numara 15251.

Odişelidje

Numro : 1135

(Rus Kafkas Ordusu Kumandanı General
Liyodnan Odişelidje Cenaplarına

8 Şubat 1918 tarih ve 15251 numaralı telgrafname-i devletlerinde ibraz buyrulan hissiyat-ı âliye ve necibelerine minnetdarane teşekkür eder ve takdim-i tazimat eylerim.

Aslına mutabıktır.

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları
Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 1

Klasör No : 2909

Dosya No : 452

Fihrist No : 2-80

Belge No: 1858

Harp Dosyası
Sayı

21 Şubat 1918
Saat: 17.30

Suret

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanı Tümgeneral
Ekselans Vehip Mehmet'e

17 Şubat 1918 tarihli telgrafınızı aldım. Ve içindekileri derhal Başkomutan'a bildirdim. Telgrafta bildirilmiş olan olaylar beni olağanüstü üzdü. Gerek adıma ve gerek Kafkas Ordusu adına, vakitsiz yok edilen suçsuz Müslümanlardan ötürü kendimi Ekselanslarına başsağlığı dilemeye manen zorunlu görüyorum. En derin saygılarımın kabulünü dilerim.

8 Şubat 1918
Sayı 15251
Odişelidje

Rus Kafkas Ordusu Komutanı
Korgeneral Odişelidje'ye

Sayı: 1135

8 Şubat 1918 tarih ve 15251 sayılı telgraflarında gösterilen yüksek ve temiz duygularınıza minnetle teşekkür eder, üstün saygılarımı sunarım.

Kafkas Cephesi Türk Ordusu
Komutanı
Tümgeneral
Vehib Mehmet

Aslına uygundur.

Arşiv No : 4-3671

Dolap No : 163

Göz No : 1

Klasör No : 2909

Dosya No : 17 (452)

Fihrist No : 2-80

Belge No: 1859

Telefon 10.2.34
Zata mahsus
10.2.34

Birinci Kafkas Kolordusu Kumandanlığına

C. 10.2.34 harekât 31

1 — Dersaadet'ten intizar olunan vapur bilütfülkerim 12.2.34 akşamına kadar Giresun'a muvasalatla ve 12/13.2.34 zarfında hamulesi tahliye edileceğinden hareket 13.2.34'de başlayacak ve keyfiyet tam vaktinde bir emirle tebliğ edilecektir.

2 — Ilgarçayırın'dan - Kıranhan karakolu takriben 11 ve karakoldan Yaverbey Palangası 22, Palanga'dan Yalnızbağlar sekiz kilometre mesafededir.

İş'arı âilelerine nazaran Ilgarçayırın'dan akşamleyin hareketten sonra en az Yaverbey Palangası tutulacaktır ki yolun karlı bulunmasına ve bu kar dolayısıyla bilhassa atlı sınıfların ve arabaların müşkilâtla ilerlemesine bir de gece hali inzimam ederse 30 kilometreyi mütecaviz olan bu mesafe bir gece zarfında kat'ına ve ertesi günü ağleb-i ihtimali girişilecek bir muharebenin ve taarruzi harekâtın kâfi kuvvete ve kudretle icrasına pek de ihtimal vermemekteyim.

Bunun için 9.2.34 harekât 904 numrolu emirde 11.2.34 sabahı hareket olunacağına nazaran kıtaatın 12.2.34 akşamı yani iki günde Erzincan Ovası'na hâkim sırtların (Kemah Boğazı şark methali - Yalnızbağlar şimali hattının) tutulmuş bulunmasını talep etmiş idim.

İleri yürüyüşün birinci günü boğazın şark methalindeki ve Erzincan Ovası'na hâkim sırtların sebükbar ve kuvvetli kıtaat ile tutulmasını ve kuvvetin emniyetinin bu veçhile istihsalini ben de mühim görürüm.

Kemah - Erzincan istikameti harekete daha müsait ve Kemah Boğazı halen de müfrezelerimizle meşgul bulunduğundan mütalâalarını o cihetten muvafık bulurum.

3 — Mahaza tanzim-i harekâtta sizi serbest bırakıyorum. Muvafık göreceğiniz veçhiyle icra edersiniz efendim. 10.2.957 harekât.

Nazmi

Belge No: 1859

Santrallarda zabit bulundurularak tecdiden 1. K. da Erkânı Harp Yüzbaşı Talât beye telefonla yazdırılmıştır.

Saat 10.45 sonra
Erkân-ı Harp Yüzbaşı
İmza

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 1
Klasör No: 2908
Dosya No: 444
Fihrist No: 32-1

Belge No : 1859

Telefon
Kişiye özel
10.2.1918

Birinci Kafkas Kolordusu Komutanlığına

Cevap: 10.2.1918 Harekât

1. İstanbul'dan beklenmekte olan vapur Allah'ın izniyle 12.2.1918 akşamına kadar Giresun'a gelerek 12/13.2.1918 arasında yükünü boşaltılacağından, ileri harekât 13.2.1918'de başlayacak ve durum tam zamanında bir emirle duyurulacaktır.

2. Ilgarçayır'dan - Kıranhan Karakolu yaklaşık 11 ve Karakol dan Yaverbey Palangası 22, Palanga'dan Yalnızbağlar 8 kilometre uzaklıktadır.

Bildirilmiş olduğuna göre Ilgarçayırı'ndan akşam üstü hareketten sonra en az Yaverbey Palangası tutulacaktır ki yolun karlı bulunmasına ve bu kar dolayısıyla özellikle atlı sınıfların ve arabaların zorlukla ilerlemesine bir de gece durumu katılacak olursa 30 kilometreyi aşan bu uzaklığın bir gece içinde geçilmesine ve ertesi günü büyük bir olasılıkla girişilecek bir savaşın ve taarruz harekâtının yeterli kuvvet ve güçle yapılmasına pek de olasılık vermemekteyim.

Bunun için 9.2.1918 harekât 904 sayılı emirde 11.2.1919 sabahı hareket olunacağına göre birliklerin 12.2.1918 akşamı yani iki günde Erzinian Ovası'nı gören sırtların (Kemah Boğazı doğu girişi - Yalnızbağlar kuzey hattının) tutulmuş bulunmasını istemiştim. İleri yürüyüşün birinci günü boğazın doğu girişinde ve Erzincan Ovası'na egemen sırtların yükü hafif ve güçlü birliklerle tutulmasını ve kuvvetin güvenliğinin böylece alınmasını ben de önemli görürüm.

Kemah - Erzincan yönünde harekete daha elverişli ve Kemah Boğazı şimdi de müfrezelerimizle işgal edilmiş bulunduğundan görüşlerinizi o yönde uygun buluyorum.

3. Bununla beraber harekâtın düzenlenmesinde sizi serbest bırakıyorum. Uygun göreceğiniz biçimde yaparsınız.

10.2.1918 Harekât

Belge No : 1859

Santrallarda subay bulundurularak,

Ayrıca 1 nci Kolorduda Kurmay Yüzbaşı Talât Bey'e telefonla yazdırılmıştır.

10.2.1918
Saat 22.45

Kurmay Yüzbaşı
İmza

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 1

Klasör No: 2908

Dosya No: 444

Fihrist No: 32-1

Belge No: 1860

A	4/3671
D	17
F	2 - 2

Belge No : 1860

Harbiye Dosyası
Numro

Harbiye
10/11.2.34
Vurudu 11 minh

Suret

Zata Mahsustur

Vukuat-ı ahire hakkında Ceneral Odiselidjelnin beyanı teessürü ve tedabir-i lâzime ittihaz edileceğini havi telgrafnamesine taraf-ı samilerinden bizim orduya bu mezalimden kaçarak iltica eden zulümdide ahali ile vakaya şahit olan eşhasın zat-ı samilerine verdikleri hakayik ve malumat yazılarak vakanın hakikatinin maatteessüf kendisine yazdıkları gibi olmadığını ve hemen kâmilen memalik-i müstevliye ahalisinden olan orduda Ermenilerin bu vahşiyane hareketinin pek fena tesir yaptığını söyleyerek cevap verilmesini ve mahaza izhar edilen teessürden ve ittihaz olunan tedabirden dolayı Ceneral'e müteşekkir kaldığınızın bildirilmesini muvafık ve bu kumandanla harekâtın iptidarına kadar niyetimizin hafi tutulmasına lüzum görüyorum. Hatta bu maksadın husulü için harekâtın icrasına başlanmak mecburiyeti halinde Ceneral Odijelidje'ye irsali mukarrer olan tebliğnamenin de telgrafla verilmeyerek harekâta başladıktan birgün sonra yeddine vasıl olacak surette mektup halinde gönderilmesi daha ziyade muvafık-ı basirettir.

933. 10/11.2.34
Aslına mutabıktır

Başkumandan Vekili
Enver

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 1

Klasör No: 2909

Dosya No: 452

Fihrist No: 2-2

Belge No : 1860

Harbiye Dosyası
Numara

Harbiye
10/11-2-1918
11-2-1918 gelişi

Suret

Kişiye Özeldir

En son olaylar hakkında General Odişelidje'nin duyduğu üzüntüyü ve alınacak önlemleri içeren telgrafnamesine yüksek kişiliğiniz tarafından; bizim orduya bu haksızlıklardan kaçarak sığınan, bu haksızlıklara uğramış ahali ile olaya tanık olan kişilerin size verdikleri bilgiler ve gerçek olanlar yazılarak olayın doğrusunun ne yazık ki kendisine yazdıkları gibi olmadığı ve hemen bütün Türk toprakları ahalisinden oluşan orduda Ermenilerin bu canavarca eyleminin pek fena etki yaptığını anlatarak cevap verilmesini ve ancak bildirilen üzüntülerden ve alınmış olan önlemlerden ötürü General'e teşekkür ettiğimizin bildirilmesini uygun ve bu komutanla harekâtın başlamasına kadar niyetimizin gizli tutulmasını gerekli görüyorum. Hatta bu isteğimizin oluşması için harekâtın başlaması zorunluğu halinde General Odişelidje'ye gönderilmesi kararlaştırılan tebliğnamenin de telgrafla verilmeyerek harekâta başlanıldıktan bir gün sonra eline geçecek biçimde mektup halinde gönderilmesi daha ziyade uzak görüşlülük olur.

933/10/11-2-1918
Aslına uygundur

Başkomutan Vekili
Enver

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 1
Klasör No: 2909
Dosya No: 452
Fihrist No: 2-2

A 4/3671
D 53
F 12

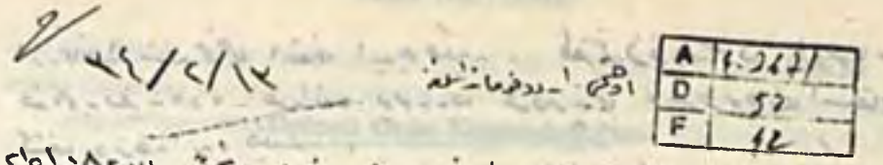

13.2.34

Üçüncü Ordu Kumandanlığına

1. Ermeni eşkiyasını şehrin Garp mahrecinde mukavemetlerine rağmen 108. Alayın 2. Taburu 5,30 sonra caddelerinde hücumla Erzincan'a girmiştir. Şehir dahilinde hafif müsademe devam ediyor.

2. Bugünkü vukuat şu suretle cereyan etmiştir.

a. 36 ncı Fırka'dan yüz nefer kuvvetinde müntehip efrad ortalık açılmadan evvel Kürt Bıraşikin de bulunan Ermeni çetesini bastırarak ikisi itlâf olunmuş diğerleri kaçmışlardır. Bu aralık Ermeniler civar köyler ahalisinden Kürt Bıraştikin'de hapsettikleri on kişiyi şehit etmişlerdir. Efradımızdan iki hafif mecruh vardır.

b. Bunu müteakip 36 ncı fırka hareket müfrezesi kısm-ı küllisi Erzincan Ovası'na hâkim sırtları işgal etmişlerdir.

c. Yalnızbağ'da aynı zamanda 9 ncu Fırka'dan takarrup eden kıtaatımızla 15 atlı Ermeni arasında müsademe olmuş bunlardan birisi itlâf edilmiş diğerleri firar etmişlerdir. Bu esnada seksen kadar Ermeni atlısı Çukurkuyu'da ve yüz kadar piyadesi Kırklartepesi'nde görülmüştür.

d. Zevalden sonra 108 nci Alay 2 nci Tabur beray-i keşif Erzincan istikametine gönderilmişti. İşbu tabur saat 3 sonrada Erzincan'ın garp mahrecindeki evlerin civarlarından ateş eden ve 150 kadar tahmin edilen Ermeni eşkiyasının mukavemetini kırarak 1 nci maddede arz olunduğu veçhile Erzincan'a girmiştir.

3. Garbi Dersim kıtaatından malûmat alınamamıştır.

4. Erzincan-ı işgal eden kuvvetimiz takviye edildi. 13/14 gecesi Erzincan'ın şark mahreci işgal edilecektir. Dokuzuncu fırkadan sevk olunan kuvvetli bir müfrezede Horan'da bulunarak Kırklartepesi, Serçeboğazı istikâmetlerini keşf ve tarassut edecektir.

5. Erzincan kasabasında bir mahalde, kışlalar cihetinde iki mahalde yangın görüyorum.

6. Kolordu karargâhı 13/14 gecesini Kürd Bıraşik'de geçirecektir.

7. İşbu rapor Üçüncü Ordu, İkinci Kafkas Kolordusu, Dördüncü Kolordu, Dokuzuncu Fırka, Onuncu Fırka Kumandanlıklarına yazılmak üzere 13.2.34 7,30 sonrada Kürt Bıraştikin'de telefon merkezine verilmiştir.

Telefonla yazılmıştır.
13-2
C

Birinci Kolordu Kumandanı
Miralay
Kâzım Karabekir

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 1
Klasör No: 2908
Dosya No: 444
Fihrist No: 42, 42-1

13.2.1918

Üçüncü Ordu Komutanlığına

1. Ermeni eşkiyasının şehrin Batı çıkışında direnmelerine karşın 108 nci Alayın 2 nci Taburu 05.30 sıralarında hücumla Erzincan'a girmiştir. Kent içerisinde hafif çarpışma sürmektedir.

2. Bugünkü olaylar şöyle cereyan etmiştir.

a. 36 nci Tümen'den yüz er gücünde seçkin erat ortalık açılmadan önce Kürt Bıraşikin'de bulunan Ermeni çetesini bastırarak, ikisi öldürülmüş ötekiler kaçmıştır. Bu aralık Ermeniler yakın köyler ahalisinden Kürt Bıraştikin'de hapsettikleri on kişiyi şehit etmişlerdir. Erlerimizden iki hafif yaralı vardır.

b. Bundan sonra 36 nci Tümen Hareket Müfrezesi büyük kısmı Erzincan Ovası'na hâkim sırtları işgal etmişlerdir.

c. Yalnızbağ'da aynı zamanda 9 ncu Tümen'den yaklaşan birliklerimizle 15 atlı Ermeni arasında çarpışma olmuş, bunlardan birisi öldürülmüş, ötekiler kaçmışlardır. Bu sırada seksen kadar Ermeni atlısı Çukurkaya'da ve yüz kadar piyadesi Kırklartepesi'nde görülmüştür.

d. Öğleden sonra 108 nci Alay'ın 2 nci Taburu, keşif yapmak üzere Erzincan yönüne gönderilmişti. İşbu Tabur saat 00.03'te çıkışındaki evlerin çevrelerinde ateş eden ve 150 kadar sanılan Ermeni eşkiyasının direnmesini kırarak, birinci maddede arz olunduğu üzere Erzincan'a girmiştir.

3. Batı Desim birliklerinden haber alınamamıştır.

4. Erzincan'ı işgal eden kuvvetimiz pekleştirildi. 13/14 gecesi Erzincan'ın batı çıkışı işgal edilecektir. 9 ncu Tümen'den gönderilen kuvvetli müfreze de bir Horan'da bulunarak Kırklartepesi - Serçeboğazı yönünde keşif ve gözetleme yapacaktır.

5. Erzincan kentinde bir yerde, kışlalar yönünde iki yerde yangın görüyorum.

6. Kolordu Karargâhı 13/14 gecesini Kürt Bıraşik'de geçirecektir.

Belge No : 1861

7. İşbu rapor 3 ncü Ordu, 2 nci Kafkas Kolordusu, 4 ncü Kolordu, 9 ncu Tümen, 10 ncu Tümen Komutanlıkları'na yazılmak üzere 13.2.34 07.30 sonrada Kürt Bıraştikin'de telefon merkezine verilmiştir.

Telefonla yazılmıştır.
13.2.H

1 nci Kafkas Kolordusu
Komutanı
Albay
Kâzım Karabekir

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 1
Klasör No: 2908
Dosya No: 444
Fihrist No: 42, 42-1

Belge No: 1862

[illegible]

K 2 Sıtkı/20 Minh
Saat 8.35 evvel Şükrü

K 2 Kafkas	Kelime	Saat 8/15 evvel
963	500	

3. Ordu Kumandanlığına

19.2.34 akşamı Trabzon kasabasında Gürcü ve Rus komiteleri askerlere ve ahaliye hitaben Türklerle kardeş bulundukları ve fazla olan esliha ve eşyayı bilahare almak üzere teslim ederek gidecekleri hakkında nutuklar irat etmişlerdir. Trabzon'daki Ermenilerin vapurlara binmiş olduğu ve henüz vapura binmeyen 15 kadar Ermeni kalmış olup bunlar da eşya bağlamakla meşgul olduğu oradaki zabitimiz tarafından bildirilmiştir. Beşinci ve Onbirinci Fırkalardan şayan-ı iş'ar malumat alınmadı.

2. Beşinci Fırka bugün 20.2.34 sabahı bir piyade alayı bir topçu takımı ve bir süvari bölüğü ile ilerleyerek Bayburt'u işgal edecek ve fırka kısm-ı küllisi Kasanta, Hardişi, Çresönür, Mansi, Hızırilyas karakolu hattında kalacak bu fırka Kasanta'dan Birinci Kolorduya kadar olan mıntıkayı bir tabur tarafından setr ve Birinci Kolordu ile irtibatı idame eyleyecektir.

B. Fırka 11 den Alay 37 kısm-ı külliyesiyle Pirahmet ve Teke'de ve bir taburu ile Ardase ve Gümüşhane'de kalacak ve Ovuk Gediği, Kazmacı Hanı, Azerya Hanları, Kolan Hanları, Zigana Kordunu hattını ileri kıtaatı ile temin ve tarassut edecektir.

C. Fırka 37 ye Ruslarla bir temas ve muharebe vukuuna meydan verilmemek şartiyle Trabzon'a mümkün mertebe yaklaşması ve icabında Trabzon'a girebilmek için her an hazır bulunması Ruslarla yapılan müzakere ve pazarlığın Tesrii emrolundu.

D. 11 ve 20 nci Süvari Bölüklerinden mürekkep Mürettep Süvari Alayı 20.2.34 de Alucra'da teşkil olunarak ileriye tahrik edildi. İkinci Avcı Taburu da bugün Çakmalos'dan Kelkit'e hareket ettirildi.

3. Beşinci Fırkadan ileri sürülen süvari keşif kollarımızdan nısfülleyi'de alınan malumatta 19.2.34 de Bayburt'a girmişler ve atideki malumatı vermişlerdir.

15.2.34 saat 11 evvelde Arşak kumandasında 100 kadar atlı ve 150 kadar piyadeden mürekkep bir Ermeni eşkiya çetesi aileleriyle birlikte Bay-

ONKUR
ATASE Bşk.
Kütüphanesi

burt'tan hareket ederek akşamı Maden Hanlarında geçirmiş ve ertesi günü Erzurum istikametine gitmişlerdir. Bu çete; Bayburt'tan çıkarken iki yüzü mütecaviz İslam ahaliyi katl ve ihrak etmiştir.

Bayburt'ta bir miktar erzak mevcut ise de miktarı hakkında henüz malumat alınamadı.

4. Kolordu cephe ve mıntıkasında hava kapalı deniz hafif dalgalıdır.

5. Bu rapor Mülküşerif'te 3. Ordu ve Erzincan'da Birinci Kolordu Suşehri'nde 3. Ordu Karargâhına yazılmak üzere Alucra telgrafhaneye verildi. 20.2.34 saat 8.15

20.2.34

K 2 Kafkas Kumandanı
Mirliva
Şevki

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 5
Klasör No: 2947
Dosya : 634
Fihrist No: 4-3, 4-4

2 nci Kolordu Sıtkı/20 Minh
Saat 08.35 evvel Şükrü

2 nci Kafkas Kolordusu **Kelime** Saat : 08.15 evvel
963 500

3 ncü Ordu Komutanlığına

1. 19.2.34 akşamı Trabzon kasabasında Gürcü ve Rus komiteleri askerlere ve halkın yüzlerine karşı Türklerle kardeş bulundukları ve fazla olan silahlar ve eşyalarını sonradan almak üzere Türklere bırakarak gidecekleri hakkında söylevler vermişlerdir. Trabzon'daki Ermenilerin vapurlara binmiş olduğu ve henüz vapura binmeyen 15 kadar Ermeni kaldığını ve bunlar da eşya bağlamakla uğraştıkları oradaki subayımız tarafından bildirilmiştir. 5 nci ve 11 nci Tümenlerden önemli bir bilgi alınamadı.

2. 5 nci Tümen bugün 20.2.34 sabahı bir piyade alayı, bir topçu takımı ve bir süvari bölüğü ile ilerleyerek Bayburt'u tutacak ve Tümen büyük kısmı ile Kasanta - Hardişi - Çiresönür - Mansi - Hızırilyas hattında kalacak, bu Tümen Kasanta'dan 1 nci Kolordu'ya kadar olan bölgeyi bir tabur tarafından örtecek ve 1 nci Kolordu ile bağlantıyı sürdürecektir.

b. 11 nci Tümen'den 347 nci Alay büyük kısmı ile Pirahmet ve Teke'de ve bir taburu ile Ardase ve Gümüşhane'de kalacak, Ovuk Gediği - Kazmacı Hanı - Azerya Hanları - Kolan Hanları - Zigana Kordunu hattını ileri kıtalarıyla güvenliği sağlayacak ve gözetleyecektir.

c. 37 nci Tümene Ruslarla bir ilişki ve savaş olmasına meydan verilmemek koşuluyla Trabzon'a olabildiği kadar yaklaşması ve gereğinde çabuklukla Trabzon'a girebilmek için her an hazır bulunması Ruslarla yapılan görüşme ve pazarlığın çabuklaştırılması emrolundu.

d. 11 ve 20 nci Süvari Bölükleri'nden oluşan Süvari Alayı 20.2.1918 de Alucra'da kurularak ileriye gönderildi. İkinci Avcı Taburu da bugün Çakma Köyü'nden Kelkit'e hareket ettirildi.

3. 5 nci Tümen'den ileri sürülen süvari keşif kollarımız gece yarısında alınan bilgide 19.2.1918 de Bayburt'a girmişler ve aşağıdaki bilgileri vermişlerdir. 15.2.1918 saat 11.00 de Arşak komutasında 100 kadar atlı, 150 kadar piyadeden oluşan bir Ermeni eşkiya çetesi aileleriyle birlikte Bayburt'tan hareket ederek, akşamı Maden Hanları'nda geçirmiş ve ertesi

günü Erzurum yönüne gitmişlerdir. Bu çete Bayburt'tan çıkarken iki yüzü aşkın İslam ahaliyi öldürmüş ve yakmışlardır. Bayburt'ta bir miktar erzak varsa da ne kadar olduğu hakkında bilgi alınamadı.

4. Kolordu cephe ve bölgesinde hava kapalı, deniz hafif dalgalır.

5. Bu rapor Mülküşerif'te 3 ncü Ordu ve Erzincan'da 1 nci Kolordu, Suşehri'nde 3 ncü Ordu Karargâhına yazılmak üzere Alucra telgrafhanesine verildi. 20.2.1918 saat 08.15

2 nci Kafkas Kolordusu Komutanı
Tümgeneral
Şevki.

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 5

Klasör No: 2947

Dosya No: 634

Fihrist No: 4-3, 4-4

Belge No : 1863

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti

Şube III
Numara B. C 21.2.34
Mevrut
99

Üçüncü Ordu Kumandanlığından Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine

51 Numaralı şifredir

1. Dördüncü Kolordu Beşinci Fırka cephesinde (Fikirbuh) kasabası iskelesi ileri kıtaatımız tarafından işgal olunmuştur. Mezkûr kolordunun diğer aksamında tebeddül yoktur.

2. Birinci Kafkas Kolordusu vaziyeti değişmemiştir. 19/20 gecesini (Şansa)'da geçirdiği elli numaralı raporla arz edilen müfrezenin (Ketur) köyüne muvasalatına dair henüz rapor alınamamıştır.

3. Keşif kolumuzun Bayburt'tan verdiği malumata göre iki yüz elli piyade yüz süvari kuvvetindeki Ermeni çetesi Bayburt'u terk ile Sandıkhanları üzerinden Erzurum'a çekilmiştir. Mezkûr çete Bayburt'u terkten evvel ikiyüzü mütecaviz ahaliyi katil ve ihrak etmek suretiyle icra-yı şenaat eylemiştir.

4. İkinci Kafkas Kolordusu'nun Beşinci Kafkas Fırkası kuvvetli bir ileri müfreze ile Bayburt'u işgal eylemiştir. Fırka irtibat kıtaatiyle Gelengeç (53A) Kanta (53T) hattında kısm-ı külliyesiyle Kanta - Hardiş - Sonur - Suğrak hattındadır. Onbirinci Kafkas Fırkası ileri kıtaatiyle Vavok Dağı - Kazmaca - Anzarya - Kolathanları - Zigana Kordonu hattındadır. Otuzyedinci Kafkas Fırkası Trabzon'un hemen garbiyla Polathane arasındadır.

5. 51 numaralı işbu rapor Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine, Yıldırım, Altıncı Ordu, Dördüncü Kolordu Kumandanlığına yazılmak üzere 20.2.34 saat 8,30 sonrada Suşehri telgrafhanesine verilmiştir. 20.2.34

Ordu 3. K. Vehip Mehmet
Manzur buyuruldu

Arşiv No: 1/1

Dolap No: 105

Göz No: 1

Klasör No: 153

Dosya No: 682

Fihrist No: 45

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekâleti

Şube Üçüncü Or. K. III
B. U. 21.2.1918
Sayı ———
99

Başkomutanlık Vekâleti Yüce Katına

51 sayılı şifredir.

1. 4 ncü Kolordu 5 nci Tümen cephesinde (Fikirbuh) kenti iskelesi, ileri birliklerimiz tarafından işgal edilmiştir.

2. 1 nci Kafkas Kolordusu'nun durumu değişmemiştir. 19/20 gecesini (Sansa) da geçirdiği 50 sayılı raporla arz edilen müfrezenin, (Ketur) Köyü'ne gelmiş olduğunu bildirir rapor henüz alınamamıştır.

3. Keşif Kolumuzun Bayburt tan verdiği bilgiye göre; iki yüz elli piyade, yüz süvari kuvvetindeki Ermeni çetesi Bayburt'u bırakarak Sandık Hanları üzerinden Erzurum'a çekilmiştir. Sözü edilen çete Bayburt'u bırakmadan öne ikiyüzü geçen ahaliyi öldürmek ve yakmak suretiyle alçakça hareket eylemiştir.

4. 2 nci Kafkas Kolordusu'nun 5 nci Kafkas Tümeni kuvvetli bir ileri müfreze ile Bayburt'u işgal eylemiştir. Tümen bağlı birlikleriyle gelen geç (453A) Kanta (53T) hattında büyük kısmıyla Kanta-Hardiş-Sonur-Suğrak hattındadır. 11 nci Kafkas Tümeni ileri birlikleriyle Vavok Dağı, Kazmaca, Anzarya, Kolat Hanları, Zığana Kordunu hattınıdadır. 37 nci Kafkas Tümeni Trabzon'un hemen batısıyla Polathane arasındadır.

5. 51 sayılı bu rapor Başkomutanlık Vekâleti yüce katına, Yıldırım, 6 nci Ordu, 4 ncü Kolordu Komutanlığına yazılmak üzere 20.2.1918 saat: 20.30 da Suşehri telgrafhane verilmiştir.

RO: 2.1918

Görülmüştür.

3 ncü Ordu Komutanı
Vehip Mehmet

Belge No : 1863

Arşiv No: 1/1

Dolap No: 105

Göz No: 1

Klasör No: 153

Dosya No: 682

Fihrist No: 45

Belge No: 1864

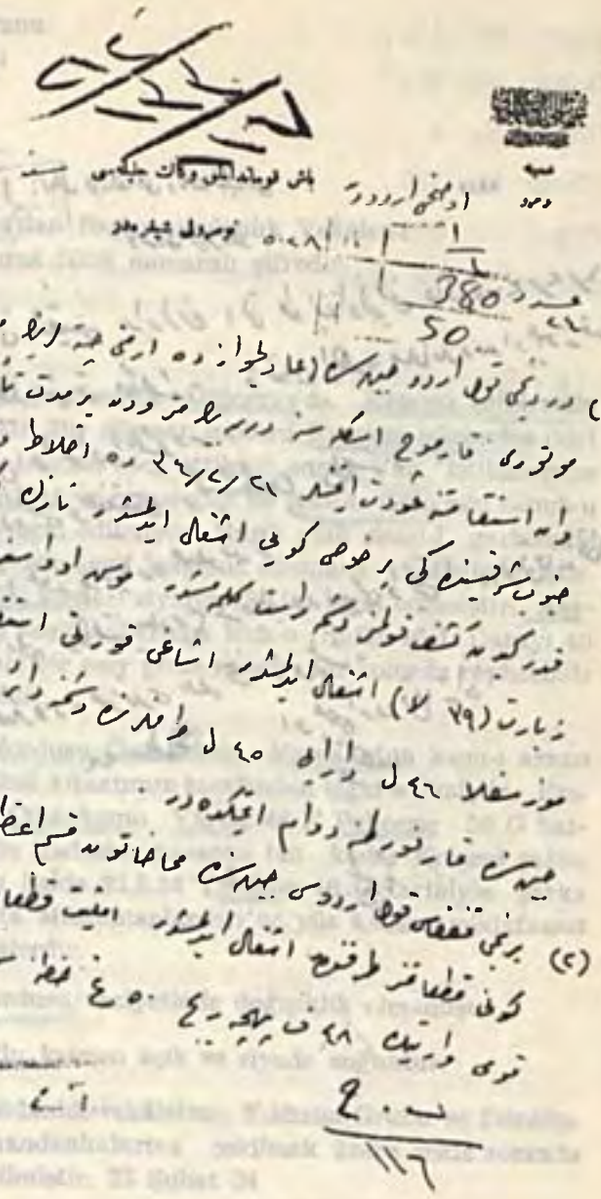

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti

Şube
Numara

Üçüncü Ordu'dan Başkumandanlık Vekâlet-i Celisesine vurut 5028 numaralı şifredir

Adet 24

1. Dördüncü Kolordu Cephesinde Adilcevaz'da Ermeni çetelerinin mevcudiyeti haber alınmıştır. Bir düşman motoru Karmuç iskelesine dört bin metreden bir müddet tesirsiz ateş ettikten sonra Van istikametine avdet etmişler. 21.2.24'de Ahlat ve ertesi gün de Nazik Gölü'nün cenub-u şarkisindeki Ferhosi köyü işgal edilmiştir. Nazik gölü şimal-i garbisinde (Abdal Bayazıt)'a kadar giden keşif kolumuz düşmana rastgelmemiştir. Muş Ovası'nda (Muhacır) Til köyleri ziyaret (39 la) işgal edilmiştir. Aşağı Kurti istikametine giden keşif kollarımız Muz-u Süfla 46 L Darayı 45 L taraflarında düşmana dair bir eser görmemiştir. Bu kolordu cephesinde ka fırtınası devam etmektedir.

2. Birinci Kafkas Kolordusu Cephesinde Mamahatun kısm-ı azamı yanmış bir halde 22.2.34 günü kıtaatımız tarafından işgal edilmiştir. Emniyet kıtaatı Pelegöz 47 K Çıkankomu Vartik 48 F Pehceriç 50 G hattına sürülmüştür. Köylülerin ifadesine nazaran bin kadar Ermeni şakisi beraberinde altı top olduğu halde 21.2.34 Yeniköy 46 G tarikiyle şarka çekilmiştir. Ve esna-yı rahta Müslümanlardan üç yüz kadar müdafaasız ahali katil ve ihrak eylemişlerdir.

3. İkinci Kafkas Kolordusu vaziyetinde değişiklik olmamıştır.

4. Hava kısmen bulutlu kısmen açık ve ziyade soğuktur.

5. Bu rapor Başkumandanlık vekâletine, Yıldırım Grubu ve Dördüncü ve Altıncı Ordular Kumandanlıklarına çekilmek üzere sekiz sonrada Suşehri telgrafhanesine verilmiştir. 23 Şubat 34

Manzur buyurulmuştur. 34/2

(Üçüncü Ordu Kumandanı
Vehip)

Belge No : 1864

Arşiv No: 1/1

Dolap No: 105

Göz No: 1

Klasör No: 153

Dosya No: 682

Fihrist No: 50, 50-1

Belge No: 1864

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlığı Vekâleti

Şube
Numara
Sayı : 24

3 ncü Ordu'dan Başkomutanlık Yüksek Katına gelen 528 sayılı şifre hallidir.

1. 4 ncü Kolordu cephesinde Adilcevaz'da Ermeni çetelerinin varlığı haber alınmıştır. Bir düşman motoru Karmuç iskelesine dörtbin metreden bir müddet tesirsiz ateş ettikten sonra Van yönüne geri dönmüşler. 21.2.1918'de Ahlat ve ertesi gün de Nazik Gölü'nün güneydoğusundaki Perhosi Köyü işgal edilmiştir. Nazik Gölü kuzeybatısında (Abdal Bayazıt)'a kadar giden keşif kolumuz düşmana rast gelmemiştir. Muş Ovası'nda (Muhacir) Til köyleri ziyaret (39 La) işgal edilmiştttir. Aşağı Kurti yönüne giden keşif kollarımız Muzu Süfla 46 L Darayı 45 L yönlerinde düşmana ilişkin bir belirti görmemiştir. Bu kolordu cephesinde kar fırtınası devam etmektedir.

2. 1 nci Kafkas Kolordusu cephesinde Mamahatun büyük bir bölümü yanmış bir halde 22.2.19818 günü birliklerimiz tarafından işgal edilmiştir. Emniyet birlikleri Pelegöz 47 K Çınarkomu Vartik 48 F Pehceriç 50 G hattına sürülmüştür. Köylülerin söylediklerine göre bin kadar Ermeni eşkiyası yanlarında altı top olduğu halde 21.2.1918'de Yeniköy 46 G yoluyla doğuya çekilmiştir. Ve yolculuk sırasında Müslümanlar'dan üç yüz kadar savunmasız ahaliyi öldürmüş ve yakmışlardır.

3. 2 nci Kafkas Kolordusu durumunda değişiklik olmamıştır.

4. Hava az bulutlu ve sıcaktır.

5. Bu rapor Başkomutanlık Vekâletine, Yıldırım Grubu ve 4 ncü ve 6 ncı Ordular Komutanlıklarına çekilmek üzere saat 20.00'de Suşehri telgrafhanesine verilmiştir.

23 Şubat 1918

3 ncü Ordu Komutanı
Vehip

Görülmüştür.
24.2.1918

Belge No : 1864

Arşiv No: 1/1

Dolap No: 105

Göz No: 1

Klasör No: 152

Dosya No: 682

Fihrist No: 50, 50-1

اردو ترجمہ

Belge No: 1865

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı
Erkân-ı Harbiye

Şube 1
Kısım 1
Adet
Şifre

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine

İkinci Ordu Kumandanlığı 6.2.34 tarihli raporla Sansa civarından geçmekte olan bir Rus binek otomobilinin Dersim milisleri tarafından tahrip ve içerisinde bulunan bir zabitle bir neferin katl ve üzerlerindeki evrakın zaptedilmiş olduğu bildirmiş idi.

Evrak Dördüncü Kolordu Karargâhında tercüme ettirildi. 5 Kânunusani 918 tarihli Miralay Morel'e hitaben Kafkas Ordusu Erkânı Harbiye Reisi Vişinski imzasıyla yazılan telgrafta Birinci Ermeni Nişancı Alayının Erzurum'a geldiği ve Alay zayıf bir halde bulunduğu cihetle Erzincan'a hareketten imtina ederek isyan ettiği ve Miralay Turtum'un teşkil ettiği Birinci Erzurum Ermeni Alayının Erzincan'a tahriki için ihzaratta bulunduğu ve mamafih Kürtlerle iyi geçinmeye çalışması muharrerdir. Diğer bir evraktan Miralay Morel'in Erzincan müfrezesi kumandanı olduğu teeyyüt etmiştir. Evrakın Ordu karargâhına vürudunda birer suretinin taktim edileceği maruzdur. 23.2.34 harekât 1240

Şifre edildi
23.2.34
2 sonra

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 1
Klasör No: 2908
Dosya No: 444
Fihrist No: 16-2

Belge No: 1865

Üçüncü Ordu Komutanlığı
Kurmaylığı

Ordu Karargâhı

Şube 1 Kısım 1
Sayı Şifre

Başkomutanlık Vekâleti Yüce Katına

2 nci Ordu Komutanlığı 6.2.1918 tarihli raporla, Sansa yakınından geçmekte olan bir Rus binek otomobilinin Dersim milisleri tarafından tahrip ve içerisinde bulunan bir subayla bir erin öldürülmüş ve üzerlerindeki belgelerin alınmış olduğu bildirilmiş idi. Belgeler 4 ncü Kolordu Karargâhında Türkçeye çevirtildi. 5 Ocak 1918 tarihli Albay Morel'e hitaben Kafkas Ordusu Kurmay Başkanı Vişinski imzasıyla yazılan telgrafta 1 nci Ermeni Nişancı Alayı'nın Erzurum'a geldiği ve Alay zayıf bir durumda bulunduğu için hazırlıklarda bulunulduğu ve bununla beraber Kürtlerle iyi geçinmeye çalışılması yazılıdır. Diğer bir belgede Albay Morel'in Erzincan Müfrezesi Komutanı olduğu doğrulanmıştır. Belgeler Ordu Karargâhı'na geldiğinden birer suretinin sunulacağı arz olunur.

23.2.1918 Harekât 1240

Şifre edildi.
23.2.1918
M. Kâmil

3 ncü Ordu Komutanı
Orgeneral
Vehip Mehmet

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 1
Klasör No: 2908
Dosya No: 444
Fihrist No: 16-2

Belge No: 1866

D 1671
K 203
K 71-7

Belge No: 1866

Ezrzincan 27.2.34
125/150 Saat 07.35 evvel
Hamdi

Üçüncü Ordu Komutanlığına

1. Kolordu cephesinde 26/27.2.34 gecesi sükûnetli geçmiştir.

2. Yeniköy 26.2.34 günü Dokuzuncu Fırka Süvari Bölüğü tarafından işgal olunmuştur.

3. Ermeni eşkiyası Yeniköy'de yirmi hane ihrak eylemişlerdir. Mahall-i mezkûrda bir miktar erzak bulunmuştur. Cins ve miktarı tayin edince arzolunacaktır.

4. Ermeni eşkiyasınm firarlarından evvel Aşkale ahalisinden otuz beş kişiyi şehit eyledikleri işgal müfrezemiz tarafından görülmüştür.

5. Hava bulutludur.

6. İşbu rapor Üçüncü Ordu 2. Kafkas Kolordusu Kumandanlığına, Dördüncü Kolordu Kumandanlığına arz-ı tebliğ edilmek üzere 27.2.34 saat 7 evvel Erzincan merkezine verilmiştir. 27.2.34.

(1 nci Kafkas Kolordusu Kumandanı
Kâzım Karabekir)

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 5

Klasör No: 2948

Dosya No: 634

Fihrist No: 11-7

Belge No: 1866

Erzincan 27 Şubat 1918
125 Saat: 0735 önce
——— Hamdi
150

3 ncü Ordu Komutanlığına

1. Kolordu cephesinde 26/27 Şubat 1918 gecesi sessiz geçmiştir.

2. Yeniköy 26 Şubat 1918 günü 9 ncu Tümen Süvari Bölüğü tarafından ele geçirilmiştir.

3. Ermeni eşkiyası Yeniköy'de 20 ev yakmıştır. Adı geçen yerde bir miktar erzak bulunmuştur. Cinsi ve miktarı saptanınca sunulacaktır.

4. Ermeni eşkiyasının kaçmalarından önce Aşkale halkından 35 kişiyi şehit ettikleri müfrezemiz tarafından görülmüştür.

5. Hava bulutludur.

6. Bu rapor 3 ncü Ordu Kafkas Kolordu Komutanlığına, 4 ncü Kolordu Komutanlığına duyurulmak üzere 27 Şubat 1918 saat: 0700'de Erzincan merkezine verilmiştir.

27 Şubat 1918
Tarih : 27.2.1918

1 nci Kafkas Kolordusu Komutanı
Kâzım Karabekir

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 5
Klasör No: 2948
Dosya No: 634
Fihrist No: 11-7

Üçüncü Ordu'yu Hümayun Kumandanlığı — 2.3.34 Ordu Karargâhı

Şube 1
Kısım 1
Aded:
Şifre

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine

Yıldırım Grubu Kumandanlığına

Altıncı Ordu Kumandanlığına

Dördüncü Ordu Kumandanlığına

1. Dördüncü Kolordu Cephesinde Beşinci Fırkadan henüz rapor alınamamış, Muş mıntıkasında bir tebeddül olmadığı anlaşılmıştır.

2. Birinci Kafkas Kolordusu Cephesinde (60) numaralı raporla arzolunan (Tilkitepesi-Karabıyık Hanları-Karagöl) hattındaki Ermeni eşkiyasına 28/1-2 ve 3-34 gecesi ileri kıtaatımız tarafından taarruz olunarak şakiler tard ve tenkil olunmuş ve bu hat işgal edilmiştir. Muharip Ermenilerin dört yüz piyade, yüz süvari, iki cebel topu kuvvetinde olduğu anlaşılmıştır. Şakiller ricatlerinden evvel Tazegül ahalisinden otuz kadar kadın, çocuk ve erkeği katletmişler ve yirmi beş erkeği bir semti meçhule götürmüşler, köyü kısmen yakmışlar ve Öreni Köyünü de ihrak ile Erzurum istikametinde çekilmişlerdir. Süvari keşif kollarıyla (Alaca) 43. A istikametinde takip edilmişlerdir.

3. İkinci Kafkas Kolordusundan kuvvetli bir keşif bölüğü bugün [*] ve sahilden gönderilen kıtaatımız Rize'yi işgal eylemiştir. Keşif kollarımız Rize'den Atina istikametine sürülmüştür.

Trabzon Limanında bir torpido, dört vapur kalmıştır. Rus efradı hemen kâmilen Batum istikametinde nakledilmiştir.

4. Hava açık ve soğuktur.

---

[*] Bayburt'tan İspir'e tahrik edilmiş.

5. İşbu rapor Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine, Yıldırım Grubu, Dördüncü ve Altıncı Ordular Kumandanlıklarına keşide edilmek üzere sekiz sonrada Suşehri telgrafhanesine verilmiştir.

2.3.34 Harekât (61)

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik
Vehib Mehmet

Şifre edildi
2.3.34
M. Hikmet

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 5
Klasör No: 2947
Dosya No: A-629
Fihrist No: 3-2, 3-3

3 ncü Osmanlı Ordusu Komutanlığı — Ordu Karargâhı
2.3.1918

Şube 1
Kısım 1
Sayı
Şifre

Başkomutanlık Yüksek Katına

Yıldırım Grubu Komutanlığına

6 ncı Ordu Komutanlığına

4 ncü Ordu Komutanlığına

1. 4 ncü Kolordu Cephesinde 5 nci Tümen'den henüz rapor alınamamış, Muş bölgesinde bir değişiklik olmadığı anlaşılmıştır.

2. 1 nci Kafkas Kolordusu Cephesinde 60 numaralı raporla arz olunan (Tilkitepesi-Karabıyık Hanları-Karagöl) hattındaki Ermeni eşkiyasına 28.1.2 ve 3.1918 gecesi ileri birliklerimiz tarafından taarruz olunarak şakiler dağıtılmış ve bastırılmış ve bu hat ele geçirilmiştir.

Savaşan Ermenilerin dört yüz piyade, yüz süvari iki dağ topu kuvvetinde olduğu anlaşılmıştır. Eşkiyalar çekilmelerinden önce Tazegül ahalisinden otuz kadar kadın, çocuk ve erkeği öldürmüşlerdir. Köyü kısmen yakmışlar ve Öreni Köyü'nü de yakarak Erzurum yönüne çekilmişlerdir. Süvari keşif kollarıyla (Alaca) 43 A doğrultusunda izlenmişlerdir.

3. 2 nci Kafkas Kolordusu'ndan kuvvetli bir keşif bölüğü Bayburt'tan, İspir'e gönderilmiş ve kıyıdan gönderilen birliklerimiz Rize'yi ele geçirmiştir. Keşif kollarımız Rize'den Atina yönüne sürülmüştür.

Trabzon Limanı'nda bir torpido, dört vapur kalmıştır. Rus erleri hemen hepsi Batum yönüne taşınmıştır.

4. Hava açık ve soğuktur.

Belge No : 1867

5. Bu rapor Başkomutanlık Vekâletine, Yıldırım Grubu, 4 ncü ve 6 ncı Ordular Komutanlıklarına çekilmek üzere saat 20.00'de Suşehri telgrafhanesine verilmiştir. 2.3.1918

Harekât

(61) Hüsnü

Lütfi

3 ncü Ordu Komutanı
Orgeneral
Vehip

Şifre edildi.
2.3.1918
M. Hikmet

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 6

Klasör No: 2947

Dosya No: A-629

Fihrist No: 3-2, 3-3

Belge No: 1968

Belge No: 1868

Evrak Odasının Numarası — Mübeyyiz imzası

Şube Numrosu

Müsevvidin imzası

Tarihi Tesvidi

Kalem Odasının Numrosu

Şube

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkomutanlığı
Vekâleti

Mübeyyize konulan numro
Mukabelicinin imzası
Mukabele tarihi

İstokholm Beynelmilel Sosyalist Konferansına
Beyoğlundan

Kafkasya cephesinden bize varid olan haberlere nazaran Ermeni çeteleri sakin yerli ahaliye karşı cinayet ve mezalim ika etmektedirler.

Menba-i sahilden istihsal edilen bu malûmat vesaik ve gayr-i kabil-i cerh şehadetler ile bedihi suretde tahakkuk ettiği gibi Kafkasya Ordusu Kumandanı Ceneral Odiselidje tarafından da te'yid edilmektedir. Rus Ordusunun geri çekildiği her tarafa bu çeteler girerek her nevi cinayet ve gayr-i kabil-i tasvir hetg-i ırz fezayih-i irtikâb etmekte ve yolları üzerinde tesadüf ettikleri kadm, çocuk ve ihtiyarları katletmektedirler. O suretleki ahali hergün bir usul ve tertib-i muntazamla tekerrür edegelmekte olan bu vahşiyane cinayata bir hatime verdirilmek üzere Rus Ordusunun müdahalesini istirham etmiştir. Bu ef'al ve harekâtdan münfeil olan efkâr-ı umumiye merak içindedir. Ve gazeteler bize vaziyeti pek vahim olarak kayıt ve işaret etmektedirler. Bize pek âzim müşkilât ihdas eden bir vaziyet hakkında nazar-ı dikkatlerini celb için meseleyi bütün arkadaşlarımızın gûş-u ittilaına vaz etmeğe müsaraat eyledik

İstanbul Mebusu Sosyalist
Salah Cincoz
İzmir Mebusu Sosyalist
Nesim Mazelyah

Belge No : 1868

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 359

Dosya No: 1023 (1435)

Fihrist No: 3-20

Evrak Odasının Numarası

Şube sayısı
Müsveddeyi yapanın imzası
Yazılış tarihi
Yazıcı odasının numarası
Şube

Temyize çekenin imzası

Osmanlı Orduları Başkomutanlığı Vekâleti

Temyize çekme tarihi
Temyize çekilene konulan sayı
Yazıyı inceleyenin imzası
İnceleme tarihi

Stocholm Uluslararası Cosyalist Konferansına
Beyoğlundan :

Kafkasya cephesinden bize gelen haberlere göre Ermeni çeteleri sakin yerli halkı öldürmekte ve işkence etmektedirler. Doğru kaynaktan alınan bu bilgi, belgeler ve inkârı mümkün olmayan görgü şahitlerinin açık ifadeleriyle belirlendiği gibi, Kafkasya Ordusu Komutanı General Odişelidje tarafından da doğrulanmaktadır.

Rus Ordusunun geri çekildiği her tarafa Ermeni çeteleri girerek her nevi öldürme, işkence ve yazı ile belirtilmesi olanacaksız ırza geçme girişiminde bulunmakta ve yolları üzerinde gördükleri kadın, çocuk ve ihtiyarları öldürmektedirler. O suretle ki, her gün yeni bir yöntemle tekrarlanmakta olan bu barbarca öldürme işlerine bir son verdirilmek üzere Rus ordusunun karışmasını yalvararak istemişlerdir.

Bu duruma çok üzülen kamuoyu merak içindedir. Gazeteler bize durumu çok korkunç olarak bildiriyorlar. Bize pek büyük zorluk meydana getiren bu durum hakkında dikkatlerini çekmek için sorunu bütün arkadaşlarımızın bilgisine sunmaya ivedilikle karar verdik.

İstanbul Milletvekili
Sosyalist Salah Cimccz
İzmir Milletvekili
Sosyalist
Nesim Mazelyah

Belge No : 1868

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 359

Dosya No: 1023 (1435)

Fihrist No: 3-20

Belge No: 1869

A	4-3671
D	628
F	3-2

A	4-3672
D	628
F	3-2

[illegible]

[illegible]

A	4-3672
D	628
F	3-3

[illegible]

[illegible]

Belge No : 1869

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Erkân-ı Harbiyesi

Erzurum 21.3.34

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine

Şifre :

C : 13/14.3.34 harekât 1156 numaralı şifrenin ikinci maddesine.

Ahiren işgal eylediğimiz Erzincan, Erzurum şehirlerinin vaziyet-i hazıralarını berveçhiati arzederim.

Düçar oldukları felâket ve harabi itibariyle yekdiğerine pek ziyade arz-ı müşabehet eden bu iki şirin kasabamızın mutenâ mebani-i resmiye ve hususiyesi Ermeniler tarafından kâmilen ve bililtizam yakılmış ve ikinci derecedeki evler ve müessesat iki seneden beri Rus ordusunun asker ikâmesi ve işgali dolayısıyle harabezare döndürülmüştür.

Hemen denebilir ki her iki şehir yeniden ihya ve imara muhtaç ve şayan-ı terhim bir haldedir. Erzincan'ın bütün kışlaları, Erzurum'un süvari kışlası ve hükümet ve kolordu daireleri yanan mebani-i resmiye meyanındadır. Elhasıl her iki kasabada yakılmış, yıkılmış, ağaçları kesilmiş bütün mani-i hakikiyesiyle bir yangın yerine çevrilmiştir.

Bu kasabaların ahalisine gelince:

Bunların da eli silah tutanların bidayette yol yaptırılmak bahaneleriyle toplanmış ve Sarıkamış istikametinde sevkedilerek ifna edilmiştir. Kasabada kalan ahali-i mütebakiye ise Rus ordusunun çekilmesiyle başlayan Ermeni kıtali ve mezalimi ile kısmen ortadan kaldırılmış, kuyulara atılmış, evlere doldurulup yakılmış, süngü ve kılınçtan geçirilmiş ve kasaphane ittihaz ettikleri mahallerde karınları deşilmiş, ciğerleri çıkarılmış ve kız ve kadınlar her türlü şenaatten sonra saçlarından asılmıştır. Engizisyon mezalimine rahmet okutacak mertebe şeni olan bu mezalimden masun kalan akall-i kalil halk ise sefalet ve garabetten ve bu manzaranın kendilerine vermiş olduğu dehşetten kısmen meyyit-i müteharrik ve kısmen cinnet-i muvakkate halinde bulunmuştur ki bunların miktarı çoluk, çocuk dahil olduğu halde şimdilik Erzincan'da bin beş yüzü, Erzurum'da otuz bini tecavüz etmemektedir. Erzincan ve Erzurum ekilmemiş ve ahali elinde ne varsa alınmış aç ve çıplak bir halde bulunmuştur. Elyevm bu ahali işgali müteakip Rusların bıraktığı ambarlardan saika-i cu' ile ele geçirdikleri bir kısım erzak ile kifaf-ı nefs etmektedirler.

Erzurum ve Erzincan havalisindeki köyler daha ziyade şayan-ı merhamet bir haldedirler.

Güzergâha tesadüf eden bazı köyler kökünden katledilmiş ve ahalisi kedisine varıncaya kadar kesilmiş, taş üzerinde taş bırakılmamıştır.

Ermeni güzergâhından uzak olan köyler ise kısmen mevcudiyetini muhafaza etmekte ve fakat ahalisi açlıktan her gün fevç fevç orduya dehalet etmektedir. Tarih-i mezalimin henüz böyle bir vakayi-i şaniayı kaydetmemiş olduğunu kemal-i teessürle hak-i pay-i devletlerine arz ve berhayat kalanların muhafaza-i hayatları için muhtelif tevarihte gerek Nezaret-i Celilerine ve gerek Dahiliye Nezaretine yazdığım maruzatın serian isafına inayet buyurulmasını istirham eylerim. Harekâta başlayalı kırk günü bulduğu halde bu biçare ve aç ve şayan-ı merhamet olan millet için hiçbir şey yapılmamış olduğunu görerek hükümet-i seniyenin ifa eylediği vazife-i tahlisiye ile Ermenilerin tiğ-i zulmünden kurtardığı mecal-i Müslimin-i ahalinin ağuş-u hevelnakine attığını da ilave ederim efendim.

23.3.34 harekât

Üçüncü Ordu Komutanı
Ferik

Arşiv No: 4-3671
Dolap No: 163
Göz No: 5
Klasör No: 2947
Dosya No: 628
Fihrist No: 3-1, 3-3

3 ncü Ordu Komutanlığı
Kurmayı

Şifre

Erzurum
21 Mart 1918

Başkomutanlık Vekâleti Yüce Katına

Cevap: 13/14 Mart 1918 harekât 1156 sayılı şifrenin ikinci maddesine

Sonradan işgal eylediğimiz Erzincan, Erzurum kentlerinin şimdiki durumlarını aşağıda arz ederim.

Uğramış oldukları felaket ve yıkıntı bakımından birbirine çok benzeyen bu iki şirin kentimizin özenle yapılmış resmi ve özel yapıları, Ermeniler tarafından tümüyle bile bile yakılmış ve ikinci derecedeki evler ve kurumlar iki yıldan beri Rus ordusunun yerleşmesi ve işgali dolayısıyla harap olmuştur. Hemen denebilir ki her iki kent yeniden yapılmaya ve onarılmaya muhtaç olup acınacak bir haldedir.

Erzincan'ın bütün kışlaları, Erzurum'un süvari kışlası ve hükümet ve kolordu daireleri yanan resmi yapılar arasındadır. Kısacası iki kent de yakılmış, yıkılmış, ağaçları kesilmiş, tüm gerçek anlamlarıyla bir yangın yerine çevrilmiştir.

Bu kentler halkına gelince: Bunların da eli silah tutanları başlangıçta yol yaptırılmak nedeni ile toplanmış ve Sarıkamış doğrultusunda gönderilerek yok edilmişlerdir. Kentte geri kalan halk ise Rus ordusunun çekilmesiyle başlayan Ermenilerin yaptıkları zulümler ve öldürmelerle kısmen ortadan kaldırılmış, kuyulara atılmış, evlere doldurulup yakılmış, süngü ve kılıçtan geçirilmiş ve kasaphane olarak kullandıkları yerlerde karınları deşilmiş, ciğerleri çıkarılmış, kız ve kadınlar her türlü kötülükten sonra saçlarından asılmışlardır. Engizisyon mezalimini aratacak kadar kötü olan bu zulümlerden korunabilmiş çok az sayıdaki halk ise, yoksulluk ve yılgınlıktan ve bu görünüm kendilerine vermiş olduğu dehşetten, kısmen yaşayan ölü ve kısmen delirme durumunda bulunmuştur ki bunların sayısı çoluk çocuk dahil olduğu halde şimdilik Erzincan'da 1.500'ü, Erzurum'da, 30.000 i aşmamaktadır. Erzincan ve Erzurum ekilmemiş ve halkın elinde ne varsa alınmış, aç ve çıplak bir halde bulunmuştur. Bugün

bu halk işgalden sonra açlık nedeniyle Rusların ambarlarından ele geçirdikleri bir kısım erzak ile ancak ölmeyecek kadar geçinebildiler. Erzurum ve Erzincan yöresindeki köyler daha çok acınacak bir durumdadırlar. Yol üzerindeki bazı köyler kökünden yıkılmış ve halkı tümden kesilmiş taş üzerinde taş bırakılmamıştır.

Ermeni bölgesinden uzak olan köyler ise kısmen varlığını korumakta, fakat halk açlıktan her gün bölük bölük orduya sığınmaktadırlar. Tarihin ve zulümlerin, henüz böyle bir kötülük olayını yazmamış olduğunu büyük bir üzüntü ile yüksek görüşünüze sunar ve yaşayanların, yaşamlarının korunması için değişik tarihlerde gerek yüksek katınıza ve gerek İçişleri Bakanlığı'na arz ettiklerimin bir an önce yerine getirilmesine yardım buyurulmasını dilerim. Harekâta başlayalı 40 günü bulduğu halde bu çaresiz, aç ve merhamete layik olan millete hiç bir şey yapılmamış olduğunu görerek, hükümetin yaptığı kurtarma göreviyle Ermenilerin zulüm kılıcından kurtardığı Müslüman savaşçılarını, açlığın korkunç kucağına attığını da eklerim efendim.

Harekât
23 Mart 1918
Lütfi

Kapatıldı.
23 Mart 1918
Hakkı

3 ncü Ordu Komutanı
Tümgeneral

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 163
Göz No: 5
Klasör No: 2947
Dosya No: 628
Fihrist No: 3-1, 3-3

Üçüncü Ordu-yu
Hümayun Kumandanlığı
1. Şube

Ordu Karargâhı

Birinci Kafkas Kolordusu Kumandanlığına-Tahrirat

İkinci Kafkas Kolordusu Kumandanlığına (25-3-34 şifre edildi)

Şifre

Üçüncü Ordu hudud-u sabıkayı geçmeye başladı. Ve şimdi dahil olduğu mıntıka-i arazide kendisine müşkil ve şerefli bir vazife daha tevdi edildi. Bu vazifeyi de kahraman Ordu'mun başaracağına inanım vardır. Bu yeni vazifenin ifası zamanında arkadaşlarımdan şunu rica ve talep ederim ki ordunun dahil olacağı arazi bir şehrah-ı medeniyete doğru ilerlemiş akvamla meskûndur. Bunlara şefkatle, adaletle muamele etmek Osmanlıların şime-i insaniyetkârisi iktizasındandır. Mal, can, ırz ve namuzu her türlü tecavüzden masun mabetler, mektepler, kütüphaneler tecavüz ve tahripten muarra olmalıdır. Burada yaşayan bir kısım halk bize ağuş-u şefkatini açmış bizden himaye ve muavenet talep ediyorki onlar İslamlardır. Diğer bir kısım halk ki her ne taraftan himaye, sahabet ve atıfet görecek olursa onlarla çahşmaya, onlara yardım etmeye amadedir. Bunlar ise Rumlardır. Mütebaki ahali Ermeni ve Gürcüden ibarettir.

Anadolu dahilinde yaşayan Ermenilerle İslamlar arasında tarihin tevlid ettiği zıddiyet ve münaferet Kafkasya dahilinde yaşayan Ermeniler hakkında cari olmamakla beraber şayan-ı itimat da değildirler. Ordu gerisinde terk edilecek olan Ermeni kura ve kasabası ahalisinin şüpheyi dai bir harekette bulunmadıkları takdirde onlar da şan-ı millete yakışacak muamelata mazhar olmalıdır. Aksi takdirde diğerlerine ibret olmak üzere şedit ve ani harekâtın icrası lazımdır.

Fakat bu hareketin icrası esnasında vicdan ulviyetini ve kutsiyetini muhafaza etmelidir. Aksi harekette bulunan zabitan ve efrada kanunun en şedit cezasını tatbik etmek zaruridir.

Burada bulunan Rumlardan pek büyük istifadenin teminini ümit ediyorum. Bahusus Karaurgan'dan Kars'a kadar ve Bardız-Oltu'dan Ardahan'a kadar olan aksam-ı arazide bir çok Rum köyleri vardır. Bunlardan Ermenilerin teşkilâtına ve çekilen Ermenilerin beraberlerinde ne miktar

top, makineli tüfek bulunduğuna ve bütün o havalideki erzak anbarlarına dair, Kars ve Sarıkamış hakkında malumat edinmeye çalışılmasını rica ederim, İlaveye lüzum görürüm ki siyaset ve menfaat-ı devlet gireceğimiz arazide mahz-ı adalet ve fart-ı istikametle hareketimizi icap ettiriyor.

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 161
Göz No: 1
Klasör No: 2914
Dosya No: 477
Fihrist No: 67-2, 67-3

3 ncü Ordu Komutanlığı
1 nci Şube Ordu Karargâhı

1 nci Kafkas Kolordusu Komutanlığına - Yazı
2 nci Kafkas Kolordusu Komutanlığına (25-3-1918 şifre edildi)

Şifre

3 ncü Ordu eski sınırı geçmeye başladı ve şimdi girdiği bölgede kendisine çetin ve şerefli bir görev daha verildi. Bu görevi de kahraman ordumun başaracağına imanım vardır. Bu yeni görevin yapıldığı sırada arkadaşlarımdan şunu rica ve isterim ki ordumun gireceği bu topraklarda uygarlık yolunda ilerlemiş insan toplulukları yerleşmiştir. Bunlara şefkatle, adaletli davranmak Türklerin karakter ve insanlık duygusu gereğidir. Mal, can, ırz ve namusu her türlü saldıradan korunmuş olarak, tapınaklar, okullar, kitaplıklar saldırıdan ve yıkılıp bozulmadan arınmış olmalıdır. Burada yaşayan halk bize şefkatle kucağını açmış, bizden destek ve yardım istiyor ki onlar Müslümanlardır. Diğer bir kısım halk ki her ne taraftan destek, koruma ve sevgi görecek olursa onlarla çalışmaya, onlara yardım etmeye hazırdır. Bunlar ise Rumlardır. Geri kalan ahali Ermeni ve Gürcülerden ibarettir. Anadolu içinde yaşayan Ermenilerle Türkler arasında tarihin meydana getirdiği düşmanlık ve soğukluk Kafkasya'da yaşayan Ermeniler hakkında geçerli olmamakla beraber güvenilir de değildirler.

Ordu gerisinde kalacak Ermeni köy ve kasabaları halkının kuşku uyandıracak bir harekette bulunmadıkları sürece onlar da ulusun şanına yakışacak davranışlara kavuşmalıdırlar. Aksi takdirde diğerlerine ders olmak üzere sert ve çabuk hareket etmek gerekir, Fakat bu iş yapılırken insani duygular ve bunun kutsallığı muhafaza edilmelidir. Buna ters düşecek harekette bulunan subay ve erlere yasanın en ağır cezasını uygulamak zorunludur.

Burada bulunan Rumlardan pek büyük derecede yararlanabileciğinin sağlanacağını umuyorum. Özellikle Karaurgan'dan Kars'a kadar ve Bardız-Oltu'dan Ardahan'a kadar olan topraklarda birçok Rum köyleri vardır. Bunlardan, Ermenilerin teşkilatına ve çekilen Ermenileri beraberlerinde ne kadar top, makineli tüfek bulunduğuna ve bütün o yöredeki erzak ambarlarına dair, Kars ve Sarıkamış hakkında bilgi edinmeye çalışıl-

masını rica ederim. Ve ilâveye gerek görürüm ki devletin yararı ve siyaseti, gireceğimiz topraklarda tam bir adalet ve aşırı bir doğrulukla hareketimizi gerektiriyor.

3 ncü Ordu Komutanı
Orgeneral

Arşiv No: 4/3671
Dolap No: 161
Göz No: 1
Klasör No: 2914
Dosya No: 477
Fihrist No: 67-2, 67-3

Belge No: 1871

Belge No: 1871

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı

Şube	Ordu Karargâhı
1	29.3.34
Adet	

Grup Kumandanlığına

Erzurum'daki Ermeni kuvvetleri kumandanı General Antranik'in Erzurum'un sukutu üzerine 27 Şubat saat 22'de Köprüköyü'nden Kafkas Ordusu Komiseri General Odişelitsj'ye yazdığı ve Kafkas Kabasluv Gazetesi'nin neşrettiği raporun münderecatı hülaseten berveçh-i ati arz olunur.

1. Kafkasyalı Ermeni askerlerin evlerine savuşmaları ve Türkiye Ermenilerinin zabitsiz ve teşkilâtsızlığı Erzurum'un intizar ve ümit edilmeyecek derecede süratle sukutunu intaç etti. Erzurumda'da bulunan 3000 kadar piyademiz zabitlerin emrine itaat etmeksizin başıboş bir halde vagonlara hücum ettiler ve Sarıkamış'a kaçtılar. Hınıs ve civarındaki Ermenilere Karaurgan'a çekilmeleri ve orada istihzaratta bulunmaları emrolundu. Askerlerimizin Erzurum'da görülen hali ve firarları Sarıkamış'ta da müdafaa etmenin imkânsız olduğu kanaatini verdi. Raporun nihayetinde Antranik'in acizlerine telsiz telgrafla Trabzon'da müzakerat-ı sulhiyeye başlamış olduğundan kendi askerlerine hududun gerisine çekilmek için emir verdiğini ve Türk askerlerinin de işbu müzakerenin neticesine kadar hududu tecavüz etmeyecekleri ümidinde bulunduğunu işar ile müracaat ettiği ilâve olunmuş ise de böyle bir müracaat vaki olmamıştır.

2. Aynı gazetenin daha muahhir tarihli bir nüshasında Ceneral Antranik'in Tiflis'te Ermeni teşkilatıyla meşgul İngiliz, Amerika Heyet-i mahsusasına istifanamesini vermiş olduğu okunmuştur.

3. Gazeteler de Gürcü Kolordusu Kumandanı Liyotnan Ceneral Gabayef'e Gürcü Başkumandanı unvanı da yazılmaktadır.

4. 8.3.34 tarihli Kafkas Kabasluv gazetesi Dördüncü Gürcü Alayı'nın teşkilâtı hitam bulmadan ve iaşesi temin edilmeden şimendifer hattının

muhafazası için Çürüksu Şarkında Kobolelsi'ye gönderildiği ve Alay Komutanının Batum'da kalmış olduğu muharrerdir efendim.

29.3.34 Harekât

Nazmi

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 5

Klasör No: 2948

Dosya No: 632

Fihrist No: 6-2, 6-3

3 ncü Osmanlı Ordusu Komutanlığı — Ordu Karargâhı

Şube — 29.3.1918

1

Sayı

Grup Komutanlığına

Erzurum'daki Ermeni kuvvetleri komutanı General Antranik'in Erzurum'un düşmesi üzerine 27 Şubat saat 22.00'de Köprüköyü'nden Kafkas Ordusu Komiseri General Odişelitje'ye yazdığı ve Kafkas Kabasluv Gazetesi'nin yayınladığı raporun içeriği özet olarak aşağıda arz olunur.

1. Kafkasyalı Ermeni askerlerin evlerine savuşmaları ve Türkiye Ermenilerinin subaysız ve örgütsüzlüğü Erzurum'un beklenmeyen ve umulmayacak derecede çabuk düşmesini sonuçlandırdı. Erzurum'da bulunan 3.000 kadar piyademiz subaylarm emrine uymaksızın başıboş bir durumda vagonlara üşüştüler ve Sarıkamış'a kaçtılar. Hınıs ve çevresindeki Ermenilere Karaurgan'a çekilmeleri ve orada hazırlıklarda bulunmaları buyruğu verildi. Erlerimizin Erzurum'da görülen durumu ve kaçmaları Sarıkamış'da da savunmanın olanaksız olduğu kanısını verdi. Raporun sonunda Antranik'in bana telsiz telgrafla Trabzon'da barış görüşmelerine başlamış olduğundan, kendi erlerine sınırın gerisine çekilmek için emir verdiğini ve Türk erlerinin de bu görüşmelerin sonucuna değin sınırı aşmayacakları umudunda bulunduğunu bildirerek başvurduğu eklenmiş ise de böyle bir başvuru yapılmamıştır.

2. Aynı gazetenin daha sonraki tarihli bir sayısında General Antranik'in Tiflis'te Ermeni örgütü ile uğraşan İngiliz, Amerika Heyet-i Mahsusası' (özel kurul)'na istifa dilekçesini vermiş olduğu okunmuştur.

3. Gazetelerde Gürcü Kolordusu Komutanı Liyotnan General (Tümgeneral) Gabayef'e Gürcü Başkomutanı adı da yazılmıştır.

4. 8.3.1918 tarihli Kafkas Kabasluv Gazetesi 4 ncü Gürcü Alayı'nın kuruluşu son bulmadan ve yiyecek sağlanmadan tren yolunun korunması için Çürüksu doğusunda Kobolelsi'ye gönderildiği ve Alay Komutanının Batum'da kalmış olduğu yazılıdır efendim.

29.3.1918
Harekât
Nazmi

3 ncü Ordu Komutanı
Orgeneral
Vehip Mehmet

Belge No: 1871

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 5

Klasör No: 2948

Dosya No: 632

Fihrist No: 6-2, 6-3

Belge No: 1872

قاضی ارمنی هیئت اجتماعیسنه

کوتلک دم
٢٧-٧-٩

	٤٠٦٦٢
D	52 - H
F	52 - J

افندیم ،

قافقاسیاده اولان ارمنیلرک و بالاده رفقاسنک امنیت و راحتده یاشامسی حکومت عثمانیه نک الی بویوک پرآرزوسیدر . شول شرطلرکه آلتونسز دنیوی برکه دیشادتدعا یرمشک قابیه و چوجقلرینه قارشی انواع اشکنجه و ظلم و بلایه جانلر عثمانلیلرینک اغفالاتنه قابیلمامیلرینی ، ارنوت الرعثمانی یوزلرکه لیه اختیارلره ، قاینده ، چوجقلره قارشی واکه دکمری جنایتلره کوروبده بونلره لعنت ایتمک حقیه اولمامز . کچدکمز یرلرده نه جانلر ، نه ناموسلر ، نه مال براقشدرز . عثمانلی ارمنیلری برآیلری بولدیغی یرده تولد ایدیلر ، حوایده جلق تولد ایدرلر و کمی یاقنلری بیکلرجه معصومک انتقامنی بم حال الاجقدر . سزلک بوشفیره ، بوجاهلره بوزدیرمه جلق دیدیکزک جانلر لقلرینه لعنت ایده جلق قدر مدنی و انسانی اولدیغکزی ایجابیلور . بزی جمله قبول ایدیکز که عثمانلی افراد ملتی اولارمه مسعود بوحیاته و اهالی اولدیغکزی سزه تأمین ایدرم . بو یکمشلغه محل قالمامه و مسئولری تنبیه ایده بیلمکلری ایچون ایرتی صباح باشلامه دم اول جوابکزه انتظار ایدرم افندیم .

قول اردولو قماندانی

Belge No : 1872

Kütek'ten
29 Mart 34

Kars Ermeni Heyet-i İçtimayesine

Efendiler :

Kafkasya'da evlat ve iyalimizin ve bizzat dahi sizlerin emniyet ve rahatta yaşaması hükümet-i Osmaniye'nin en büyük bir arzusudur. Şol şartla ki altı yüz seneden beri birlikte yaşadıkları bir milletin kadın ve çocuklarına karşı enva-ı işkence ve zulümler yapan canavar Osmanlı Ermenilerihin iğfalatına kapılmayınız. Onların elleri kanlı, yüzleri lekelidir. İhtiyarlara, kadınlara, çocuklara karşı reva gördükleri cinayetleri görüp de bunlara lânet etmemek mümkün olamaz. Geçtikleri yerlerde ne hayat, ne namus, ne mal bırakmışlardır.

Osmanlı ordusu bu alçakları bulduğu yerde tepeleyecek, mahvedecek ve öldürdükleri ve yaktıkları binlerce masumların intikamını behemehal alacaktır.

Sizin bu şakilere, bu canilere yüz vermeyecek ve bunların canavarlıklarına lânet edecek kadar medenî ve insaniyetli olduğumuzu iyice biliyoruz. Bizi hüsn-ü kabul ederseniz Osmanlı efrad-ı milleti olarak mes-ut bir hayata dahil olacağınızı size temin ederim. Bir yanlışlığa mahal kalmamak ve mes'ulleri tayin edebilmekliğimiz için ileri harekâtta başlamadan evvel cevabınıza intizar ederim efendiler.

Kolordu Kumandanı
Kâzım Karabekir

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 1

Klasör No: 2914

Dosya No: 477

Fihrist No: 52-3

Belge No : 1872

Kütek'ten
29 Mart 1918

Kars Ermeni Topluluğuna

Baylar :

Kafkasya'da çoluk çocuğumuzun ve kendimizin güvenli ve rahat yaşaması Türk Hükümeti'nin en büyük isteğidir. Ancak altı yüz yıldan beri birlikte yaşadıkları bir ulusun kadın ve çocuklarına karşı türlü işkence ve kötülükler yapan canavar Osmanlı Ermenilerinin aldatmalarına kapılmayınız. Onların elleri kanlı, yüzleri lekelidir. İhtiyarlara, kadınlara, çocuklara karşı uyguladıkları cinayetleri görüp de bunlara lanet etmemek mümkün değildir. Geçtikleri yerlerde ne hayat, ne namus, ne mal bırakmışlardır.

Türk Ordusu bu alçakları bulunduğu yerde tepeleyecek, yok edecek, öldürdükleri ve yaktıkları binlerce suçsuzların öcünü mutlaka alacaktır. Sizin bu haydutlara, bu canilere yüz vermeyecek ve bunların canavarlıklarına lanet edecek kadar uygar ve insancıl olduğunuzu iyice biliyoruz. Biz iyi niyetle karşılarsanız Türk bireyi olarak mutlu bir yaşama kavuşmanıza size söz veririm. Bir yanlışlığa yer vermemek ve sorumluları saptayabilmemiz için ileri harekâta başlamadan evvel cevabınızı beklerim baylar.

Kolordu Komutanı
İmza
Kâzım Karabekir

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 161

Göz No: 1

Klasör No: 2914

Dosya No: 477

Fihrist No: 52-3

Belge No: 1873

A 4-3671
D 628
F 3-4

Belge No : 1873

1.4.34

Dördüncü Ordu Kumandanlığına

Şifre

C. 3/34 şifreye

Erzurum'un tarih-i istirdadı olan 12.3.34 tarihinden 20.3.34 tarihine kadar güzeran olan müddet zarfında yalnız Erzurum şehri içinde Ermeniler tarafından suret-i gaddaranede şehit edilmiş 2.127 erkek İslam nâşı bulunduğu ve taharriyata devam edilmekte olduğundan bâdazin bulunacaklar hakkında da ayrıca arz-ı malumat olunacağı maruzdur.

Lütfi

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 5

Klasör No: 2947

Dosya No: 628

Fihrist No: 3-4

Belge No : 1873

1 Nisan 1918

4 ncü Ordu Komutanlığına

Şifre

Cevap: Mart 1918 Şifreye

Erzurum'un kurtuluş tarihi olan 12 Mart 1918 tarihinden 20 Mart 1918 tarihine kadar geçen süre içinde yalnız Erzurum kentinde Ermeniler tarafından acımasızca şehit edilmiş 2.127 Müslüman erkeğinin ölüsü bulunduğu ve aramaların sürdürülmekte olduğu, bundan sonra bulunacaklar hakkında ayrıca bilgi sunulacağı arzolunur.

Lütfi

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 5

Klasör No: 2947

Dosya No: 628

Fihrist No: 3-4

Belge No: 1874

Belge No. 1874

Belge No : 1874

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı — Ordu Karargâhı
Şube — 20.4.34
1
Aded

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine

Memâlik-i müstevliyeyi düşmandan tahlis ve tathir ve Kafkasya dahiliyle Elviye-i malume-i selaseyi teşennüt ve endırastan vikaye etmek üzere yaptığı ileri harekâtta, Ordu-yu Osmani işbu arazide mütemekkin bilumum ahaliye bilâtefrik cins ve mezhep şehbal-i rikkat ve şefkatini açmış ve kanun-u meşih-i düstur-u amel ittihaz ederek ırz ve can ve mallarını sıyanet etmiş ve bütün harekâtını sümlesinin hükümet-i adile-i Osmaniyeye sadakat ve merbutiyetlerini temine hasr u kasreylemiştir.

Ermeni Taşnaksağan ve emsali komitelerin Elviye-i selasedeki Rum ve ermenilerin efkâr ve ezhanın tahdiş ederek arzuları hilafına dahile hicrete icbar ettikleri mevsukan haber alınması üzerine derhal beyannameler gönderilmiş ve Osmanlı Ordusunun bilâtefrik cins ve mezheb ahali-i mutianın ırz ve can ve mallarının sıyanet-i kattiyetlerini tekeffül eettiği ve bunlara karşı en edna bir hareket-i tecavüziyede bulunulmayacağı ve binaenaleyh ahalinin birtakım serseri komitelerin iğfalâtma kapılmayarak işiyle gücüyle meşgul olması neşir ve ilan edilmiş ve bunun hasıl ettiği hüsn-ü tesir ve emniyet ile Ermeni aileleri kısmen ve Rum aileleri kâffeten hicret etmeyerek yerlerinde kalmışlardır. Ordu-yu Hümayunu hüsn-ü istikbal ederek onun rahm-i şefkatine dehalet edenler günden güne tezayüt etmektedir.

Bu cümleden olmak üzere Ardahan'da kalan binbeş yüz kadar Ermeni tarafımızdan mazhar-ı hüsn-ü kabul olarak iaşeleleri ve her türlü refah ve saadetleri taht-ı temine alınmış olduğu gibi evvelce hicret etmiş olan Rumlardan bir kısmının da ahiren yer ve yurtlarına avdet eylediklerini ve bilütf-u taalâ işgal edeceğimiz husul-ü malumat zımnında arzeylerim.

(Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanı
Ferik
Vehip Mehmet)

İkinci Şubeye takdim 25.4.34
K. Arz
Harekât Müdür Muavini
Hulusi

Belge No : 1874

Arşiv No: 1/2

Göz No: 4

Dolap No: 109

Klasör No: 359

Dosya No: 1435

Fihrist No: 3-31, 3-32

Belge No : 1874

Üçüncü Ordu Komutanlığı — Ordu Karargâhı

Şube 1

Sayı

Başkomutanlık Vekâleti Yüksek Katına

Düşman eline geçmiş ülke topraklarını kurtarmak ve düşmandan arındırmak ve Kafkasya da içinde olmak üzere Elviye-i selâse (Üç il = Kars, Ardahan, Artvin) adıyla bilinen kentlerimizi yakılıp yıkılmaktan korumak üzere yaptığı ileri harekâtta, Osmanlı Ordusu bu topraklarda oturan bütün ahaliye cins ve mezhep ayırımı yapmaksızın yumuşak ve müşfik kanatlarını açmış ve Osmanlı şeriat yasasını devlet yönetimine esas alarak ırz, can ve mallarını korumuş ve bütün hareketlerini hepsinin adil Osmanlı Hükümeti'ne sadakat ve bağlılıklarını sağlamaya ayırmış ve amaçlamıştır.

Ermeni Taşnaksağan ve benzeri komitelerin, Elviye-i selâse'deki Rum ve Ermenilerin düşünce ve akıllarını karıştırarak istekleri dışında içerilere göç etmeye zorladıkları inanılır haber alınması üzerine hemen bildiriler gönderilmiş ve Osmanlı Ordusu'nun cins ve mezhep ayırmaksızın itaatli ahalinin ırz ve can ve mallarının kesin korunmalarına kefil olduğunu ve bunlara karşı en ufak bir saldırı hareketinde bulunulmayacağını ve bunun için ahalinin birtakım serseri komitelerin eylemlerine kapılmayarak işiyle gücüyle uğraşması yayınlanmış ve ilan edilmiş ve bunun meydana getirdiği iyi niyet ve güvenlik ile Ermeni aileleri kısmen ve Rum ailelerinin hepsi göç etmeyerek yerlerinde kalmışlardır. Osmanlı Ordusu'nu iyi karşılayarak O'nun koruma ve şefkatine sığınanlar günden güne artmaktadır.

Bunlardan Ardahan'da kalan bin beş yüz kadar Ermeni 'arafımızdan iyi karşılaanrak beslenmeleri ve her türlü rahat ve mutlulukları güvenlik altına alınmış olduğu gibi daha önce göç etmiş olan Rumlar'dan bir bölümünün de sonradan yer ve yurtlarına döndüklerini ve Allah'ın lütfuyla ele geçireceğimiz yerlerde rastlanacak sadık ahaliye de aynı işlemin uygulanacağını saygılarımla bilgilerinize sunarım.

İkinci Şubeye sunulur
25.4.1918
Harekât Müdür Yardımcısı
Hulusi

3 ncü Osmanlı Ordusu Komutanı
Orgeneral
Vehip

Belge No : 1874

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 359

Dosya No: 1435

Fihrist No: 3-31, 3-32

Belge No: 1875

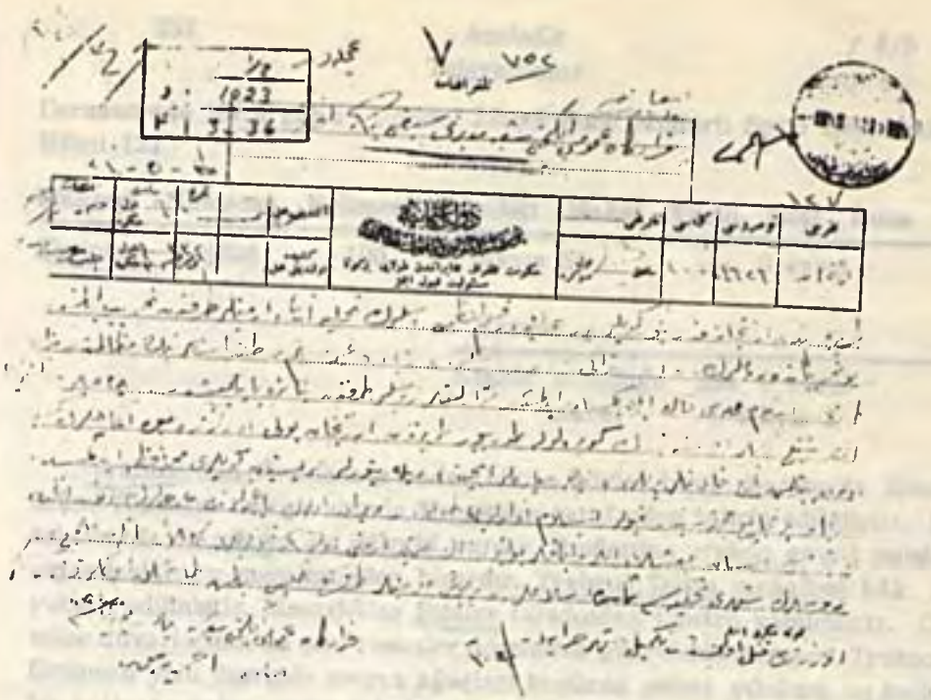

Belge No : 1875

752 Aceledir / 4/5

Telgrafname

Dersaadetde Karargâh-ı Umumî İkinci Şube Müdürü Seyfi Beyefendiye Hilmi 127

Mahreci	Numrosu	Kelimesi	Alındığı	Mahal	Tarih	Saat	İmza
Erzincan	4626	100	1 Mayıs 34		9 evvel		

Kazası

Keşide olunduğu mahal 334 9 evvel 1 Mayıs 3

Trabzon'dan Erzincan'a kadar bütün köyler birer harebedir. Kısm-ı azami Rusların tahliye anında Ermeniler tarafından tahrip edilmiştir. Bu tahribatda Rumların da iştiraki vardır. Ruslardan ziyade gayr-i müslim vatandaşlarının mezaliminden bizardır. Trabzon İslâm mahallesi hâk ile yeksan edilmiştir. Mezarlıklar Ruslar tarafından tiyatro yapılmıştır. Camiler duvarlarının en şeni resimler döşenerek gübrelerle duruyor. Trabzon-Erzincan yolu üzerinde meyva ağaçları kesilmiş, evleri yıkılmış, aç kadınlar yollarda palaspareler içinde dileniyorlar. Hıristiyan köyleri muhafaza edilmiştir. Erzincan bir fecayi sahnesidir. Kuyular İslam ölüleriyle doludur. Viran evlerin, bahçelerin, arsaların elan etleri üzerinde insan naışları eller ve ayaklar bulunuyor. En müzeyyen Ermeni evlerinin kapu yolları kâmilen kanla mülemmadır. Rusların şehri tahliyesi esnasında İslâmlardan bir çoğu Ermeniler tarafından hapsedilmiş taşlık önlerinde kütükler üzerinde katlolunmuştur, tekmil şehir harabedir/30 minh

Karargâh-ı Umumî İkinci Şubeye
memur
(Yüzbaşı)
Ahmet Refik

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 109
Göz No: 4
Klasör No: 359
Dosya No: 1023 (1435)
Fihrist No: 3-36

752 Aceledir /4/5
İstanbul'da Telgrafname

Genel Karargâh İkinci Şube Müdürü Sayın Bay Seyfi'ye
Hilmi 127 1 Mayıs 1918

Çıkışı	Sayısı	Kelimesi	Alındığı yer	Tarih	Saat	İmza
Erzincan	4626	100			0900	(Okunamadı)

Kazası

Çekildiği yer 1918 09 (Okunamadı)
1 Mayıs 1918

Trabzon'dan Erzincan'a kadar bütün köyler birer yıkıntıdır. Büyük kısmı Rusların boşaltma sırasında Ermeniler tarafından yıkılmıştır. Bu yıkma işine Ruslar da katılmışlardır. Köylüler Ruslardan çok Müslüman olmayan vatandaşlarının zulümlerinden tedirgindirler. Trabzon Müslüman mahallesi yerle bir edilmiştir. Mezarlıklar Ruslar tarafından tiyatro yapılmıştır. Camilerin duvarları en utanç verici resimler döşenerek, gübrelerle duruyor. Trabzon-Erzincan yolu üzerinde meyva ağaçları kesilmiş, evler yıkılmış, aç kadınlar, yollarda yırtık pırtıklar içinde dileniyorlar. Hıristiyan köyleri korunmuştur. Erzincan bir facialar sahnesidir. Kuyular İslâm ölüleriyle doludur. Yıkık evlerin bahçelerinde arsaların, hâlâ etleri üzerinde insan ölüleri, eller ve ayaklar bulunuyor. En süslü Ermeni evlerinin kapı yolları, tümü ile kanla bulaşmıştır. Rusların kenti boşaltması sırasında Müslüman halkın birçoğu Ermenilerin tarafından hapsedilmiş taşlık önlerinde kütükler üzerinde öldürülmüştür. Şehir bir harabe halindedir. /30 tarih

Genel Karargâh İkinci Şubeye
Memur Yüzbaşı
Ahmet Refik

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 109
Göz No: 4
Klasör No: 359
Dosya No: 1023 (1453)
Fihrist No: 3-36

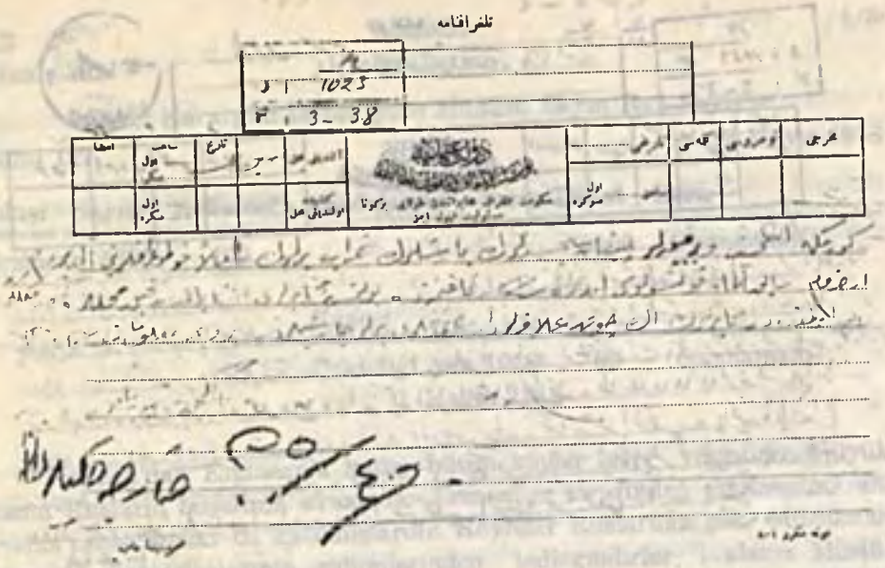

138 Telgrafname 2/5/34
Karargâh-ı Umumî

İkinci Şube Müdürü Seyfi Beyefendiye

Mahreci	Numarası	Kelimesi	Alındığı mahal	Saat
Erzincan	4703	200	(Okunamadı)	12 evvel

Erzincan'da iki aydan beri elan Müslüman cenazelerinin defni ile uğraşılıyor. Şimdiye kadar kuyulardan çıkarılan veya hendek kenarlarında katledilenlerin mecmuu altı yüz altı kişidir. Bunlar Rusların Erzincan'ı işgal etmeleri üzerine Anadolu'ya çekilemeyen fukara ahalidir. Birçoklarının elleri telefon tellerile bağlanarak katledilmişdir. Kuyudan çıkarılanlar kâmilen çürümüştür. Bazılarının göğüslerinde süngü yaraları boğazlarında tel yerleri görülüyor. Şimdiye kadar kuyularda bulunabilen naaşlar cami meydanına getirilmiş ahali tarafından tanınanları ailelerine teslim edilmiştir. Elyevm Erzincan'da üç dört binden fazla nüfus yoktur. Hemen kısm-ı azami da yalın ayak, aç, sefil ve perişan bir haldedir. Erzincan'da kaldığımız dört gün zarfında muhabirler ancak yarım saat mezalim sahnelerini gezdiler o esnada da Ermeni Kilisesiyle mezarlığını ziyaret ettiler cesetleri ve saireyi görmeye ehemmiyet vermiyorlar çıkan cesetlerin başlarını, harab yerlerin kâmilen fotoğraflarını aldırdım. (Erzurum sabık Alman Konsolosu) Anders'in refakatimizde bulunması muhabirleri şayan-ı tetkik mahallere götürmekliğime mani olmaktadır. Muhabirlerin en çok alakadar oldukları yerler çarşılardır. Berveçhi malûmat arz olunur.

/2

K. U. İkinci Şubeye Memur
Ahmet Refik
4/5
Hariciyeye çektirilecek

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 109
Göz No: 4
Klasör No: 359
Dosya No: 1023 (1435)
Fihrist No: 3-37, 3-38

Belge No: 1876

138 Telgrafname 2 Mayıs 1918

İkinci Şube Müdürü Seyfi Bey'e 2/12

Çıkışı	Sayısı	Kelimesi	Alındığı yer	Saat
Erzincan	4703	200	(Okunamadı)	12

Erzincan'da iki aydan beri hâlâ Müslüman ölülerinin gömülmesi ile uğraşılıyor. Şimdiye kadar kuyulardan çıkarılan veya hendek kenarlarında öldürülenlerin toplamı 606 kişidir. Bunlar Rusların Erzincan'ı işgali üzerine Anadolu'ya çekilemeyen fakir halktır. Birçoklarının elleri telefon telleriyle bağlanarak öldürülmüştür. Kuyudan çıkarılanların hepsi çürümüştür. Bazılarının göğüslerinde süngü yaraları, boğazlarında tel yerleri görülüyor. Şimdiye kadar kuyularda bulunabilen ölüler cami meydanına getirilmiş halk tarafından tanınanları ailelerine teslim edilmiştir. Bugün Erzincan'da üç dört binden fazla nüfus yoktur. Bunların birçoğu da yalınayak, aç, düşkün ve perişan bir durumdadır. Erzincan'da kaldığımız dört gün içerisinde muhabirler ancak yarım saat kadar mezalim sahnelerini gezdiler. O sırada da Ermeni kilisesi ile mezarlığını gördüler. Ölüleri ve diğer şeyleri görmeye önem vermiyorlar. Çıkan ölülerin başlarının ve yıkılan yerlerin tümünün fotoğraflarını aldırdım. Ezurum eski Alman Konsolosu Anders'in beraberimizde bulunması muhabirleri incelenmeye değer yerlere götürmekliğime engel olmaktadır. Muhabirlerin en çok ilgili oldukları yerler çarşılardır.

Bilgi olarak arzolunur.
2 Tarih
4/5

Başkomutanlık Karargâhı
İkinci Şubeden
Ahmet Refik
Dışişlerine çekilecek

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 109
Göz No: 4
Klasör No: 359
Dosya No: 1023 (1435)
Fihrist No: 3-37, 3-38

Belge No: 1877

وکالت حربیه قومیسیونی
نومرو

صورت

روس قنقاسیه اردوسی باشقومانداني جنرال برنووسکی جنابلرینه

A	4/3671
D	243
F	27

جنرال حضرتلری !

روس خط فاصلی کریسنده‌کی اراضیده بولنان روس قطعات عسکریه‌سنك کری چکیلدیکی بولنمسی مناطق معروضه‌ده‌کی تبعهٔ اهالیزك ارمنیلرك دست مظالمه ترکنی وجودلرده امن وآسایشك تماماً انحلالنی موجب اولدی.

تاریخ مختلفه‌ده ارمنی وقایع جنائیه واعمال شناعکارانه‌سی حقنده‌کی معروضاتمه ضمیمةً شوندهه عرض ایتمك ایستردم که آسایشسزلك کون‌بکون تزایدایتمکده والده ایدیلیکی معلوماته نظراً (ارزنجان)، (آوداسه)، (کشخانه)، (وقصاکیر)، (بولتخانه) حوالیسی روز محشر قتل عام اولنمقده‌در.

ارزنجان عساکری قوماندانی ارکان حربیه میرالای مودول طرفندن رفاهیه متارکه قومیسیونی روس اعضالریه کوندریان وبوزباشی جابلکین اعضاسیله (رفاهیه) دن تلفونله عاجزانه عیاً ویریلن تلغراف مندرجاتندن ۱۵ - ۱۶ کانون ثانی روسی کیجه‌سی عصر (ارزنجان) قصبه‌سنده یك الیم وقایع جریان ایتدیکنی عظیم حزن ومالمله اوکردم. معروض مکتوبده، سلاح صالاندیغی مظنون اولان رحامك تحریسی اثناسنده کویا برمسلمان طرفندن برفرك جرح ایدلمش ولسنك وقوعه سبب اولدیغی و (ارزنجان) دمکی عساکرك عصیانی عوران ایدرك مسلمانلردن [بنده کزجه جرمسز وقباحتسز] بری متجاوز نفوسك قتل ایدلدیکی ورحامك احراق اولنمدیغی اعتراف ایدلمکده‌در. بوکون ارزنجانده روس قطعاتی موجود اولمامسه ویکری بش سنه‌دن برو (ارضروم)، (وان) وبالخاصه (بتلیس) ولایتلری داخلنده حرکات اختلالکارانه‌یه حکومتك حضور وراحتی سلب ایتمش وبالدفعات مقابله‌یه باعث اولمش وغایاً محاکم عنائیه طرفندن اعدام محکوم ایدلمش اولان ارمنی چته رؤساسندن (سیواس)لی صاریام شریرك بانه طوبلادیغی عیاریه بداراه‌نی القریه آتش ولنمسه وبیرالای مودولك تکلفنه رباعی وامروهی اغاعه‌قدری بولنماسه نظراً بوحادثهٔ اخیره‌نك ۲۴ - ۱۲ - ۳۳، ۲۲ - ۱ - ۳۴، ۲۹ - ۱ - ۳۴، ۲ - ۷ - ۳۴ تاریخ و ۷۳۱۲، ۶۳۲، ۷۳۸، ۸۱۶ نومرولو تحریرات عاجزانه‌مده بسط وتفصیل ایدیلکم وقایع وحادثاتك مابعدی اولوب ارمنیلرك حرب ویلان داخلنده ویرنی ولی وتطیب ایدن واجبه‌جکندن‌ده ذرهٔ شبهه اولمیان احراق بیوت، قتل نفوس، نهب اموال وهتك عرض کبی جنایتلرله عنائل اهل اسلامك محو واقناسی تصمیم ایلدکلری وروس قوماندا حیات عالیسنك خلوص نامی بتون قلبمه معترف اولمقله برابر مع‌الأسف بد اختیاره بولنیان اسایدن نامی اشبو انارشیدك حالاً اوکه‌جکیك مقدر اولمدیغی اشبو وقایعك متزایداً دوام ایتمکده بولنمسیله واضحاً مؤید وصراحةً مبتدر.

میرالای مودولك بوزباشی جابلکینه مرسول تلغرافنامه‌سنك برنظر مندهیاً: «(ارضروم) - (ارزنجان) طریقی اوزرنده کرولرك عسکر، عائلات واسارلره [illegible] طولاب طریقنده طرفنده بولنان وکرد اشیا جنازه‌ریه تصادف ایدن کویلری تخریب صورتیله تدابیر تأدیبیه اتخاذ ایدلمشدر. بو حرداولوب ایجابات عسکریه ومقتضیات حربیه‌نك لسنلزام ایتدیکی تدابیره

وثائق حربیه دوسیه‌سی
نومرو

صورت

A	4/367/1
D	243
F	27-1

ذاتنی رفع نمای شکایت ایتمک خاطرکلرینه مستند کل ایسه‌ده کویلرك احراقی ـ ه‌سنك اجابات عسکریه‌یه تألف قولاندیری
ولیعه‌دی واشبو کویلرك محررات متقدمه عاجزانه‌مده عرض وایضاح ایلدیکم وجه‌ایله ارمنیلر طرفندن ایتاغ یدنش ولسبیر
من‌الاسباب بوسکلده کوستراسی التزام اولنمش وقلاه‌دن عبارت اولدیغی قناعتی بسلدیکمدن وروسلرله عثمانلیلر آره‌سنده ایدی
وغیر متزلزل رسمیت طونمرو مشترك حدودلر آتیلیرکن ارمنیلر طرفندن اقناع اولنان بوکبی جهات وتحریاتك باکلش وظن
وتلقی ایله روسلره عطف اولنه‌جغی درکار روسیه اهالیسی عاجزده حاصل اوله‌جق اعتمادسزلق وامیدسزلکك تعمم ورسوخ
ایده‌جکی‌ده آشکاراولوب بونکله تأسیسه صاواشیلان وفاق ومودتك دوچار ضعف اولمسی طبیعی وبونك فعلاً تکذیبی‌ده لازم
وضروری بولندیغنه قانع بولندیغمدن طولایی عاجزلرینی حقلی ومعذور کورملری ذات دولتلرندن رجا ایدرم .

(کلکیت)دکی مختلط متارکه قومیسیونی عثمانلی و روس اعضالرندن آلدیغم بر تلغرافنامه‌ده دخی قول اردو وفرقه
قوماندانلرینك ٤ ـ ٢ ـ ٣٤ اوچ صوکرده کلکیتی ترك ایله حرکت ایلدکلری ومشارالیهمانك ارمنیلر طرفندن اهالیٔ مظلومهٔ اسلامیه‌نك
دوچار اوله‌کلمکده اولدقلری ظلم واعتسافدن صوك‌درجه متألم اولدقلری بیلدیرلمکده وبو کون (کلکیت)ده‌نك بر روس نفری
دخی قالادینی جهته قومیسیون اعضالرینك و (کلکیت) وجوارندکی اهالینك حیاتی و(کلکیت) داخلنده وجوارنده بولنان
اشیا وارزاق مخازنلرینی اشقیایه قارشو محافظه ایچون مقدار کافی عثمانلی قطعاتنك احضاری مذکور مختلط متارکه قومیسیون
اعضالرینك مشترکاً تنظیم وامضا وارسال ایلدکلری مضبطه ایله استرحام ایلدکلری واشبو مضبطه‌نك نه‌کی رجوسیله بازلدیغی
آشکار بولنمقده‌در .

کرك میرالای مورملك بوزلمش چاپلیکه مرسول تلغرافی وکرك (کلکیت) مختلط متارکه قومیسیونك بحث ایتدیکم مضبطه
صورتلری لفاً تسیار صوب دولتلری قلنمش وروس عسکرلرینك تخلیه ایتدکلری مناطقده‌کی حال ووضعیت تدابیر عاجله ومقررات
مستعجله ایله اصلاح وتأمینك استحصالی ومدیت نامه فرض اولندیغی ثابت اولمشدر .

روس قوماندا هیئت عالیه‌سنك شتون حسن بینه وآرزوی صمیمانه‌سنه رغماً دوچار ظلم واعتساف اوله‌کلمکده اولان تبعهٔ
عثمانیه‌نك ماله جان وعرضلرینك محافظه‌سی وروس قطعاتی طرفندن تخلیه ایدیلن منطقه‌لرده آسایشك تأمیس وتقریری ایچون
قوماندام آلتنده بولنان ایکی اردودن بعض قطعاتی ایلری سورمك ضرورتنده بولندیغی ذات سامیلریه عرض وابلاغ ایدر
واشبو حرکتك روس اردوسنه قارشی ابراز خصومت وعداوت معناسنده اولمیوب روس اردوسی قطعاتیله قطعیاً مصادمه ایتمه‌مك
وعرضلرده روس عسکرلرینه تصادف اولنورسه مودت وخالصت ومخادنتله معامله ایفا ایتمك خصوصی صورت مشدده‌ده معینم
قوماندانلرینه امر ایتدیکمی علاوه ایلرم .

بووسیله ایله ارزنجان متارکه نامه‌سنك روس قطعاتنك جکیلمش اولمسندن دولای مرعیت احکامی نائب‌ایدن خط قاعده
عائد موادندن غیری بالعموم موادی کافه‌سی وجاری اولدیغی وبوحرکاتك وسوق ضرورت ورحس مدیت وانسانیه‌ایله‌یلوب
بقیه رسمای متضمن بولندیغی عسکرلسانی وعسکرانه‌یه درج وایضاح ایدر وخلوص نیت وتمامی حدیت محبریه تماماً امین
اولملری واحترامات مخصوصهٔ عاجزانه‌مك قبولی رجا ونیاز ایلرم جنرال حضرتلری .

قفقاس جبهه‌سی عثمانلی اوردولری قوماندانی
فریق

Vesaik-i Harbiye Dosyası
Numara

Suret

Rus Kafkas Orduları Başkumandanı Ceneral Perjovalski
Cenaplarına

Ceneral Hazretleri:

Rus hatt-ı fasılı gerisindeki arazide bulunan Rus kıtaat-ı askeriyesinin geri çekilmiş bulunması menatık-ı maruzadaki teba-yı ahalimizin Ermenilerin dest-i mezalimine terkini ve buralarda emn-ü asayişin tamamen inhilalini mucip oldu.

Tevarih-i muhtelifede Ermeni vekayi-i cinaiye ve efal-i şenaatkâranesi hakkındaki maruzatıma zamimeten şunu da arz etmek isterimki asayişsizlik günbegün tezayüt etmekte ve elde edebildiğim malumata nazaran (Erzincan), (Ardase), (Gümüşhane), (Vakfıkebir), (Polathane) havalisi birer sahne-i katliâm olmaktadır.

Erzincan asakiri kumandanı Erkân-ı Harbiye Miralayı Morel tarafından Refahiye mütareke komisyonu Rus azalarına gönderilen ve Yüzbaşı Çaplikin imzasiyle (Refahiye)'den telefonla acizlerine aynen verilen telgraf münderecatından 15-16 Kanunusani rumî gecesi nefsi (Erzincan) kasabasında pek elim vekayi ceryan ettiğini âzim hüzün ve matemle öğrendim. Maruz mektupta, silah saklandığı maznun olan bir hanenin taharrisi esnasında güya bir Müslüman tarafından bir neferin cerh edilmiş olmasının vakaya sebep olduğu ve (Erzincan)'daki asakirin asabiyetleri feveran ederek Müslümanlardan (bendenizce cürümsüz ve kabahatsiz) yüzü mütecaviz nüfusun katledildiği ve bir hanenin ihrak olunduğu itiraf edilmektedir. Bugün Erzincan'da Rus kıtaatı mevcut olmamasına ve yirmi beş senedenberi (Erzurum), (Van) ve bilhassa (Bitlis vilayetleri dahilinde harekât-ı ihtilâlkârisiyle hükümetin huzur ve rahatını selbetmiş ve biddefeat mukateleye bais olmuş ve gıyaben mehakim-i Osmaniye tarafından idama mahkûm edilmiş eski Ermeni çete rüesasından (Sivas)'lı Murat nâm şeririn başına topladığı hempalariyle yed-i idareyi ellerine almış bulunmasına ve Miralay Morel'in şekilde başka bir mahiyeti ve emr-ü nehyi ikâa kudreti bulunmamasına nazaran bu hadise-i ahirenin de 24-12-33, 22-1-34, 29-1-34, 2-2-34 tarih ve 7312, 632, 738, 816 numaralı muharrerat-ı aciznanemde bast ve tasil eylediğim vekayi ve hadisatın mabadi olup Ermenilerin mürettep bir plan dahilinde birbirini vely ve takip eden

ve edeceğinden de zerre-i şüphe olmayan ihrak-ı biyut, katl-i nüfuz nehb-i enval ve henk-i ırz gibi cinayetlerle Osmanlı ehl-i islamının mahv-ü ifnasını tasmim eyledikleri ve Rus kumanda heyet-i âliyesinin hulus-u tammını bütün kalbimle mutelif olmakla beraber maateessüf yed-i ihtiyarda bulunmayan esbabtan naşi işbu anarşinin halen önüne geçmeye muktedir olmadığı işbu vekaiyiin mütezayiden devam etmekte bulunmasıyla vazıhan müeyyit ve serahaten müsbettir.

Miralay Morel'in Yüzbaşı Çaplikin'e mersul telgrafnamesinin bir fıkrasında aynen : "(Erzurum) - (Erzincan) tariki üzerinde Kürtlerin askere, nakliyat ve ambarlara mütemadi taarruzlarından dolayı tarikin tarafeyninde bulunan ve Kürt eşkiya çetelerine yataklık eden köyleri tahrip suretiyle tedabir-i tedibiye ittihazına mecburum". Muharrer olup icabat-ı askeriye ve muktaziyat-ı harbiyenin istilzam ettiği tedabire karşı ref-i nidayı şikâyet etmek hatıra gelir mesailden değil ise de köylerin ihrakı keyfiyetinin, icabat-ı askeriye ile telif kabul eder yeri bulunmadığı ve işbu köylerin muharrerat-ı mütekaddime-i acizanemde arz ve izah eylediğim veçhiyle Ermeniler tarafından ika edilmiş velsebeb-i min-el esbab bu şekilde gösterilmesi iltizam olunmuş vekayiden ibaret olduğu kanaatini beslediğimden ve Ruslarla Osmanlılar arasında ebedi ve gayri mütezelzil bir samimiyete doğru müşterek hatveler atılırken Ermeniler tarafından ika olunan bu gibi cinayet ve tahribatın yanlış bir zan ve telekki ile Ruslara atfolunacağı derkâr ve bu sebeple ahali-i mahalliyede hasıl olacak itimatsızlık ve ümitsizliğin taammüm ve tevessü edeceği de aşikâr olup bununla tesisine savaşılan vifak ve müveddetin düçar-ı zaaf olması tabii ve bunun fiilen tekzibi de lazım ve zaruri bulunduğuna kani bulunduğumdan dolayı acizlerini haklı ve mazur görmelerini zat-ı devletlerinden rica ederim.

(Kelkit)'deki muhtelit mütareke komisyonu Osmanlı ve Rus azalarından aldığım bir telgrafnamede dahi kolordu ve fırka kumandanlarının 4-2-34 üç sonrada Kelkit'i terk ile hareket eyledikleri ve müşarülileyhimanın Ermeniler tarafından ahaliyi mazlume-i İslamiyenin düçar olagelmekte oldukları zulüm ve itisafattan son derece müteellim oldukları bildirilmekte ve bugün (Kelkit)'de tek bir Rus neferi dahi kalmadığı cihetle komisyon azalarının ve (Kelkit) ve civarındaki ahalinin hayatını ve (Kelkit) dahilinde ve civarında bulunan eşya ve erzak mağazalarının eşkiyaya karşı muhafaza için miktar-ı kâfi Osmanlı kıtaatının izamı, mezkûr muhtelif mütareke komisyonu azalarının müştereken tanzim ve imza ve irsal eyledikleri mazbata ile istirham edilmekte ve işbu mazbatanın ne gibi bir mecburiyetle yazıldığı aşikâr bulunmaktadır.

Gerek Miralay Morel'in Yüzbaşı Çaplikin'e mersul telgrafı ve gerek (Kelkit) muhtelif mütareke komisyonunun bahsettiğim mazbata suretleri leffen tesyâr-ı savup-u devletleri kılınmış ve Rus askerlerinin tahliye ettikleri menatıktaki hal ve vaziyetin tedabir-i acile ve mukarrerat-ı müstacele ile islah ve temininin insaniyet ve medeniyet namına farz olduğu sabit olmuştur.

Rus kumanda heyet-i âliyesinin bütün hüsnüniyetine ve arzu-yu samimanesine rağmen düçar-ı zulüm ve itisaf olagelmekte olan tebaa-yı İslamiye'nin mal, can ve ırzlarının muhafazası ve Rus kıtaatı tarafından tahliye edilen mıntıkalarda asayişin tesis ve takdimi için kumandam altında bulunan iki ordudan bazı kıtaatı ileri sürmek zaruretinde bulunduğumu zat-ı samilerine arz ve iblağ eder ve işbu hareketin Rus Ordusuna karşı ibraz-ı husûmet ve adalet manasında olmayıp Rus Ordusu kıtaatiyle katiyyen müsademe etmemek ve her nerelerde Rus askerlerine tesadüf olunursa müveddet ve muhâleset ve muhadenetle muamele ifa etmek hususunu suret-i müşeddede de maiyetim kumandanlarına emrettiğimi ilave eylerim.

Bu vesile ile Erzincan Mütarekenamesi'nin Rus kıtaatının çekilmiş olmasından dolayı meriyet ahkâmını kaybeden hatt-ı fasıla ait muvaddından gayri bilumum mevaddı kemakân baki ve cari olduğunu ve bu harekâtın bir sevk-i zaruret ve bir hiss-i medeniyet ve insaniyetle yapılıp başka bir manayı mutazammın bulunmadığını asker lisanı ve asker kalemiyle derç ve izah eder ve hulûs-u niyet ve tamami-i ciddiyet-i muhibbiye tamamen emin olmalarını ve ihtiramat-ı mahsusa-i acizanemin kabulunu rica ve niyaz eylerim General hazretleri.

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Kumandanı
Ferik

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 3

Klasör No: 2927

Dosya No: 535

Fihrist No: 27, 27-1

Savaş Belgeleri Dosyası
Sayı

Suret

Rus Kafkas Orduları Başkomutanı Sayın General
Perjovalski'ye

Sayın General!

Rus ara hattı gerisindeki topraklarda bulunan Rus birliklerinin geri çekilmiş bulunması, arz edilen bölgelerde uyruğumuzdaki ahalimizin Ermenilerin acımasız ellerine bırakılmasını ve buralarda güven ve huzurun tümüyle yok olmasını doğurdu.

Çeşitli tarihlerde Ermeni cinayet olayları ve insanlık dışı eylemleri, yazdıklarıma ek olarak şunu da arz etmek isterim ki güvensizlik günden güne artmakta ve elde edebildiğim bilgilere göre (Erzincan), (Ardasc), (Gümüşhane), (Vakfıkebir), (Polathane) yöresi birer soykırım sahnesi olmaktadır.

Erzincan birlikleri Komutanı Kurmay Albay Morel tarafından Refahiye Mütareke Komisyonu Rus üyelerine gönderilen ve Yüzbaşı Çaplikin imzasıyla (Refahiye)'den telefonla bana aynen verilen telgraf içeriğinden, 15-16 Ocak rumi gecesi Erzincan kentinin içinde pek acı olaylar geçtiğini büyük üzüntü ve kaderle öğrendim. Sunulan mektupta, silah saklandığı sanılan bir evin aranması sırasında sözde bir Müslüman tarafından bir erin yaralanmış olmasının olaya neden olduğu ve (Erzincan)'daki eratın birdenbire kızarak Müslümanlar'dan (Bana göre suçsuz ve kabahatsiz) yüzü aşkın kişinin öldürüldüğü ve bir evin yakıldığı doğrulanmaktadır. Bugün Erzincan'da Rus birlikleri bulunmamasına ve yirmi beş yıldan beri (Erzurum), (Van) ve özellikle (Bitlis) illeri içerisinde bozgunculuk hareketleriyle Hükümetin dirlik ve rahatını bozmuş ve birçok kez kırımlara neden olmuş ve gıyabında (kendisi yok iken) Osmanlı Mahkemeleri tarafından idam cezası verilmiş eski Ermeni reislerinden (Sivas)'lı Murat adında eşkiyanın başına topladığı arkadaşlarıyla yönetimi ellerine almış bulunmasına ve Albay Morel'in şekilden başka bir niteliği ve emin yasaklamaya gücü bulunmamasına göre bu son olayın da 24.12.33, 22.1.34, 39.1.34, 2.2.34 tarih ve 7312, 632, 738, 816 sayılı yazılarımda anlattığım ve açıkladığım olayların devamı olup Ermenilerin düzenlenmiş bir plân içerisinde birbirini izleyen ve izleyeceğinden ne küçük bir kuşku olmayan binaların

yıkılması, insanların öldürülmesi, eşyaların yağma edilmesi ve ırza geçme, cinayetlerle Osmanlı İslam ahalinin yokedilmesini ve ortadan kaldırılmasını tasarladıkları ve Rus yüksek komuta heyetlerinin iyi yürekliliğini bütün kalbimle inanmış olmakla beraber ne yazık ki elde bulunmayan nedenlerden dolayı işbu anarşinin şimdi önüne geçmeye gücü olmadığı, işbu olayların artarak sürmekte bulunmasıyle açıkça doğrulanmış ve kanıtlanmıştır.

Albay Morel'in Yüzbaşı Çaplikin'e çekilen telgrafın bir paragrafında aynen: "(Erzurum) - (Erzincan) yolu üzerinde Kürtler'in erlere, ulaşım ve ambarlara durmaksızın saldırılarından dolayı yolun yanlarında bulunan ve Kürt eşkiya çetelerine yataklık eden köyleri yıkmak suretiyle baskı önlemleri almak zorundayım" Cümleleri yazılı olup askeri gerekler ve savaş zorunluklarının gerektirdiği önlemlere karşı yakınma seslerini susturmak akla gelir. sorunlardan değilse de köylerin yakılması sorununun askeri gereklerle bağdaşır kabul eder yeri bulunmadığı ve işbu köylerin yazılmasının başında sunduğum ve açıkladığım gibi Ermeniler tarafından yapılmış ve nedensiz bir biçimde gösterilmesi gerekli bulunmuş olaylardan oluştuğu kanısını beslediğimden ve Ruslarla Osmanlılar arasında sonsuz ve sarsılmaz bir içtenliğe doğru ortak adımlar atılırken, Ermeniler tarafından işlenen bu gibi cinayetlerin ve yıkımların yanlış bir sanı ve görüş ile Ruslara çevrileceği belli ve bu nedenle yöre ahalisinde meydana gelecek güvensizlik ve umutsuzluğun yayılacağı ve genişleyeceği belli olup bununla meydana getirilmesine çalışılan barış ve sevginin zayıflaması doğal ve bunun eylemle yalanlanması da gerekli ve zorunlu bulunduğuna inanmış bulunduğumdan dolayı beni haklı ve özürlü görmelerini zatı devletlerinden rica ederim.

(Kelkit)'teki Muhtelit (karma) Mütareke Komisyonu Osmanlı ve Rus üyelerinden aldığım bir telgrafta bile Kolordu ve Tümen Komutanları'nın 4.3.1918, saat üç sonrada Kelkit'i ile hareket eyledikleri sözü edilenlerin Ermeniler tarafından zulme uğramanın İslam ahalinin düçar olagelmekte oldukları zulüm ve haksızlıktan çok fazla acı duydukları bildirilmekte ve bugün (Kelkit'te tek bir Rus eri bile kalmadığı için komisyon üyelerinin ve (Kelkit) ve yöresindeki ahalinin canını ve (Kelkit) içinde ve çevresinde bulunan eşya ve erzak mağazalarını eşkiyaya karşı korumak için yeteri kadar Osmanlı birliğinin gösderilmesi sözü edilen Muhtelit Mütareke Komisyonu üyelerinin ortaklaşa düzenleyerek imza ve yolladıkları tutanak ile rica edilmekte ve bu tutanağın ne gibi bir zorunlukla yazıldığı belli bulunmaktadır.

Gerek Albay Morel'in Yüzbaşı Çaplikin'e yolladığı telgrafı ve gerek (Kelkit) Muhtelit Mütareke Komisyonu'nun sözünü ettiğim tutanak ben-

zerleri ilişik olarak sunulmuş ve Rus askerlerinin boşalttıkları bölgelerdeki durumun ivedi önlemler ve çabuk kararlar ile düzeltilerek sağlanmasının insanlık ve uygarlık adına kaçınılmaz olduğu anlaşılmıştır.

Rus Yüksek Komuta Heyeti'nin bütün iyiniyetini ve içten isteğine karşın zulüm ve haksızlık olagelmekte olan Osmanlı uyrukluların mal can ve ırzlarının korunması ve Rus birlikleri tarafından boşaltılan bölgelerde güvenliğin kurulması ve anlatılması için komutam altında bulunan iki ordudan bazı birlikleri ileri sürmek zorunda bulunduğumu size arz eder ve bu hareketin Rus Ordusu'na karşı husumet ve düşmanlık göstermek anlamında olmayıp Rus Ordusu birlikleriyle kesin olarak çarpışmamak ve her nerede Rus erlerine rastlanırsa içtenlik ve dostlukla hareket etmek konusunu şiddetle komutanlara emrettiğimi eklerim.

Bu nedenle Erzincan Mütarekenamesinin Rus birliklerinin çekilmiş olmasından dolayı geçerlilik hükmünü yitiren ara hattına ait maddelerinden başka bütün maddelerin eskisi gibi kalarak geçerli olduğunu ve bu harekâtın bir zorunluluk nedeniyle ve bir uygarlık ve insanlık duygusuyla yapılıp başka bir anlamı bulunmadığını asker diliyle ve asker kalemiyle açıklar ve açık kaplilik ve dostluğumuza inanmış olmalarını ve üstün saygılarımın kabulünü rica eylerim sayın general

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları
Komutanı
Orgeneral
Mehmet Vehip

Arşiv No: 4/3671

Dolap No: 163

Göz No: 3

Klasör No: 2927

Dosya No: 535

Fihrist No: 27, 27-1

Belge No: 1878

Belge No: 1878

İstanbul
Palis Müdüriyet-i Umumiyesi
İkinci Şubesi
Hususi: 2183

Dersaadet Merkez Kumandanlığı
Canib-i Valâsına

Saâdetlü Efendim

30 Nisan 334 tarih ve 2259 numrolu tezkere-i valaları cevabıdır. Sultanzade Saadettin Bey ile tesisi münasebet eden Vartanuş tarihten on dört ay evvel talep ve arzusu ile ihtida ederek müşarünileyh tarafından taht-ı zevciyete alındığı ve elyövm biri bir yaşında diğeri henüz mütevellid iki erkek evladı olduğu bittahkik anlaşılmıştır. Olbabda irade efendimindir.

5 Mayıs 334

Polis Müdür-i Umumisi Namına
S. Muavin
İmza

Hanedan-ı saltanata mensup olan bir zatın fuhş ile âlûde olan bir kadınla izdivaş etmesi ezher-i cihet muvafık görülemediğinden bahisle hanedan-ı saltanat meclisince bu babda karar ittihazına delalette bulunmasından bahisle nezarete tezkere. Fahrettin efendiye 14 Mayıs 334.

Arşiv No: 5/1922
Dolap No: 204
Göz No: 3
Klasör No: 4609
Dosya No: 9
Fihrist No: 5

Belge No: 1878

İstanbul
Emniyet Genel Müdürlüğü
İkinci Şubesi
Özel: 2183

İstanbul Merkez Komutanlığı
Yüksek Katına

Bayım:

12 Mayıs 1918 tarih ve 2259 numaralı yazıları cevabıdır.

Sultanzade Bay Saadettin ile ilişki kurmuş olan Vartanuş bu tarihten on dört ay evvel kendi istek ve rızasıyla Müslüman olarak adı geçen tarafından nikahı altına alınmış ve bugün biri bir yaşında, diğeri henüz doğmuş iki erkek çocuğu olduğu soruşturma sonucu anlaşılmıştır.

Emirlerinize sunulur. 5 Mayıs 1918

Emniyet Genel Müdür Adına
Yardımcı
İmza

Padişah ailesinden olan bir kişinin kötü yola düşmüş bir kadınla evlenmesi hiçbir biçimde uygun görülmediğinden söz ederek, padişah aile meclisince bu konuda bir karar alınmasında aracı olması için Bakanlık'a yazı. Bay Fahrettin'e 14 Mayıs 1918.

Arşiv No: 5/1922
Dolap No: 204
Göz No: 3
Klasör No: 4609
Dosya No: 9
Fihrist No: 5

Belge No. 1879

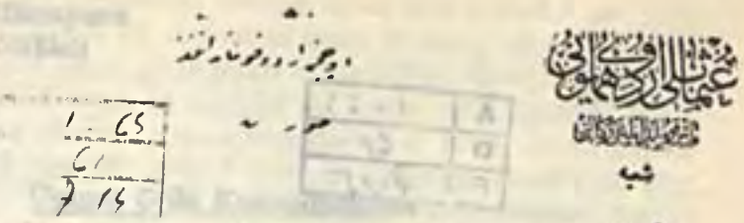

Belge No: 1879

A	1-65
D	61
F	7.12

شعبه

نومرو

[illegible]

— 428 —

Belge No: 1879

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti

Şube
Numro

Üçüncü Ordu Kumandanlığına

Suret

C. 13.5.34 Harekât 1031 numaraya:

1. Rus ordusunun terhisten sonra cephenin Ermeniler tarafından işgaline başlandığı günden itibaren bugüne kadar Ermeniler bütün İslam köylerini ihrak-ı mahv ve tahrip ve katliam etmektedirler. Bu fecayiin 93 hududu garbında olduğu gibi şarkta Erivan, Gümrü, Kars, Kağızman, Sarıkamış kısmen Ardahan, Ahilek mıntıkasındaki bilumum kurada tatbik ve icra edilmiş olduğu delâili adide ile mevsuk ve müeyyettir.

2. Ermenilerin şimdiye kadar irtikap etmiş ve elan da etmekte bulundukları bu mezalim ve fecayi tamamen tevzih ve tayini birçok sebebler teşkil edilerek ve her köyde ve her mahallede ayrı ayrı tetkikat yaparak bütün vakayii tayin ve tespit etmek icabeder. Vazaif ve harekât-ı askeriye ile meşgul bulunan kıtaat bu fecayiin her safhasını tetkik ve tamika fırsat bulamadıkları gibi harekât-ı askeriye mıntıkası haricinde kalan vakayı ve mezalim hakkında da tetkikat-ı amîka icrasına imkân bulunammıştır.

3. Harekât mıntıkası dahilinde muhtelif makamat kıtaatı ve müessesat tarafından tayin ve tespit edilebilen bir kısm vekayi hülâsası zirde maruzdur.

a. 29.4.34 de Gümrü'den 500 araba ile Ahilkelek'e nakledilmek üzere olan üç bin kadar İslam ahaliyi Gümrü'den avdette Ermeniler kâmilen mahv ve tahrip eylediler.

b. Zarudşat Kazası dahilinde (okunamadı) Melik Köyü mıntıkasında köyleri ihrak ve ahaliyi katliâm edildi.

c. Yine Nisan bidayetinde Şuragil Nahiyesinde 67 pare köye Ermeniler tarafından katliâm edildi.

d. Kağızman şarkındaki Kulp ve civarında bin kişi iki makineli tüfek ve iki toptan mürekkep olarak teşkil edilen bir Ermeni kuvveti Kulp ve Erivan mıntıkasındaki kurayı katliam ettiler.

h. 1.5.34'te yüz kadar Ermeni atlısı Şibeş Tepe, Düzkent ve civarından 60 kadın çocuk ve erkek katlettiler. Ve 25.4.34'te Kars doğusundaki Subasan Kariyesinden 570 nüfus İslamı balta, kama, bıçak istimal ederek ve ateşle yakarak şehit ettiler. Ve Mağısto ve Alaca Kariyelerinde yüzü mütecaviz kadın, çocuk ve erkeği aynı suret-i feciada şehit ettiler. Ve Tekneli, Hacı Halil, Kalulköy, Harabe, Dagor, Milanlı, Ketak, Alaca, İlham Köyler ahalisini katliâm ettiler.

r. 1.5.34 de Ahilkelek etrafındaki kuradan Dangal, Acarca, Mulabi, Morcahit, Badiğna, Havur, Koros Köylerini Ermeniler ihrak ve katlâm ettiler. Arapçayı üzerindeki Kehör, Kinefski şimalindeki Boğoylu ve Ervian şimal-i garbisindeki Şamran civarındaki ahali-i İslamiye Ermeniler tarafından katliâm ve köyleri ihrak edildi. Ve Kars'taki üsera efradımızdan birçoğunu Kars ve birçoğunu da Gümrü'de süngü ile ve diğer efradın gözü önünde şehit ettiler.

z. Elhasıl Ermeniler Kars, Sarıkamış, Erivan Anilkelek, Kağızman hanlarındaki İslam köylerinin kısm-ı âzamını katliam ve ihrak ettiler.

h. Balâda arzolunan fecayi Ermenilerin yapmış ve yapmakta oldukları fecayiin ancak bir cüzünü teşkil edebilir ve bu hususta birer misal olabilir. Ve bu babda mehma-imkân daha ziyade tamik-i tahkikat edilmektedir. Elde edilecek netayicin derhal işar kılınacağı maruzdur.

16.5 34
Grup Kumandanı
Mirliva)
Şevki

Arşiv No: 1-65
Dolap No: 140
Göz No: 4
Klasör No: 1847
Dosya No: 89
Fihrist No: 7-14, 7-15

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekilliği

Şube
Sayı

3 ncü Ordu Komutanlığına

Suret

Cevap: 13 Mayıs 1918 Harekât 1031 sayıya:

1. Rus Ordusu'nun terhisten sonra cephenin Ermeniler tarafından işgaline başlandığı günden itibaren bugüne kadar Ermeniler, bütün İslam köylerini yakmış, yıkmış ve halkı kılıçtan geçirmişlerdir. Bu acıklı olaylar 93 sınırı (1877-1778 Osmanlı-Rus Harbindeki sınır) batısında olduğu gibi doğuda Erivan, Gümrü, Kars, Kağızman, Sarıkamış kısmen Ardahan, Ahilek bölgesindeki bütün köylerde de uygulanmış olduğu birçok kanıtlarla belgelenmiş ve doğrulanmıştır.

2. Ermenilerin şimdiye kadar yaptıkları ve halen de yapmakta oldukları bu yürekler acısı zulümleri bütünüyle açıklamak ve ortaya çıkarmak için birçok nedenler oluşturarak ve her köyde, her mahallede ayrı ayrı incelemeler yaparak, bütün olayları, meydana koymak ve saptamak gerekir. Görevi gereği askeri harekât ile uğraşan birlikler bu yürekler acısı olayların her devresini inceleme ve derinleştirmeye fırsat bulamadıkları gibi askeri harekât bölgesi dışında kalan bu zulümler hakkında da derin incelemeler yapmaya olanak bulamamışlardır.

3. Harekât bölgesi içinde çeşitli askeri kuruluşlara ait birlikler ve kurumlar tarafmdan belirtilen ve saptanabilen bir kısım olayların özeti aşağıda arz edilmiştir.

a. 29 Nisan 1918'de Gümrü'den 500 araba ile Ahilkelek'e gönderilmek üzere olan 3.000 kadar Müslüman, Gümrü'den dönüşte Ermeniler tarafından tümüyle yok edildiler.

b. Zarudşat (Arpaçay) ilçesi içinde (bir iki yerin adı okunamadı, yerleri bulunamadı) Melik Köyü bölgesindeki köyleri yaktılar ve halkını öldürdüler.

c. Yine nisan başlangıcında Şuragil Bucağı'nda 67 parça köy Ermeniler tarafından yok edildi.

Belge No: 1879

d. Kağızman doğusundaki Kulp ve dolaymda 1.000 kişi ile iki makineli tüfek ve iki toptan oluşan bir Ermeni kuvveti Kulp ve Erivan bölgesindeki köyleri yok ettiler.

e. 1 Mayıs 1918'de 100 kadar Ermeni atlısı Şibeş Tepe, Düzkent ve dolayında 60 kadın, çoccuk ve erkek öldürdüler. Ve 25 Nisan 1918'de Kars doğusundaki Subasan Köyü'nden 570 Müslümanı balta, kama, bıçak kullanarak ve ateşle yakarak şehit ettiler. Ve Magısto ve Alaca Köyleri'nde 100'ü aşkın kadın, çocuk ve erkeği aynı şekilde merhametsizce şehit ettiler. Tekneli, Hacı Halil, Kalul Köyü, Harabe, Dagor, Milanlı, Ketak, Alaca, İlham Köyleri halkını yok ettiler.

f. 1 Mayıs 1918'de Ahilkelek çevresindeki köylerden Dangal, Acarca, Mulabi, Morcahit, Badiğna, Havur, Koros Köylerini Ermeniler yakıp halkını yok ettiler. Arpaçay üzerindeki Kehör, Kinefski kuzeyindeki Boğuylu, Erivan kuzeybatısındaki Şamran dolayındaki Köyler Ermeniler tarafından yakıldı ve halkı yok edildi. Ve Kars'taki tutsak erlerimizden birçoğu Kars ve birçoğu da Gümrü'de süngü ile diğer erlerin gözü önünde şehit edildiler.

g. Hasılı Ermeniler Kars, Sarıkamış, Erivan Ahilkelek, Kağızman Hanlarındaki İslam köylerinin büyük kısmını yok ettiler.

h. Yukarıda arz olunan acıklı olaylar, Ermenilerin yapmış ve yapmakta oldukları kötülüklerin ancak bir parçasıdır. Ve bu konuda birer örnek olabilir. Bu konuda eldeki olanak oranında incelemeler daha ziyade derinleştirilmektedir. Elde edilecek sonuçların derhal bildirileceği arz olunur.

16 Mayıs 1918

Grup Komutanı
Tuğgeneral
Şevki

Arşiv No: 1-65
Dolap No: 149
Göz No: 4
Klasör No: 1847
Dosya No: 61 (89)
Fihrist No: 7-14, 7-15

	1-2
U	427
F	3-52

[illegible]

A	4-2
	427
	3-52

[illegible]

[illegible]

	427
	109
	[illegible]
	346
	1835
	3-51

Belge No : 1880

Kaymakam Seyfi Bey

Karargâh-ı Umumi İkinci Şube, Dersaadet

Batum: 8 298 22 1

Noyes Viner Tagblat Viyana Peşer Loyt Budapeşte, Lokal Ançayker Berlin, Algemen Hande Islat Amsterdam, vakit Dersaadet. İki haftadan beri Ermeni ve Rusların Kürdistan ve Ermenistan tarikiyle vukubulmuş olan ricatının izlerini takip ediyorum ve her ne kadar bu arazinin Ermeni çetelerinden temizlenmesiden beri iki ay geçmiş ise de her adımda kaçan Ermeni çetelerinin yaptığı işitilmiş mezalimini görüyorum. Trabzon'dan Erzincan'a ve Erzincan'dan Erzurum'a kadar bütün şehir ve köyler harabe halinde bulunuyor görülmemiş bir zulm ile her adımda katledilmiş Türklerin cesedleri her tarafta dolu yalnız dağlara kaçmak suretiyle kendilerini kurtarabilen ve geri kalan ahalinin ifadesine nazaran Türk ahalisinin asıl yevm-i havf-ı aludim Rus kıtaatının çekilmesi ve Ruslar tarafından boşaltılan arazinin Ermeni çeteleri tarafından tesellüm edilmesi üzerine başlamıştır. Ruslar ahaliye umumiyetle iyi muamele ediyor ve Ermenilerin tacizatından himaye ediyordu. Fakat Ermeniler memleketlerin sahibi kesilince muntazam bir surette mahv ve ifnaya başlamışlardır. Ermeniler Kürt ve Ermeni arazisini Türklerden temizlemek ve milliyet meselesini halletmek istediklerini açıktan açığa söylüyordu. Bugün Rus esaretinden kaçmış ve şimdi Kars ve Aleksandr Pol'dan gelmiş olan Avusturyalı ve Alman askerleriyle görüşmek fırsatına nail oldum. Bunlar Ermeni çetelerinin Türk harp esirlerinden üçyüz altmış kişiyi Kars da ve Aleksandr Pol'da nasıl katledilmiş olduğunu görmüşlerdir. Rus zabitleri Türkleri kurtarmaya çalışmışlar ve bu sebeble Rus zabitleriyle Ermeniler arasında kanlı müsademeler vukubulmuştur.

Kars'da Türk esirlerinin bir kısmını kurtarmaya muvaffak olmuşlar. Şimdi bulunmakta olduğum Erzurum müthiş bir manzara arzediyor. Bütün şehir aksamı harab bir halde bulunuyor ve hava cesetlerin müteaffih kokusu ile dolu (Ruslar tarafından burada bırakılmış olan askeri depoların büyük bir kısmı sap sağlam kalmış olduğundan Türklerin eline büyük bir ganimet düşmüştür). Ermenilerin Avusturyalı ve Alman harb esirlerini de kesdikleri rivayet kabilinden söyleniyorsa da Türk harb esirlerinin kati bir surette katli hakkındaki tahkikatın hilafına olarak bu hususu tekid eden emareleri elde edemedim.

Doktor Stefan Eşnaniye

Belge No : 1880

Doktor İstefan Eşnaniye tarafından çekilen telgrafın tercümesidir.

Aslı Müdür Beyefendinin emriyle telgraf balâsındaki adreslere keşide edilmek üzere 23/5/34 Saat 1.30 da posta ile sansür müfettişliğine gönderildi. Telgrafın çekileceğine dair olan emri Ferid Efendi getirdi.

(İmza, okunamadı)

Adreslerine çekildi mi? Evvelki ile bunun bir suretini tahkikiyle Umur-u Şarkiyeye, Şube-i Mahsusa'ya Emniyet-i Umumiyeye ve K .U. e gönderiniz ..... göreyim.

(paraf, okunamadı).

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 109
Göz No: 3
Klasör No: 346
Dosya No: 427 (1385)
Fihrist No: 3-52, 3-53

Belge No : 1880

Yarbay Seyfi Bey

Genel Karargâh İkinci Şube, İstanbul

Batum: 8 298 22 1

Noyes Viner Tagblat-Viyana, Peşer Loyt-Budapeşte, Lokal Ançayker - Berlin, Algemen Hande Islat - Amsterdam, vakit İstanbul. İki haftadan beri Ermeni ve Rusların Türk topraklarından Ermenistan yoluyla yapılmış olan geri çekilmenin izlerini izliyorum. Ve her ne kadar bu arazinin Ermeni çetelerinden temizlenmesinden beri iki ay geçmiş ise de her adımda kaçan Ermeni çetelerinin yaptığı işitilmemiş zulümlerini görüyorum. Trabzon'dan Erzincan'a ve Erzincan'dan Erzurum'a kadar bütün şehir ve köyler harabe halinde bulunuyor. Görülmemiş bir zulüm ile öldürülmüş Türklerin ölüleri her tarafta dolu. Yalnız dağlara kaçmak suretiyle kendilerini kurtarabilen ve geri kalan halkın söylediklerine göre Türk halkının asıl korkulu günü Rus birliklerinin çekilmesi ve Ruslar tarafından boşaltılan arazinin Ermeni çeteleri tarafından teslim alınması üzerine başlamıştır. Ruslar ahaliye genellikle iyi muamele ediyor ve Ermenilerin tedirgin etmelerinden korkuyordu. Fakat Ermeniler bu yerlere sahip olunca düzenli bir surette yok etmelere başlamışlardır. Ermeniler, Kürt ve Ermeni arazisini Türklerden arındırmak ve milliyet sorununu çözümlemek istediklerini açıktan açığa söylüyorlardı. Bugün Rus tutsaklığından kaçmış ve şimdi Kars ve Aleksandr Pol (Gümrü-Leninakan) dan gelmiş olan Avusturyalı ve Alman askeriyle görüşmek fırsatına erişmiş oldum..

Bunlar Ermeni çetelerinin Türk harp tutsaklarından 360 kişiyi Kars' ta ve Aleksandr Pol'da nasıl öldürmüş olduklarını görmüşlerdir. Rus subayları Türkleri kurtarmaya çalışmışlar ve bu nedenle Rus subaylarıyla Ermeniler arasında kanlı çarpışmalar olmuştur. Kars'ta. Türk tutsaklarının bir kısmını kurtarmayı başarmışlar. Şimdi bulunmakta olduğum Erzurum korkunç bir görünüş gösteriyor. Bütün şehir yıkık bir durumda bulunuyor ve hava ölülerin kokusu ile dolu (Ruslar tarafından burada bırakılmış olan askeri depoların büyük bir kısmı sapasağlam kalmış olduğundan Türklerin eline büyük bir ganimet geçmiştir). Ermenilerin Avusturyalı ve Alman harp tutsaklarını da kestikleri söylentileri yayılmışsa da Türk harp tutsaklarını kesin bir şekilde öldürdükleri hakkındaki soruşturmalarıma karşın bu konuyu doğrulayan ipuçları elde edemedim.

Doktor Stefan Eşnaniye

Belge No : 1880

Doktor Stefan Eşnaniye tarafından çekilen telgrafın çevirisidir. Aslı Sayın Müdürün emriyle telgrafın başındaki adreslere çekilmek üzere 23 Mayıs 1918 saat 01.30'da posta ile sansür müfettişliğine gönderildi. Telgrafın çekileceğine ilişkin emri Bay Ferit getirdi.

İmza
(Okunamadı)

Adreslerine çekildi mi? Evvelki ile bunun bir örneğini soruştur. Doğu işlerine, özel şubesine, Emniyet Genel Müdürlüğüne ve Başkomutanlık Vekilliğine gönderiniz ..... Göreyim.

Paraf
(Okunamadı)

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 109
Göz No: 3
Klasör No: 346
Dosya No: 427 (1385)
Fihrist No: 3-52, 3-53

ONKUA
ATASE Bşk.
Kütüphanesi

BELGE NO: 1881
A
D 1026
F 1-13

اسکیشهر، ادرنه و روسیه آناطولی مرکز مطلق اولمق ترن - این حقیقتی نظامیه عمومیه‌ی قطعاتی
درجه‌سنده تعیین بر نیاز نصب ایچون حاضلدی. اینلر ترکلی قومی استرکلری عیدنده حاضر
اینلر کنه‌یرنی دائما مظالم و تعدی موقعنده کوستریلر، ترقیات مدنیه و تعصبده سبب ترکلر طرفنه
بر آف اشکنجه‌لره دوچار اولدر برعلت شکنده کوردکده دائما موقف اشتدر.

اینلرله بر درجه قدر تماس اوله‌رق یشیر اونلرن مدنیت و یاقتلری حقنده ایچون
باشقه ورلو فکر حاصل اتمشدر. اینلر اولدقجه حسدی، تساهلسز، آیو کوزل اطلاعه تحمل
باشقه سنک صورتنده کچه بیلور. حالبوکه روسلر کوبلیلی باشقه ورلو حکم ویریلر:

روسلر نظرنده بلغار اقدر شوسوزلر ایشتدم. اینلر ایی ملت، تنکر دونرک بازیچه‌در.
نقطه‌ده کسه‌دیلر. برداغه قالیور، قوه کسلیلیر!. روسلر قطعاتی اره‌سنده‌کی این نفرلر کوزلرنده
دائما اسلامی عدا ایدیلمشدر. ونر دائما یاپلنده غدنی و جبه‌یه کیکلی تابع اتمشدر. اینلرده بلغار
نیلر و کوزل کنجی بازه‌لقلر واقع اماسی دوکلی نفیت ایتدی.

ترکلرک اینلرده اشتداد ایتدکجه کلیه ایکی آی طرفنده بلغارات کوردیغی اشکنجه‌لر اینلرجه حقنده
نصد اولنان کلدولو فنا فرقه و تعصبلر قوتنده در. ۱۹۱۶ ده اینلرده روس قطعاتی طرفنده
اشغال کرک شمدی کرک عمومیه کلی بر اینه باقلدیلمشدر. بیلی قول اداره و قومندانلر جنرال
/ناتالیف/ اینلرده و عدالتسز نظامی قومندانلقنده قالدقجه اره‌سنده این افرادی بولنان قطعات رجالی سوءاستعمالی
اختلالنده صکره کلدولو تدابیر لغو ایتمکجه اینلر اینلرده و عدالتسز عدالتدیلر بو صالدیریشی تعاقب
کرک شمدی کرک عمومیه نفوذ خانه‌لر باشلادی و مهاجرت اتلف ایلمش باشلادی. بیلمزلر
اینلرلر بو جنایتلری عفاً یاپدیرلر مانع اولیوردی. قتل و یغما هنوز حیات والی کزلیور اولدیکده
ایدی.

۱۹۱۷ - ۱۸ سنه نفاذنده مکمل اعلاً اینلرده اختلال اول قومیسی اهالیسی سلاحدن طولایی
مقصدی طرفنده اداره باشلادی. تحریات نظم عمومیه‌ده بولنان اینلرکیلر برلر عسکری باشکرلکه
منتقل اولدی. نفرات طرفنده بر واسع عمومیه‌ده بشکرلک دوام ایتدی. بنا‌ده اول ایله کوره محاربه‌لرده
قوقوجه کوردکه قلعه این نفرلریه.

بکوه آت اوستنده شهید سوقلنمش بر نفر کوکه برقاچ نفر نفل بشدرده برابر نفرلر اولدیغی جهتده تسلیم باشلنمش
ایکی ترک برطرفه طوغلنه سوقه ایدیلردی. این نفرلر الده تی اورکسنده برقاچ دانه یاپلر یاپلدی
ایدی. اینلر بو جهتده اختیار ترکلر جاهدرلر ایچنده سوقلنمش برطرفنه دیکر طرفنه سوقه کلیورلردی.

BELGE NO: 1881
A
D 1026
F 1-14

نفرلر تماندر ایچون چوق چالیشدم. بو جهتده اختیار ترکلر جاهدلر ایچون سویلیم. چوق خیرلی باشلنمش
این نفرلر الده‌کی تی قرباجیه اوندیر چوقلرن: سز بونلره صدقه‌لر ایدیرسکز؟ ترکلر بزه کسیور. سز بونلره
بازه‌لمی ایتدیرسکز اوچون؟ دیه جاوابی. دیکر این نفرلرده نفرت طرفنی اخذ ایتمز. اوتاریده روسی
نفرلر اوزرنه شاهید ایدیلرکه هر درده مناطقده دوکلده وقتی اولدیغنه ایدی. موقع قالمشدی.
مناطق قوماندانسنده طبیعی بر اوبه قوللر ظهور ایدیرلر اهوال وکشاه. اینلر اوتره‌ده غیب اولدی.
بو دوره قوللره اختیار ترکلر عقابه انکلیزه سوقلنیلر. روس قطعاتی جبه‌ده کلنه یلکنده‌ی قاعده‌ی
تاریخیه جبه‌ده قلعه دیکلر اونلر بو اراده شتابه ایده اینلرلر کیروده دیکر مقدره منسوب قطعات
کلقوبه قدر ترک کوبلیلری یا جبه‌ده، عشتر یا جبه‌ده ترکلر سی باسه کوستردی. اینلرلر ایچون کوزلر بوله
رجالی ظهور ایچه‌ملی یا قوللر تاعیه ایدیرلردی. بونده بوچه ترک - این ایه‌سنه دقاقدم عصولنه چالیشوب
موقعه اول قیمتی دوبایه قدر لو تشکیلاته بولنمقده دیه ایدیرلردی.

کیچه‌لر بو سکون و سکوت قاسی ایدیچه‌لی قدر اولیوردی. بدایتده حقیقتده بو تاباتا ایاغه
اهوال دن ناباد اولدی. تمام افراد طرفنده قتل اولنان جاهلر تمیز و نظیف ایدیلر. براهالی
اقامتکاهه تحصیل ایدیلردی. ترک اینلرده ترکلر تمدن طلبلرن تشکیل اولنور. قتل و یغما ایچون
حیات تاسیسه اتمش بلغارات اینلر بوکسک سسه قلعه ایدیلردی.

/ ونرلر قیمتی جبه و لغزنده اولدیغی بالاده اکلاشلدی. طلبس تشکیلاتنه کیده ترکلر یا جاهده
بولنده واز کیدیلر. چونکه دوره‌یه کیده طلبس ترکلر ده یا چونکه کیچه‌لیه دوره‌یه عودت ایتمکلر دن
واز معلومات الز ماند باشلادی. چالیشه‌لر ایچون شهر خارجه کوزلنده ترکلر ده عودت ایچوردی. ال باشه
تشکیل ایده‌ده دوبایه جبه بلغارات احداث مکملی اول حقیقت قوقه‌ده کیده‌لی قدر الفه‌لر. منفرد یاغما و قتلر
بیفائده باشلادی.

کاتولیکلر ایچون شباط ایه‌سنه این اشقیای طرفنده ارضروم نفوذ سیاسنده حاجی کلدی افنده ریکوغانه‌سنه
قتل ایدلدی. باسه قوماندان /ادویت لیدره/ اوچ کوه طرفنه قاعده بیانه جیقدیغن قطعات قوماندانی
اوراتیه. باسه قوماندان ارضه قطعاتی قوماندانی افرادی ات قشنکلر عدد دوبی بولونجه سویلیلر
یا آف تحقیقاته بولنمقده اشقیا قلع و قمع و یوکلده چالیشه‌لر بیانه سبب شهر خارجه کوزلنده تکلر
کلمان بایلر بایلر عودت ایتمه طرفنه ارضروم ایچنده ایصال ایدیلر اکرچه تحت اشغال آلنده ایدیلر حاکم ایچنده

BILKENT UNIVERSITY Library

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

آلوده نزدیک قوماندانلغی مقرلری اوله‌رق ۱۷ شباطده اوچ‌ده بیلیوه وحشت‌ده بازدن شوبه‌سی‌نه
اوچ‌ده . ارمنیلر جانب‌دن ترک قاچیشی دوام ایدیورلر . حتی قلعه‌ده باشلمش اوله‌جق
آصمشلر . ارمنیلر برنجی سوق قتال ۱۷ شباطده تشکیل ایلمشدر . شرق سیلیه‌سی کوکده
طوپچی نفر اوله‌رق سوقه‌لنمشدر . اهالیه ۷۰/۷۰ کشی یقالیب حیوانلر مقصد معلوم قطیه‌لر
هیئتنده قتل‌لر صحانه طوپلانمشدر . بازاق نیم صاق درد نجی تمی‌سی بولنمشدر . یوزکشی قوماندانی
دیکری کوتاهیم مسئولیت وقوعه طوپیسیه نقل طرفنده اولمالیدر ایسه . بو جنایت قرنی
طوپچی قطعاتنه مربوط بیاده‌لر اره‌سنده این ضابط وکیلی /[illegible]/ قاراغودو یه‌نی/
اولدیغی اکلاشیلمشدر . بوکون سوقه‌لنمشدر . یرلیاق ترک قتل ایدیلمشدر .

/ ۱۷ شباطده ارمنیلر شنوف استاسیونی برجاقم ایشیر سلاحسز طوپ سلاحلر اهالیدن
کشیده نفر سی قورشونه دیزمشلر . بونلرده قوتاجه تشکیل ایلیان روس ضابطلری اولدیغی حالده
اختیار ور . بو اثناده هیچ قیامتسز ترکلی اولیورکنه طوپلری برابرلرنده جسد اختیار
وجوده تشکیل ایدیلیور . اسکی قانونه مخالف جنایت اجرا ایتمز اهالی ایدیلمکده .

این ضابطلر ور بیسی بو موقوف ایشلر جنایتلر محکوم صلب ایدیلمکه سویلیه‌رک موقوف این
هذیانلر ، بترک ایچون برانی آصلدیغی زمان کوچاسه اوله باغرسه . ارمنیلر ترک
یاراغنه باغمه باشلمشلر . ۱۷ شباطده طوپچی آوینک منطقه‌سی داخلنده کی/تیه کوی/نک بتون
اهالیسی کافه قتل ایلمش اولدیغی ایشتیلمش . بن کوندن انتاب ارمنیلر ترک قتل عامده
جنت ایدیلر ناعلمیت میدانه چیقدیغنه سویلیور . نه‌یه چیقدیغی هنوز معلوم اولمامشدر .

/ /آنتاب/ طوپچی ضابطلری غایت سن دعوی مواجه‌سنده ضبط و ربط تاسیس ایدیلمش
دعدیلر . فقط اجراآت وقت شکلنده غایت چیقدی . حالبوکه زقفقای کلن طرفنده بالخاصه
ربط تاسیس ایدیلمش /آنتاب/ ایله دوقوز /زاویه‌لی/ ارمنیلر کوندرلمشلردی .
شیمدی بر درجه قدر کوردیکی آنلاشیلمش . سکسان صاق قالمیان کوچه‌ده بالطبع سوقه حق اولان . قاچیلر
ایچون بر طوپچی کلنجه ارمنیلر طرفنده ترکلر توقیف تکرار باشلانمش . بالخاصه ۷۵ - ۷۶
شباطده توقیفلر کوزه‌ل بر درجه چیقدی . ۷۷ کیچه‌سی ارمنیلر روس ضابطلرنی آلدیلر ده
قتل عام یاپیلمه‌ترک عسکریت قوتوسنه کتیریلمه‌ک ذاره ایتمز . قتل عام تصمیم اعضا ایدیلمه باشلمش

ایچه یاپدیغی اکلاشیلمش ! اهالی اوچ قیاقلرنه بیره طوپلیه‌رق قتل ایلنمش‌لر . بو طوپچی
قتل ایدیلنلرک یکونی اوچ یوز قدر اولمشدر . بونلرک بر کوندرلمه قطعی اقتضا ده سویلیور . ترک عسکری
قاچیشی مذکور ایدیلر اوقدر آز دوقوزنه ایدیلمه ایچون طوپچی بیک بشیوز طوپچی برکاچ قوتی قاچیلر
برکوچ ثبات ایدیلمیه تماچیلر . ارمنیلر ایدی کلدیکلر قتل عامات اوکز کوچیلردی . بناء علیه کچه‌لی
داخلنده قتل عامده این شنکریه اشتیاق ایله قیقلردی . ارمنیلر اشغال ایلدیکی ایدی کلدیکلر
یالنز طوپچی ایچنده تمامیله اشتیاق ایله قیقلردی . بو آوچلر ضابطلری کاسلر روس
اولدیغی حالده افراده قیقلر کاسلر ایدی . افراده بوده قدیمی هیچ بر روس قتل اولدیغی حالده اولرلرنه
وائما اقناع ایدیلمیه بیلدی . بو افراد هیچ بر زمان عمناً جنایت قصد ایدیلمه . حتی ارمنیلر قتل عام
کیچه‌سی آدیلمیه قتل‌لر طوپچی تشکیلاتی اولدیغی حالده روس ضابطلری اولدیغی حالده سایسی کوزلرنه
هیچ بر سبب قتل اولمامشدر . شایان دقت که سلاحسز کوز سایسلر بیله قدر قتل عمل عبارتنه اولمیه
بولنمش اطلانمه بولنمه این طوپچی نقلیاتی بدر کره اولدیغی حالده هیچ بر خاطره اولمامش .

بو تقدیرده بنه این شنکریات جنایتنه مدخلدار اولدقلری اوقاتیت ایشتیلیور . بو
بو حالت موافق اولمیه ارمنیلر طرفندن بیلمه حیقیلر اولدیغی اوقاتیت کوریلمشدر . حتی بوده
سویلیه این شنکریات اره‌سنده قتل قتال سانشده بولنمشدر کوریلمشدر . انجه بونلر یا اقلیه تاکید .
حتی اکثریت طرفنده بونلر این معلومه سنه حائز عداوتلرنه مقصود اولمیورلردی . بعضیلرده حتا جنایت
حقیقنده کوردیکلر حقیقنده کزلیور قتال اجرا وقتنده علاج قالدیلر . بعضیلرده تماما سلاحلر
اختیار ایدیلر . بوکیلرده روسلر سرنشین قالدی : سر روس سکز ! هیچ بر نیه این معلومات معلومات
اولمیه سکز ! دیرلردی . این وحشیلرده وجدان عذاب نه در بلیرلر . انسانلرن وجدان قوتی
الماسیاه کی کله سر بلمشلر . کله سر قالمیور . ترکلر قتلنه طوپلیه واقع اولمق تقدیر وسرنشین
بعض ارمنیلرده شوبله جواب ایدیلردی : ترکلرده ارمنیلر انما ایچون بویله کیتمیورلر ؟ بایلیز انتقامه
باشلمه نه در ؟

وقتیلن آنلر این معلومات ایله آنلر حدنی کوستردی . اوقه و قیاقلی هیچ کیب اولمسه‌لر قیاقلر
ارمنیلر روزکار اکدیلر . فقط روزکار اکدنلر قورطلر بیچ‌لی اوتوزلر !!

ارمنیلر دوه بوی طرفنده بوتون قیاقلرنه وکیلی داخلنده
ارمنیلر قلعه طوپچی آدی قیاقلری ایدیلمه
ناشقلی : قوه‌ر دوه بوی

۱۶ نیسان ۱۹۱۸ ارمنیلر .

Belge No: 1881

Toverdohleyof tarafından yazılmıştır

— Hatıra —

Rus İhtilali bidayetinden itibaren 27 şubat 1918'de Ordu-yu Osmani'nin Erzurum'u istirdat ettiği tarihe kadar Ermenilerin Erzurum şehri ve civarındaki köylerde bulunan Türk'lere karşı gösterdikleri tavr-ı harekete dairdir.

Bu hatıra İkinci Rus Erzurum Kale Topçu Alayının tarihçesine ilave olarak yazılmış ise de başlı başına bir vesika mahiyetini de haizdir.

27 Mayıs 334 Batum

Rusça'dan tercüme eden

Karargah-ı Umumi İstihbarat Şubesinden

Süvari Binbaşı

Mehmet Hulusi

Eskiden beri Avrupa ve Rusya efkâr-ı umumiyesince malum olan Türk-Ermeni husumeti bu Harb-i Umumideki tezahüratı derecesinde hiçbir zaman tasavvur edilememiştir. Ermenilerin Türkleri görmek istemedikleri çoktan beri malum, Ermeni'ler kendilerini daima mazlum ve makhur mevkiinde göstermişler, terakkiyat-ı medeniye ve taassupları sebebiyle Türkler tarafından pek ağır işkencelere düçar olur bir millet şeklinde görünmekte daima muvaffak olmuşlardır.

Ermenilerle bir dereceye kadar fazlaca teması olan Ruslar bunların medeniyet ve liyakatları hakkında azıcık başka türlü fikir hasıl etmişlerdir. Ermeniler oldukça hasis, şaşırtıcı, açgözlü olup ancak başkasının sırtında geçinebilir. Halbuki Rus köylüsü başka türlü hüküm veriyor:

Rus neferlerinden birçok defalar şu sözleri işittim "Ermeniler ayı millet, Türkler bunları biraz becerdi, fakat iyi kesemediler, bir tane kalmayıncaya kadar kesmeliydiler!" Rus kıtaatı arasındaki Ermeni neferleri her hususta daima en aşağı addolunmuşlardır. Bunlar daima perakende hizmeti ve cepheye gitmemeyi tercih etmişlerdir. Ermenilerden birçok firariler ve kendi kendini yaralamaklar vaki olması bu hükmü tesbit etti.

Türklerin Erzurumu istirdatlarına kadar geçen iki ay zarfında bizzat gördüğüm ve işittiğim şeyler Ermeniler hakkında tasavvur olunan her türlü fena faraziye ve tasavvurun fevkindedir. 1916'da Erzurumun Rus kıtaatı tarafından işgalinde gerek şehire ve gerek civarına hiçbir Ermeni yaklaştırılmamıştır. (Birinci Kolordu Kumandanı Ceneral) (Kaltiyin) Erzurum ve Havalisi Mıntıkası Kumandanlığında kaldıkça aralarında Ermeni efradı bulunan kıtaat bu havaliye sevk edilmedi.

İhtilalden sonra her türlü tedabir lagv edilince Ermeniler Erzurum ve havalisine saldırdılar. Bu saldırışı müteakip gerek şehir ve gerek civar köylerde münferit haneler yağması ve sahipleri itlâf edilmesi başladı. Rusların mevcudiyeti Ermenilerin bu cinayetleri alenen yapmalarına mani oluyordu. Katil ve yağma henüz hırsızvari gizlice icra edilmekte idi.

1917 senesi bilhassa neferattan mürekkep olan Erzurum ihtilal icra komitesi ahalinin silahlarını toplamak maksadiyle her tarafı aramaya başladı. Taharriyat muntazam cereyan etmediğinden biraz sonra yağmagirliğe münkalip oldu. Neferat tarafından pek vasi surette yağmagirlik devam etti. Yağmada en ileri giden muharebelerde korkup geride kalan Ermeni neferleri idi.

Birgün at üstünde şehir sokaklarından birinden geçerken bir takım neferler başlarında bir Ermeni neferi olduğu halde yetmiş yaşında iki Türkü bir tarafa doğru sevk ediyorlardı. Ermeni neferin elinde tel örgüsünden bir kırbaç vardı, yollar pek çamurlu idi. Ermeniler bu biçare ihtiyar Türkleri çamurların içinde sokağın bir tarafından diğer tarafına sürüklüyorlardı. Neferleri kandırmak için çok çalıştım. Bu biçare ihtiyarlara insan gibi muamele etmelerini söyledim. Cemm-i gafirin başındaki Ermeni nefer elindeki tel kırbaçla üzerime yürüyerek: Siz bunları müdafaa mı ediyorsunuz? Türkler bizi kesiyor, siz bunlara yardımcı çıkıyorsunuz öylemi? diye bağırdı. Diğer Ermeni neferler de bunun tarafını iltizam ettiler. O tarihte Rus neferleri o derece şımarmış idiler iki her yerde zabitleri dövmekte ve hatta öldürmekte idiler. Mevkiim fenalaşmıştı. Zabit kumandasında muti bir devriye kolu zuhur ediverince ahval değişti. Ermeniler hemen ortadan kayboldu. Bu devriye kolu da ihtiyar Türkleri hakaret etmeksizin sevk ettiler. Rus kıtaatının cepheden kendiliğinden dağıldığı tarihte cephede kalan veyahut o zaman buralara şitap eden Ermenilerin geriden diğer millet-lere mensup kıtaat gelinceye kadar Türk köylülerine pek çok vahşetler yapmaları tehlikesi baş gösterdi. Ermenilerin ileri gelenleri böyle bir hal zuhur etmiyeceğini pek kuvvetle temin ediyorlardı. Bundan böyle Türk - Ermeni arasında vifak-ı tam husulüne çalışıp muvaffak olacaklarını ve bu babda her türlü teşebbüsatta bulunduklarını dermiyan ediyorlardı.

Geceleri bu sükûn ve sükûtun teessüs edebileceği tasavvur olunabiliyordu. Bidayette hakikaten bu teminata inanacak ahval dahi nümayan oldu. Mesela efrat tarafmdan kışla haline ifreğ olunan camiler tahliye ve tathir ediliyor, bir daha böyle ikametgâha tahsis edilmiyordu. Türk ve Ermenilerden mürekkep şehir milisleri teşkil olunuyor, katil ve yağma için divan-ı harpler teessüs etmesini bizzat Ermeniler yüksek sesle talep ediyordu.

Bunların hepsi hile ve tuzak olduğu bilahare anlaşıldı. Milis teşkilatına giren Türkler pek çabuk bundan vaz geçtiler. Çünkü devriyeye giden milis Türklerden pek çoğu geceleyin devriyeden avdet etmemeğe ve ne olduklarına dair malumat alınamamağa başladı. Çalıştırmak için şehir haricine götürülen Türkler de avdet etmiyordu. En nihayet teşekkül eden divan-ı harp bizzat idama mahkûm olacağından korkarak kimseyi cezalandıramadı. Münferit yağma ve kıtaller çoğalmağa başladı.

Kânunsani ile Şubat arasında Ermeni eşkiyası tarafından Erzurum'un maruf simalarından Hacı Bekir Efendi bir gece hanesinde katledildi.

Başkumandan (Odişelidje) üç gün zarfında katilin meydana çıkarılmasını kıtaat kumandanlarına emretti. Başkumandan; Ermeni kıtaatı kumandanlarını efradın itaatsizliği son dereceyi bulduğunu söyliyerek pek ağır tahkiratta bulunup eşkiyaca zulüm ve teaddi ve yollarda çalıştırmak bahanesiyle şehir haricine götürülen Türklerin hemen yarıyarıya avdet etmemesi hususunu Ermenilere izah ederek eğerçi taht-ı işgale alınan arazide Ermeniler hakim olmak istiyorlarsa kendileri mazbut ve ahlak sahibi olduklarını göstermeleri icap edeceğini ve yaptıkları cinayetlerle kendi milletlerinin namını kendileri telvis etmekte olduklarını münevver fikirli Ermeniler müvacehesinde pek acı lisanla ihtar etti.

Hatta henüz Harb-i Umumi tamamen neticelenip umum sulh konferansı bu havalinin Ermenilere verilmesini kabul ve tasdik etmemiş bulunduğu zamanda Ermenilerin bilhassa daha ziyade kanuna riayetkâr ve serbestiye layık bir millet olduklarını Avrupa nazarında isbat etmeleri icap edeceğini söyledi. Ermeni kıtaat kumandanları ve Ermeni mümessilleri bir kısım katil eşkiya Ermenilerin icra-yı vahşet edişi bütün Ermeni milletinin namusunu lekelemek doğru olmayacağını kat'i lisanla beyan edip bir kısım firari Ermenilerin Türklerin eski zulümlerini hatırlayıp intikam almakta olduklarını ve fakat mütefekkir Ermenilerin buna mani olmağa pek ziyade çalıştıklarını ve bunun için kat'i tedbirler ittihazını tezekkür ve mevki-i icraya vazedeceklerini söylemiş idiler.

Bundan bir müddet sonra Erzincan'da Türklerin Ermeniler tarafından katliam edildiği havadisi geldi. Bunun tafsilatını bizzat Başkumandan (Odişelidje) nin kendi ağzından işittik ki berveçh-i atidir:

Kıtal, doktor ve müteahhit tarafından tertip edilmiş olup eşkiya Ermeniler yalnız fiil-i katli irtikâp etmişlerdir. Bu iki Ermeninin isimlerini suret-i katiyede derhatır edemediğim için burada zikredemeyeceğim. Erzincan'da her türlü müdafaadan mahrum ve silahsız sekizyüzden fazla Türk itlâf edilmiştir. Büyük çukurlar açılmış ve biçare Türkler bu çukurların başına kurbanlık koyunlar gibi sevk olunup hayvan gibi boğazlanmış çukurlara doldurulmuş. Her hangi bir çukurun başındaki Ermeni: Yetmiş mi oldu? on kişi daha alır! kes! deyince on kişi daha keserler çukura atıp üzerlerine toprak çekerlermiş.

Bizzat Ermeni müteahhit eğlenmek için seksen kişi kadar biçare Türkleri bir eve doldurup kapudan çıkarlarken birer birer kafalarını parçalamış. Erzincan kıtalinden sonra mükemmel silahlarla mücehhez Ermeniler Erzurum'a doğru ricata başladılar.

Menzil hattını Kürtlerin tasallutundan vikaye için menzil ile birlikte ricata mecbur olan bir Rus topçu zabiti bir gün Ermeni kıtaatından bazısını harp için mevzie sokmak istemiş, muntazam harp etmek Ermenilerin hoşuna gitmediğinden bir gece Rus zabitleri evlerinde uyurlarken evleriyle birlikte yakmak için evi tutuşturmuşlar. Rus zabitleri pek güçlükle yangından kurtulmuşlar, çoğunun eşyası kâmilen yanmış. Erzincandan Erzuruma ricat edenler meyanındaki Ermeni eşkiya sürüleri yolları üzerine rast gelen İslam köylerini ahalisiyle beraber mahvetmişler. Menzildeki arabaları ve topçu cephanesini nakletmek için silahsız ve muti ahali meyanında Kürtlerden kira ile arabacılar tutulmuştu. Kafile Erzurum'a yaklaştıkça yollarda Rus zabitanının evlerinde bulundukları zamanlardan bilistifade Ermeniler bu arabacı Kürtleri öldürmeye başlarlar. Dışarıdaki feryadı işidip imdat için çıkan Rus zabitleri Kürtleri vikaye için müdahele edince aynı akıbete kendileri de düçar olacakları tehdidiyle ve silahla mukabele görmüşlerdir. Bu kıtal, hayvani vahşetle icra olunuyordu.

Erzurum şehrinde Rus topçu zabitanı gazinosunda (Topçu Mülazımı (Medivani) şöyle bir vaka'nın şahidi olduğunu alenen beyan etmiştir: Bir Ermeni bir Kürt arabacıyı öldürmek için kurşunla vurmuş, fakat yaralı Kürt sırtı üstü düşmüş ölmemiş, Ermeni elindeki sopayı can çekişen Kürd'ün sokmak istermiş, biçare Kürd'ün can acısıyla dişleri kilitlenmiş olduğundan sopayı ağzına sokamayan Ermeni Kürd'ün karnını açıp çizmesinin nalçalı ökçesile tekmeleye tekmeleye öldürmüş.

Ilıca kasabasında firar edemeyen Türk'lerin kâffesi katledilmiş olduğunu ve kör baltalarla enselerinden kesilmiş birçok çocuk cenazelerini gördüğünü bizzat (Odişelidje) söyledi. Ilıca kıtalinden üç hafta sonra oradan gelen kaymakam (Gıryaznof) müşahedatını 26 Şubatta berveçh-i ati hikâye eyledi.

"Köylere giden yollarda azası tahrip edilmiş birçok cenazelere rastgelmiş. Her geçen Ermeni bu cenazelere tükürür ve küfür edermiş. 12-15 sajen murabbaındaki bir cami avlusunda iki arşın yüksekliğinde cenaze yığılmıştı. Bunlar meyanında her yaşta kadın, erkek ve çocuk ve ihtiyarlar vardı. Kadın cenazelerinde cebren taarruz asarı pek ayan bir halde idi. Bir çok kız çocuklarının mahalli tenasüllerine tüfek fişeği sokulmuştu."

"Ermeni kıtaatı nezdinde telefonculuk eden ve mektep görmüş Ermeni kızlarından bir ikisini kaymakam (Gıryaznof) cami avlusuna davet etmiş ve Ermeni marifetlerini görüp iftihar etmelerini makam-ı serzenişte söylemiş. Ermeni kızları cenazeleri gördükleri vakit müteessir olacakla-

rına bilakis meserretle gülmeye başlamaları Kaymakam'ın nefretle karışık hayretini mucip olmuş ve bunları tektir etmeye başlamış. Ermenilerin hatta kadınları bile en vahşi hayvanlardan daha alçak olduklarını ve harp etmiş nice fecayi görmüş bir zabitin bile tüylerini ürperten bu vahşet levhası karşısında terbiye ve mektep görmüş genç kızların meserretle gülmeleri hayvani vahşetlerine en ayan bir delildir deyince sıkılmak lüzumunu derhatır eden Ermeni kızları sinirlerinin gevşemesinden gülmekte olduklarını söylemişler."

Alaca Menzil Kumandanlığı müteahhidi olan bir Ermeni 27 Şubatta Alaca'da yapılan vahşet hakkında bizzat şöyle hikâye etti.

"Ermeniler canlı bir Türk karısını duvara çivilemişler, sonra kalbini çıkarıp başının üstüne asmışlar. "Erzurum'da birinci büyük kıtale yedi Şubatta teşebbüs edilmiş. Şimdi söylendiğine göre topçu neferleri sokaklarda ahaliden (270) kişiyi yakalayıp soyduktan sonra maksad-ı malumu tatmin için hepsini kışlanın hamamına doldurmuşlar, bizzat benim son derece gayretim semeresiyle bunlardan yüz kişi kurtuldu. Diğerleri güya benim meseleye vukufum dolayisiyle neferler tarafından evvelce salıverilmiş imiş.

Bu cinayetin mürettibi topçu kıtaatına merbut piyadeler arasında Ermeni zabit vekili (Karagodoviyef) olduğu anlaşıldı. Bugün sokaklarda birkaç Türk katledildi.

12 Şubat'ta Erzurum şimendifer istasyonunda bir takım Ermeniler silahsız muti Müslüman ahaliden on kişiden fazlasını kurşuna dizmişler. Bunları kurtarmak teşebbüsünde bulunan Rus zabitlerini ölümle tehdit etmişlerdir. Bu esnada hiç kabahatsiz bir Türkü öldürdüğünden dolayı bir Ermeniyi hapsetmiştim. Umum kumandan divan-ı harp teşkilini emretti. Eski kanun mucibince cinayet icra edenler idam edilecekti.

Ermeni zabitlerden birisi bu mevkuf Ermeniye cinayetle mahkûmen salp edileceğini söylediği zaman mevkuf Ermeni hiddetlenmiş bir Türk için bir Ermeni asıldığı nerede görülmüş! diye bağırmış, Erzurum'da Ermeniler Türk pazarını yakmaya başladılar. 17 Şubatta topçu alayının mıntıkası dahilinde ki (Tepeköy) ünün bütün ahalisi kâffeten katledilmiş olduğunu işittim. Aynı günde Antranik Erzurum'a geldiğinden bu katliamdan bahsederek faillerinin meydana çıkarılmasını söyledim. Ne netice çıktığı henüz malum olamadı.

(Antranik) topçu zabitanı gazinosunda ve umum muvacehesinde zapt-ı rabtın teessüs edeceğini vaad etti. Fakat icraat vaad şeklinden harice çı-

kamadı. Halbuki Kafkas hükümeti tarafından bilhassa zapt-ı rabtın tesisi için (Antranik) ile doktor (Zaverliyef) Erzurum'a gönderilmişlerdi.

Şehirde bir dereceye kadar gürültü azaldı, Sekânı sağ kalmayan köylerde de bittabi sükûn hasıl oldu. Osmanlılar Ilıca'ya doğru gelince Erzurum şehrinde Ermeniler tarafından Türklerin tevkifine tekrar başlandı. Bilhassa 25-26 Şubatta tevkifler göze çarpacak dereceye çıktı. 26/27 gecesi Ermeniler Rus zabitlerini aldatarak katliam yapıp Türk askerinin korkusundan kendileri de firar ettiler.

Katliam tasmimen ihzar edilen bir usul ile yapıldığı anlaşıldı. Ahali evvelce yakalanarak bir yere doldurulduktan sonra birer birer katledilmişler ki bu gece katledilenlerin yekûnu üç bine baliğ olmuştur. Bunları yine kendileri makamı iftiharda söylediler. Türk askerine karşı müdafaa eden Ermeniler o kadar az ve korkak idi ki iki topla binbeşyüz mevcudunda bir Osmanlı kuvvetine karşı bir gece sebat edemeyip kaçtılar. Ermenilerin ileri gelenleri katliamın önüne geçebilirdi. Binaenaleyh bu geceki ve evvelki katliamlarda Ermeni mütefekkirleri de eşkiya ile hemfikirdirler. Ermenilerin aşağı tabakası ileri gelenlere ve bilhassa bunların içinde temayüz etmişlerin emirlerine son derece mutidir. Benim alayımın zabitanı kâmilen Rus olduğu halde efradı hemen kâmilen Ermeni idi. Elimizde bunlara karşı hiç bir Rus kuvveti olmadığı halde emirlerimizi daima infaz ettirebilirdik. Bu efrat hiçbir zaman alenen cinayete tasaddi edemedi. Hafta Erzurum katilamı gecesi alayın nakliyesinin bulunduğu kışlada yalnız bir Rus zabiti nöbetçi olduğu halde seyis kürtlerden hiç birisi katlolunmamıştır. Şayan-ı dikkattir ki silahsız kürt seyisler yalnız kırk kişiden ibaret olup bunların etrafında bulunan Ermeni topçu neferatı yüzlerce olduğu halde hiçbir fenalık olmadı.

Bilatefrik bütün Ermeni mütefekkirlerinin cinayette medhaldar olduklarını iddia etmek istemiyorum. Hayır bu halin muvafık olmayıp Ermenilerin tuttukları yolun çıkmaz olduğunu iddia edenler de görülmüştür. Hatta böyle söyleyen Ermeni mütefekkirleri arasında kıtale mülmanatta bulunanları da görülmüştür. Ancak bunlar pek ekaliyette kalır. Hatta ekseriyet tarafından bunlar Ermeni mefkûresine hain addolunarak makhur oluyorlardı. Bazıları da sureta cinayet aleyhinde görünerek hakikatta gizlice kıtal icra ve teşvikinden hali kalmadılar. Bazıları da tamamen sükûtu ihtiyar eder. Bir diğerleri de Rusların serzenişlerine karşı: Siz Russunuz! Hiçbir zaman Ermeni milletinin mefkûresini anlayamazsınız! Derlerdi. Ermeni vahşileri vicdan azabı nedir bilmezler. İnsanların vicdanı kıymettar elmaspare gibi lekesiz yaratılmıştır. Lekesiz kalmalıdır. Türklerin katlin-

den dolayı vaki olan tekdir ve serzenişlere bazı Ermeniler de şöyle cevap vermişlerdir: Türkler de Ermenileri imha için böyle hareket etmiyorlar mı? Yaptığımız intikamdan başka nedir?

Vukuat-ı anife Ermeni mefkûresini pek aşikâr surette gösterir, olan vukuat-ı hiç kimse olmamış hale koyamaz.

Ermeniler rüzgâr ektiler, fakat rüzgâr ekenin fırtına biçeceğini unuttular! 16 Nisan 1918 ERZURUM

Erzurum ve Deveboynu Mevazi-i Muvakkat Kumandan Vekili ve İkinci Erzurum Kale Topçu Alayı Kumandanı Esir-i Harp Kaymakam Toverdohleyof

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 10

Göz No: 4

Klasör No: 401

Dosya No: 1578

Fihrist No: 1-12, 1-18

Toverdohleyof tarafından yazılmıştır.

— ANI —

Rus İhtilali'nin başlangıcından, 27 Şubat 1918'de Osmanlı Ordusunun Erzurum'u kurtardığı tarihe kadar Ermenilerin Erzurum şehri ve yöresindeki köylerde bulunan Türklere karşı gösterdikleri davranışlarıyla ilgilidir.

Bu anı 2 nci Rus Erzurum Kale Topçu Alayı'mn tarihçesine ek olarak yazılmış ise de başlı başına bir belge niteliği taşımaktadır.

27 Mayıs 1918 Batum

Rusça'dan çeviren

Genel Karargâh Haberalma Şubesinden

Süvari Binbaşı

Mehmet Hulûsi

Eskiden beri Avrupa ve Rusya kamuoyunca bilinen Türk Ermeni düşmanlığı bu genel savaştaki (Umumi Harpteki) belirmesi derecesinde hiçbir zaman düşünülmemiştir. Ermenilerin Türkleri görmek istemedikleri çoktan beri bilinmektedir. Ermeniler kendilerini daima zulüm görmüş ve ezilmiş bir durumda göstermişler, medeni ilerlemeler ve kendi dinini çok üstün tutarak başka dinden olanlara düşman olmaları nedeniyle Türkler tarafından pek ağır eziyetler gören bir millet şeklinde görünmekte daima başarılı olmuşlardır.

Ermenilerle bir dereceye kadar çokça ilişkisi olan Ruslar, bunların medeniyet ve değerlilikleri hakkında ancak başka türlü düşünceye varmışlardır. Ermeniler oldukça değersiz, şaşırtıcı, açgözlü olup, ancak başkasının sırtından geçinebilir. Hakikat şudur ki, Rus köylüsü başka türlü kanıdadır .

Rus erlerinden birçok kez şu sözleri işittim. "Ermeniler ayı millet, Türkler bunları biraz becerdi, fakat iyi kesemediler. Bir tane kalmayıncaya kadar kesmeliydiler!" Rus birlikleri arasındaki Ermeni erleri her bakımdan daima en aşağı sayılmışlardır. Bunlar dağınık işlerde çalışmayı ve cepheye gitmemeyi daha çok beğenmektedir. Ermenilerden birçok kaçanlar ve kendi kendini yaralamalar görülmesi bu kanıyı gerçekleştirdi.

Türklerin Erzurum'u kurtarmalarına kadar geçen iki ay içinde gözlerimle gördüğüm ve duyduğum şeyler Ermeniler hakkında düşünülen her türlü fenalık, varsayımı ve düşüncelerin üstündedir. 1916'da Erzurum'un Rus kıtaları tarafından işgalinde gerek şehre ve gerekse civarına hiçbir Ermeni yaklaştırılmamıştır.

1 nci Kolordu Komutanı general (Kaltiyin) Erzurum ve yöresi bölgesi komutanlığında kaldıkça aralarında Ermeni eratı bulunan birlikler bu bölgeye gönderilmedi. İhtilâlden sonra her türlü önlem kaldırılınca Ermeniler Erzurum ve çevresine saldırdılar. Bu saldırış arkasından gerek şehir ve gerek çevre köylerde yalnız evlerin yağması ve sahiplerinin öldürülmesi başladı. Rusların varlığı Ermenilerin bu adam öldürmelerini açıktan engelliyordu. Öldürme ve yağma henüz kaçamaklı olarak yapılıyordu.

1917 senesi özellikle erlerin birleşmesinden olan Erzurum ihtilal yürütme komitesi, ahalinin silahlarını toplamak maksadıyla her tarafı aramaya başladı. Aramalar düzenli surette yapılamadığından biraz sonra yağmacılık başladı. Erler tarafından pek geniş bir halde yağmacılık sürdürüldü. Yağmaları muharebelerde ileri hattan korkup geride kalan Ermeni erleri yapıyordu.

Birgün atla şehir sokaklarının birinden geçerken bir takım erler başlarında bir Ermeni eri olduğu halde yetmiş yaşında iki Türkü bir tarafa doğru götürüyorlardı. Ermeni erin elinde tel örgüsünden yapılmış bir kırbaç vardı. Yollar pek çamurluydu. Ermeniler bu çaresiz ihtiyar Türkleri çamurların içinden sokağın bir tarafından diğer tarafına sürüklüyorlardı.

Erleri kandırmak için çok çalıştım. Bu çaresiz ihtiyarlara insan gibi davranmalarını söyledim. Büyük insan kalabalığının başındaki Ermeni er, elindeki tel kırbaçla üzerime yürüyerek: Siz bunları savunuyor musunuz? Türkler bizi kesiyor, siz bunlara yardımcı çıkıyorsunuz öyle mi? diye bağırdı. Diğer Ermeni erler de bunun tarafını tuttular. O tarihte Rus erleri o derece şımarmış idiler ki, her yerde subayları dövmekte hatta öldürmekte idiler. Durumum fenalaştı, subay komutasında bir devriye kolu ortaya çıkınca durum değişti. Ermeniler hemen ortadan kayboldu. Bu devriye kolu da ihtiyar Türkleri hor görmeden gönderdiler. Rus kıtalarının cepheden kendiliğinden dağıldığı tarihte cephede kalan veyahut o zaman buralara koşup gelen Ermenilerin geriden diğer milletlerin kıtaları gelinceye kadar Türk köylülerine pek çok kötülükler yapmaları korkusu başgösterdi. Ermenilerin ileri gelenleri böyle bir durumun meydana gelmeyeceğine kuvvetle güvence veriyorlardı. Bundan böyle Türk-Ermeni arasında tam bir anlaşma olmasına çalışacağını ve başarı da kazanılacağını ve bu yolda her türlü girişimde bulunduklarını söylüyorlardı.

Geceleri bu durgunluk ve sessizliğin yerleşeceği düşünülebiliniyordu. Başlangıçta doğrusu bu güvenceye inanacak durum dahi göze çarptı. Örneğin; erler tarafından kışla haline getirilmiş olan camiler boşaltılmış ve temizleniyordu. Bir daha böyle yerleşme yeri olarak kullanılmayacak idi. Türk ve Ermenilerden oluşturulan şehir milisleri kuruluyor. Öldürme ve yağma için mahkemeler kurulmasını Ermenilerin kendileri yüksek sesle istiyorlardı.

Bunların hepsinin hile ve tuzak olduğu sonradan anlaşıldı. Milis teşkilatına giren Türkler pek çabuk bundan vazgeçtiler. Çünkü devriyeye giden Türklerden pek çoğu geceleyin devriyeden geri dönmemekte ve ne oldukları hakkında bilgi alınmamaya başlandı. Çalıştırmak için şehir dışına götürülen Türkler de geri dönmüyorlardı. En nihayet kurulan divanı harp (askeri mahkeme) kendisi de idama çarptırılacağından korkarak kimseyi cezalandıramadı Tek tük yağma ve öldürme olayları çoğalmaya başladı.

Ocak ile şubat arasmda Ermeni eşkiyası tarafından Erzurum'un tanınmış kişilerinden Hacı Bekir Efendi bir gece evinde öldürüldü. Başkomutan (Odişelidje) üç gün içinde katilin meydana çıkarılmasını kıtalar

komutanlarına emretti. Başkomutan; Ermeni komutanların eratın itaatsizliği son dereceyi bulduğunu söyleyerek pek ağır bir surette hareketlerde bulunup eşkiyaca eziyet ve ileri gitme ve yollarda çalıştırmak nedeni ile şehir dışına götürülen Türklerin hemen yarı yarıya geri dönmemeleri konusunu Ermenilere açıklayarak eğer işgal altına alınan arazide Ermeniler hâkim olmak istiyorlarsa kendileri dürüst ve ahlâk sahibi olduklarını göstermeleri gerektiğini ve yaptıkları ağır suçlarla kendi milletlerinin adını kendilerinin kötülemekte olduklarını, Aydın Ermenilerin yüzlerine karşı pek acı olarak hatırlatmıştır.

Hatta henüz Birinci Dünya Harbi tamamen neticelenip genel barış konferansı bu bölgenin Ermenilere verilmesini kabul ve gerçeklendirme yapılmamış bulunduğu zamanda Ermenilerin daha ziyade yasalara uymaları ve serbestliğe özen gösteren bir millet olduklarını Avrupa kamuoyunda gerçekleştirmeleri gerektiğini söyledi. Ermeni kıtaları komutanları ve Ermeni temsilcileri bir kısım öldüren eşkiya Ermenilerin vahşetleri bütün Ermeni milletinin namusunu lekelemenin doğru olmayacağını kesinlikle bildirmiş bir kısım kaçak Ermenilerin, Türklerin geçmişteki haksızlıklarını anımsayarak öç almakta olduklarını ve fakat aydın Ermenilerin buna karşı olmaya pek ziyade çalıştıkları ve bunun için kesin önlemler alınmasını düşündüklerini ve bunu yapmaya çalışacaklarını söylemiş idiler.

Bundan bir zaman sonra Erzincan'da Türklerin Ermeniler tarafından soykırımına giriştikleri haberleri geldi. Bunun ayrıntılarını doğrudan doğruya Başkomutan (Odişelidje)'nın kendi ağzından duyduk ki, aşağıdadır:

Öldürmeler doktor ve işverenler tarafından düzenlenmiş olup eşkiya Ermeniler yalnız öldürme işlerini yapmışlardır. Bu iki Ermeninin isimlerini kesin olarak anımsamadığım için burada söyleyemeyeceğim. Erzincan'da her türlü savunmadan yoksun ve silahsız sekiz yüzden fazla Türk öldürülmüştür. Büyük çukurlar açılmış ve biçare Türkler bu çukurların başına kurbanlık koyunlar gibi götürülüp hayvan gibi boğazlanmış, çukurlara doldurulmuş, herhangi bir çukurun başındaki Ermeni: Yetmiş mi oldu? On kişi daha alır! deyince on kişi daha keserler çukura atıp üzerlerine toprak çekerlermiş.

Bu işi üzerine alan Ermeni eğlenmek için seksen kişi kadar biçare Türkü bir eve doldurup kapıdan çıkarlarken birer birer kafalarım parçalamış, Erzincan soykırımından sonra son moda silahlarla donatılan Ermeniler Erzurum'a doğru çekilmeye başladılar. Ulaşım hattını Kürtlerin saldırılarından korumak için menzil ile çekilmek zorunluğunda kalan bir Rus topçu subayı bugün Ermeni kıtalarından bazısını harp için mevzie sokmak istemiş, düzgün harp etmek Ermenilerin hoşuna gitmediğinden

bir gece Rus subayları evlerinde uyurlarken evleri ile birlikte yakmak için evi ateşlemişlerdir. Rus subayları güçlükle yangından kurtulmuşlardır. Çoğunun eşyası tümüyle yanmış, Erzincan'dan Erzurum'a çekilenler arasındaki Ermeni eşkiya sürüleri yolları üzerine rastgelen İslam köylerini analisiyle birlikte yok etmişlerdir.

Geri hizmetteki (menzildeki) arabaları ve topçu cephanesini götürmek için silahsız ve uysal ahali arasmda Kürtlerden kira ile arabacılar tutulmuştu. Kafile Erzurum'a yaklaştıkça yollarda Rus subaylarının evlerinde bulundukları zamanlardan faydalanan Ermeniler bu arabacı Kürtleri öldürmeye başlarlar. Dışarıdaki yardım isteme seslerini işitip imdat için çıkan Rus subayları Kürtleri korumak için araya girince aynı neticeye kendileri de karşılaşacakları, gözdağı verilmiş ve silahla karşı konulmuşlardır. Bu soykırım hayvani vahşetle yapılıyordu.

Erzurum şehrinde Rus topçu subay gazinosunda Topçu Teğmeni (Medivani) şöyle bir olaya tanık olduğunu açıkca söylemiştir. Bir Ermeni bir Kürt arabacıyı öldürmek için kurşunla vurmuş; fakat yaralı sırt üstü düşmüş ölmemiş; Ermeni elindeki sopayı can çekişen Kürdün ağzına sokmak istemiş biçare Kürdün can acısıyla dişleri kenetlenmiş olduğundan sopayı ağzına sokamayan Ermeni, Kürdün karnını açıp çizmesinin nalçalı ökçesiyle tekmeleye tekmeleye öldürmüş.

Ilıca kasabasında kaçamayan Türklerin hepsinin öldürülmüş olduğunu ve kör baltalarla enselerinden kesilmiş ve birçok çocuk ölülerini gördüğünü bizzat (Odişelidje) söyledi. Ilıca soykırımından üç hafta sonra oradan gelen Yarbay (Gıryaznof) gördüklerini 26 Şubatta aşağıdaki gibi hikâye eyledi.

Köylere giden yollarda organları parçalanmış birçok ölülere rastlanmış, her geçen Ermeni bu ölülere tükürür ve küfredermiş, 12x15 sajen (25 x30) metre karesindeki bir cami avlusunda 140 santim yüksekliğinde ölüler yığılmıştı. Bunlar arasında her yaşta kadın erkek ve çocuk, ihtiyarlar vardı. Kadın ölülerinde zorla taarruzlar pek açık bir halde idi. Birçok kız çocuklarının üretim yerlerine tüfek fişeği sokulmuştu.

Ermeni kıtaları yanında telefonculuk eden ve okumuş Ermeni kızlarından bir ikisini Yarbay (Gıryaznof) cami avlusuna çağırmış ve Ermenilerin yaptıklarını görüp gururlanmalarını çıkışır bir halde söylemiş. Ermeni kızları ölüleri gördükleri vakit üzüleceklerine, tersine sevinçle gülmeye başlamaları yarbayın iğrenerek şaşırmasına sebep olmuş ve bunları azarlamaya başlamış. Ermenilerin hatta kadınları bile en yırtıcı hayvanlardan daha alçak olduklarını ve harp etmiş nice olaylarla karşılaşmış bir subayın bile tüylerini ürperten bu vahşet levhası karşısında terbiye ve

okul görmüş genç kızların sevinçle gülmeleri hayvani vahşetlerine en açık bir belgedir deyince, utanmayı hatırlayan Ermeni kızları sinirlerinin gevşemesinden gülmekte olduklarını söylemişler.

Alaca Menzil Komutanlığı taahhüt işleriyle uğraşan bir Ermeni 27 Şubatta Alaca'da yapılan vahşet hakkında bizzat şöyle hikâye etti:

Ermeniler canlı bir Türk karısını duvara çivilemişler, sonra kalbini çıkarıp başının üstüne asmışlar. Erzurum'da büyük soykırıma 7 Şubat'ta girişilmiş, şimdi söylendiğine göre topçu erleri sokaklarda ahaliden 270 kişiyi yakalayıp soyduktan sonra, bilinen maksatlarını doyurmak için hepsini kışlanın hamamına doldurmuşlar. Benim son derece çalışmanın meyvesi olarak bunlardan yüz kişi kurtuldu. Diğerleri güya benim meseleyi anlamam nedeniyle erler tarafından evvelce salıverilmiş imiş. Bu hıyaneti tertip edenler topçu kıtalarına bağlı piyadeler arasında Ermeni Subay Vekili (Karagodaviyef) olduğu anlaşıldı. Bugün sokaklarda birkaç Türk öldürüldü.

12 Şubat'ta Erzurum demiryolu istasyonunda bir takım Ermeniler silahsız uysal Müslüman on kişiden fazlasını kurşuna dizmişlerdir. Bunları kurtarmak girişiminde bulunan Rus subaylarına ölümle gözdağı vermişlerdir. Bu esnada hiç kabahatsiz bir Türkün öldürüldüğünden dolayı bir Ermeniyi hapsetmiştim. Genel Komutan divanı harp kurulmasını emretti. Eski yasa gereğince adam öldürenler idam edilecekti.

Ermeni subaylardan birisi bu tutuklu Ermeniye adam öldürmekle mahkumen asılacağını söylediği zaman tutuklu öfke ile: Bir Türk için bir Ermeni asıldığı nerede görülmüş diye bağırmış, Erzurum'da Ermeniler Türk pazarını yakmaya başladılar. 17 Şubatta topçu alayının bölgesi içindeki (Tepeköy)'ünün bütün ahalisi tümüyle öldürülmüş olduğunu işittim. Aynı günde Antranik Erzurum'a geldiğinden bu soykırımından sözederek bunu yapanların meydana çıkarılmasını söyledim. Ne sonuç alındığı henüz belli olmadı.

Antranik topçu subayları gazinosunda ve umumun önünde disiplinin kurulacağına söz verdi. Fakat yapılan iş sözveri dışına çıkmadı. Halbuki Kafkas Hükümeti tarafından özel olarak disiplinin kurulması için Antranik ile Doktor (Zaverliyef) Erzurum'a gönderilmişlerdi. Şehirde bir dereceye kadar gürültü azaldı. Oturanları sağ kalmayan köylerde de normal olarak sessizlik hasıl oldu. Türkler Ilıca'ya doğru gelince Erzurum şehrinde Ermeniler tarafından Türklerin tutuklanmasına tekrar başlandı. Özellikle 25-26 Şubatta tutuklananlar göze çarpacak sayıya çıktı. 26/27 gecesi Ermeniler Rus subaylarını aldatarak soykırımı yapıp Türk askerlerinin korkusundan kendileri de kaçtılar. Soykırımının genelge ile hazırlanan

bir metotla yapıldığı anlaşıldı. Ahali evvelce yakalanarak bir yere doldurulduktan sonra birer birer öldürülmüşler ki, bu gece öldürülenlerin toplamı üç bine yükselmiştir. Bunları yine kendileri övünerek söylediler. Türk askerine karşı savunan Ermeniler o kadar az ve korkak idi ki, iki topla bin beş yüz toplamındaki bir Türk kuvvetine karşı bir gece bile dayanamayıp kaçtılar. Ermenilerin ileri gelenleri soykırımın önüne geçebilirdi. Bununla beraber bu geceki gibi evelki soykırımlarda Ermeni düşünürleri de eşkiya ile aynı kafadadırlar. Ermenilerin alt tabakaları ileri gelenlere ve özellikle bunların içinde yükselmiş olanların emirlerine son derece uysaldırlar. Benim alayımın subayları tüm Rus olduğu halde erlerin hemen hepsi Ermeni idi. Elimizde bunlara karşı hiç bir Rus kuvveti olmadığı halde emirlerimizi daime yaptırabilirdik. Bu erler hiçbir zaman açıktan cinayete girişemedi, hatta Erzurum soykırım gecesi alayın ulaştırma araçlarının bulunduğu kışlada yalnız bir Rus subayı nöbetçi olduğu halde seyis Türklerden hiçbirisi öldürülmemiştir. Dikkate değer ki, silahsız Türk seyisler yalnız 40 kişi olmasına karşılık bunların etrafında bulunan Ermeni topçu erleri yüzlerce olduğu halde hiçbir fenalık olmadı.

Ayrıntısız bütün Ermeni düşünürlerinin bu cinayetlerde parmağı olduklarında inat etmek istemiyorum. Hayır bu halin uygun olmayıp Ermenilerin tuttukları yolun çıkmaz olduğunu iddia edenler de görülmüştür. Hatta böyle söyleyen Ermeni düşünürlerinin arasında soykırım eylemine karşı çıkanlar da vardır. Ancak bunlar pek azınlıkta kalır. Hatta çoğunluk tarafından bunlar Ermeni ülküsüne nankörlük edenler olarak kabul olunarak zorlanıyorlardı. Kimi de sözde cinayete karşı görünerek hakikatte gizlice soykırımı kışkırtmaktan geri kalmadılar. Kimi ise tüm susmayı seçtiler. Bir başkaları da; Rusların başa kakmalarına karşı "Siz Russunuz! Hiçbir zaman Ermeni milletinin ülküsünü anlayamazsınız! derlerdi". Ermeni vahşileri vicdan azabı nedir bilmezler, katliam yapıp Türk askerinin korkusundan kendileri de firar ettiler.

Katliam tasmimen ihzar edilen bir usul ile yapıldığı anlaşıldı. Ahali evvelce yakalanarak bir yere doldurulduktan sonra birer birer katledilmişler ki bu gece katledilenlerin yekûnu üç bine ulaşmıştır. Bunları yine kendileri makamı iftiharda söylediler. Türk askerine karşı müdafaa eden Ermeniler o kadar az ve korkak idi ki iki topla binbeşyüz mevcudunda bir Osmanlı kuvvetine karşı bir gece sebat edemeyip kaçtılar. Ermenilerin ileri gelenleri katliamın önüne geçebilirdi. Binaenaleyh bu geceki ve evvelki katliamlarda Ermeni mütefekkirleri de eşkiya ile hemfikirdirler. Ermenilerin aşağı tabakası ileri gelenlere ve bilhassa bunların içinde temayüz etmişlerin emirlerine son derece saygılıdır. Benim alayımın subayları tümden

Rus olduğu halde erleri hemen kâmilen Ermeni idi. Elimizde bunlara karşı hiçbir Rus kuvveti olmadığı halde emirlerimizi daima infaz ettirebildik. Bu erler hiçbir zaman açıkca cinayete tasaddi edemedi. Hatta Erzurum katliamı gecesi alayın nakliyesinin bulunduğu kışlada yalnız bir Rus subayı nöbetçi olduğu halde seyis kürtlerden hiç birisi katlolunmamıştır. Şayan-ı dikkattir ki silahsız Kürt seyisler yalnız kırk kişiden ibaret olup bunların etrafında bulunan Ermeni topçu neferatı yüzlerce olduğu halde hiçbir fenalık olmadı.

Ayırmaksızın bütün Ermeni düşünürlerinin cinayette medhaldar olduklarını iddia etmek istemiyorum. Hayır bu halin muvafık olmayıp Ermenilerin tuttukları yolun çıkmaz olduğunu iddia edenler de görülmüştür. Hatta böyle söyleyen Ermeni düşünürleri arasında fiilen kıtale mümanaatta bulunanları da görülmüştür. Ancak bunlar pek azınlıkta kalır. Hatta ekseriyet tarafından bunlar Ermeni mefkûresine hain addolunarak makhur oluyorlardı. Bazıları da sureta cinayet aleyhinde görünerek hakikatta gizlice kıtal icra ve teşvikinden hali kalmadılar. Bazıları da tamamen sükûtu ihtiyar eder. Bir diğerleri de Rusların serzenişlerine karşı: Siz Russunuz! Hiçbir zaman Ermeni milletinin mefkûresini anlayamazsınız! derlerdi. Ermeni vahşileri vicdan azabı nedir bilmezler.

İnsanların vicdanı en değerli elmas parçası gibi lekesiz yaratılmıştır. Lekesiz kalmalıdır. Türklerin öldürülmesinden ötürü yapılan azarlama ve başa kakmalara bazı Ermeniler de şu yolla cevap vermişlerdir: Türkler de Ermenileri yok etmek için böyle yapmıyorlar mı? Yaptığımız öç almadan başka nedir?

Pek yakında geçen olaylar Ermeni ülküsünü pek açık surette gösterir. Meydana gelen olayları hiç kimse olmamış hale koyamaz. Ermeniler "rüzgâr ektiler, fakat rüzgâr ekenin fırtına biçeceğini unuttular!" 16 Nisan 1918 Erzurum

Erzurum ve Deveboynu Geçici Komutan Vekili ve 2 nci Erzurum Kale Topçu Alayı Komutanı Harp Tutsağı Yarbay Toverdohleyof

Arşiv No: 1-2
Dolap No: 10
Göz No: 4
Klasör No: 401
Dosya No: 1578
Fihrist No: 1-12, 1-18

Belge No: 1882

Telsiz
Numara: 37

Gümrü
20.6.34

Kinakiri'de Ermeni Kolordusu Kumandanı
General Nazarbekof Cenapları'na

Ermenistan Hükümet-i Cumhuriyesi dahilinde bulunan ahali-i İslamiyenin el'an serbest bulunmadıkları ve bazı Ermeni çeteleri tarafından katledildikleri ve mallarının yağma edildiği Eriyan havalisinden firar ederek gelen şayan-ı itimat bazı zevatın ifadat ve şikâyatından anlaşılmıştır Sulh imzalanmış ve muahedenin beşinci maddesinde Ermenistan Cumhuriyeti kendi arazisi dahilinde çete teşkil ve teslihine suret-i kat'iyede mani olacağı sarahaten zikredilmiş olduğundan İslamlara mezalim icra eden çetelerin silahlarının alınması ve icap edenleri tecziyesini temenni eder ve ihtiramatımm kabulünü rica ederim.

Osmanlı Müzakere Komisyonu Reisi
ve
Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 15-110
Göz No: 11-4
Klasör No: 401
Dosya No: 1578
Fihrist No: 2

Belge No: 1882

Telsiz
Numara: 37

Gümrü
20.6.1918

Kinakiri'de Ermeni Kolordusu Komutanı
Sayın General Nazarbekof

Ermenistan Cumhuriyet Hükümeti içinde bulunan Müslüman ahalinin henüz serbest bulunmadıkları ve bazı Ermeni çeteleri tarafından öldürüldükleri ve mallarının yağma edildiği Erivan yöresinden kaçarak gelen güvenilir bazı kişilerin anlatım ve yakınmalarından anlaşılmıştır.

Barış izmalanmış ve antlaşmanın beşinci maddesinde Ermenistan Cumhuriyeti kendi toprakları içinde çete kurulmasına ve bunların silahlandırılmasına kesin biçimde engel olacağı açıkça belirtilmiş olduğundan İslamlara eziyet ve ahlaksızlık yapan çetelerin silahlarının alınması ve gerekenlerin cezalandırılmasını diler ve saygılarımın kabulünü rica ederim.

Osmanlı Müzakere Komisyonu Başkanı
ve
Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 15-110
Göz No: 11-4
Klasör No: 401
Dosya No: 1578
Fihrist No: 2

BELGE NO : 1883

Belge No: 1883

30 Haziran 918
45

Türk Komisyonu Reisi Kâzım
Karabekir Bey Hazretlerine

General Nazarbekof tarafından 27 Haziran tarihinde namıma gönderilerek vasıl olmayan telsiz telgrafın bir suretini takdim ediyorum.

Komisyon Reisi
Mirliva
Trakopof

Kâtip: Bektaşef

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 15-110
Göz No: 11-4
Klasör No: 401
Dosya No: 1578
Fihrist No: 3-1

Numro: 1008 27 Haziran 1918

Gümrü Müstakil Ermeni Komisyonu
Riyasetine

Aldığım malumata göre emirlerime itaat etmediğinden dolayı kumandam altındaki kolordudan bütün müfrezesiyle 5 Haziran 1918 tarihinde tartedilen Antranik'in Nahcıvan havalisinde hakikaten birçok mezalim ve fecayi yapmakta olduğunu Türk Kumandanlığına bildirmenizi rica ederim. Osmanlı Kumandanlığı da tabii biliyorki Kamerli cenubundaki Çulfa demiryolu mıntıkası uzun bir müddet İslam çeteleri elinde idi. Ben bunları dağıtmak istedim. Muvaffak olamadım. Muti ahaliye zulmeden Ermeni ve İslam çetelerini dağıtmak üzere ben ve Erivan hükümeti bütün çarelere tevessül ediyorlar. Bunu Türk Kolordusu Kumanı Kazım Karabekir Bey'e haber verdim. Hudut mıntıkasında da aynı çarelerin onlar tarafından alınmasını ben istiyorum.

Koblasara ve Eymanşalo köyleri yanında belki yanlışlık eseri olarak 25 Haziran 1918 de yerli Ermeni, Türk ve Tatar müfrezeleri arasında müsademe olduğunu Türk Kumandanlığı'na haber vermenizi rica ederim. Bu gibi vakaların olmaması için ne zaman, hangi yoldan, ne kadar kıtanın ne maksatla geçeceğini vaktiyle bana bildirmesi meselesini komisyonda halledilmesini rica ederim. Bu şeraitle mezkûr vakalara benzer vukuatın bir daha olmayacağını muhakkak bilebilirler.

Kolordu Kumandanı
Nazarbekof

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 15-110
Göz No: 11-4
Klasör No: 401
Dosya No: 1578
Fihrist No: 3-1

30 Haziran 1918

Türk Komisyon Başkanı
Sayın Bay Kâzım Karabekir

General Nazarbekof tarafından 27 Haziran tarihinde adıma gönderilerek gelmeyen telsiz telgrafın bir suretini sunuyorum.

Komisyon Başkanı
Tuğgeneral
Trakopof

Kâtip: Bektaşef

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 15-110
Arşiv No: 11-4
Klasör No: 401
Dosya No: 1578
Fihrist No: 3-1

Numara: 1008 27 Haziran 1918

Gümrü'de Bağımsız Ermeni Komisyonu
Başkanlığına

Aldığım bilgiye göre emirlerime uymadığından ötürü komutam altındaki kolordudan bütün müfrezesiyle 5 Haziran 1918 tarihinde uzaklaştırılan Antranik'in Nahcıvan yöresinde hakikaten birçok mezalim ve kötülükler yapmakta olduğunu Türk Komutanına bildirmenizi rica ederim.

Türk Komutanlığı da tabii olarak biliyor ki Kamerli güneyindeki Çulfa demiryolu bölgesi uzun bir süre Müslüman çeteleri elinde idi. Ben onları dağıtmak istedim, başaramadım. Boyun eğmiş ahaliye zulmeden Ermeni ve İslam çetelerini dağıtmak üzere ben ve Erivan hükümeti bütün çarelere başvuruyoruz. Bunu Türk Kolordusu Komutanı Bay Kâzım Karabekir'e haber verdim. Sınır bölgesinde aynı çarelerin onlar tarafından alınmasını ben istiyorum.

Kobalsara ve Eymanşalo köyleri yanında belki yanlışlık eseri olarak 25 Haziran 1918'de yerli Ermeni, Türk ve Tatar müfrezeleri arasında çarpışma olduğunu Türk Komutanlığına haber vermenizi rica ederim. Bu gibi olayların olmaması için ne zaman, hangi yoldan, ne kadar kıtanın ne amaçla geçeceğini vaktiyle bana bildirmesi sorununun komisyonda çözümlenmesini rica ederim. Bu koşullarla adı geçen olaylara benzer vukuatın bir daha olmayacağını muhakkak bilebilirler.

Kolordu Komutanı
Nazarbekof

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 15-110

Göz No: 11-4

Klasör No: 401

Dosya No: 1578

Fihrist No: 3-1

Belge No: 1884

Şark Ordular Grubu Kumandanlığı
Numara

Grup Karargâhından
2.7.34

Fransızca'ya tercüme edilecektir.
110

Batum'da Ermeni Millet Meclisi Riyasetine

Muahede-yi sulhiyenin onbirinci maddesi mucibince Bakû'nun Ermeni kıtaatmdan tahliyesi ve oradaki Ermeni kıtaatının Ermenistan Cumhuriyeti dahiline nakli için Yüzbaşı Hüsamettin Beyle izam buyurulan Mösyö Arzomanof ve refiki Bakû'ya girmeyerek Tiflis'e avdet ettikleri anlaşılmıştır. Halbuki bu Ermeni kıtaatı Bolşeviklerle teşrik-i mesai ederek kıtaatımıza tecavüzat-ı mütemadiyede bulunmakta ve Azerbaycan Cumhuriyeti dahilindeki İslam kurasını ihrak ve ahalisini katleylemekte olduklarından Ermeni kıtaatının Muahede-yi sulhiye mucibince Bolşeviklerden ayrılması esbabının süveri aherle de teminine teşebbüs edilmesine ve bu Ermeni kıtaatının bir an evvel Ermenistan dahiline alınarak Müslümanların tecavüzat-ı tahrihkâraneden tahlisi için tedabir-i musibe ve müessire-i acilenin ittihazını rica ile ihtiramat-ı samimiyemin kabulünü niyaz eylerim.

Tercüme olundu 3.7.34

Şark Orduları Grup Kumandan Vekili
Ferik
Vehip

Arşiv No: 4/6520

Dolap No: 170

Göz No: 2

Klasör No: 3188

Dosya No: 50

Fihrist No: 2-31

Belge No: 1884

Doğu Orduları Grubu Komutanlığı — **Grup Karargâhından**
Sayı — 2.7.1918

Fransızca'ya tercüme edilecektir.
110

Batum'da Ermeni Millet Meclisi
Başkanlığına

Barış Antlaşması'nın on birinci maddesi gereğince Bak 'nun Ermeni birliklerinden boşaltılması ve oradaki Ermeni birliklerinin Ermenistan Cumhuriyeti içerisine taşınması için Yüzbaşı Hüsamettin Bey'le gönderilen Mösyö Arzomanof ve arkadaşının Bakû'ye giremiyerek Tiflis'e döndükleri anlaşılmıştır. Halbuki bu Ermeni birlikleri Bolşeviklerle işbirliği ederek birliklerimize durmaksızın savaşmakta ve Azerbaycan Cumhuriyeti içerisindeki İslam köylerini yakmakta ve ahalisini öldürmekte olduklarından Ermeni birliklerinin Barış Antlaşması gereğince Bolşeviklerden ayrılması nedenlerinin başka suretle de sağlanmasına girişilmesini ve bu Ermeni birliklerinin bir an önce Ermenistan içerisine alınarak Müslümanların yıkıcı saldırılardan kurtulması için uygun ve etkin tedbirlerin hehem alınmasını rica ile içten saygılarımın kabulünü dilerim.

Tercüme edildi.
3.7.1918

Doğu Orduları Grubu Komutan Vekili
Orgeneral
Vehip

Arşiv No: 4/6520
Dolap No: 170
Göz No: 2
Klasör No: 3188
Dosya No: 50
Fihrist No: 2-31

Belge No: 1885

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numro

Batum'dan Başkumandanlık Vekâleti Celilesi
Mevrud 2271 numaralı şifredir

Yıldırım Grubu Orduları Kumandanlığına

1. Altıncı Ordu'nun bugüne ait raporu henüz gelmedi.

2. Dokuzuncu Ordu cephesinde Dördüncü Kolordu cephesinde Ermenilerin Culfa yakınındaki İslam köylerinde 20.6.34 de iki yüz kadar Müslüman şehit ettikleri ve iki bin piyade ile altı yüz süvariden ibaret bir Ermeni kuvvetinin Aras Nehri üzerinde ve Nahcivan'ın 70 kilometre kadar cenub-u şarkisindeki Orduabad kasaba köy muhasara ettikleri bu karye ahalisinden mevrud bir varakadan anlaşılmıştır.

3. 6 numaralı bu rapor Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine, Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığına keşide edilmek üzere 2.7.34 saat 11.30 sonrada Batum telgraf merkezine verilmiştir. 2.7.34.

Şark Orduları Kumandanı
Esat

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 14-113
Göz No: 14-4
Klasör No: 528
Dosya No: 2063
Fihrist No: 1-14

Belge No: 1885

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekilliği
Şube
Sayı

Batum'dan Başkomutanık Vekilliğine
gelen 2271 Sayılı Şifredir.

Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına

1. 6 ncı Ordu'nun bugüne ait raporu henüz gelmedi.

2. 9 ncu Ordu Cephesinde Ermenilerin Culfa yakınındaki İslam köylerinde 20 Haziran 1918'de 200 kadar Müslümanı şehit etikleri ve 2.000 piyade ile 600 süvariden ibaret bir Ermeni kuvvetinin Aras Nehri üzerinde ve Nahcivan'ın 70 kilometre kadar güneydoğusundaki Orduabad kasaba köyünü muhasara ettikleri, bu köy halkından gelen bir yazıdan anlaşılmıştır.

3. 6 sayılı bu rapor Başkomutanlık Vekilliğine, Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına çekilmek üzere 2 Temmuz 1918 saat 23.30'da Batum telgraf merkezine verilmiştir.

2 Temmuz 1918
Doğu Orduları Grubu Komutanı
Esat

Görüldü
7/3

3
5/7/1918

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 4
Klasör No: 528
Dosya No: 1050 (2063)
Fihrist No: 1-14

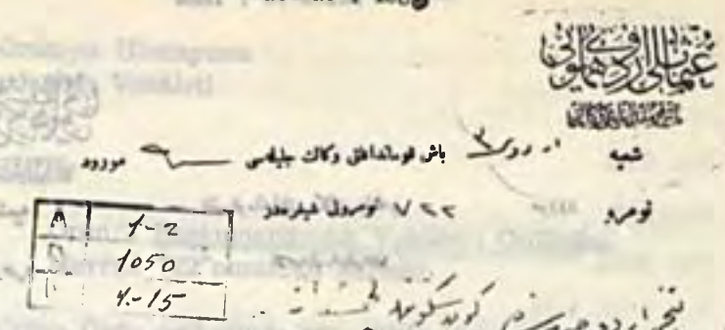

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti

Şube
Numro

Ordu/3 Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine
Mevrud 722 numaralı şifredir

1. Altıncı Ordu cephesinde gün sükûnetle geçmiştir.

2. Dokuzuncu Ordu: A. Dördüncü Kolordu Cephesinde 5.7.34 de mühim bir hadise olmadı. Rumiye'den sal ile Rumiye Gölü Şark sahiline geçen dokuz Rus zabitiyle esir iki Türk neferimizden alınan malumat hülâsası berveçh-i atidir. Dokuz Rus zabitinden birisi Rumiye kuvvetleri Erkân-ı Harbiye Reisi Miralay, Anıtar kalesi yoktur. Rumiye kuvveti ceman altı yedi bin kadar Ermeni ve Nasturi altı şinayder topu, dokuz makineli tüfek, on üç otomatik tüfekten ibaret imiş. Bu kuvvet içinde biri üç yüz diğeri yedi yüz mevcudunda muntazam iki tabur vardır. Kuvvetin mütebakî kısmı kümelenen ve çetelerden ibarettir. Rumiye'de ceman iki yüz altı Rus zabit ve neferi vardır. Piyade cephanesi çok, topçu cephanesi az imiş. Ermeni Nasturilerin kadın, çocuk ve ihtiyarlar dahil olduğu halde Dilman'da yedi bin ve Rumiye'de üç bin Müslüman envaı fecayi irtibakiyle şehid ettiklerini Rus zabitleri itiraf etmişlerdir. Ermenileri zabitleri her tarafta dolaşarak Ermenileri silah başına davet etmekte imişler. Masrafı İnglizler tarafından tesviye edilmek üzere Ermeniler Osmanlılar aleyhinde harbe devam edeceklermiş.

B. Birinci Kafkas Kolordusu cephesinde Alay Yüzyirmiüç mıntıkasında 6.7.34'de muhtelif mahallerden ilerlemek isteyen otuz kırk kişilik Ermeni müfrezeleri kendilerine zayiat verdirilerek tardedilmiştir. Onbirinci Kafkas Fırkası 8.7.34'de Serdarabad mıntıkasında Aras vadisi boyunca Sadarak'a istikametinde ve hududumuz dahilindeki Ermeni çetelerini tenkil etmek emrini almıştır. 311 numaralı bu rapor tahriren Üçüncü Ordu Kumandanlığına keşide edilmek üzere 8.7 34 ve öğleden evvel saat sekizde Batum telgrafhanesine verilmiştir.

7 Temmuz 34

Şark Ordular Grubu K. Vekili
Esat

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 14-113

Göz No: 14-4

Klasör No: 528

Dosya No: 2063

Fihrist No: 1-15, 1-16

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekâleti
Şube :
Sayı :

3 ncü Ordu Komutanlığından Başkomutanlık'a gelen
722 Sayılı Şifre

1. 6 ncı Ordu Cephesinde gün sessiz geçmiştir.

2. 9 ncu Ordu: A. 4 ncü Kolordu Cephesinde 5/7/1918'de önemli olay olmadı. Rumiye'den sal ile Rumiye Gölü doğu sahiline geçen dokuz Rus subayı ile esir iki Türk erimizden alınan bilgi özeti aşağıdadır.

Dokuz Rus subayından birisi; Rumiye kuvvetleri Kurmay Başkanı Albay, Anitar kalesi yoktur (Şifre tam olarak açılmamıştır). (Aşağıdaki bilgiler Anitar tarafmdan verilmiş olsa gerek) Rumiye kuvveti toplam 6-7 bin kadar Ermeni ve Nasturi, altı şinayder topu, dokuz makineli tüfek, 13 otomatik tüfekten ibaret imiş. Bu kuvvetin içinde biri 300, diğeri 700 mevcudunda muntazam iki tabur vardır. Kuvvetin geri kalanı kümelenen ve çetelerden ibarettir. Rumiye'de toplam 206 Rus subayı ve eri vardır. Piyade mermisi çok, topçu mermisi az imiş.

Ermeni Nasturilerin kadın, çocuk ve yaşlılar dahil olduğu halde Dilman'da 7.000 ve Rumiye'de 3.000 Müslümanı çeşitli işkencelerle şehit ettiklerini Rus subayları açıklamışlardır. Ermeni subayları her tarafta dolaşarak Ermenileri silah başına davet etmekte imişler. Masrafı İngilizler tarafından karşılanmak üzere Ermeniler Türkler aleyhine savaşa devam edeceklermiş.

B. 1 nci Kafkas Kolordusu Cephesinde 223 ncü Alay bölgesinde 6 Temmuz 1918'de muhtelif yerlerden ilerlemek isteyen 30-40 kişilik Ermeni müfrezeleri kayıp verdirilerek püskürtülmüşlerdir.

. 2 nci Kafkas Tümeni, 8 Temmuz 1918'de, Serdarabat bölgesinde Aras Vadisi boyunca Sadaraka yönünde ve hududumuz içindeki Ermeni çetelerini uzaklaştırmak emrini almıştır.

311 numaralı bu rapor yazılı olarak 3 ncü Ordu Komutanlığına verilmiştir.

Belge No: 1886

Ayrıca; Başkomutanlık Vekilliğine, Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığına çekilmek üzere 8 Temmuz 1918 günü saat: 08.00'de Batum telgrafhanesine verilmiştir. 7 Temmuz 1918

Doğu Orduları Grubu
Komutan Vekili
10/7/1918 Esat

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 4
Klasör No: 528
Dosya No: 1050 (2069)
Fihrist No: 1-15, 1-16

BELGE NO : 1887

Belge No: 1887

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numro

Gümrü'den Başkumandanlık Erkân-ı
Harbiye Riyasetine Mevrud 736 Numrolu Şifredir.

Zata Mahsustu

Kafkas İslam Ordusu Kumandanlığından aldığım bir telgrafnamede Karabağ'ın (aed) içinde bulunduğu son günlerinde Ermenilerin bu havalide yüzü mütecaviz İslamı katliam etikleri, halen Karabaş baklaklarında bulunan üç yüz bin kadar Müslümanın muvasalatını keserek avdet etmek isteyen Müslümanları çoluk çocukları ile birlikte öldürmekte olduklarını beyan ve İslamları himaye için gerek Azerbeycan'dan cenub-u garbiye ve gerekse Nahcivan mıntıkasından şimal-i şarkiye doğru harekat-ı müştereke icrası talep olunmaktadır. Ermenistanla Azerbeycan hudutlarının tayini meselesi henüz halledilmediği gibi bu mesele halledilinceye kadar Ermenilerin Karabağ Müslümanlarını imha ile tevsi-i hudut dairesinde bulunacakları muhakkak olduğundan İslam unsurunun muhafazası için Karabağ mıntıkasına kuvvet sevki zaruri görülmektedir. Bakû meselesi hallolunmadan kâfi derecede kuvetli kıtat ile bu hareketin icrası mümkün değilse şimdilik Dokuzuncu Ordunun sırf ahaliy-i İslamiyeyi muhafaza için kuvvetülzahir olmak üzere Karabağ'a bir alay kuvvet sevki mümkündür. İslam ordusu tarafından da pek az miktarda nizamiye kıtatı himayesinde gönderilecek milisler ve müsellah ahali Karabağ'da nafi bir tesir icra edebilir. Bu babdaki irade-i devletleri müsterhamdır. 24.8.34

Seyfi Beye (Şark Orduları Grubu Kumandanı)
Halil

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 113

Göz No: 3

Klasör No: 527

Dosya No: 718 (2056)

Fihrist No: 10

Belge No: 1887

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekâleti
Şube :
Sayı :

Kişiye Özel

Gümrü'den;

Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına gelen 763 numaralı şifredir.

Kafkas İslam Ordusu Komutanlığı'ndan aldığım bir telgrafta Karabağ'ın içinde bulunduğu son günlerinde Ermenilerin bu bölgede 100'den fazla İslam öldürdükleri, bugünde Karabağ dolaylarında bulunan 300.000 kadar Müslümanın ulaşımını keserek geri gelmek isteyen Müslümanları çoluk ve çocukları ile birlikte öldürmekte olduklarını bildirmekte ve İslamları korumak için gerek Azerbeycan'dan güneybatıya ve gerekse Nahcivan bölgesinden kuzeydoğuya doğru müşterek bir harekât yapılması istenmektedir.

Ermenistan ile Azerbeycan sınırlarının belirlenmesi sorunu henüz halledilmediği gibi bu sorun çözülünceye kadar Ermenilerin tüm Karabağ Müslümanlarım yok ederek sınırlarını genişletmek savında bulunacakları kesin olduğundan Müslümanların korunması için Karabağ bölgesine kuvvet gönderilmesi zorunlu görülmektedir.

Bakû sorunu çözümlenmeden yeteri kadar kuvetle bu hareketin yapılması mümkün değilse de, şimdilik 9 ncu Ordu'nun sırf İslam halkını korumak ve destek olmak için Karabağ'a bir alay kadar kuvvet göndermesi uygun olur.

İslam Ordusu tarafından da pek az miktarda muvazzaf birlikler himayesinde gönderilecek milisler Karabağ'da işe yarar bir etki yapabilir.

Bu konu emirlerinize sunulur. 24 Ağustos 1918

Seyfi Bey'e

Doğu Orduları Grubu
Komutanı
Halil

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 3
Klasör No: 527
Dosya No: 718 (2056)
Fihrist No: 10

A 1-1920
D 125 (A)
F 19-2

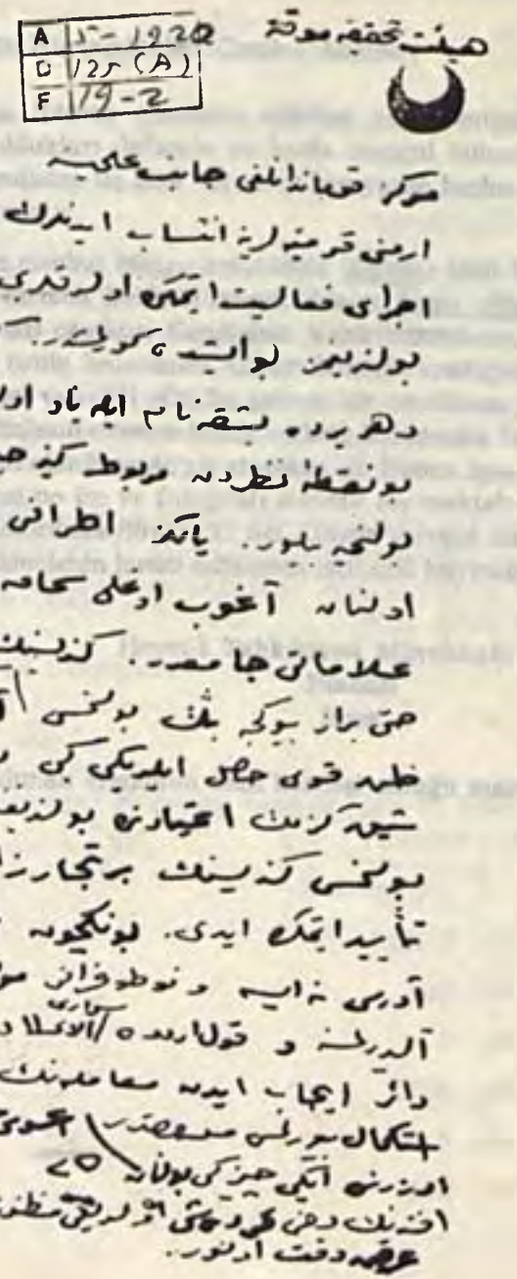

Belge No: 1888

Divan-ı harb-i Örfi
Heyet-i Tahkikiye-i Muvakkate

Merkez Kumandanlığı Canib-i Âlisine

Ermeni komitelerine intisab edenlerin cümlesi nam-ı müstearla icra-yi faaliyet etmekte oldukları defaatla ve hatta meşgul bulunduğumuz bu işte görülmüştür. Kendisine üç isim veren ve her yerde başka nam ile yadolunana tesadüf edilmiştir.

Bu nokta-i nazardan merbut künye cedvelinde (Süren) ismi bulunmayabiliyor. Yalnız etrafı kırmızı kalemle işaret olunan Agop oğlu Sıhak Efendi tesbit edilen alâmati camidir. Kendisinin Vanlı bulunması, burnunda hatta biraz büyükçe benin bulunması Süren namıyle aradığımız şahıs hakkında zann-ı kavi hasıl eylediği gibi bu şahsın bir centilmen gibi şık gezmek itiyatında bulunduğunu evvelce tesbit edilmiş bulunması kendisinin bir tüccarzade veya zengin olduğunu te'yit etmekte idi. Bunun için bu efendinin mektepte iken adresi ne ise ve fotoğrafı mevcut ise mekteb-i Harbiyeden aldırılmasına ve Kolorduda Süvari 11 nci Alayda mevcut olup olmadığına dair icap eden muamelenin icrası esbabının istikmâl buyrulması maruzdur. 25 Ağustos 334

Heyet-i Tahkikiye-i Muvakkate Reisi
Binbaşı
İmza

Üzerinde iki çizgi bulunan efendinin dahi kardeşi olduğu maznundur. Arz-ı dikkat olunur.

Arşiv No: 5/1920

Dolap No: 204

Göz No: 3

Klasör No: 4608

Dosya No: 6

Fihrist No: 19-2

Belge No: 1888

Askeri Mahkeme
Heyet-i Tahkikiye-i Muvakkate

Merkez Komutanlığı Yüksek Makamına

Ermeni komitelerine bağlananların bütün takma isimlerle çalışmakta oldukları birçok defa ve hatta halen üzerinde çalışmakta bulunduğumuz bu işte görülmüştür. Kendisine üç isim veren ve her yerde başka isim ile anılana rastgelinmiştir.

Bu nedenle ilişik kimlik çizelgesinde (Süren) adı bulunamıyor. Yalnız etrafı kırmızı kalemle işaret olunan Agop oğlu Sıhak Efendi ise saptanan işaretler bulunmaktadır. Kendisinin Vanlı olması, Burnunda hatta biraz büyükçe bir benin bulunması Süren adıyle aradığımız kişi hakkında kuvvetli kuşku uyandırdığı gibi bu kişinin bir centilmen gibi şık gezmek adetinde bulunduğunun evvelce saptanmış bulunması kendisinin bir tüccar oğlu ve zengin olduğunu kuvvetlendirmekte idi.

Bunun için bu adamın okulda iken adresi ne ise ve fotoğrafı varsa Harp Okulundan aldırılmasına ve Kolorduda 11 nci Süvari Alayında olup olmadığına dair gerekli işlemin tamamlanması hususuna emir buyrulması dileğimizdir. 8 Eylül 1918

Araştırma Kurulu Geçici Başkanı
Binbaşı
İmza

Üzerinde iki çizgi bulunan şahsın da kardeşi olduğu zannedilmektedir. Dikkatinize sunulur.

Arşiv No: 5/1920
Dolap No: 204
Göz No: 3
Klasör No: 4608
Dosya No: 6
Fihrist No: 19-2

Belge No: 1889

Harbiye Nezareti
Asayiş şubesi
Aded: 16077

Harbiye Nezaret-i Celilesine Dahiliye Nezaretinden varit olan 97 numaralı 28 ağustos 34 tarihli tezkere suretidir.

Ermenilerin İslamlara karşı îkaına mütecasir oldukları fecayi hakkında Yusufeli Kazası Kaymakamlığınca icra kılınan tahkikat neticesinde Hodicor Karyesinde Sedins Mahallesinde Maçalik vazifesini ifa eden karye-i mezkûreli Vahan'ın otuz beş kadar müsellah avenesiyle İspir Kazası ahalisinden yüz elli ve Yusufeli'den otuz altı kişiyi türlü türlü işkencelerle katlettiği fibi bilâhare ahali ile vuku bulan müsademe esnasında ahaliden kırk kişinin katline ve on beş şahsın mecruhiyetine sebeb verdiği Demhurkot, Vasis, Netmah Tünki ve kura-yi sairede birçok namuslu kadınların ırzını henkeylediği ve merkum rüfekasıyla bu beraber firar edip elyövm Batum'da oldukları anlaşıldığı, Erzurum vilayetinden varid olan tahriratta izbar ve merkumun fotoğrafından yirmi adedi leffen nisyar kılınmış olmakla derdest-i esbabının istikmali ve neticenin inbası mütemennadır. Olbabda emrü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

Aslına mutabıktır. 23 Eylül 34
İmza

Arşiv No: 4-6520

Dolap No: 170

Göz No: 2

Klasör No: 3190

Dosya No: 64

Fihrist No: 3-24

Belge No: 1889

Milli Savunma Bakanlığı
Asayiş Şubesi
Sayı
16077

Milli Savunma Bakanlığı'na İçişleri Bakanlığı'ndan gelen 97 sayılı 28 Ağustos 1918 tarihli yazı suretidir

Ermeniler'in İslamlara karşı girişmiş oldukları çok acı olaylar üzerinde Yusufeli İlçesi Kaymakamlığınca yapılan inceleme sonucunda Hodicor Köyü'nde Sedins Mahallesi'nde Maçalik görevini yapan adı geçen Köyden Vahan'ın otuz beş kadar silahlı yardakçısıyla İspir İlçesi ahalisinden yüz elli ve Yusufeli'nden otuz altı kişiyi türlü türlü işkencelerle öldürdüğü gibi sonra ahali ile meydana gelen çarpışma sırasında ahaliden kırk kişinin öldürülmesine ve on beş kişinin yaralanmasına neden olduğu Demhurkot, Vasis, Netmah Tünki ve diğer köylerde birçok namuslu kadınların ırzına geçtiği ve adı geçenin arkadaşlarıyla birlikte kaçarak bugün Batum'da oldukları anlaşıldığı Erzurum Vilayeti'nden gelen yazıda yazılanların ve adı geçenin fotoğrafından yirmi tane gönderilmesiyle yakalanmasının sağlanması ve sonucunun bildirilmesi yüksek emirlerine sunulur.

Aslına uygundur.
23 Eylül 1918
İmza

Arşiv No: 4-6520
Dolap No: 170
Göz No: 2
Klasör No: 3190
Dosya No: 64
Fihrist No: 3-24

Belge No: 1890

Numro 120 Tarih 5.9.18
1/889

Şark Orduları Grubu Kumandanı Ferik Halil Paşa
Hazretlerine

Eefendim hazretleri

Ermeni arazisinin Osmanlı kıtaatı tarafından tahliyesi hakkında zat-ı alileri de esasen arzuy-u muvafakat buyurmuştunuz.

Erkân-ı Harp reisiniz Ermeni hükümetinin de Batum'da yapılan sulh muahedesine nazaran bir hatt-ı hudut projesi tertip etmesi arzusunu izhar etmişti. Böyle bir arzunun icrası için, Alagöz Dağı'nın zirvesinden başlayarak Gümrü eyaletinin şimal-i şarkisine kadar imtidat eden hatt-ı hudut ile aynı zamanda Gümrü Osmanlı-Ermeni komisyonu tarafından kabul edilmiş fakat Osmanlı Ordusu murahhasları tarafından malûmat-ı tammeye malik olmadıklarından takribi bir karar ittihaz edilmiş Alagöz Dağı'nın zirvesinden Karakışlağ köyüne kadar ehemmiyetsiz bir tashih-i hudut krokisinin projesini zatı âlilerine taktim etmek üzere Erkân-ı harp Kaymakamı, General "Vekilof" ile mülazım "Markarsarkisyantiz" i Gümrü'ye göndermekle kesb-i şeref eyleriz. Zat-ı âlinizin de dikkat buyuracağınız veçhiyle size taktim edilecek olan bu hattı hudut projesinin krokisi Batum muahedesinin iki maddesine mutabık ve muvafıktır. Vermek lütfunda bulunmuş olduğunuz vâd-i nazikâneye istinaden kıtaat-ı Osmaniyenin hatt-ı huduttan ne kadar süratle mümkünse çekilmelerini ve Türk kıtaatı yerine kendi kıtaatını koymak için çare bulmak üzere Ermeni hükümetini lütfen bu emr-i tahliyeden haberdar etmenizi talep cesaretinde bulunuyorum.

İhtiramat-ı faikamın kabulünü rica eylerim efendim hazretleri.

Hariciye Nazırı Namına
Reisi Nüzzar

Arşiv No: 4/6520
Dolap No:
Göz No:
Klasör No: 3191
Dosya No: 69
Fihrist No: 1

Belge No : 1890

Numara : 120 Tarih 5.9.1918
1
889

Doğu Orduları Grubu Komutanı Sayın General
Halil'e

Sayın Efendim.

Ermeni arazisinin Osmanlı kıtaları tarafından boşaltılması hakkında yüce kişiliğinizce de asıl olarak onurlu bulunulmuştu.

Kurmay Başkanınız Ermeni hükümetinin de Batum'da yapılan Barış Antlaşmasına göre bir sınır çizgisi projesi çizilmesi isteğini göstermişti. Böyle bir isteğin yapılması için, Alagöz Dağı'nın doruğundan başlayarak Gümrü ilinin kuzeydoğusuna kadar uzanan sınır çizgisi ile aynı zamanda Gümrü Osmanlı-Ermeni komisyonunca benimsenmiş, fakat Osmanlı ordusu delegeleri tarafından tam bir bilgi edinilemediklerinden yaklaşık bir karar alınmış, Alagöz Dağı'nın doruğundan Karakışlağı Köyü'ne kadar önemsiz bir sınır düzeltme krokisinin projesini yüksek kişiliğinize sunulmak üzere kurmay yarbay, General "Vekilof" ile Teğmen "Markarsarkisyantiz"i Gümrü'ye göndermekle onur kazanırız.

Yüksek kişiliğinizin de önem vereceği gibi size sunulacak olan bu sınır çizgisi projesinin krokisi Batum Antlaşması'nın iki maddesine uygun ve yerindedir.

Özellikle vermiş olduğunuz iyiliklerle dolu sözünüze dayanarak Osmanlı kıtalarının sınır çizgisinden ne kadar çabuklukla olabilirse çekilmelerini ve Türk birlikleri yerine kendi kıtalarını koymak için çare bulmak üzere Ermeni hükümetine lütfen bu boşaltma emrinden bilgi vermenizi istemek yürekliliğinde bulunuyorum.

Üstün saygılarımın kabulünü rica eylerim efendim.

Dışişleri Bakanı Yerine
Başkan
Nüzzar

Arşiv No: 4/6520
Dolap No:
Göz No:
Klasör No: 3191
Dosya No: 69
Fihrist No: 1

Belge No: 1891

Şark Ordular Grubu
Kumandanlığı
Aded

Gümrü
3.10.34

Suret

Şark Ordular Grubu Kumandanlığına

Gökçegöl havalisinde Ermenilerin tecavüzü üzerine Şahtahtı'nın altmış beş kilometre şimalindeki Çermanos civarına çekilen ahali-i İslamiye beş yüz haneden ibarettir. Bunlar şu malumatı vermişlerdir.

Ermenistan hükümetinin Gökçegöl havalisi kumandanı "Bapon" eylülün evasıtında 1.000 kadar piyade, dört makineli tüfek ve iki toptan mürekkep bir kuvvetle Gökçegöl'ün hemen cenubundaki Kızılharabe nam İslam Köyüne baskın yapmış ve bir buçuk gün devam eden müsademe neticesinde kariye halkı firar etmiş, eşya ve erzakları Ermeniler tarafından iğtinam edilmiştir. Bu ahali-i İslamiyenin maruz kaldıkları ahval-i feciaya bir çare-i acil bulunması maruz ve müsterhamdır.

Dokuzuncu Ordu Kumandanı
Mirliva
Şevki

Erivan'da Saltanat-ı Seniye Mümessil-i Siyasi
ve Askeriliğine

Dokuzuncu Ordu Kumandanlığından mevrud raporun bir sureti aynen balâya nakledilmiştir. Bu gibi müracatlar hergün tevali etmekte olduğundan ahali-i İslamiyenin terfihi halleri ve gasbedilen emval ve eşyanın iadesi için Ermeni Hükümeti nezdinde teşebbüsatta bulunulması mercudur efendim.

Şark Ordular Grubu Kumandanı
Ferik

Arşiv No: 4/6520
Dolap No: 170
Göz No: 2
Klasör No: 3191
Dosya No: 69
Fihrist No: 1-13

Belge No: 1891

Şark Ordular Grubu
Komutanlığı
Sayı

Gümrü
3.10.1918

Suret

Doğu Ordular Grup Komutanlığına

Gökçegöl yöresinde Ermenilerin saldırısı üzerine Şahtahtı'nın altmış beş kilometre kuzeyindeki Cermanos yakınına çekilen Müslüman ahali beş yüz evden ibarettir. Bunlar şu bilgiyi vermişlerdir.

Ermenistan hükümetinin Gökçegöl yöresi komutanı "Bapon" Eylülün ortalarında bin kadar piyade, dört makineli tüfek ve iki toptan oluşan bir kuvvetle Gökçegöl'ün hemen güneyindeki Kızılharabe adındaki İslam Köyüne baskın yapmış ve bir buçuk gün devam eden çarpışma sonunda köy halkı kaçmış, eşya ve erzakları Ermeniler tarafından yağma edilmiştir. Bu Müslüman halkın karşılaştıkları bu feci hale ivedi bir çözüm yolu bulunmasını saygılarımla sunarım.

9 ncu Ordu Komutanı
Tuğgeneral
Şevki

Erivan'da Siyasi ve Askeri Devlet
Temsilciliğine

9 ncu Ordu Komutanlığı'ndan gelen raporun bir sureti olduğu gibi yukarıya aktarılmıştır. Bu gibi başvurular her gün birbiri ardınca gelmekte olduğundan Müslüman ahalinin huzura kavuşturulması ve zorla alınan mal ve eşyanın geri verilmesi için Ermeni hükümeti katında girişimlerde bulunulması rica olunur bayım.

Doğu Ordular Grubu Komutanı
Orgeneral

Arşiv No: 4/6520
Dolap No: 170
Göz No: 2
Klasör No: 3191
Dosya No: 69
Fihrist No: 1-13

Belge No: 1892

Belge No: 1893

Seyfi Beyefendiye

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numro
3871

Kars'dan : Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Riyasetine
Seyfi Beyefendiye / 25 Minh
Hariciyeye bahisle yazılacak

Zata Mahsustur.

1. Makam-ı Sadaretten 23/10/34 ve 2613 numro ile yazılan şifreli emirnameyi aldım.

2. Karabağ mıntıkası dahilinde 9 ncu Ordunun askeri yoktur. Bakû muharebatı ve orada cereyan etmiş olan vukuat hakkında da Ordunun malumatı yoktur.

3. Batum Muahedesi yapıldıktan sonra bugüne kadar yani dört beş aydan beridir Ermeniler Erivan ve Karabağ ve Nahcivan mıntıkaları dahilinde ve Gürcüler ile onlara iştirak eden Almanlar Burcalı ve Kıza mıntıkaları dahilinde bulunan umum ahali-i İslamiyeye her türlü eza ve cefayı yaptılar. Bahusus Ermeniler Erivan, Karabağ havalisindeki tekmil İslamları katl ve ihrak ve yağma ve hicrete icbar ederek adeta kâmilen mahveylediler. Bugüne kadar Kars mıntıkasına binlerce hane İslam ve muhtaç sefil bir halde hicret ve firar ve ilticaya mecbir oldu. Hicret ve firar edemeyenler de oralarda mahvoldu. Bu ahvalin raporları ve dosyaları vaktiyle peyderpey Başkumandanlığa arz ve takdim edilmiştir.

4. Ermenilerin her türlü fenalık ve imha politikasında pişdarları bulunan Antranik namındaki sergerde şimdiye kadar yüzbinlerce kan akıttı. Ve (CDNİ) kadar hanuman mahvetti ve hâlâda Karabağ havalisinde bu politika devam eylemektedir.

5. Karabağ İslam Ordusu tarafından gönderilmiş olan kuvvet, bu imha politikasına mümanaat etmektedir. Nitekim böyle oldu. Azerbeycan cihetinden gelen işbu kuvvetin önünden Ermeniler ve Antranık firar ederek o havalide muvakkaten nisbi sükûnet ve rahatlık başladı.

Belge No: 1893

Bunun aksini iş'ar ve iddia eden Ermeniler mahza maksat ve siyasetlerini takip ve icra için hilaf-ı hakikat söyleyerek çare aramakta oldukları maruzdur.

24.10.34

Harekât 5224
Şube 2
9351

9 ncu Ordu Kumandanı
Şevki

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 3
Klasör No: 527
Dosya No: 732 (2057)
Fihrist No: 26-7, 26-8

Belge No: 1894

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık Vekilliği
Şube :
Sayı : 3871

Kars'tan Başkomutanlık Kurmay Başkanlığına
Seyfi Beyefendi'ye
25 Tarih
Hariciye'ye Bahisle Yazılacak

Kişiye Özel

1. Başbakanlık'tan 23 Ekim 1918 ve 2613 sayı ile yazılan şifreli emri aldım.

2. Karabağ bölgesinde 9 ncu Ordu'nun askeri yoktur. Bakû Muharebeleri ve orada cereyan etmiş olaylar hakkında da Ordu'nun bilgisi yoktur.

3, Batum Antlaşması yapıldıktan sonra bugüne kadar, yani 4-5 aydan beridir Ermeniler, Erivan, Karabağ ve Nahcivan bölgelerinde ve Gürcüler ile onlara katılan Almanlar, Burcalı ve Kıza bölgelerinde bulunan tüm Müslüman halka her türlü işkence ve eziyet yaptılar. Özellikle Ermeniler Erivan, Karabağ dolaylarındaki tüm Müslümanları öldürmek, yakmak ve mallarını yağma etmek sureti ile göçe zorlayarak tümünü adeta yok ettiler. Bugüne kadar Kars bölgesine binlerce İslam aile aç ve sefil bir halde kaçmaya, göç etmeye ve sığınmaya mecbur oldu. Kaçamayan ve göç edemeyenler de oralarda yok oldu. Bu duruma ait dosya ve raporlar zaman zaman Başkomutanlığa arz olunmuştur.

4. Ermenilerin her türlü kötülük ve yok etme politikasında öncülük eden Antranik adındaki elebaşı şimdiye kadar yüzbinlerce kişinin kanını akıtı. Ve (CDNİ) (Şifrenin bu kısmı çözülmemiş) kadar ev bark mahvetti, ve hâlâ da Karabağ yöresinde bu tutum sürdürülmektedir.

5. Karabağ'a İslam Ordusu tarafından gönderilmiş olan kuvvet, bu yok etme politikasını önlemeye çalışmaktır. Nitekim böyle oldu. Azerbeycan yönünden gelen bu kuvvetin önünden Ermeniler ve Antranik kaçınca o bölgede geçici de olsa bir sessizlik ve rahatlık başladı. Bunun tersini söyle-

yen ve iddia eden Ermeniler, sırf siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için yalan söylemek suretiyle çare aramaktadırlar.

Arzolunur.

Harekât : 5224 9 ncu Ordu Komutanı
24/10/1918 Şevki

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 113

Göz No: 3

Klasör No: 527

Dosya No: 732 (2057)

Fihrist No: 26-7, 26-8